ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE, POLITICE ŞI SOCIOLOGICE

DIN CADRUL CONSORȚIULUI NAȚIONAL ADMINISTRAT DE

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.:347.962:340.132(478:498)(043.2)

COZMA DANIELA

RĂSPUNDEREA MAGISTRAŢILOR – GARANŢIE A LEGALITĂŢII ŞI EFICIENŢEI PUTERII JUDECĂTOREŞTI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ŞI ROMÂNIA

Specialitatea: 552.01. – Drept constituţional

Teză de doctor în drept

Conducător de doctorat**:** **Gheorghe Costachi**
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor: **Daniela Cozma**

Chișinău – 2021

© COZMA Daniela, 2021

CUPRINS

LISTA ABREVIERILOR 5

ADNOTARE (în limba română, rusă și engleză**)** 6

INTRODUCERE 9

I. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII MAGISTRAȚILOR CA GARANȚIE A LEGALITĂȚII ȘI EFICIENȚEI PUTERII JUDECĂTOREȘTI

1.1. Legalitatea şi eficienţa puterii judecătoreşti ca subiect de cercetare științifică 16

1.2. Interesul doctrinar față de răspunderea magistraților 31

1.3. Concluzii la capitolul I 36

II. CONDUITA JUDECĂTORULUI: ÎNTRE LEGALITATE ȘI RĂSPUNDERE

2.1. Judecătorul – funcționar public cu statut special .....…….. 38

2.2. Conduita judecătorului: între bună-credință, rea-credință și gravă neglijență 45

2.3. Imunitatea și răspunderea în contextul garantării independenței judecătorului ….. 55

2.4. Concluzii la capitolul II 66

III. RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A JUDECĂTORULUI: TEMEI, SANCȚIUNI ȘI PARTICULARITĂȚI

3.1.Răspunderea disciplinară a judecătorului: definiție, trăsături și sediu juridic 69

3.2.Abaterea disciplinară ca temei al răspunderii disciplinare a judecătorului 77

3.3.Sancțiunile disciplinare aplicabile judecătorului 103

3.4.Concluzii la capitolul III 118

IV. RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORULUI: TEMEIURI ȘI PARTICULARITĂȚI DE APLICARE

4.1.Considerații preliminare cu privire la răspunderea penală a judecătorului 121

4.2.Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de serviciu și de corupție .. 132

4.3.Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni contra justiției 158

4.4.Concluzii la capitolul IV 177

V. RĂSPUNDEREA CIVILĂ A JUDECĂTORULUI

5.1. Eroarea judiciară ca temei al răspunderii civile a judecătorului 181

5.2. Răspunderea civilă a judecătorului: noțiune și caractere juridice 191

5.3. Concluzii la capitolul V 198

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI 199

BIBLIOGRAFIE 208

DECLARAȚIA CU PRIVIRE LA ASUMAREA RĂSPUNDERII 226

ANEXA 1 *Abaterile disciplinare ale judecătorilor reglementate de legislația României și a Republicii Moldova* 227

ANEXA 2 *Clasificarea convențională a abaterilor disciplinare ale judecătorilor (România și Republica Moldova)* 230

ANEXA 3 *Sancțiuni disciplinare aplicabile magistraților pentru comiterea de abateri disciplinare (plan comparat)* 238
ANEXA 4 *Intentarea procedurii penale față de judecători în România și Republica Moldova* 239
ANEXA 5 *Infracțiunile de serviciu prevăzute de legea penală a României și legea penală a Republicii Moldova* 240
ANEXA 6 *Infracțiunile de corupție prevăzute de legea penală a României și legea penală a Republicii Moldova* 242
ANEXA 7 *Infracțiunile contra justiției prevăzute de legea penală a României și legea penală a Republicii Moldova* 245

CV-ul autorului 247

LISTA ABREVIERILOR

art. – articol
c.n. – completarea noastră
CC – Cod civil
CCJE – Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni
CCR – Codul Civil al României
CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CP – Cod penal
CPP – Cod de procedură penală
CPR 1969 – Codul penal român din 1969
CSI – Comunitatea Statelor Independente
CSJ – Curtea Supremă de Justiție
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii
CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
e.n. – evidențierea/explicația noastră
HCC – Hotărârea Curții Constituționale
i.e. – adică (de la latinescul „*id est*”)
lit. – litera
MO – Monitorul Oficial
NCP – Noul Cod Penal
nr. – numărul
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
p. – pagina
par. – paragraf
pct. – punct
RM – Republica Moldova
S.n. – *sine nomine*
vol. – volum
magistrat – judecător

ADNOTARE

Cozma Daniela. ***Răspunderea magistraților – garanție a legalității și eficienței puterii judecătorești în Republica Moldova și România.*** **Teză de doctor în drept; Specialitatea 552.01 – Drept constituţional. Chişinău, 2021**

Structura tezei: introducere, cinci capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 322 de titluri, 7 anexe, 207 de pagini text ştiinţific. Rezultatele ştiinţifice sunt publicate în 24 lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: judecător, justiție, legalitate, răspundere, răspundere disciplinară, răspundere penală, răspundere civilă, eroare judiciară, bună-credință, rea-credință, gravă neglijență, infracțiuni contra justiției.

Domeniul de studiu: drept constituţional.

Scopul studiului rezidă în cercetarea comparativă detaliată a instituției *răspunderii judecătorilor* în Republica Moldova și România prin prisma formelor sale juridice, în vederea conturării regimului juridic, a particularităților care le caracterizează, precum și a elucidării eventualelor carențe legislative și formulării soluțiilor de optimizare normativă în domeniu.

Obiectivele cercetării: elucidarea esenței și conținutului legalității și eficienței ca principii fundamentale ale justiției în statul de drept; analiza și argumentarea statutului special de funcționar public al judecătorului (persoană cu funcție de demnitate publică în Republica Moldova) și a standardelor de conduită ale acestuia; studierea imunității judecătorești în calitatea sa de garant al independenței judecătorului în condițiile atragerii acestuia la răspundere juridică; conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare a judecătorului din România și Republica Moldova, din perspectiva trăsăturilor juridice, temeiurilor, conținutului abaterilor disciplinare și a sancțiunilor disciplinare aplicabile; conturarea regimului juridic al răspunderii penale a judecătorului din România și Republica Moldova în calitate de funcționar public și de magistrat pentru comiterea infracțiunilor de serviciu, de corupție și contra justiției, precum și a particularităților procedurale de aplicare a acesteia; conturarea regimului juridic al răspunderii civile a judecătorului sub aspectul trăsăturilor caracteristice și a condițiilor în care poate surveni în România și Republica Moldova și accentuarea corelației cu răspunderea patrimonială a statului pentru erori judiciare.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică a lucrării constă în faptul că cercetarea este axată pe o abordare comparativă a instituției răspunderii magistraților în Republica Moldova și România, ceea ce a făcut posibilă elucidarea asemănărilor și deosebirilor în materie, a celor mai bune practici, dar și a carențelor ce necesită remedieri.

Problema ştiinţifică importantă soluționată rezidă în dezvoltarea considerabilă a teoriei contemporane a răspunderii judecătorilor, fapt ce a permis conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare, constituționale, penale și civile a acestora, moment necesar fundamentării măsurilor de optimizare a legislației din domeniu din Republica Moldova și România.

Semnificaţia teoretică. Rezultatele obținute sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituţional, a dreptului judiciar, a dreptului penal și civil în materie de responsabilizare a magistraților. Lucrarea se prezintă a fi o sursă monografică utilă pentru cercetările ulterioare din domeniu.

Valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele obţinute pot servi ca repere pentru cercetarea ulterioară a problemei, precum şi în procesul didactic ca suport teoretic pentru cursurile de specialitate.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice. Rezultatele obţinute pot fi utilizate la revizuirea legislaţiei în domeniu, inclusiv la nivel constituţional, precum și la optimizarea mecanismului de atragere la răspundere disciplinară, constituțională, penală și civilă a judecătorilor din Republica Moldova și România.

АННОТАЦИЯ

Козма Даниела. *Ответственность судей – гарантия законности и эффективности судебной власти в Республике Молдова и Румынии*. Диссертация на соискание научной степени доктора права по специальности: 552.01 – Конституционное право. Кишинэу, 2021

Структура диссертации: введение, пять глав, общие выводы и рекомендации, библиография из 322 наименований, 7 приложений, 207 страниц научного текста. Научные результаты опубликованы в 24 научных статьях.

Ключевые слова: судья, правосудие, законность, ответственность, дисциплинарная ответственность, уголовная ответственность, гражданско-правовая ответственность, судебная ошибка, добросовестность, недобросовестность, грубая халатность, преступления против правосудия.

Предмет исследования: конституционное право.

Целью диссертации является подробное сравнительное исследование проблемы ответственности судей в Республике Молдова и Румынии с точки зрения ее правовых форм, для того, чтобы уточнить правовой режим и особенности, а также выяснить возможные законодательные недостатки и сформулировать нормативные решения в этой области.

Задачи исследования: выяснить сущность и содержание законности и эффективности как основополагающих принципов правосудия в условиях правового государства; анализировать и аргументировать особый статус судьи как государственного служащего (лицо, исполняющее ответственную государственную должность в Республике Молдова) и его стандартов поведения; исследование судебного иммунитета как гарантия независимости судьи в условиях привлечения его к юридической ответственности; анализ правового режима дисциплинарной ответственности судьи в Румынии и Республике Молдова с точки зрения правовых особенностей, оснований, содержания дисциплинарных нарушений и применимых дисциплинарных взысканий; анализ правового режима уголовной ответственности судьи в Румынии и Республике Молдова как государственного служащего за совершение служебных, коррупционных преступлений и преступлений против правосудия, а также процессуальных особенностей его применения; анализ правового режима гражданской ответственности судьи с точки зрения характерных черт и условий применения в Румынии и Республике Молдова, и выявление взаимосвязи с имущественной ответственностью государства за судебные ошибки.

Новизна и научная оригинальность. Диссертация содержит ряд научных заключений и рекомендаций, дополняющих юридическую теорию ответственности судей. Оригинальность исследования определяется поставленной цели и задачами, направленными на развитие данной теории в сравнительном аспекте.

Решенная научная проблема заключается в значительном развитии современной теории ответственности судей, позволившей подчеркнуть правовой режим их дисциплинарной, конституционной, уголовной и гражданской ответственности, необходимый для обоснования необходимых мер по оптимизации законодательства Республики Молдова и Румынии в данной сфере.

Теоретическое значение. Полученные научные результаты способствуют непрерывному развитию теории конституционного права, судебного права, уголовного и гражданского права в сфере ответственности судей. Диссертация является полезным монографическим источником для дальнейших исследований в данной области.

Прикладное значение. Полученные результаты могут служить ориентирами для дальнейшего исследования проблемы, а также могутбыть использованны в образовательном процессе как теоретическая основа специализированных курсов.

Внедрение научных результатов. Полученные результаты могут быть использованы для улучшения законодательства в данной сфере, в том числе на конституционном уровне, а также для оптимизации механизма привлечения к дисциплинарной, конституционной, уголовной и гражданской ответственности судей в Республике Молдова и Румынии.

ANNOTATION

Cozma Daniela. *Responsibility of magistrates – guarantee of the legality and efficiency of the judicial power in the Republic of Moldova and Romania.*
Doctoral thesis in law; Specialty 552.01 - Constitutional law. Chisinau, 2021

Thesis structure: introduction, five chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 322 titles, 7 annexes, 207 pages of scientific text. The scientific results are published in 24 scientific papers.

Keywords: judge, justice, legality, liability, disciplinary liability, criminal liability, civil liability, miscarriage of justice, good faith, bad faith, gross negligence, crimes against justice.

Field of study: 552.01 - Constitutional law.

The aim of the paper is to detailed research of the institution of liability of judges in the Republic of Moldova and Romania in terms of its legal forms, in order to outline the legal regime, the particularities that characterize them, and elucidate possible legislative shortcomings and formulate the normative optimization solutions.

The objectives of the research: to elucidate the essence and content of legality and efficiency as fundamental principles of justice in the rule of law; analysis and argumentation of the special status of civil servant of the judge (person with a position of public dignity in the Republic of Moldova) and of his standards of conduct; the study of judicial immunity in its capacity as guarantor of the independence of the judge in the conditions of bringing him to legal liability; shaping the legal regime of the disciplinary liability of the judge in Romania and the Republic of Moldova, from the perspective of legal features, grounds, content of disciplinary violations and applicable disciplinary sanctions; shaping the legal regime of criminal liability of the judge in Romania and the Republic of Moldova as a civil servant and magistrate for committing crimes of service, corruption and against justice, as well as the procedural particularities of its application; shaping the legal regime of the civil liability of the judge in terms of characteristic features and conditions in which it may occur in Romania and the Republic of Moldova and emphasizing the correlation with the patrimonial liability of the state for judicial errors.

The novelty and scientific originality of the paper consists in the fact that the research is focused on a comparative approach of the institution of magistrates' liability in the Republic of Moldova and Romania, which made it possible to elucidate similarities and differences in best practices, but also of the deficiencies that need to be remedied.

The important scientific problem solved lies in considerable development of the contemporary theory of magistrates' liability, which allowed shaping the legal regime of their disciplinary, constitutional, criminal and civil liability, necessary to substantiate measures to optimize the legislation of Moldova and Romania in the field.

Theoretical significance. The results obtained are beneficial to the continuous development of the theory of constitutional law, judicial law, criminal and civil law in matters of accountability of magistrates. The paper is a useful monographic source for further research in the field.

The applicative value of the paper. The obtained results can serve as landmarks for the subsequent research of the problem, as well as in the didactic process as a theoretical support for the specialized courses.

Implementation of scientific results. The obtained results can be used to review the legislation in the field, including at the constitutional level, as well as to optimize the mechanism for bringing disciplinary, constitutional, criminal and civil liability of judges from the Republic of Moldova and Romania.

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța subiectului cercetat. „Răspunderea judecătorului a reprezentat multă vreme un subiect, dacă nu intangibil, cel puţin de evitat pentru doctrina juridică. În ultima vreme, criza pe care justiţia o traversează (atât în România, cât şi în Republica Moldova **[**82, p. 19**]**), o criză de sistem şi de imagine în acelaşi timp, a făcut ca discuţiile privind răspunderea magistratului să reprezinte un subiect predilect pentru mass-media şi pentru societatea civilă. În mod firesc aceste discuţii au fost alimentate de o serie de disfuncţionalităţi evidente apărute în actul de justiţie, precum şi de unele cazuri de corupţie din sistemul judiciar. Criticile repetate aduse sistemului, dar şi unor reprezentanţi ai acestuia au determinat luări de poziţie pe această temă. Dintr-un subiect *tabu*, răspunderea magistratului a devenit astfel un subiect de interes public, ce suscită o largă dezbatere. În contextul creat, doctrina juridică nu mai poate evita nici ea tema răspunderii magistratului ci, are aproape o datorie de a clarifica unele aspecte legate de aceasta. Iată de ce, răspunderea magistratului reprezintă în acest moment o temă extrem de actuală şi de un evident interes de ordin teoretic şi practic” **[**30, p. ix-x**]**.

Pornind de la aceste momente (pe care le susținem în totalitate) şi fiind conştienţi de condiţiile perioadei de tranziţie, când puterea a pierdut mult din încrederea societăţii, iar cetăţenii au destul de multe suspiciuni referitoare la obiectivitatea şi imparţialitatea înfăptuirii justiţiei, suntem nevoiţi să recunoaştem că problema *răspunderii judecătorilor* este una deosebit de actuală **[**313, p. 10**]**, mai ales că înfăptuirea unei justiţii legale şi corecte constituie o necesitate vitală pentru o societate democratică **[**84, p. 320**]**.

În acest context, este practic de necontestat faptul că *calitatea* și *eficiența* înfăptuirii justiţiei depinde în mod direct de atitudinea judecătorilor faţă de realizarea acesteia. Cu toate că o astfel de atitudine este asigurată prin mai multe mijloace juridice, una dintre cele mai principale este *răspunderea juridică* pentru comiterea de acţiuni sau inacţiuni ilegale **[**70, p. 147**]**.

Din perspectiva dată, considerăm că importanța și actualitatea subiectului este accentuată și de faptul că în cadrul unei societăți democratice nu poate fi tolerată prezența unor subiecți iresponsabili, în sensul lipsei de răspundere, indiferent de statutul acestora. Prin urmare, nici judecătorul nu poate face excepţie în acest sens de la principiul egalității în fața legii și al răspunderii pentru încălcarea acesteia, chiar dacă este titularul unei imunități funcționale.

Privind dintr-o altă perspectivă, este de subliniat că pornind de la faptul că principalul garant al *legalității* într-o societate democratică este reprezentat de puterea judecătorească, este de la sine clar că pentru asigurarea acestui standard la nivel de societate, este absolut necesară asigurarea sa la nivelul puterii judecătorești. În mod corespunzător, respectarea principiului *legalității* în cadrul unui stat este direct dependentă de respectarea acestuia în procesul de organizare și funcționare a

puterii judecătorești. De aici, se desprinde cu maximă claritate necesitatea cunoașterii *legalității* ca standard al puterii judecătorești, precum și a mecanismului de asigurare a acestuia.

Dincolo de existența unui cadru juridic corespunzător pentru funcționarea puterii judecătorești (ca fundament al legalității), este indiscutabil că respectarea acestuia nu trebuie lăsată în exclusivitate la latitudinea purtătorilor acestei puteri (judecătorii/magistrații), în acest sens fiind absolut necesare unele pârghii de determinare/constrângere a acestora la respectarea legii (mecanism de asigurare a legalității). Un rol central în acest context îi revine, indubitabil, instituției *răspunderii judecătorilor*. Pe cale de consecință, putem constata că de eficiența instituției răspunderii judecătorilor depinde în cea mai mare parte respectarea *legalității* ca principiu al puterii judecătorești.

În pofida importanței acestui subiect, dar și a actualității sale, constatăm că doctrina juridică, în ultima perioadă, în timp ce accentuează poblema *legalității* în ansamblul său, mai puțină atenție acordă circumscrierii acestui principiu activității judecătorești, ceea ce desigur reprezintă o serioasă lacună în materie. Și mai grav este că însăși problema *răspunderii judecătorilor*, în calitatea sa de garant al legalității și eficienței puterii judecătorești, este doar superficial, fragmentar și tangențial abordată în mediul academic atât din România, cât și din Republica Moldova.

În fine, un alt argument (dar nicidecum ultimul) care ar justifica interesul față de subiectul cercetării, este legat de faptul că eficienţa puterii judecătoreşti depinde în mod substanţial de asigurarea echilibrului între imunitatea judecătorilor şi răspunderea juridică a acestora, întrucât pe cât de multă putere (autoritate) li se acordă în vederea asigurării legalității și dreptății în cadrul statului, pe atât de eficient trebuie să fie mecanismul de atragere la răspundere pentru încălcarea acesteia. Din perspectiva dată, suntem de părerea că problema *răspunderii judecătorilor* la etapa contemporană este una deosebit de importantă și actuală, care merită o atenție pe măsură atât din partea legiuitorului și a practicianului dreptului, cât și din partea mediului academic. Acestuia din urmă îi revine rolul crucial de a fundamenta științific cadrul juridic care reglementează răspunderea juridică a judecătorului în vederea asigurării justului echilibru între specificul statutului juridic al acestuia și contracararea oricărei abateri de la prevederile legii în vederea asigurării legalității și eficienții puterii judecătorești în statul de drept.

Aşadar, pornind de la situaţia reală din sfera justiţiei în materie de răspundere a judecătorilor, de la cercetarea fragmentară a acesteia în literatura de specialitate, de la legislaţia aflată într-un permanent proces de perfecţionare, precum şi de la cadrul juridic comunitar în materie, am sesizat destule premise pentru a realiza un studiu aprofundat în cadrul proiectului de cercetare doctorală asupra instituţiei răspunderii judecătorilor în România şi Republica Moldova.

Scopul cercetării. Fiind motivați de o astfel de stare de lucruri, în prezenta lucrare ne-am propus realizarea unei cercetări comparative detaliate a instituției *răspunderii judecătorilor* în

România și Republica Moldova, prin prisma formelor sale juridice, în vederea conturării regimului juridic, a particularităților care le caracterizează, precum și a elucidării eventualelor carențe legislative și formulării soluțiilor de optimizare normativă în domeniu.

În vederea realizării acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**:

- aprecierea gradului de cercetare științifică a problemei răspunderii judecătorilor în România și Republica Moldova;

- elucidarea esenței și conținutului legalității și eficienței ca principii fundamentale ale justiției în statul de drept;

- analiza și argumentarea statutului special de funcționar public al judecătorului (persoană cu funcție de demnitate publică în Republica Moldova) și a standardelor de conduită ale acestuia;

- studierea imunității judecătorești în calitatea sa de garant al independenței judecătorului în condițiile atragerii acestuia la răspundere juridică;

- conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare a judecătorului din România și Republica Moldova, din perspectiva trăsăturilor juridice, temeiurilor, conținutului abaterilor disciplinare și a sancțiunilor disciplinare aplicabile;

- conturarea regimului juridic al răspunderii penale a judecătorului din România și Republica Moldova în calitate de funcționar public și de magistrat pentru comiterea infracțiunilor de serviciu, de corupție și contra justiției, precum și a particularităților procedurale de aplicare a acesteia;

- conturarea regimului juridic al răspunderii civile a judecătorului sub aspectul trăsăturilor caracteristice și a condițiilor în care poate surveni în România și Republica Moldova și accentuarea corelației cu răspunderea patrimonială a statului pentru erori judiciare.

Ipoteza de cercetare. Răspunderea judecătorilor reprezintă o instituție fundamentală în cadrul unui stat de drept, întrucât are rolul de a asigura legalitatea și eficiența puterii judecătorești. Pentru a fi realizată această misiune, răspunderea judecătorilor trebuie să dispună de un mecanism legal și eficient de reglementare și aplicare a formelor concrete de răspundere juridică. Pornind de la situația reală din justiție, care denotă o prezență tot mai accentuată a iresponsabilității judecătorilor (însoțită de diminuarea calității actului justiției și reducerea încrederii justițiabililor în acesta) în ambele state, considerăm că la moment mecanismul de reglementare a răspunderii judecătorilor este afectat de diferite carențe și lacune, care îi diminuează substanțial eficiența. În vederea confirmării acestei ipoteze, în conținutul lucrării ne-am axat în special pe elucidarea carențelor legislative în domeniu și argumentarea soluțiilor de optimizare.

Problemă științifică importantă soluționată. Rezultatele științifice obținute în baza studierii reglementărilor juridice în domeniu, a opiniilor doctrinare și pozițiilor jurisprudențiale, inclusiv constituționale, din România și din Republica Moldova, au făcut posibilă soluționarea

unei importante probleme științifice în domeniu ce ține de dezvoltarea considerabilă a teoriei contemporane a răspunderii judecătorilor, fapt ce a permis conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare, constituționale, penale și civile a acestora, moment necesar fundamentării măsurilor de optimizare a legislației din domeniu din Republica Moldova și România.

Suportul metodologic. Pentru abordarea complexă și comparativă a problemei răspunderii judecătorilor în Republica Moldova și România s-a recurs la câteva metode importante de cercetare științifică indispensabile unei cercetări de acest gen. Este vorba în special de:

- *metoda comparativă* – care ne-a ajutat să trasăm o paralelă între instituția răspunderii judecătorului din Republica Moldova și din România;

- *metoda sistemică* – aplicată mai ales la studierea actelor normative din domeniu și interpretarea sistemică a dispozițiilor acestora;

- *metoda juridico-formală* – care ne-a ajutat să elucidăm particularitățile formelor concrete de răsundere juridică a judecătorilor;

- *metoda logică* și procedeele acesteia *analiza* și *sinteza*, folosite pe tot parcursul cercetării, care au contribuit la cercetarea multilaterală a esenței și formelor concrete de răspundere juridică a judecătorilor ca garanție a legalității și eficienței puterii judecătorești.

Suportul doctrinar al investigației este constituit dintr-un număr impunător de lucrări științifice semnate de autori *moldoveni* (precum: Gh. Costachi, I. Guceac, T. Cârnaț, Al. Arseni, D. Baltag, I. Muruianu, V. Popa, P. Railean, S. Brînză, V. Stati, V. Capcelea, V. Cojocaru, E. Croitor, S. Goriuc, N. Hriptievschi, A. Negru, T. Novac, T. Popovici, V. Puşcaş, Gh. Ulianovschi etc.), *români* (precum: C. Alexe, V.M. Ciobanu, I. Craiovan, M. Istrate, C. Danileț, A. Crișu-Ciocîntă, I. Deleanu, H. Diaconescu, R. Răducanu, F. Dragomir, M. Constantinescu, I. Muraru, C. Duvac, I. Gârbuleț, G.-C. Ghernaja, C. Ionescu, R. Iosof, A. Lazăr, I. Leș, T. Manea, A. Mocanu-Suciu, M. Oprea, R.I. Petcu, I. Petre, I. Popa, Al. Porof, O. Puie, A. Rădulescu etc.), *francezi* (precum: G. Canivet, J. Courteix, G. Freyburger, K. Gwenola, J. Joly-Hurard, B. Lefebvre, E. Valicourt etc.) și *ruși* (precum: Ю. Адушкин (Iu. Aduşkin), В. Жидков, (V. Jidkov), Э.Ф. Байсалуева (Ă.F. Baisalueva), М.И. Клеандров (M.I. Kleandrov), А.А. Кондрашев (A.A. Kondrașev), И. Манкевич (I. Mankevici), М. Сапунова (M. Sapunova), В.А. Терехин (V.A. Terehin) etc.).

Fundamentul teoretic al cercetării a fost suplimentat cu un suport normativ consistent format din legislația României, a Republicii Moldova, precum și internațional, care a cuprins în mare parte acte juridice europene ce conturează standardele statutului judecătorilor. La fel, un reper important al cercetării l-a constituit jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și a României, opiniile Comisiei de la Veneția în materie, precum și diferite rapoarte și studii realizate de instituții internaționale și naționale în domeniu.

Noutatea ştiinţifică a rezultatelor obţinute. Pornind de la faptul că problema răspunderii judecătorilor a mai fost studiată în literatura de specialitate, considerăm că noutatea științifică a cercetării noastre rezidă în abordarea aprofundată comparativă a acestui subiect, fiind trasată o paralelă între răspunderea judecătorului din Republica Moldova și răspunderea acestui subiect în România.

În baza cercetării realizate astfel am reușit:

- să conturăm regimul juridic al răspunderii disciplinare, penale și civile a judecătorului din Republica Moldova și România;

- să fundamentăm teoretică răspunderea constituţională a judecătorului pornind de la conținutul răspunderii disciplinare și a particularităților procedurale de tragere la răspundere penală a acestuia;

- să identificăm importante carențe legislative în domeniu, care afectează instituția răspunderii judecătorului și să argumentăm soluții utile de optimizare.

Semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă. Rezultatele investigaţiilor sunt benefice dezvoltării continue a teoriei dreptului constituţional, dreptului judiciar, dreptului civil și penal. Lucrarea reprezintă o sursă monografică pentru cercetările din domeniile dreptului public, axate de problema organizării și funcționării puterii judecătorești.

Conținutul lucrării, concluziile şi recomandările formulate asupra subiectului cercetat vor putea fi utilizate pe larg atât de teoreticienii care vor continua investigaţiile în acest domeniu, cât şi de practicienii implicați în procesul de atragere la răspundere juridică a judecătorilor.

La fel, rezultatele obținute vor putea fi folosite în procesul didactic, în calitate de suport teoretic pentru cursurile de specialitate, precum și ca suport pentru elaborarea de lucrări ştiinţifice (monografii, teze de doctorat), manuale, cursuri universitare etc.

Aprobarea rezultatelor. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Juridice, Politice și Sociologice, fiind examinată atât în şedinţa comisiei de îndrumare, cât şi în şedinţa comisiei de evaluare extinsă.

Principalele rezultate ştiinţifice obţinute au fost publicate într-o monografie voluminoasă, o culegere de studii științifice la tema tezei, în reviste ştiinţifice de profil (14 articole) şi aprobate în cadrul unor importante forumuri ştiinţifice naţionale şi internaţionale (8 comunicări).

Sumarul compartimentelor. Pornind de la scopul cercetării și obiectivele trasate, lucrarea a fost structurată în: introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și 7 anexe.

Introducerea cuprinde argumentele ce justifică alegerea şi actualitatea temei cercetate, scopul şi obiectivele cercetării, suportul metodologic, doctrinar și normativ, noutatea ştiinţifică, semnificaţia teoretică şi valoarea aplicativă a lucrării.

Capitolul I - ***Analiza situației în domeniul răspunderii magistraților ca garanție a legalității și eficienței puterii judecătorești***, cuprinde o radiografie a cercetătorilor care au fost preocupaţi nemijlocit sau tangențial de problema răspunderii magistraților sau de diferite aspecte ale acesteia și a studiilor realizate în domeniu. În vederea conturării unui tablou cât mai clar și concret a gradului de cercetare a subiectului în literatura de specialitate, capitolul este structurat în două compartimente, în funcție de gruparea surselor folosite drept suport doctrinar după aspectele abordate, și anume: *legalitatea și eficiența puterii judecătorești ca subiect de cercetare științifică* (Secțiunea 1.1.) și *interesul doctrinar față de răspunderea magistraților* (Secțiunea 1.2.), finalizând cu concluzii la capitol (Secțiunea 1.3.).

Capitolul II, cu genericul ***Conduita judecătorului: între legalitate și răspundere***, este un compartiment introductiv în problema cercetată, în care se urmărește argumentarea utilității cercetării problemei răspunderii judecătorilor pornind de la necesitatea asigurării legalității și eficienței puterii judecătorești. Structural capitolul este constituit din trei secțiuni în funcție de cele trei subiecte importante abordate: *judecătorulu – funcționar public cu statut special* (Secțiunea 2.1.), *conduita judecătorului: între bună-credință, rea-credință și gravă neglijență* (Secțiunea 2.2.) și *imunitatea și răspunderea în contextul garantării independenței judecătorului* (Secțiunea 2.3.). Ca regulă, capitolul finalizează cu o secțiune de concluzii (Secțiunea 2.4.).

Capitolul III, întitulat ***Răspunderea disciplinară a judecătorului: temeiuri, sancțiuni și particularități***, este consacrat cu precădere studierii a trei subiecte importante: *definiția, trăsăturile și sediul juridic al răspunderii disciplinare a judecătorului* (Secțiunea 3.1.), *abaterea disciplinară ca temei al răspunderii disciplinare a judecătorului* (Secțiunea 3.2.) și *sancțiunile disciplinare aplicabile judecătorului* (Secțiunea 3.3.), capitolul finalizând cu un compartiment de sinteză și generalizare (Secțiunea 3.4.).

Capitolul IV, cu genericul ***Răspunderea penală a judecătorului: temeiuri și particularități de aplicare***, cuprinde o analiză detaliată axată pe următoarele aspecte: *considerații preliminare cu privire la răspunderea penală a judecătorului* (Secțiunea 4.1.), *răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de serviciu și de corupție* (Secțiunea 4.2.) și *răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni contra justiției* (Secțiunea 4.3.), capitolul finalizând cu un compartiment de sinteză și generalizare (Secțiunea 4.4.).

Capitolul V, întitulat ***Răspunderea civilă ca judecătorului***, cuprinde un studiu detaliat asupra unei alte forme de răspundere juridică a judecătorilor și anume cea civilă. Corespunzător complexității acestei problematici, capitolul a fost structurat în două secțiuni axate pe câteva aspecte importante precum: *eroarea judiciară ca temei de răspundere civilă a judecătorului* (Secțiunea 5.1.) și *noțiunea și caracterele juridice ale răspunderii civile a judecătorului* (Secțiunea 5.2.), capitolul încheindu-se cu concluzii și generalizări (Secțiunea 5.3.).

Compartimentul final ***Concluzii generale şi recomandări*** cuprinde concluziile formulate ca rezultat al cercetării realizate şi propunerile de rigoare pentru soluționarea problemelor constatate și optimizarea legislației în domeniu din Republica Moldova și România.

Bibliografia cuprinde suportul documentar şi doctrinar al tezei, fiind constituită din 322 de surse (doctrinare, normative și de altă natură).

I. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII MAGISTRAȚILOR CA GARANȚIE A LEGALITĂȚII ȘI EFICIENȚEI PUTERII JUDECĂTOREȘTI

1.1. Legalitatea şi eficienţa puterii judecătoreşti ca subiect de cercetare științifică

Preliminarii. În perioada contemporană, problema *legalității* a devenit una prioritară în condițiile edificării și consolidării statului de drept **[**59, p. 8-12**]**, atât în societatea românească, cât și în cea moldovenească. Fiind recunoscută ca un principiu fundamental al statului de drept, *legalitatea* s-a bucurat și continuă să se bucure de un interes doctrinar foarte pronunțat. Practic în doate domeniile dreptului, cercetătorii caută să elucideze esența legalității ca principiu, dar și să sublinieze particularitățile acesteia.

Pornind de la faptul că principalul garant al *legalității* într-o societate democratică este reprezentat de puterea judecătorească **[**247**]**, este de la sine clar că pentru asigurarea acestui standard la nivel de societate, este absolut necesară asigurarea sa la nivelul puterii judecătorești. În mod corespunzător, respectarea principiului *legalității* în cadrul unui stat este direct dependentă de respectarea acestuia în procesul de organizare și funcționare a puterii judecătorești. De aici, se desprinde cu maximă claritate necesitatea cunoașterii *legalității* ca standard al puterii judecătorești, precum și a mecanismului de asigurare a acestuia.

Dincolo de existența unui cadru juridic corespunzător pentru funcționarea puterii judecătorești (ca fundament al legalității), este indiscutabil că respectarea acestuia nu trebuie lăsată în exclusivitate la latitudinea purtătorilor acestei puteri (judecătorii/magistrații), în acest sens fiind absolut necesare unele pârghii de determinare/constrângere a acestora la respectarea legii (mecanism de asigurare a legalității). Un rol central în acest context îi revine, indubitabil, instituției *răspunderii judecătorilor*. Pe cale de consecință, putem constata că de eficiența instituției răspunderii judecătorilor depinde în cea mai mare parte respectarea *legalității* ca principiu al puterii judecătorești.

În pofida importanței acestui subiect, dar și a actualității sale, constatăm că doctrina juridică, în ultima perioadă, în timp ce accentuează poblema *legalității* în ansamblul său, mai puțină atenție acordă circumscrierii acestui principiu activității judecătorești, ceea ce desigur reprezintă o serioasă lacună în materie. Și mai grav este că însăși problema *răspunderii judecătorilor*, în calitatea sa de garant al legalității și eficienței puterii judecătorești, este doar superficial, fragmentar și tangențial abordată în mediul academic.

Fiind motivați de o astfel de stare de lucruri, în prezenta lucrare ne-am propus realizarea unei cercetări detaliate a instituției răspunderii judecătorilor, mai ales prin prisma formelor sale juridice. Evident, în realizarea unui astfel de demers științific, pretențios în sine, am ținut să valorificăm tot ceea ce are mai bun la momentul actual doctrina juridică de pe ambele maluri ale Prutului și nu numai.

Așadar, în vederea conturării unui tablou cât mai clar și concret a gradului de cercetare a subiectului în literatura de specialitate, am grupat toate sursele folosite drept suport doctrinar, în două mari categorii în funcție de aspectele abordate, și anume: legalitatea și eficiența puterii judecătorești prin prisma factorilor care le determină (despre care vom vorbi în compartimentul de față) și formele de răspundere a judecătorilor (subiect reflectat în paragraful următor).

Legalitatea și eficiența puterii judecătorești. Reflectarea acestui subiect în doctrina de specialitate cuprinde câteva aspecte importante, și anume: organizarea și funcționarea puterii judecătorești; principiile ce stau la baza organizării și funcționării puterii judecătorești; statutul judecătorului; conduita judecătorului și standardele acesteia; imunitatea judecătorească și răspunderea judecătorului.

În funcție de aceste direcții de cercetare, în cele ce urmează, ne propunem să reliefăm cele mai relevante studii, care de altfel ne-au servit drept suport științific inestimabil pentru conceperea și realizarea prezentei cercetări.

Vorbind despre **puterea judecătorească în ansamblul său**, precizăm că aceasta constituie un subiect de studiu constant pentru doctrina juridică. În numeroase studii științifice, se caută să se cerceteze diferite aspecte ale acesteia legate în special de organizare și funcționare.

În linii generale, acest subiect îl regăsim reflectat practic în toate manualele de drept constituţional, dintre care cu titlu de exemplu menționăm: Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Bucureşti, 2009 **[**213**]**; Ionescu C. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Bucureşti, 2004 **[**155**]**; Iancu Gh. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Bucureşti, 2005 **[**154**]**; Eremia M.-C., Dragnea D. M. *Introducere în dreptul constituţional.* Bucureşti, 2007 **[**122**]**, Arseni Al. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat.* Vol. II. Chișinău, 2014 **[**7**]**; Guceac I. *Curs elementar de drept constituţional*. Vol. II. Chişinău, 2004 **[**136**]** etc.

La fel, subiectul este prezent și în comentariile textului constituțional, semnate de: Duculescu V., Călinoiu C., Duculescu G. *Constituţia României, comentată şi adnotată*. Bucureşti, 1997 **[**120**]**; Constantinescu M., Iorgovan A., Muraru I., Tănăsescu E.S. *Constituţia României revizuită (comentarii şi explicaţii).* Bucureşti, 2004 **[**50**]**; Negru B., Osmochescu N., Smochina A., Gurin C., Creangă I., Popa V., Cobăneanu S., Zaporojan V., Șterbeț V., Armeanic Al., Pulbere D. *Constituţia Republicii Moldova: comentariu*. Chișinău: Arc, 2012 **[**48**]** etc.

Categoria dată de lucrări științifice este axată cu precădere pe interpretarea și dezvoltarea normelor constituționale în materie de organizare și funcționare a puterii judecătorești, fiind valorificată în acest sens și jurisprudența instanțelor de jurisdicție constituțională.

Desigur, dincolo de interpretarea textului constituțional, doctrina a dezvoltat o devărată teorie a dreptului judiciar, având ca fundament legislația din domeniul justiției. În acest sens, putem atesta atât studii consacrate diferitor aspecte în materia dată, cât și lucrări complexe cu caracter monografic. Din

prima categorie am putea menționa lucrările semnate de: Goriuc S. *Puterea judecătorească în sistemul separaţiei puterii în stat:* comunicare științifică publicată în Materialele mesei rotunde cu participare internaţională din 11 decembrie 2013 – Mecanisme naţionale şi internaţionale de protecţie a drepturilor omului. Chișinău, 2014 **[**133**]**; Cârnaţ T. *Puterea judecătorească în Republica Moldova:* studiu cuprins în culegerea Reintegrarea Moldovei. Soluţii şi modele. Chişinău, 2005 **[**25**]**; Gurin C. *Standarde europene pentru domeniul justiţiei*: comunicare științifică publicată în materialele mesei rotunde Reforma sistemului de justiţie în Republica Moldova. Standarde europene şi realităţi naţionale. Chişinău, 2009 **[**138**]**; Arseni Al. *Autoritatea judecătorească – veritabilă instituţie de realizare a ramurii puterii de stat în condiţiile edificării statului de drept:* articol științific publicat în Revista Naţională de Drept, 2013 **[**6**]** etc.

Din a doua categorie, cea a studiilor aprofundate, de o valoare incontestabilă considerăm a fi lucrările semnate de către: Cochinescu N. *Organizarea puterii judecătoreşti în România.* Monografie. București, 1997 **[**32**]**; Puşcaş V. *Autoritatea judecătorească în exercitarea puterii de stat*: Teză de doctor în drept. Chişinău, 2007 **[**246**]**; Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea şi funcţionarea puterii în statul de drept.* Chişinău, 2011 **[**61**]**; Chiuzbaian G.I. *Sistemul puterii judecătoreşti.* Bucureşti, 2002 **[**27**]**; Craiovan I., Istrate M. *Ipostazele justiţiei.* Bucureşti, 2012 **[**96**]**; Ionescu S. *Justiţie şi jurisprudenţă în statul de drept.* Bucureşti, 2008 **[**158**]**; Măgureanu F., Măgureanu Poptean G. *Organizarea sistemului judiciar*. Bucureşti, 2009 **[**202**]**; Leş I. *Sisteme judiciare comparate.* Bucureşti, 2002 **[**192**]**, Negru A. *Consolidarea justiţiei în statul contemporan democratic*. Monografie. Chişinău, 2012 **[**219**]** etc.

În cea mai mare parte, cercetătorii au relevat în lucrările lor diferite aspecte ale organizării și funcționării sistemului judiciar în calitatea sa de putere judecătorească în cadrul sistemului puterilor de stat, analizând și interpretând în acest scop atât fundamentul constituțional, cât și întreaga legislație din domeniu. În contextul dat, unul dintre aspectele cele mai importante abordate ține de principiile ce stau la baza organizării și funcționării puterii judecătorești în condițiile statului de drept, printre care *legalitatea* ca principiu fundamental.

Vorbind la general despre **fundamentarea teoriei *legalității***, nu putem să nu reliefăm inițial contribuția majoră în acest sens a prof. moldovean Gh. Costachi (de conducerea științifică a căruia am avut onoarea să mă bucur la elaborarea prezentei cercetări de doctorat), care valorificând un număr enorm de cercetări realizate în Republica Moldova, România, Federația Rusă, Ucraina etc., a reușit să contureze și să accentueze specificul legalității ca principiu al statului de drept contemporan, în asemenea lucrări precum: *Direcţii prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova.* Monografie. Chişinău, 2009 **[**58**]**; *Prin ştiinţă spre un stat de drept*. Chişinău, 2011 **[**60**]**; *Cetățeanul și puterea în statul de drept.* Chișinău, 2019 **[**56**]**; *Esenţa legalităţii ca pilon fundamental al statului de drept*: articol științific publicat în revista Legea şi Viaţa, nr. 11 din 2009 **[**59**]** etc.

Importante idei asupra legalității ca principiu, argumentate de către dl profesor, au fost preluate și dezvoltate de către discipolul său, ex-judecător al Curții Constituționale a Republicii Moldova, P. Railean, în contextul cercetării sale de doctorat, rezultatele căreia fiind reflectate în teza de de doctor în drept – *Esenţa şi importanţa activităţii jurisdicţionale în asigurarea legalităţii în statul de drept.* Chişinău, 2014 **[**248**]** și voluminoasa monografie – *Mecanismul jurisdicţional de asigurare a legalităţii în statul de drept.* Chișinău, 2015 **[**247**]**.

În același timp, unele particularități distincte ale legalității au fost elucidate de către cei doi și în coautorat în asemenea publicații precum: *Trăsăturile legalităţii ca garanţie a securităţii juridice a persoanei.* Comunicare științifică editată în materialele conferinței științifice internaționale din 2-3 noiembrie 2018 – Jurisprudența – componenta de bază a proceselor de integrare și a comportamentului legal modern. Chișinău, 2018 **[**67**]**; *Legalitatea constituţională – nucleu al legalităţii în statul de drept:* articol științific publicat în Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 12 **[**69**]**; *Aplicarea uniformă a legislaţiei de către instanţe – cerinţă indispensabilă asigurării legalităţii în cadrul statului:* articol științific publicat în Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 10 **[**68**]** etc.

Privite în ansamblu, în lucrările enunțate sunt relevate importante aspecte ale esenței legalității și ale particularităților acesteia în perioada contemporană, marcată de valorile statului de drept. Totodată, cercetătorul P. Railean, în lucrările sale, a străduit cu mare atenție și asupra problemei rolului justiției în asigurarea legalității în cadrul statului, ceea ce nu poate fi decât foarte important și binevenit.

Trecând de la general la particular, considerăm necesar a menționa că importante sunt și cercetările axate pe **problema *legalității* ca principiu al activității judiciare**. În acest sens, remarcăm lucrările semnate de: Ionescu S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în noile coduri de procedură.* București, 2010 **[**157**]**; Leş I. *Principii şi instituţii de drept procesual civil*. Vol. I. Bucureşti, 1998 **[**190**]**; *Principii și instituții de drept procesual civil*. Vol. II. București, 1999 **[**191**]**; *Tratat de drept procesual civil.* Vol. I - Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe. București, 2014 **[**194**]**; Deleanu I. *Tratat de procedură civilă.* Vol. I. București, 2005 **[**110**]** etc.

Dincolo de reflectarea întregului spectru de principii care stau la baza organizării și funcționării instanțelor judecătorești, în aceste lucrări este conturată destul de bine *legalitatea* ca principiu fundamental în materie, precum și particularitățile acesteia atât din perspectiva organizării, cât și a funcționării serviciului public al justiției, prin intermediul nemijlocit al *judecătorului*.

Dincolo de abordarea generală a puterii judecătorești și a principiilor care stau la baza organizării și funcționării acesteia, un interes distinct prezintă cercetările axate nemijlocit pe **statutul judecătorului** și a rolului acestuia în exercitarea puterii judecătorești. Din perspectiva investigației noastre, acest subiect reprezintă un punct de lansare în problema răspunderii reprezentanților puterii judecătorești, întrucât instituția dată reprezintă un element constitutiv indispensabil statutului magistraților.

Dat fiind faptul că în accepțiunea noastră judecătorul este, prin esență, un funcționar public (cu statut special), pentru a reliefa acest moment în prezenta lucrare am apelat la doctrina dreptului administrativ, nemijlocit la asemenea reprezentanți ai acesteia precum: Rarincescu C.G. *Statutul funcţionarilor publici*. În: Revista de drept public, 1926, nr. 6 **[**256**]**, Teodorescu A. *Tratat de drept administrativ*. Bucureşti, 1929 **[**268**]**, Negulescu P. *Tratat de drept administrativ*. Bucureşti, 1934 **[**222**]**, Preda M., Stecoza G. *Unele considerații critice asupra statutului funcționarilor publici.* În: București: Dreptul, 2000 **[**239**]**, Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ.* Vol. I. București, 2001 **[**160**]**, Petrescu R.N. *Drept administrativ.* Cluj-Napoca, 2001 **[**233**]**, Prisăcaru V.I. *Funcţionarii publici*. București, 2004 **[**242**]**, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*. București, 2002 **[**243**]**, Santai I. *Drept administrativ și știința administrației.* Sibiu, 2014 **[**263**]**, Guțuleac V. *Drept administrativ.* Chișinău, 2013 **[**139**]** etc. Lucrările acestor autori, ne-au permis să argumentăm specificul statutului magistraților în calitatea lor de persoane ce dețin funcții de demnitate publică, chiar dacă în România, legislația nu le recunoaște acest statut.

În virtutea logicii raționamentului juridic, problema statutului juridic al magistratului cuprinde în sine și aspectul **conduitei nemijlocite a acestuia**, precum și a standardelor cărora trebuie să corespundă. Evident, subiectul a preocupat doctrina, cercetătorii reușind să dezvolte ample studii axate pe deontologia și cultura juridică a judecătorului. Dintre aceștia merită enunțați: Novac T. *Statutul magistratului în arealul justiției*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016 **[**225**]**, Popa I. *Tratat privind profesia de magistrat în România*. Bucureşti, 2007 **[**236**]**, Capcelea V. *Deontologia profesională a juristului.* București, 2018 **[**21**]**, Danileţ C. *Standardele de la Bangalore privind conduita judiciară*. Bucureşti, 2009 **[**265**]**, Croitor E. *Diligenţa judecătorului.* În: Manualul judecătorului pentru cauze. Chișinău, 2013 **[**98**]**, Popovici T. *Principii etice generale ale conduitei judiciare.* În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău, 2013 **[**237**]**, Rădulescu A. *Independenţa şi imparţialitatea judecătorului ca standarde profesionale în procesul civil* **[**257**]**, Ciucă A. *Repere ale independenței judecătorului din perspectiva independenței sistemului judiciar.* În: Dreptul, 2015 **[**31**]**, Costachi Gh. și Iacub I. (*Cultura şi educaţia juridică – condiţii necesare pentru edificarea unui stat de drept*. Chişinău, 2014 **[**57**]**, *Cultura juridică a funcţionarului public – garanţie a securităţii persoanei în statul de drept.* În: Jurnalul Juridic Naţional: teorie şi practică, 2015 **[**62**]**, *Cultura juridică a exponenţilor puterii – factor determinant al respectării demnităţii umane.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului", Ucraina, 2017 **[**152**]**) etc.

Dincolo de toate particularitățile conduitei judiciare reliefate de cercetătorii enunțați, un accent deosebit în lucrările acestora este pus pe valoarea distinctă a **independenței judecătorului** și a **bunei-credințe** cu care acesta trebuie să împartă justiția. O bună parte din autori și-au fundamentat ideile pornind de la teoria bunei-credințe în materie judiciară, dezvoltată în doctrina franceză, de asemenea reprezentanți ai acesteia precum: Lefebvre B. *La bonne foi: notion protéiforme.* In: Revue de Droit de

l'Université de Sherbrooke (Québec), 1996 **[**286**]**, Freyburger G. *Fides, Étude sémantique et religieuse depuis les origines jusqu'à l'époque augustinienne.* Paris, 2006 **[**281**]**, Volansky A.Al. *Essai d'une définition expressive du droit basée sur l'idée de la bonne foi*. Paris, 1930 **[**292**]**, Canivet G. *Déontologie … déontologies? La persévérance est une forme de courage*. In: Lettre de l'ENM, 2005 **[**279**]** etc. Evident, am profitat și noi de valoroasele idei ale acestei doctrine, pentru argumentarea rolului bunei-credințe în realizarea justiției ca standard de bază al conduitei judiciare.

În fine, dincolo de aspectele enunțate, o atenție distinctă doctrina a acordat problemei **imunității judecătorului ca garanție fundamentală a independenței** sale funcționale. Din șirul lucrărilor consacrate acestui subiect, vom enunța cele semnate de: Costachi Gh., Railean P. *Reflecţii asupra imunităţii judiciare şi a răspunderii judecătorilor.* În: Teoria şi practica administrării publice, Materialele conferinţei ştiinţifico-practice cu participare internaţională din 23 mai 2014. Chişinău, 2014 **[**70**]**, *Studiu privind imunitatea de tragere la răspundere penală şi contravenţională a judecătorilor.* Chişinău, 2007 **[**266**]**, Railean P. *Mecanismul jurisdicţional de asigurare a legalităţii în statul de drept. Monografie.* Chişinău, 2015 **[**247**]**, *Esenţa şi importanţa activităţii jurisdicţionale în asigurarea legalităţii în statul de drept.* Teză de doctor în drept. Chişinău, 2014 **[**248**]**, Райлян П. (Railean P.) *Правовой иммунитет и ответственность судьи (Imunitatea juridică și răspunderea judecătorului).* În: Право и Политология (Drept și Politologie), 2013 **[**313**]** etc.

În contextul dat, o valoare științifică deosebită prezintă doctrina rusă, prin intermediul unor asemenea reprezentanți precum: Кузнецова И.С. (Kezneţova I.S.) *Спорные вопросы неприкосновенности и ответственности судей (Probleme controversate ale imunității și răspunderii judecătorilor).* În: Актуальные проблемы российского права (Probleme actuale ale dreptului rusesc), 2009 **[**307**]**; Терехин В.А. (Terehin V.A.) *Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики (Imunitatea judecătorească: probleme ale teoriei, legislației și practicii).* În: Российская юстиция (Justiția Rusească), 2011 **[**320**]**, Терехин В.А. (Terehin V.A.), Суменков С.Ю. (Sumenkov S.Iu.) *Правовой иммунитет как необходимый элемент статуса судей (Imunitatea juridică ca element indispensabil statutului judecătorului).* În: Вопросы теории государства и права (Probleme ale teoriei statului și dreptului): Межвузовский сборник научных трудов (Culegere interuniversitară de studii științifice). Саратов (Saratov), 2006 **[**321**]** etc.

În general, ținem să precizăm că în doctrina rusă este dezvoltată destul de amplu nu doar problema imunității judecătorilor, dar în general **instituția imunității ca categorie constituțională**, contribuții importante înregistrând în acest sens: Кутафин О.Е. (Kutafin O.E.) *Неприкосновенность в конституционном праве (Imunitatea în dreptul constituțional)*. Москва (Moscova), 2004 **[**308**]**; Макарова З.В. (Makarova Z.V.), Конева Н.С. (Koneva N.S.) *Категория «иммунитет» в конституционном праве России (Categoria „imunitate" în dreptul constituțional al Rusiei).* În:

Вестник ЮУрГУ, 2012 **[**309**]**; Малько А.В. (Maliko A.V.) *Правовые иммунитеты (Imunităţile juridice)*. În: Правоведение (pravovedenie), 2000 **[**310**]**; Сопельцева Н.С. (Sopelițeva N.S.) *Иммунитеты в конституционном праве Российской Федерации (Imunităţile în dreptul constituțional al Federației Ruse)*: Автореферат диссертации (Autoreferat al disertației). Челябинск (Chelyabinsk), 2003 **[**316**]**; Сопельцева Н.С. (Sopelițeva N.S.) *Понятие правового иммунитета в Российском законодательстве (Noțiunea de imunitate juridică în legislația rusească).* În: Вестник Челябинского университета (Buletinul Uninversității din Chelyabinsk), 2003 **[**317**]**; Суменков С.Ю. (Sumenkov S.Iu.) *Привилегии и иммунитеты как общеправовые категории (Privilegiile şi imunităţile ca categorii generale de drept):* Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата юридических наук (Autoreferatul disertației de candidat în științe juridice). Саратов (Saratov), 2002 **[**318**]** etc.

Cu siguranță, valoarea științifică a lucrărilor semnate de cercetătorii enunțați este una incontestabilă, întrucât ele ne-au permis să pătrundem adânc în instituția imunității și să elucidăm elementele și particularitățile acesteia, care caracterizează nemijlocit imunitatea judecătorească și coraportul acesteia cu răspunderea titularilor ei. Pe de altă parte, ideile autorilor ne-au ajutat să argumentăm o regulă de aur în materia dată, și anume regula echilibrului între imunitatea judiciară şi răspunderea judecătorilor, care permite să fie evitate atât abuzurile admise din partea acestora, cât şi atingerile aduse independenţei lor.

Generalizând, reiterăm că aspectele principale reliefate de doctrină în materia *legalităţii şi eficienţei puterii judecătoreşti* (expuse mai sus), ne-au servit drept un reper important pentru conceperea și realizarea prezentei cercetări de doctorat. Mai mult, tezele și ideile promovate de către cercetători ne-au trezit un viu interes față de problema nemijlocită a formelor de răspundere juridică a judecătorilor și a rolului acestora în asigurarea legalității și eficienței puterii judecătorești, astfel determinându-ne (motivându-ne) să ne propunem pentru cercetarea de doctorat aprofundarea acestui subiect în patru direcții importante: răspunderea disciplinară, răspunderea penală, răspunderea civilă și răspunderea constituțională a judecătorilor.

Înainte însă de a trece nemijlocit la aceste subiecte, la moment, ținem să conturăm succint esența și conținutul *legalității* și *eficienței ca principii fundamentale ale justiției în statul de drept.*

Legalitatea și eficiența – principii fundamentale ale justiției în statul de drept. În prezent, este general recunoscut că pentru asigurarea caracterului unitar și a coerenţei actului de justiţie și, mai ales, pentru realizarea drepturilor și intereselor legitime ale justițiabililor, este absolut necesar ca activitatea jurisdicţională să se întemeieze pe anumite principii de drept **[**61, p. 524**]**, consacrate nu doar în dispoziţiile constituţionale, în diferite acte legislative şi normative, dar şi în actele internaţionale și comunitare **[**75, p. 134**]**.

Referindu-ne nemijlocit la principiile ce guvernează organizarea și funcţionarea justiţiei/puterii judecătorești (în calitatea sa de ramură distinctă a puterii de stat), vom nota că în literatura de specialitate nu există o viziune unică asupra acestui subiect, numărul principiilor variind de la un cercetător la altul **[**247, p. 284**]**.

În accepţiunea cea mai largă, se susţine că există principii aplicabile întregului sistem statal-juridic și care, firesc, sunt aplicabile și justiţiei, şi anume: principiul asigurării bazelor legale de funcţionare a statului; principiul libertăţii și egalităţii; principiul responsabilităţii; principiul echităţii și justiţiei etc. **[**247, p. 286**]**. În ansamblul lor, aceste principii conturează ceea ce se numește „spiritul legii", menit să orienteze raţionamentul practicianului dreptului, în opoziţie cu „litera legii", obligatoriu subordonată celui dintâi **[**130, p. 20**]**.

Important este că cunoașterea și aplicarea principiilor de drept au ca rezultat coeziunea, coerenţa sistemului de drept, certitudinea dreptului și predictibilitatea acestuia în raport cu cetăţeanul. Dintr-un alt punct de vedere, un serviciu public de justiţie de calitate, implică în mod necesar aplicarea unui set de principii cu caracter general, propriu oricărui serviciu furnizat publicului și, în mod special, un set de principii dedicate exclusiv înfăptuirii justiţiei, indiferent de modul de organizare a sistemului acesteia. În sensul dat, specialiştii invocă semnificaţia deosebită a principiilor celor trei „e" – *eficienţă, eficacitate, economicitate* și a celor trei „i" – *independenţă, impaţialitate, integritate* **[**130, p. 20**]**. În cele ce urmează, pornind de la obiectivele cercetării, ne vom reține doar la unele dintre aceste principii, considerându-le relevante pentru subiectul acestei lucrări.

Vorbind despre *principiul eficienţei,* precizăm că potrivit acestuia direcțiile de activitate ale sistemului judiciar trebuie elaborate astfel încât să răspundă unor nevoi obiective, existente în cadrul comunităţii pe care instanţele o deservesc, iar aplicarea lor să se facă pe baza unor obiective bine definite, ierarhizate și a unor evaluări de impact prealabile. Aceste direcții de activitate trebuie aplicate în termenul planificat, astfel cum acesta a fost stabilit pe baza evaluărilor, pentru a nu mări costurile aferente implementării lor. Așadar, eficienţa presupune menţinerea unui raport favorabil între resursele întrebuinţate și rezultatele obţinute. În acelaşi timp, aplicarea acestui principiu implică și faptul că rezultatele obţinute prin activitatea desfășurată trebuie să fie maxime, nu doar rezonabile în raport cu resursele utilizate, ceea ce necesită și un management de calitate realizat de un personal bine calificat și responsabil **[**130, p. 20**]**. Deci, putem constata, că în mare parte, eficienţa puterii judecătoreşti depinde de profesionalismul reprezentanţilor acesteia şi de abilitatea acestora de a obţine rezultate cu mult mai ridicate decât cele planificate **[**79, p. 187**]**.

În ceea ce priveşte *principiul eficacităţii,* aplicarea acestuia este strâns legată de cea a principiului eficienţei și presupune utilizarea eficace a resurselor instanţelor, protejarea acestora de utilizare inadecvată sau de pierderi. Acest moment implică, de asemenea, asigurarea unui nivel înalt de realizare a scopurilor propuse și de soluţionare a problemelor publice care le-au fost atribuite spre soluţionare

instanţelor judecătoreşti. În general, specialiştii susţin că eficacitatea unei activităţi poate fi evaluată în funcţie de gradul de îndeplinire a obiectivelor programate și de raportul dintre efectul proiectat și rezultatul obținut al activităţii respective. Deci, se poate vorbi despre o activitate eficace atunci când obiectivele programate au fost îndeplinite astfel cum au fost concepute, cu utilizarea unui minim de resurse și în termenul stabilit. Totodată, aceste condiţii trebuie îndeplinite cumulativ pentru a putea vorbi de maximizarea eficacităţii. Orice diferenţă în plus sau în minus faţă de proiect duce la schimbarea raportului și la scăderea eficacităţii, fie ca urmare a supradimensionării obiectivelor și angajarea unor resurse care nu erau necesare, fie ca urmare a subdimensionării acestora, ceea ce duce la imposibilitatea atingerii rezultatului programat cu resursele alocate **[**130, p. 21**]**.

Principiul economicităţii. Economicitatea are ca fundament cele două principii anterioare și presupune minimizarea costului resurselor alocate pentru atingerea rezultatelor estimate ale unei activităţi, cu menţinerea calităţii corespunzătoare a acestor rezultate. Important este că acest principiu se află în interdependenţă cu celelalte două, aplicarea lor separată fiind imposibilă **[**130, p. 21**]**.

Generalizând asupra principiilor enunţate, subliniem **[**79, p. 188**]** că aplicarea şi realizarea acestora constituie o condiţie importantă pentru eficientizarea substanţială a activităţii puterii judecătoreşti, reducerea costurilor suportate de societate pentru activitatea sistemului justiţiei, precum şi consolidarea încrederii cetăţeanului în actul justiţiei.

Dincolo de aceste principii, justiţia (ca activitate, sistem de autorităţi și serviciu public) funcţionează în baza unor principii generale proprii şi a unor principii specifice diferitor categorii de jurisdicţii, care în ansamblul lor, de asemenea, au un rol determinant pentru calitatea și eficienţa actului de justiţie. Cele mai importante din categoria acestor principii sunt: *principiul independenţei, legalităţii, imparţialităţii, integrităţii* etc. **[**247, p. 290**]**. Fără a diminua semnificaţia acestor și altor principii, precizăm că pentru cercetarea noastră o importanţă deosebită prezintă *principiul integrităţii* şi cel al *legalităţii*, pe care, respectiv, le vom dezvolta în continuare.

***Principiul integrităţii*.** În general, *integritatea* este considerată a fi atributul corectitudinii și al justeţii, întrunind ca elemente componente *onestitatea* și *moralitatea* judiciară (în altă opinie – onestitatea, cinstea și probitatea **[**21, p. 172**]**). Prin urmare, e de la sine înţeles de ce reprezentanţilor puterii judecătoreşti le este impusă ca obligatorie respectarea integrităţii în cadrul activităţii desfăşurate. Deci, judecătorul trebuie să se comporte întotdeauna, și nu numai în exercitarea atribuţiilor de serviciu, în mod onorabil și demn de funcţia sa; să nu se facă vinovat de fraude, înșelăciuni și falsuri; să fie bun și virtuos în comportament și în caracter. Important este de reţinut că nu există grade diferite de integritate, aceasta fiind absolută. Așadar, în justiţie, integritatea este mai mult decât o virtute, este o necesitate absolută **[**265, p. 69**]**.

Într-o accepţiune mai restrânsă, se consideră că integritatea presupune conformarea dispoziţiilor legale cu caracter imperativ, atât faţă de cele prohibitive (ce impun abţinerea de la săvârșirea unor

acţiuni), cât și față de cele cu caracter onerativ (ce obligă la realizarea unor acţiuni) **[**130, p. 22**]**. În aceeași interpretare, integritatea presupune îndeplinirea cumulativă a trei condiţii: incoruptibilitatea deciziei, indiferent de beneficiarul acesteia; respectarea principiilor transparenţei și competitivităţii; bună administrare în sensul economicităţii, eficacităţii și eficienţei.

Potrivit specialiștilor, pentru ca aceste condiţii să fie atinse este nevoie de **[**130, p. 22**]**: respectarea procedurilor legale fără derogare; asigurarea transparenţei procedurilor administrative; evitarea practicilor preferenţiale sau discriminatorii; adoptarea soluţiilor care își ating scopul cu cel mai mic consum de resurse; urmărirea prescripţiilor legale; evitarea conflictului de interese; recunoașterea limitelor și declinarea competenţei în caz de necesitate; respectarea consecventă a principiilor de drept. Cu alte cuvinte, în opinia noastră, este nevoie de respectarea normelor legii, care reglementează toate particularităţile activităţii jurisdicţionale.

În acelaşi timp, trebuie accentuat faptul că judecătorul, derogând de la aceste momente şi încălcând legea, prejudiciază reputaţia funcţiei sale, încurajează nerespectarea legii și afectează încrederea publicului în integritatea puterii judecătorești însăși **[**265, p. 71**]**. Prin urmare, se poate susţine că *principiul integrităţii* este strâns legat de *principiul legalităţii*, ambele fiind determinante pentru calitatea și finalitatea actului de justiţie **[**247, p. 296**]**.

Principiul legalităţii. Referindu-ne în cele ce urmează la *principiul legalităţii,* inerent de altfel activităţii jurisdicţionale, subliniem că întreaga activitate desfășurată de instanţele judecătorești are ca finalitate întărirea *legalităţii*, prevenirea săvârșirii faptelor antisociale, dar și educarea cetăţenilor în spiritul respectării legilor și a normelor de convieţuire socială **[**133, p. 42**]**.

Astfel, înţeleasă în general ca modalitate de realizare și promovare a ordinii juridice, garanţie pentru situarea normei juridice pe o poziţie supremă în viaţa socială, *legalitatea* este, înainte de toate, *un principiu fundamental al dreptului* **[**57, p. 142-143; 60, p. 203**]**.

Fiind inerentă activităţii jurisdicţionale, *legalitatea* ca principiu este fundamentată expres în Republica Moldova şi România în câteva importante prevederi constituţionale și legislative în vigoare, după cum urmează:

- *Constituţia Republicii Moldova* **[**47**]**: art. 114 - „Justiţia se înfăptuiește în numele legii numai de instanţele judecătorești”;

- *Constituţia României* **[**49**]**: art. 124 - „(1) Justiţia se înfăptuiește în numele legii. (…) (3) Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii”;

- *Legea Republicii Moldova nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească* **[**176**]**: art. 1 alin. (1) - „Puterea judecătorească este independentă, separată de puterea legislativă și puterea executivă, are atribuţii proprii, exercitate prin instanţele judecătorești, în conformitate cu principiile și dispoziţiile prevăzute de Constituţie și de alte legi”; art. 1 alin. (2) - „Justiţia se înfăptuiește în numele legii”; art. 5 alin. (1): „Justiţia se înfăptuiește în conformitate cu legislaţia”;

- *Legea României nr. 304/2004 privind organizarea judiciară* **[**184**]**: art. 2 alin. (1) - „Justiţia se înfăptuieşte de către judecători în numele legii, este unică, imparţială şi egală pentru toţi”;

- *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului* **[**170**]**: art. 1 alin. (2) - „Judecătorul este persoana învestită constituţional cu atribuţii de înfăptuire a justiţiei, pe care le execută în baza legii”; art. 1 alin. (3) - „Judecătorii instanţelor judecătorești sînt independenţi, imparţiali și inamovibili și se supun numai legii”; art. 14 alin. (1) - „Pentru înfăptuirea justiţiei judecătorii au împuterniciri stabilite de legislaţie”; art. 15 alin. (1) - „Judecătorii sînt obligaţi să execute întocmai cerinţele legii la înfăptuirea justiţiei” etc.

- *Legea României nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor* **[**183**]**: art. 2 alin. (3) - „Judecătorii sunt independenţi, se supun numai legii şi trebuie să fie imparţiali”.

- *Codul administrativ al Republicii Moldova* **[**33**]**: art. 21 – „(1) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente trebuie să acționeze în conformitate cu legea și alte acte normative. (2) Exercitarea atribuțiilor legale nu poate fi contrară scopului pentru care acestea au fost reglementate. (3) Autoritățile publice și instanțele de judecată competente nu pot dispune limitarea exercitării drepturilor și a libertăților persoanelor decât în cazurile și în condițiile expres stabilite de lege.”

- *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* **[**38**]**: art. 20 alin. (2) - „La înfăptuirea justiţiei în pricini civile, judecătorii sînt independenţi și se supun numai legii. Orice imixtiune în activitatea de judecată este inadmisibilă și atrage răspunderea prevăzută de lege”.

- *Codul de procedură civilă al României* **[**39**]**: art. 1 alin. (2) - „În înfăptuirea justiţiei, instanţele judecătoreşti îndeplinesc un serviciu de interes public, asigurând respectarea ordinii de drept, a libertăţilor fundamentale, a drepturilor şi intereselor legitime ale persoanelor fizice şi persoanelor juridice, aplicarea legii şi garantarea supremaţiei acesteia”; art. 7 alin. (2) - „Judecătorul are îndatorirea de a asigura respectarea dispoziţiilor legii privind realizarea drepturilor şi îndeplinirea obligaţiilor părţilor din proces”.

Deși textual, *Codul de procedură civilă* îi rezervă principiului *legalităţii* un singur articol, dimensiunile sale sunt cu mult mai ample. Potrivit cercetătorilor **[**157, p. 139**]**, toate celelalte principii, calificate ca *obligaţii* pe care le înscrie textul în categoria principiilor procesului civil, constituie mai curând valenţe ale principiului legalităţii.

Un specific al principiului *legalităţii*, identificat în literatura de specialitate **[**130, p. 23**]**, ţine de caracterul său realist, ceea ce presupune că traducerea sa în viaţă se poate realiza numai prin măsuri concrete efective. În esenţă, principiul exprimă cerinţa ca, atât în organizarea justiţiei, cât și la înfăptuirea ei, să se respecte cu stricteţe și de către toate subiectele de drept, legea fundamentală și celelalte acte normative, subordonate ei.

În acelaşi context, se poate susţine că aflarea adevărului în cauzele supuse examinării în instanţe, indiferent dacă acestea sunt de natură civilă, penală, comercială, administrativă sau de altă natură, nu

se poate realiza decât în măsura în care procesul (…) examinării se desfășoară potrivit reglementărilor legale, în toate fazele și etapele pe care acesta le parcurge **[**130, p. 23**]**. Deci, în activitatea de soluţionare a cauzelor (…), judecătorii trebuie să urmărească respectarea tuturor dispoziţiilor legale, începând de la cele de drept substanţial, care au incidenţă asupra raportului juridic litigios, continuând cu cele referitoare la organizarea, constituirea, compunerea și atribuţiile instanţei, precum și cu cele referitoare la formele de procedură **[**218, p. 126-127**]**.

Sub aspect procesual, enunţul care consacră *legalitatea* ca principiu formulează și o îndatorire pentru judecător, aceea de a veghea la respectarea dispoziţiilor legii privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligaţiilor părţilor din proces **[**157, p. 139**]**. Deci, judecătorul nu este obligat doar să respecte legea în calitate de membru al unui organ de judecată, dar în importanta sa calitate, judecătorul este obligat să impună respectarea legii și celorlalţi subiecţi procesuali **[**190, p. 57**]**, respectiv să asigure respectarea dispozițiilor legale privind „realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces” **[**194, p. 58**]**.

Indiferent de materia judecăţii, *înfăţuirea justiţiei în numele legii* înseamnă că justiţia este autoritatea prin care sunt aduse la îndeplinire, în caz de nevoie, comandamentele legii. Acest moment implică următoarele dimensiuni **[**157, p. 76**]**: doar *legea* stabilește autorităţile care înfăptuiesc justiţia; judecata se realizează doar pe baza procedurii stabilite de *lege*; sancţiunile aplicabile sunt doar cele prevăzute de *lege*; hotărârile prin care se pronunţă justiţia sunt date doar în considerarea *legii* și tot în considerarea *legii* se ajunge și la punerea lor în executare.

Pornind de la cele expuse, se poate conchide că *legalitatea* este atât o trăsătură a puterii judecătorești, cât și o cerinţă fundamentală a activităţii instanţelor judecătorești. Principiul legalităţii este un principiu-cadru ce înglobează toate celelalte principii după care se desfășoară activitatea procesuală jurisdicţională **[**83, p. 22**]**. Într-un sens mai larg, respectarea legii de către instanţa de judecată prezumă nu doar aplicarea justă a normelor de drept procesual, dar și caracterul legal al instanţei judecătorești, independenţa ei, imparţialitatea judecătorilor și supunerea acestora faţă de lege **[**48, p. 413**]**.

În contextul dat, cercetătoarea S. Ionescu precizează că *principiul legalităţii* se realizează sub următoarele aspecte **[**157, p. 75**]**: legalitatea instituirii instanţelor judecătorești și legalitatea activităţii propriu-zise de judecată.

Referitor la *legalitatea instanţei,* precizăm că aceasta se realizează prin respectarea următoarelor cerinţe **[**130, p. 22-23**]**: instanţa să fie creată prin lege și în conformitate cu dispoziţiile ei; instanţa să fie organizată ca o instituţie cu caracter permanent și cu un sediu stabil și cunoscut; instanţa să aibă competenţa să judece pricina ce i-a fost încredinţată; instanţa să judece în compunerea completului de judecată prevăzută de lege; împotriva hotărârilor judecătorești să fie exercitate căile legale de atac; să nu fie înfiinţate instanţe extraordinare.

Dincolo de aceste momente, subliniem că un rol important în asigurarea *legalităţii* revine instanţelor judecătorești superioare, care verifică legalitatea și temeinicia hotărârilor pronunţate de instanţele inferioare **[**130, p. 23**]**. Este vorba de exercitarea de către instanţele ierarhic superioare a unui *control judiciar* asupra hotărârilor emise de cele inferioare **[**79, p. 194; 78, p. 137**]**.

După cum corect precizează prof. I. Leș, existenţa unui control judiciar adecvat în statele contemporane, sub forma instituţiei *căilor de atac*, este de natură să asigure respectarea *legalităţii* și să garanteze independenţa judecătorilor. Important este că controlul judiciar nu constituie o imixtiune în activitatea de judecată, întrucât acesta intervine după pronunţarea hotărârii **[**190, p. 59-50**]**.

În esenţa lor, căile de atac reprezintă mijloace sau remedii juridice procesuale prin intermediul cărora se poate solicita verificarea legalităţii și temeiniciei hotărârilor judecătorești și, în final, remedierea erorilor săvârșite. Ele sunt indispensabile în orice sistem procesual, pentru remedierea eventualelor greșeli de judecată **[**191, p. 308**]**.

Soluţionarea cauzei de către o instanţă superioară oferă garanţii corespunzătoare pentru pronunţarea unei soluţii juste. Chiar dacă şi instanţa superioară poate cădea într-o nouă eroare, calea de atac trebuie să reprezinte un remediu pentru corectarea greșelilor de judecată. Fără existenţa unei căi de atac, de reformare și cu caracter devolutiv, o justiţie democratică este de neconceput.

Așadar, se poate susţine că existenţa căilor legale de atac constituie pentru subiecții implicați în actul justiției o garanţie a respectării drepturilor lor fundamentale și le conferă posibilitatea de a solicita remedierea eventualelor erori judiciare (înțelese ca „adoptarea de hotărâri judecătorești ilegale și neîntemeiate” **[**153, p. 26**]**).

În acelaşi timp, existenţa căilor legale de atac este de natură să garanteze și calitatea actului de justiţie, judecătorii fiind obligaţi să-și respecte îndatoririle lor, îndeosebi cele privitoare la imparţialitate. În temeiul principiului legalităţii, judecătorii sunt obligaţi să urmărească în activitatea lor respectarea tuturor dispoziţiilor legale, fie ele de procedură (privind organizarea, constituirea, compunerea și atribuţiile instanţei ori cele referitoare la formele de procedură propriu-zise) sau de drept material, adică să respecte legea și să impună respectarea ei de către toţi subiecţii procesuali. Important e ca în interpretarea legii, judecătorul să aibă în vedere litera și spiritul acesteia, iar nu preferinţele sale subiective **[**191, p. 323; 194, p. 58**]**.

Înfăptuirea justiţiei sub semnul *legalităţii* înseamnă, totodată, şi preocuparea pentru sistemul judiciar de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii, atribut care, deși pus cu precădere în sarcina instanţei supreme, nu trebuie limitat doar la nivelul acesteia, ci conștientizat și la nivelul instanţelor inferioare, întrucât în absenţa eficienţei sale, după cum corect precizează S. Ionescu **[**157, p. 76-77**]**, *principiul legalităţii* riscă să fie compromis (precum și întregul efort al statului de asigurare și respectare a drepturilor omului **[**55, p. 4; 68, p. 32; 56, p. 354**]**).

Dincolo de obligaţia legală de a respecta legea în activitatea desfăşurată şi de a impune respectarea ei în sarcina tuturor participanţilor la actul de justiţie, totuşi nu trebuie uitat că judecătorii, fiind oameni şi ei (la fel de vulnerabili în faţa ispitelor), sunt predispuşi la comiterea de abateri, ceea ce, sincer vorbind, contravine substanţial statutului lor juridic şi social. Mai mult, în condiţiile unei asemenea conduite, judecătorul subminează practic imaginea şi prestigiul justiţiei pe care o reprezintă, atentând grav şi la eficienţa acesteia. Unica măsură de restabilire şi menţinere a imaginii şi eficienţei justiţiei (în pofida tuturor atentatelor de ştirbire a acestora), în viziunea noastră **[**79, p. 193; 78, p. 136**]**, constă în consolidarea instituţiei *răspunderii juridice a judecătorilor.*

Desigur, o astfel de măsură trebuie precedată în mod necesar de eforturi consistente în vederea dezvoltării *culturii juridice a judecătorilor* **[**95, p. 10**]**, întrucât, trebuie să recunoaștem că formarea culturii juridice a funcţionarilor publici în general, este o sarcină primară a statului la etapa actuală, nivelul înalt al acesteia constituind una din garanţiile dezvoltării democratice a statului, o garanţie a securităţii juridice şi a bunăstării cetăţenilor **[**57, p. 224; 62, p. 20**]**. Lucrul dat este și mai evident în condițiile în care la baza culturii juridice a oricărui funcţionar public trebuie să stea sentimentul de respect profund faţă de drept, nivelul ridicat de cultură juridică asigurând astfel o conduită legală din partea acestuia, motivaţia căreia vizează convingerea în caracterul echitabil al normelor de drept.

Chiar dacă pare banal, dar asemenea momente sunt perfect valabile și pentru judecători în calitatea lor de purtători ai puterii judecătorești, mai ales în condițiile în care aceștia exercită puteri discreţionare, în raport cu interesele şi drepturile persoanei, de sine stătător, potrivit propriei lor convingeri, fiind create astfel condiţii prielnice pentru abuzuri şi folosirea ilegală a situaţiei de serviciu **[**95, p. 10**]**.

În general, este important ca judecătorii să conștientizeze că de activitatea lor profesională depinde eficienţa justiţiei în ansamblu, ca una dintre cele mai importante mijloace de asigurare şi protecţie a drepturilor şi intereselor legale ale persoanei. Sub acest aspect, înfăptuirea justiţiei necesită un nivel înalt de cultură juridică de la persoana care ocupă funcţia de judecător. Mai mult, acuitatea acestei exigenţe este determinată şi de faptul că conduita judecătorului se reflectă nu doar asupra conduitei participanţilor la proces, dar şi asupra convingerilor acestora referitoare la esenţa justiţiei şi eficienţa protecţiei judiciare şi, într-un final, asupra convingerilor majorităţii membrilor societăţii **[**56, p. 794**]**. Prin urmare, calităţile morale ale judecătorului manifestate în procesul înfăptuirii justiţiei şi nivelul culturii sale juridice influenţează substanţial formarea încrederii faţă de instanţa judecătorească la persoanele care s-au adresat pentru protecţia drepturilor lor, precum şi dorinţa acestora și a celorlalți membri ai societății de a-şi realiza dreptul la apărare, garantat de Constituţie **[**298, p. 115**]**.

Din perspectiva dată, de la judecători se așteaptă o înaltă cultură profesională, care să se distingă printr-un nivel ridicat de cunoştinţe juridice, înţelegerea şi aprecierea profundă a fenomenelor juridice, atitudinea de respect faţă de drept şi profesia juridică, convingerea utilităţii şi valorii instrumentariului

juridic, capacitatea folosirii eficiente a mijloacelor juridice pentru realizarea sarcinilor şi atingerea scopurilor activităţii profesionale **[**298, p. 116**]**.

În caz contrar, nivelul scăzut de cultură juridică propriu sistemului justiţiei este de natură să genereze supraîncărcarea instanţelor, tergiversarea proceselor, neexecutarea hotărârilor judecătoreşti, admiterea de erori judiciare şi exercitarea arbitrară a justiţiei, cu un impact extrem de grav asupra drepturilor omului și securității sale juridice **[**152, p. 22**]**.

Pornind de la aceste momente şi fiind conştienţi de condiţiile perioadei de tranziţie, când puterea a pierdut mult din încrederea societăţii, iar cetăţenii au destul de multe suspiciuni referitoare la obiectivitatea şi imparţialitatea înfăptuirii justiţiei, suntem nevoiţi să recunoaştem că problema *răspunderii judecătorilor* este una deosebit de actuală **[**313, p. 10**]**, mai ales că înfăptuirea unei justiţii legale şi corecte constituie o necesitate vitală pentru societate **[**84, p. 320**]**.

În acest context, este practic de necontestat faptul că *calitatea* înfăptuirii justiţiei depinde în mod direct de atitudinea judecătorilor faţă de realizarea acesteia. Cu toate că atitudinea corespunzătoare a judecătorilor faţă de exercitarea obligaţiilor lor este asigurată prin mai multe mijloace juridice, una dintre cele mai principale este *răspunderea juridică* pentru comiterea de acţiuni sau inacţiuni ilegale **[**70, p. 147**]**.

Pe de altă parte, pornind de la faptul că judecătorul este un personaj-cheie al societăţii democratice, este de la sine înţeles că în condiţiile statului de drept nu se poate tolera prezenţa unui asemenea personaj iresponsabil, în sensul lipsei de răspundere **[**11, p. 13; 129, p. 13**]**. Sub acest aspect, judecătorul nu poate face excepţie de la principiul fundamental potrivit căruia nimeni nu poate fi exonerat de răspundere, pentru că nimeni nu este mai presus de lege **[**129, p. 4**]**.

Cu toate acestea, trebuie să fim conştienţi de faptul că această răspundere nu poate fi un scop în sine, ci are, în primul rând, rolul de a impune un anumit model de conduită judecătorului, apt să-şi asume necesara independenţă şi imparţialitate, conştient de riscurile pe care exercitarea puterii sale le poate antrena pentru justiţiabili. Prin urmare, într-un stat de drept, nici nu poate fi vorba de nerăspunderea judecătorilor, ci doar de găsirea acelor forme şi modalităţi de răspundere care să se concilieze cu particularităţile activităţii lor (independenţa şi inviolabilitatea), pentru a nu denatura, în mod esenţial, poziţia necesară a judecătorului în societatea democratică **[**129, p. 4**]**. În acest scop, angajarea răspunderii judecătorilor trebuie făcută sub rezerva unei prudenţe determinate, în special, de necesitatea absolută a garantării independenţei şi libertăţii acestora contra tuturor presiunilor induse **[**147**]**.

Generalizând asupra problemei legalității și eficienței puterii judecătorești, subliniem că *legalitatea* reprezintă în esența sa fundamentul și misiunea puterii judecătorești. În lipsa respectării și asigurării acestui principiu, practic este de neconceput o astfel de putere într-un stat de drept. La fel și *eficiența* reprezintă un principiu fundamental pentru activitatea puterii judecătorești, marcând impactul

pozitiv efectiv al acesteia asupra apărării și respectării drepturilor și intereselor omului. Pentru asigurarea și promovarea ambelor principii sunt absolut indispensabile două condiții importante: un nivel înalt de cultură juridică profesională a judecătorilor și o instituție consolidată a răspunderii juridice a acestor subiecți de drept. Ambele condiții au menirea de a contura anumite exigențe, standarde, limite în activitatea judecătorului de care depind în mod substanțial legalitatea și eficiența acesteia.

1.2. Interesul doctrinar față de răspunderea magistraților

După cum am menționat mai sus, în general, ideea *răspunderii judecătorilor/magistraților* este destul de frecvent vehiculată în doctrina juridică, dar mai mult sub aspectul esenței sale de element al statutului juridic al acestor subiecți. În acest sens se impun în atenție lucrările semnate de: Alexe C. *Răspunderea judecătorilor, garanție a independenței justiției.* În: Pandectele Române, 2004 **[**1**]**, Negru A., Novac T. *Formele răspunderii juridice a magistratului.* În: Revista Națională de Drept, 2014 **[**221**]**, Ciobanu V.M. *Responsabilitatea serviciului public al justiției și al judecătorului.* În: Revista Română de Drept Privat, 2007 **[**29**]**, Mocanu-Suciu A. *Răspunderea funcționarilor publici.* București, 2015 **[**210**]**, Ivanovici I., Danileț C. *Răspunderea judecătorilor și procurorilor.* În: Curierul Judiciar, 2006 **[**162**]**, Courteix J. *Fonctionnement de la justice et responsabilités.* Thèse pour le Doctorat en Droit. Paris, 2005 **[**280**]**, Gwenola K. *La responsabilite personnelle des magistrats de l'ordre judiciaire.* These du doctorat, Paris, 2003 **[**282**]**, Joly-Hurard J. *La responsabilité civile, pénale et disciplinaire des magistrats*. In: Revue internationale de droit comparé, 2006 **[**284**]** etc.

O abordare mai profundă a problemei în cauză poate fi constatată într-un număr mai mic de lucrări, valoarea științifică a cărora este de necontestat. Sub acest aspect, cercetări destul de complexe au semnat: Baltag D., Ghernaja G.-C. *Răspunderea şi responsabilitatea juridică a judecătorilor în exercitarea justiţiei: Monografie.* Chişinău, 2012 **[**11**]**, Ghernaja G.-C. *Responsabilitatea şi răspunderea judecătorului în exercitarea justiţiei.* Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chişinău, 2011 **[**129**]**, Porof Al. *Răspunderea juridică a magistratului în context național și european*. Rezumat. București, 2016 **[**238**]** etc.

Totodată, subiectul este foarte bine dezvoltat și în doctrina rusă, de asemenea reprezentanți ai acesteia precum: Клеандров М.И. (Kleandrov M.I.) *О стратегии совершенствования механизма судейской ответственности* (*Despre strategia de perfecționare a mecanismului de răspundere judecătorească*). În: Вестник Тюменского государственного университета (Buletinul Universității de stat din Tyumen), 2011 **[**300**]**, Клеандров М.И. (Kleandrov M.I.) *Ответственность судьи: монография* (*Răspunderea judecătorului: monografie*). Москва (Moscova), 2011 **[**301**]**, Клеандров М.И. (Kleandrov M.I.) *О правовой природе ответственности судей в Российской Федерации (Despre natura juridică a răspunderii judecătorilor în Federația Rusă).* În: Вестник Санкт-

Петербургского университета МВД России (Buletinul Universității MAI a Rusiei din Sankt-Petersburg), 2008 **[**299**]**, Колесников Е.В. (Kolesnikov E.V.), Селезнева Н.М. (Selezneva N.M.) *О повышении ответственности судей в Российской Федерации (Despre sporirea răspunderii judecătorilor în Federația Rusă)*. În: Журнал Российского Права (Jurnalul Dreptului Rusesc), 2006 **[**302**]**, Сапунова М. (Sapunova M.) *Юридическая ответственность судей в Российской Федерации: теоретико-правовой анализ (Răspunderea juridică a judecătorilor în Federația Rusă: analiză teoretico-juridică).* Автореферат диссертации (Autoreferatul disertației). Москва (Moscova), 2007 **[**314**]** etc.

În cea mai mare parte, lucrările citate cuprind studii și analize complexe asupra instituției răspunderii judecătorilor în ansamblul său, sub toate formele juridice posibile. Totodată, trebuie menționat că de rând cu abordarea complexă a subiectului, doctrina a fost preocupată și de cercetarea concretă, detaliată a diferitor forme de răspundere juridică a judecătorului.

Răspunderea disciplinară a judecătorului. Din cercetările realizate asupra problemei răspunderii disciplinare a judecătorilor am constatat că la baza acestora a stat cu precădere teoria dreptului administrativ (Apostol Tofan D. *Drept administrativ.* Vol. I. București, 2003 **[**5**]**, Trăilescu A. *Drept administrativ. Tratat elementar.* București, 2002 **[**271**]**, Gheorghiu R. Iu. *Drept administrativ*. București, 2005 **[**127**]**, Guțuleac V. *Drept administrativ.* Chișinău, 2013 **[**139**]**, Santai I. *Drept administrativ și știința administrației.* Sibiu, 2014 **[**263**]**, Mocanu-Suciu A. *Răspunderea funcționarilor publici.* București, 2015 **[**210**]** etc.) și teoria dreptului muncii (Boișteanu E., Romandaș N. *Dreptul muncii. Manual.* Chișinău, 2015 **[**17**]**, Ghimpu S., Ștefănescu I.T., Beligrădeanu Ș., Mohanu Gh. *Dreptul muncii. Tratat.* Vol. II. București, 1979 **[**132**]**, Ștefănescu I.T. *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*. București, 2014 **[**267**]**, Țiclea Al. *Răspunderea disciplinară. Teorie și jurisprudență.* București, 2014 **[**272**]**, Țiclea Al. *Tratat de dreptul muncii.* Bucureşti, 2007 **[**273**]** etc.). Anume pornind de la aceste două teorii este posibilă explicarea naturii și esenței răspunderii disciplinare a judecătorilor.

Importante cercetări consacrate nemijlocit problemei răspunderii disciplinare a judecătorilor au semnat: Gârbuleț I. *Abaterile disciplinare ale magistraților*. Bucureşti, 2016 **[**125**]**, Cojocaru V. *Corelaţia dintre răspunderea disciplinară şi morală a magistratului*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2016 **[**45**]**, Grecu P., Hriptievschi N. *Analiza legislaţiei şi practicii privind răspunderea disciplinară a judecătorilor 2015-2016.* Chișinău, 2016 **[**134**]**, Hriptievschi N. *Studiu cu privire la spectrul de abateri disciplinare şi procedura disciplinară cu privire la judecători în Republica Moldova.* 2012 **[**151**]**, Manea T. *Reaua-credinţă şi grava neglijenţă – forme ale vinovăţiei care atrag răspunderea disciplinară a judecătorilor şi procurorilor.* În: Justiţia în actualitate, 2007 **[**197**]**, Manea T. *Răspunderea disciplinară a magistraţilor. Elemente de drept comparat*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2014 **[**196**]**, Marian D. *Aspecte din jurisprudenţa Secţiei pentru judecători în*

materie disciplinară în anul 2017. În: Justiția în actualitate, 2017 **[**199**]**, Адушкин Ю. (Aduşkin Iu.), Жидков В. (Jidkov V.) *Дисциплинарная ответственность судей: за и против (Răspunderea disciplinară a judecătorilor: pro şi contra).* În: Российская юстиция (Justiția Rusească), 2001 **[**293**]**, Туганов Ю.Н. (Tuganov Iu.N.) *Специальная дисциплинарная ответственность судей военных судов, прокуроров и следователей военной прокуратуры по российскому законодательству (Răspunderea disciplinară specială a judecătorilor din instanțele militare, a procurorilor și a anchetatorilor din procuratura militară potrivit legislației rusești).* În: Право в вооруженных силах (Dreptul forțelor armate), 2005 **[**322**]** etc.

Lucrările enunțate ne-au ajutat să investigăm instituția răspunderii disciplinare a judecătorilor nu doar în timp (în funcție de modificările legislative intervenite), dar și sub aspect comparat, ceea ce ne-a permis să elucidăm atât carențe legislative, cât și practici reușite de reglementare în domeniu.

Răspunderea constituțională. Strâns legată de răspunderea disciplinară a judecătorilor este răspunderea constituțională a acestora, subiect ce, absolut nejustificat, nu se bucură de nicio atenție în doctrina românească (nefiind la moment recunoscută teoria răspunderii constituționale).

Spre deosebire de aceasta, în arealul științific moldovenesc, am atestat existența de cercetări importante în acest sens, semnate de: Costachi Gh., Muruianu I. *Răspunderea constituţională a deputaţilor, miniştrilor şi a altor subiecţi de drept constituţional.* În: Legea şi Viaţa, 2013 **[**65**]**, *Raportul răspunderii constituţionale cu alte forme de răspundere*. Chişinău, 2014 **[**64**]**, *Delictul constituţional ca temei al răspunderii constituţionale.* În: Jurnalul Juridic Naţional, 2013, nr. 1 **[**63**]**; *Sancţiunea ca element al răspunderii constituţionale.* În: Legea şi Viaţa, 2013 **[**66**]**, Micu V. *Răspunderea constituţională a Parlamentului.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia Dreptului", 2016 **[**205**]**, Muruianu I. *Subiecţii răspunderii constituţionale: consideraţii generale*. În: Legea şi Viaţa, 2013 **[**215**]** etc.

Totodată, am constatat că la baza lucrărilor enunțate este pusă teoria răspunderii constituționale fundamentată în special în doctrina rusă de asemenea constituționaliști precum: Виноградов В.А. (Vinogradov, V.A.) *Ответственность в механизме охраны конституционного строя (Răspunderea în cadrul mecanismului de protecție a orânduirii constituționale).* Москва (Moscova), 2005 **[**295**]**, Кондрашев А.А. (Kondrașev A.A.) *Конституционно-правовая ответственность в Российской Федерации: теория и практика (Răspunderea juridico-constituțională în Federația Rusă: teorie și practică)*. Москва (Moscova), 2006 **[**303**]**, Манкевич И. (Mankevici I.) *Конституционная ответственность судей в Российской Федерации: ее субъекты, основания и санкции* (*Răspunderea constituțională a judecătorilor în Federația Rusă: subiecți, temeiuri și sancțiuni*). În: Молодой учёный (Tânărul Savant), 2014 **[**311**]**, Коновалов П.В. (Konovalov P.V.) *К вопросу о конституционно-правовой ответственности органов судебной власти в Российской*

Федерации (Problema răspunderii juridico-constituționale a organelor puterii judecătorești în Federația Rusă). În: Бизнес в законе (Busines și Legea), 2008 **[**304**]** etc.

Desigur, apreciem în mod deosebit ambele doctrine, întrucât ne-au permis să identificăm în cadrul instituției răspunderii disciplinare a judecătorilor elemente ale răspunderii constituționale a acestora, care la moment pot fi doar deduse, nefiind consacrate expres în legislație.

Răspunderea penală a judecătorilor reprezintă un aspect distinct în contextul cercetării noastre, aceasta fiind cea mai severă formă de răspundere pentru cele mai grave fapte comise de judecători, fiind astfel clar rolul acesteia în asigurarea legalității puterii judecătorești.

Fundamentul doctrinar al abordării acestui subiect, evident, este format din teoria dreptului penal, reflectată cel mai concentrat în lucrările de drept penal semnate de: Bogdan S., Șerban D.A. *Drept penal. Partea specială.* București, 2017 **[**13**]**, Bogdan S., Șerban D.A., Zlati G. *Noul Cod penal. Partea specială*. București, 2014 **[**14**]**, Boroi Al. *Drept penal – Partea specială*. București, 2014 **[**18**]**, Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Chișinău, 2015 **[**19**]**, Bulai C. *Manual de drept penal. Partea generală.* București, 1997 **[**20**]**, Mitrache C., Mitrache Cr. *Drept penal român. Partea generală*. București, 2009 **[**209**]**, Diaconescu G., Duvac C. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Bucureşti, 2009 **[**10**]**, Dobrinoiu V., Neagu N. *Drept penal. Partea specială.* Bucureşti, 2008 **[**117**]**, Predescu O., Hărăstășanu A. *Drept penal. Partea specială. Examinare comparativă Codul penal – Noul Cod penal.* București, 2012 **[**240**]**, Dongoroz V. *Noul cod penal şi codul penal anterior, prezentare comparativă.* București, 1968 **[**118**]** etc.

Dincolo de cadrul teoretico-penal general în materie, o valoare deosebită prezintă lucrările care abordează detaliat diferite categorii de infracțiuni, care evident pot fi comise și de judecători. În acest sens, contribuții importante au adus: Toader T. *Infracţiunile prevăzute în legile speciale. Reglementare – Doctrină – Decizii ale Curții Constituționale – Jurisprudență*. București, 2011 **[**270**]**, Diaconescu H. *Infracţiunile de corupţie şi cele asimilate sau în legătură cu acestea.* București, 2004 **[**112**]**, Văduva V. *Infracțiuni de abuz și neglijență în serviciu. Practică Judiciară*. București, 2012 **[**276**]**, Diaconescu H., Răducanu R. *Infracţiuni de corupţie şi de serviciu.* București, 2017 **[**113**]**, Gârbuleț I. *Infracțiuni de corupție.* București, 2010 **[**126**]**, Mrejeru T., Florescu D.P.A., Safta D., Safta M. *Infracţiunile de corupţie. Aspecte teoretice şi practice.* București, 2000 **[**212**]**, Dobrinoiu V. *Corupția în dreptul penal român.* Bucureșt, 1995 **[**116**]**, Teodorescu M.G. *Combaterea infracțiunilor de corupție la nivel național și european.* București, 2016 **[**269**]**, Jurj-Tudoran R. *Infracţiunea de conflict de interese – teorie şi practică judiciară.* În: Pro Lege, 2016 **[**163**]**, Lazăr A. *Conflictul de interese: teorie și jurisprudență. Studii de drept comparat.* București, 2016 **[**164**]**, Pascu I. *Conflictul de interese (Comentariu).* București, 2014 **[**230**]**, Măgureanu I. *Conflictul de interese*. În: Revista de Drept Penal, 2007 **[**203**]**, Chirilă A. *Conflictul de interese. Implicaţii juridice administrative şi penale*. În: Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative, 2010 **[**26**]**, Mădulărescu E. *Traficul de influență. Studiu de*

doctrină și jurisprudență. București, 2006 **[**201**]**, Murea M. *Luarea de mită și primirea de foloase necuvenite – infracțiuni de corupție.* București, 2009 **[**214**]**, Serbinov I. *Latura subiectivă a infracțiunilor de neglijență în serviciu*. În: Revista Națională de Drept, 2017 **[**264**]** etc. În cea mai mare parte, lucrările enunțate dezvoltă conținutul și specificul infracțiunior de serviciu și de corupție reglementate de legea penală, infracțiuni ce pot avea ca subiect activ și magistrații în calitatea lor de funcționari publici.

Dincolo de cele menționate, considerăm că în cazul judecătorilor, cea mai relevantă categorie de infracțiuni este cea a infracțiunilor contra justiției, întrucât anume acestea sunt faptele penale ce pot fi comise de către magistrați în calitatea lor de judecători, în cadrul exercitării funcțiilor judiciare. În vederea dezvoltării acestei direcții de cercetare, ne-am bazat, pe lângă lucrările enunțate mai sus, și pe câteva lucrări relevante pentru subiectul dat, semnate de: Dragomir F. *Răspunderea penală a magistratului.* Bucureşti, 2011 **[**119**]**, Crișu-Ciocîntă A. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției.* București, 2014 **[**97**]**, Duvac C. *Infracțiunile contra înfăptuirii justiției din perspectiva noului cod penal și a codului penal în vigoare.* În: Revista de Drept Penal, 2013 **[**121**]**, Dumbravă H., Danileț C., Cigan D. *Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție – ghid pentru judecători*. Iași, 2007 **[**124**]**, Neagu N. *Compromiterea intereselor justiției.* București, 2012 **[**217**]**, Oprea M. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției.* București, 2015 **[**228**]**, Ulianovschi Gh. *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției.* Chișinău, 1999 **[**274**]** etc.

Privite în ansamblu, toate publicațiile menționate reprezintă o valoare teoretico-practică incontestabilă, întrucât ne-au permis nu doar să elucidăm faptele penale de care sunt pasibili de răspundere judecătorii, dar și particularitățile atragerii la răspundere penală a acestora.

Răspunderea civilă a judecătorilor. În fine, ultima formă de răspundere juridică a judecătorilor este cea civilă. Pe lângă faptul că această instituție se bucură de statut constituțional, o atestăm dezvoltată cu precădere în doctrina dreptului civil, la capitolul răspunderea civilă delictuală, conturată în special de: Boilă L.R. *Răspunderea civilă delictuală obiectivă.* București, 2008 **[**15**]**, Boilă L.R. *Răspunderea civilă delictuală obiectivă.* București, 2014 **[**16**]**, Lupan E. *Răspunderea civilă.* Cluj-Napoca, 2003 **[**195**]**, Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași, 1998 **[**234**]**, Pop L., Popa I.F., Vidu S.I. *Curs de drept civil. Obligațiile.* București, 2015 **[**235**]** etc.

Paralel cu o astfel de abordare generală a subiectului, în literatura de specialitate pot fi întâlnite și lucrări care dezvoltă diferite aspecte particulare ale instituției. În acest sens, pot fi menționate studiile realizate de: Ionescu C. *Unele comentarii pe marginea art. 52 din Constituţia revizuită.* În: Pandectele Române, 2016 **[**156**]**, Asănică A. *Răspunderea civilă a judecătorilor. Drept intern și drept comparat.* În: Revista Forumul judecătorilor, 2009 **[**8**]**, Iosof R. *Considerații asupra răspunderii civile a magistraților pentru erori judiciare.* În: Dreptul, 2011 **[**161**]**, Leș I. *Examen comparativ asupra răspunderii patrimoniale a statului și a magistraților pentru erorile judiciare.* În: Dreptul, 2016 **[**189**]**,

Leș I. *Statul de drept și răspunderea civilă a magistraților.* În: Dreptul, 1997 **[**193**]**, Petcu R.I. *Răspunderea civilă a magistraţilor.* În: Revista Română de Executare silită, 2013 **[**231**]**, Petre I. *Considerații în legătură cu răspunderea patrimonială a statului și a judecătorilor și procurorilor pentru erori judiciare, în lumina dispozițiilor constituționale și legale.* În: Dreptul, 2005 **[**232**]**, Puie O. *Răspunderea statului și a magistraților pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare.* În: Dreptul, 2015 **[**245**]**, Iacub I., Carp S. *Eroarea ca temei al răspunderii patrimoniale a statului.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene. Chișinău, 2019 **[**153**]** etc.

Privite în ansamblu, lucrările citate constituie un suport teoretic inestimabil pentru conturarea teoriei răspunderii civile a judecătorilor, cu accentuarea diferitor particularități în materie, care sunt de natură să asigure legalitatea și eficiența puterii judecătorești.

1.3. Concluzii la capitolul I

Generalizând asupra problemei abordate, subliniem că *legalitatea* reprezintă în esența sa fundamentul și misiunea puterii judecătorești. În lipsa respectării și asigurării acestui principiu, practic este de neconceput o astfel de putere într-un stat de drept. La fel și *eficiența* reprezintă un principiu fundamental pentru activitatea puterii judecătorești, marcând impactul pozitiv efectiv al acesteia asupra apărării și respectării drepturilor și intereselor omului. Pentru asigurarea și promovarea ambelor principii sunt absolut indispensabile două condiții importante: un nivel înalt de cultură juridică profesională a judecătorilor și o instituție consolidată a *răspunderii juridice* a acestor subiecți de drept. Ambele condiții au menirea de a contura anumite exigențe, standarde, limite în activitatea judecătorului de care depind în mod substanțial legalitatea și eficiența acesteia.

Pornind de la faptul că principalul garant al *legalității* într-o societate democratică este reprezentat de puterea judecătorească, este de la sine clar că pentru asigurarea acestui standard la nivel de societate, este absolut necesară asigurarea sa la nivelul puterii judecătorești. În mod corespunzător, respectarea principiului *legalității* în cadrul unui stat este direct dependentă de respectarea acestuia în procesul de organizare și funcționare a puterii judecătorești. De aici, se desprinde cu maximă claritate necesitatea cunoașterii *legalității* ca standard al puterii judecătorești, precum și a mecanismului de asigurare a acestuia.

Dincolo de existența unui cadru juridic corespunzător pentru funcționarea puterii judecătorești (ca fundament al legalității), este indiscutabil că respectarea acestuia nu trebuie lăsată în exclusivitate la latitudinea purtătorilor acestei puteri (judecătorii/magistrații), în acest sens fiind absolut necesare unele pârghii de determinare/constrângere a acestora la respectarea legii (mecanism de asigurare a legalității). Un rol central în acest context îi revine, indubitabil, instituției *răspunderii judecătorilor*. Pe

cale de consecință, putem constata că de eficiența instituției răspunderii judecătorilor depinde în cea mai mare parte respectarea *legalității* ca principiu al puterii judecătorești.

În pofida importanței acestui subiect, dar și a actualității sale, constatăm că doctrina juridică în timp ce accentuează poblema *legalității* în ansamblul său, mai puțină atenție acordă circumscrierii acestui principiu activității judecătorești, ceea ce desigur reprezintă o serioasă lacună în materie. Și mai grav este că însăși problema *răspunderii judecătorilor*, în calitatea sa de garant al legalității și eficienței puterii judecătorești, este doar superficial, fragmentar și tangențial abordată în mediul academic.

Fiind motivați de o astfel de stare de lucruri, în prezenta lucrare **ne-am propus** realizarea unei cercetări comparative detaliate a instituției *răspunderii judecătorilor* în România și Republica Moldova, mai ales prin prisma formelor sale juridice, în vederea conturării regimului juridic, a particularităților care le caracterizează, precum și a elucidării eventualelor carențe legislative și formulării soluțiilor de optimizare normativă în domeniu.

În vederea realizării acestui scop, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**:

- elucidarea esenței și conținutului legalității și eficienței ca principii ale justiției în statul de drept;

- analiza și argumentarea statutului special de funcționar public al judecătorului (persoană cu funcție de demnitate publică în Republica Moldova) și a standardelor de conduită ale acestuia;

- studierea imunității judecătorești în calitatea sa de garant al independenței judecătorului în condițiile atragerii acestuia la răspundere juridică;

- conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare a judecătorului din România și Republica Moldova, din perspectiva trăsăturilor juridice, temeiurilor, conținutului abaterilor disciplinare și a sancțiunilor disciplinare aplicabile;

- conturarea regimului juridic al răspunderii penale a judecătorului din România și Republica Moldova în calitate de funcționar public și de magistrat pentru comiterea infracțiunilor de serviciu, de corupție și contra justiției, precum și a particularităților procedurale de aplicare a acesteia;

- conturarea regimului juridic al răspunderii civile a judecătorului sub aspectul trăsăturilor caracteristice și a condițiilor în care poate surveni în România și Republica Moldova și accentuarea corelației cu răspunderea patrimonială a statului pentru erori judiciare.

Rezultatele științifice obținute în baza studierii reglementărilor juridice în domeniu, a opiniilor doctrinare și pozițiilor jurisprudențiale, inclusiv constituționale, din România și din Republica Moldova, ne vor permite să soluționăm o **importantă problemă științifică** în domeniu ce ține de dezvoltarea considerabilă a teoriei contemporane a răspunderii judecătorilor, fapt ce a permis conturarea regimului juridic al răspunderii disciplinare, constituționale, penale și civile a acestora, moment necesar fundamentării măsurilor de optimizare a legislației din domeniu din Republica Moldova și România.

II. CONDUITA JUDECĂTORULUI: ÎNTRE LEGALITATE ŞI RĂSPUNDERE

2.1. Judecătorul – funcționar public cu statutul special

Vom iniția subiectul acestui compartiment cu ipoteza că judecătorii reprezintă o categorie distinctă de funcționari publici, al căror statut juridic poartă un caracter special, deosebit de statutul funcționarului public administrativ **[**92, p. 41; 83, p. 30**]**.

Potrivit cercetătorilor, caracterul special al statutului în cauză nu este evidențiat printr-un ansamblu de drepturi subiective suplimentare în raport cu statutul juridic al altor subiecți de drept, el este accentuat printr-un sistem de obligațiuni juridice pronunțate și garanții juridice, determinate atât de specificul activităților profesionale ale magistratului, cât și de rolul și manifestarea justiției în societatea contemporană **[**225, p. 96**]**.

Date fiind lacunele legislative și divergențele teoretice atestate în doctrină la capitolul statutului juridic al magistratului, în cele ce urmează ne propunem o analiză în domeniu, pentru a argumenta caracterul special al statutului juridic al judecătorului ca funcționar public învestit cu funcție de demnitate publică.

Noțiuniea de „statut”. În general, în literatura de specialitate, termenul „statut” (iniţial utilizat în teoria dreptului şi dreptul constituţional, ulterior fiind preluat şi în alte ramuri ale dreptului) cunoaşte mai multe interpretări. Pornind de la etimologie, precizăm că termenul „statut” provine de la cuvântul latin *statutum* – „a statua”, „a decide”, „a ordona” **[**222, p. 592**]**. În sens obişnuit, potrivit cercetătorilor, „statutul” semnifică **[**297, p. 219**]**: „prestigiu”; situaţia stabilă în interiorul sistemului social, legată de anumite aşteptări, drepturi şi obligaţii etc.; reputaţie pozitivă sau negativă, autoritatea persoanei în cadrul anumitor relaţii sociale.

În cel mai larg sens, termenul „statut” este propriu atât dreptului, cât şi sociologiei (având o conotaţie socială pronunţată). Acest moment este atestat în *Dicţionarul explicativ al limbii române* **[**114, p. 1016**]**, în care cuvântul „statut” este explicat: sub aspect juridic: *statut personal – totalitatea legilor care se aplică cetăţenilor unui stat*; sub aspect sociologic: *statut social – locul pe care îl ocupă un individ într-un sistem social dat şi la un anumit moment*.

În teoria dreptului, termenul „statut” are o conotaţie distinctă, prin acesta fiind desemnat **[**114, p. 1016**]**: a) actul sau ansamblul de dispoziţii cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura şi modul de funcţionare a unei organizaţii, asociaţii; b) Constituţie.

În *Dicţionarul Juridic* **[**140, p. 171**]** termenul „statut” este explicat ca: 1) Regulament sau convenţie destinată să asigure funcţionarea unei colectivităţi publice sau private. 2) *Statut personal*, normele referitoare la starea şi capacitatea persoanelor.

Cu unele explicaţii intervine și prof. V.I. Prisăcaru, care subliniază că prin noţiunea de „statut” se înţelege actul juridic prin care se impun anumite măsuri, dispoziţii în virtutea dreptului de comandă al statului. Denumit „statut”, această totalitate de norme juridice cuprinde voinţa statului de a reglementa, în mod autoritar, o anumită categorie de raporturi sociale ori instituţii juridice **[**242, p. 59**]**.

În contextul clasificării tipurilor de statute **[**275, p. 124-125**]**, cercetătorii atestă existența *statutului juridic special al persoanei*, care este strâns legat de deosebirile dintre oameni ca subiecţi de drept, în virtutea cărora acestora fie li se recunosc suplimentar anumite drepturi şi libertăţi, fie sunt limitaţi în exercitarea anumitor drepturi şi libertăţi **[**312, p. 153**]**. În esenţă, acest tip de statut este format din drepturile, libertăţile şi obligaţiile proprii anumitor pături sau grupuri sociale, în funcţie de situaţia lor socială, economică, politică etc.

Existenţa unui asemenea tip de statut este determinată adeseori şi de exercitarea anumitor funcţii importante în stat, precum cea de deputat, ministru, şef de stat, *judecător* etc., fapt ce în mod necesar implică consacrarea unui statut juridic distinct (numit şi *statut juridic profesional* **[**319, p. 182**]**) pentru asigurarea exercitării corespunzătoare, în condiţii de securitate şi independenţă a acestor funcţii.

Esența statutului juridic al funcționarilor publici. Vom evoca în context *statutul juridic al funcţionarilor publici*, pe care îl regăsim analizat în literatura de specialitate românească începând chiar cu perioada dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial, în care s-a susţinut că „prin statut al funcţionarilor se înţelege complexul sau totalitatea normelor juridice care fixează situaţiunea legală a funcţionarilor, determinând drepturile şi obligaţiile lor generale” **[**222, p. 592**]**. Profesorul C.G. Rarincescu susţinea în acest sens că „statutul este legea care creează situaţia legală, specială funcţionarilor, punându-i la adăpost de arbitrariul administrativ” **[**256, p. 52**]**, iar prof. A. Teodorescu arăta că, aplicat la funcţionarii publici, statutul are două înţelesuri cu totul deosebite **[**268, p. 287**]**: este totalitatea regulilor de drept aplicabile situaţiunii legale a funcţionarului public; este chiar actul, legea, care conţine aceste reguli.

În opinia noastră **[**92, p. 42**]**, semnificaţia acestor afirmaţii este deosebită, întrucât cercetătorii nu doar subliniază specificul statutului juridic al funcţionarilor, ci definesc într-un anumit fel însuşi conceptul de *statut juridic*. Important este că fiind fixat printr-o lege, statutul funcționarilor nu poate fi desființat sau modificat decât printr-un act public de aceeași valoare, adică tot prin lege **[**268, p. 287**]**.

Generalizând asupra definițiilor expuse în literatura de specialitate, prof. V.I. Prisăcaru conchide că statutul funcționarilor publici este o totalitate de norme juridice care reglementează condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană fizică pentru a putea ocupa o funcție publică – pentru a deveni funcționar public – drepturile și obligațiile acestora, stabilitatea și inamovibilitatea – pentru unii – funcționarilor publici, răspunderea lor, precum și sancțiunile aplicabile în caz de neîndeplinire sau îndeplinire, dar necorespunzătoare, a atribuțiilor ce le revin din funcțiile publice pe care le ocupă într-un serviciu public **[**242, p. 60**]**.

Statutul funcționarilor publici, ca totalitate de norme juridice, cuprinde voința statului de a reglementa, în mod autoritar, situația juridică a funcționarilor publici, independent de orice idee contractuală în raporturile dintre serviciul public și funcționarul public **[**243, p. 355**]**.

Trebuie accentuat în context că importanța statutului funcționarilor publici este determinată de rolul acestora la îndeplinirea, de către serviciile publice în care sunt numiți, a sarcinilor ce le revin în vederea satisfacerii intereselor generale ale societății.

Statutul judecătorului ca funcționar public. În cea mai mare parte, studiile dedicate corpului judecătoresc nu atestă faptul că judecătorii sunt funcționari publici. De cele mai multe ori în doctrină se operează în acest sens cu sintagma „categorie profesională" **[**119, p. 9**]**. În pofida acestui fapt, totuși statutul de funcționar public al magistratului, în viziunea noastră, nu trebuie negat, nici neglijat. Pentru aceasta există câteva argumente importante **[**92, p. 43**]**:

1) În primul rând, cel mai semnificativ este că *justiția*, de înfăptuirea căreia sunt responsabili magistrații/judecătorii, reprezintă un *serviciu public.* Doctrina în acest sens, practic, este unanimă.

Potrivit cercetătorului V. Pușcaș, accepţiunile justiţiei, ca sistem de organe judiciare și activitate desfășurată de aceste organe pentru a pronunța dreptul, redau esenţa justiţiei ca funcţie statală și *serviciu public* și servesc drept criteriu pentru delimitarea clară a celor trei funcţii principale în stat: legislativă, executivă și judecătorească. Astfel, justiţia își are izvorul în suveranitatea statului, iar acesta, la rândul său, prin intermediul instanţelor sale judecătorești, deţine monopolul justiției organizând-o ca un *serviciu public* **[**246, p. 23**]**.

Interesantă în acest sens este explicația oferită de prof. V.I. Prisăcaru **[**242, p. 3**]**, în opinia căruia față de diversitatea atribuțiilor statului modern, acesta înființează o multitudine de servicii publice, fiecare înfăptuind o anumită atribuție ori numai o latură a acesteia, a statului. Astfel, pentru adoptarea normelor juridice general obligatorii, care să reglementeze în mod uniform, la nivelul întregii țări, raporturile sociale care apar între membrii societății, statul a înființat *serviciul public de legiferare,* alcătuit din Parlament. De asemenea, pentru a soluționa, cu putere de adevăr legal, conflictele juridice care apar între membrii societății, precum și pentru a pedepsi pe cei care încalcă legea, statul a înființat *serviciul public judiciar,* format din sistemul instanțelor judecătorești. În sfârșit, pentru a realiza atribuțiile statului în domeniul executării legilor și a hotărârilor judecătorești, precum și pentru asigurarea ordinii publice în stat, paza granițelor țării și siguranța statului, satisfacerea intereselor de instruire, cultură și sănătate ale populației și asigurarea condițiilor materiale de viață, statul a creat și creează încă, o diversitate de organisme care înfăptuiesc atribuțiile puterii executive. Aceste organisme, înființate de stat, județ sau comună sunt *servicii publice administrative* **[**242, p. 4**]**.

Pe cale de consecință, în opinia noastră, atât timp cât justiția reprezintă un *serviciu public,* organizat, asigurat și realizat de către stat, magistrații sunt și trebuie considerați *funcționari publici* (în

sensul de agenți publici/reprezentanți ai statului învestiți cu anumite atribuții în vederea exercitării unei funcții distincte a acestuia) **[**92, p. 43; 83, p. 36**]**.

2) În al doilea rând, serviciile publice sunt dotate cu *funcții publice*, adică cu atribuții, competențe și responsabilități menite să dea satisfacție unor anumite interese generale ale membrilor societății. Aceste funcții publice trebuie să fie ocupate de persoane cu o calificare de specialitate, care să realizeze, în mod concret, atribuțiile și competențele funcției pe care o ocupă în cadrul unui serviciu public, adică să fie ocupate de *funcționari publici,* cu atribuții, competențe și răspunderi corespunzătoare **[**242, p. 7**]**.

În doctrină, prin *funcție publică* se înțelege: „situația juridică ce constă în ansamblul drepturilor și obligațiilor care formează conținutul juridic complex dintre persoana fizică respectivă și organul care l-a învestit" **[**160, p. 561**]**; „complexul drepturilor și obligațiilor de interes general stabilite potrivit legii în scopul realizării competenței unei autorități publice sau instituții publice de către persoanele legal învestite" **[**233, p. 413**]**; „situația juridică, predeterminată normativ, constituită dintr-un complex de drepturi și obligații prin a căror realizare se înfăptuiește în mod specific competența unui organ de stat, exercitându-se puterea publică în conformitate cu atribuțiile ce-i revin autorității respective" **[**263, p. 77**]**.

În clasificarea funcțiilor publice după modul de dobândire a atribuțiilor, cercetătorii români identifică categoria *funcțiilor publice statutare,* cărora li se aplică *Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici* **[**181**]** și *funcții publice lato sensu,* adică un ansamblu de atribuții și responsabilități care sunt dobândite, în special pe criterii politice; aceste funcții sunt dobândite fie prin alegeri universale, la nivel național ori local, fie prin numire pe criterii strict politice **[**210, p. 21**]**. În acest ultim caz, este vorba despre *funcțiile de demnitate publică.* Important e să precizăm în context că *Legea nr. 188/1999* stabilește expres, în art. 6, că sub incidența sa nu cad: „c) corpul magistraților; și e) persoanele numite sau alese în funcții de demnitate publică."

La nivel legislativ, în România, *funcția de demnitate publică* este definită ca: „acea funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, prin alegeri organizate, sau indirect, prin numire potrivit legii" (art. 3 din *Legea nr. 154/1998* **[**179**]**). De asemenea, legislația românească grupează funcțiile de demnitate publică în două categorii **[**180**]**: funcții de demnitate publică de nivel central și funcții de demnitate publică din cadrul autorităților administrației publice locale.

În Republica Moldova poate fi atestată o definiție similară, doar că de astă dată într-o Lege-cadru în materie – *Legea nr. 199/2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* **[**177**]**, care în art. 2 alin. (2), stabilește: „Funcţia de demnitate publică este o funcţie publică ce se ocupă prin mandat obţinut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condiţiile legii". După cum se poate observa din ambele definiții legale, *funcția de demnitate publică* este în esența sa o *funcție*

publică, care dispune de trăsături distincte, în special, ce țin de modul de ocupare (prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire), moment recunoscut și de către doctrinari.

Pornind de la acest aspect, în doctrina românească s-a pus întrebarea dacă persoana care ocupă o *funcție de demnitate publică*, este sau nu *funcționar public?* În baza art. 6 lit. e) din *Legea nr. 188/1999*, care stabilește că prevederile legii nu se aplică „persoanelor numite sau alese în funcţii de demnitate publică", prof. român V.I. Prisăcaru **[**242, p. 52**]** conchide că persoana care ocupă o *funcție de demnitate publică*, nu este *funcționar public,* ci *demnitar*. Mai mult, în opinia acestuia, una dintre trăsăturile funcțiilor de demnitate publică – cu unele excepții – constă în faptul că, de regulă, acestea au *caracter politic* (funcționarii fiind numiți în acest sens *funcționari politici*). Altfel spus, ocuparea funcțiilor de demnitate publică se face de către persoane cu apartenență politică, fie ca rezultat al alegerilor, fie prin numire, la propunerea partidului (partidelor de guvernământ).

În pofida acestor argumente, cercetătorul constată că la momentul elaborării studiului său (până în anul 2004, inclusiv), *Legea nr. 154/1998* stabilea, în anexa II/2, că din categoria funcțiilor de demnitate publică numite fac parte: judecătorii Curții Supreme de Justiție și judecătorii Curții Constituționale. Pornind de la acest moment, domnia sa își corectează ulterior poziția, subliniind că de la regula potrivit căreia funcțiile de demnitate publică sunt numite pe criterii politice există și excepții, în sensul că sunt unele funcții pentru care, prin legile de organizare și funcționare a autorității publice, se interzice ca membrii acestora să facă parte din partidele politice **[**242, p. 54**]**. Bunăoară, potrivit art. 62 din *Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale* **[**186**]**: „Numirea judecătorilor, în condițiile prezentei legi, se poate face numai cu acordul prealabil, exprimat în scris, al candidatului. În cazul în care candidatul ocupă o funcție incompatibilă cu aceea de judecător al Curții Constituționale sau face parte dintr-un partid politic, acordul trebuie să cuprindă angajamentul candidatului de a demisiona, la data numirii, din acea funcție sau din partidul politic al carui membru este."

Așadar, în esența sa, funcția de demnitate publică nu este doar o funcție politică, iar demnitarii nu sunt doar politicieni. Important este că, chiar dacă legislația nu prevede expres, la categoria persoanelor ce dețin funcții de demnitate publică sunt atribuiți și *magistrații* (judecători și procurori), întrucât prin lege li se cere să nu facă parte din partide politice **[**242, p. 54**]**.

Dincolo de aceste momente, prof. V.I. Prisăcaru mai face unele precizări care, cu greu, se înscriu în logica de mai sus. În opinia sa, din punct de vedere constituțional, serviciile publice se împart în trei categorii: *servicii publice ale puterii legislative* (cele două Camere ale Parlamentului); *serviciile publice ale puterii executive*; *serviciile publice ale puterii judecătorești*.

Din perspectiva cercetării noastre, prezintă importanță prima și ultima categorie de servicii publice, pentru care cercetătorul oferă următoarele explicații: *Serviciile publice legislative* nu se încadrează decât prin obiectul de activitate în ceea ce înseamnă serviciu public, pentru că activitatea

acestora nu se realizează de funcționari publici, ci de demnitari, iar activitatea acestor servicii publice nu este continuă și ritmică, ele realizându-și funcția legislativă numai în sesiuni. În activitatea lor, demnitarii – deputați și senatori – care alcătuiesc aceste servicii publice sunt ajutați de persoane fizice cu o anumită pregătire profesională, care pot fi atât funcționari publici, cât și celălalt personal, care formează aparatul de lucru al Camerei Deputaților și al Senatului. În ceea ce privește *serviciile publice ale puterii judecătorești*, acestea sunt compuse din judecători și personalul auxiliar, cu sau fără pregătire juridică. Dacă în ceea ce privește *judecătorii***,** este indiscutabil că ei sunt funcționari publici, cu statut propriu, personalul ajutător poate fi format atât din funcționari publici, cât și din simpli funcționari, în funcție de atribuțiile, competențele și responsabilitățile pe care le au în activitatea de înfăptuire a justiției **[**242, p. 11**]**.

Din aceste scurte reflecții, constatăm că profesorul român iarăși revine la poziția inițială, făcând o distincție netă între *funcționarii publici* (la categoria cărora atribuie deja și judecătorii) și *demnitarii*. În opinia noastră, o asemenea oscilație de idei este determinată în cea mai mare parte de lacuna legislativă în materie, exprimată prin aceea că, pe de o parte, judecătorii au fost expres scoși de sub incidența *Legii nr. 188/1999 cu privire la statutul funcționarilor publici*, iar pe de altă parte, ei nu au fost incluși expres în nici o altă categorie, inclusiv a deținătorilor de funcții de demnitate publică **[**92, p. 44**]**. Acest moment denotă doar un singur lucru – situația incertă a statutului magistraților (atât a judecătorilor, cât și a procurorilor) în România **[**83, p. 41-42**]**.

Dacă e să apelăm la poziția Curții Constituționale a României, în vederea clarificării acestei dileme, constatăm că în paragrafele 167-168 din Decizia sa nr. 45 din 30 ianuarie 2018 **[**105**]**, Curtea subliniază următoarele: „[e]ste de principiu că funcţiile de demnitate publică *alese* /Preşedintele României, deputaţi, senatori, cele din cadrul autorităţilor administraţiei publice locale/ sau *numite* /funcţiile calificate ca atare de lege din cadrul unor instituţii/ autorităţi publice, precum Guvernul (cu toată structura sa, inclusiv funcţiile de prim-ministru, viceprim-ministru, ministru, ministru delegat, secretar de stat, subsecretar de stat), Academia Română, Consiliul Legislativ, Avocatul Poporului, Curtea de Conturi, Secretariatul General al Guvernului, Administraţia prezidenţială, Consiliul Naţional al Audiovizualului, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Autoritatea Electorală Permanentă, Agenţia Naţională de Integritate, Oficiul Naţional de Prevenire şi Combatere a Spălării Banilor, Oficiul Registrului Naţional al Informaţiilor Secrete de Stat, Instituţia Prefectului etc./, reluate în Anexa nr.IX – *Funcţii de demnitate publică* la L*egea-cadru nr.153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice* **[**178**]**, au, prin natura lor, fie o pronunţată componentă politică, fie o componentă administrativă, care nu are nici o legătură cu activitatea pe care judecătorul (sau procurorul) o exercită.

Curtea observă că „art. 1 din *Legea nr. 303/2004* defineşte magistratura ca fiind activitatea judiciară desfăşurată de judecători în scopul înfăptuirii justiţiei şi de procurori în scopul apărării

intereselor generale ale societăţii, a ordinii de drept, precum şi a drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor. Astfel, esenţa activităţii lor constă în aplicarea şi interpretarea judiciară a legii şi în conducerea şi controlul activităţii de urmărire penală, după caz, neputând desfăşura activităţi specifice celei de legiferare sau de organizare şi punere în aplicare a legii pe calea actelor administrative. În consecinţă, rezultă că funcţiile de demnitate publică anterior enumerate nu au nici o legătură cu magistratura, drept pentru care legiuitorul constituant a realizat această demarcare foarte clară între autoritatea judecătorească, pe de o parte, care cuprinde instanţele judecătoreşti, Ministerul Public şi Consiliul Superior al Magistraturii, şi celelalte două autorităţi ale statului – executivă şi legislativă".

Evident, raționamentele Curții Constituționale sunt corecte sub aspectul logicii. Cu toate acestea, îndrăznim a observa că chiar dacă Curtea reușește să traseze o delimitare clară între demnitarii publici și magistrați, accentuând o dată în plus că „întregul statut al judecătorului (inclusiv al procurorului), în mod axiomatic, se axează pe rolul său constituțional" (par.170 din Decizia citată), totuși ea nici într-un fel nu explică care ar fi „calitatea juridică" (locul) acestora în sistemul agenților/ reprezentanților statului (a funcționarilor publici în sens general).

În opinia noastră, este corect a nega echivalarea magistraților/judecătorilor cu simplii funcționari publici, pornind mai ales de la rolul lor constituțional. În același timp însă, nu ar fi corect nici să-i excludem din categoria demnitarilor publici, considerați fiind ca funcționari publici cu statut special, mai ales din următoarele considerente **[**83, p. 44-45**]**:

- pornind de la faptul că „judecătorii exercită o funcție publică", recunoscut expres de Curtea Constituțională a României **[**105, par. 182**]**, ei sunt agenți ai statului, asigurând funcționarea *serviciului public judiciar* al acestuia, instituționalizat prin sistemul instanțelor judecătorești [1];

- funcțiile publice în stat sunt exercitate fie de *funcționari publici*, fie de *demnitari publici*, inexistând o altă categorie de agenți publici ai statului (cel puțin oficial recunoscută);

- identificarea magistraților ca fiind o categorie distinctă de agenți publici ai statului, alături de funcționarii publici și demnitarii publici, poate să denatureze principiul egalității puterilor în stat și să recunoască că puterea judecătorească este una specială în raport cu celelalte două puteri – legislativă și executivă – reprezentanții cărora sunt atât funcționari publici, cât și demnitari publici.

Cu mult mai certă este în cazul dat situația judecătorilor din Republica Moldova care, prin art. 4 alin. (3) lit. a) din *Legea nr. 158/2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public* **[**168**]**, sunt scoși de sub incidența acesteia dar, totodată, în Anexa la *Legea 199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică* **[**177**]** sunt consacrați expres ca deținători ai funcției de demnitate publică.

[1] În același context, prezintă importanță și alegația Curții (din paragraful 167 al Deciziei nr. *45 din 30 ianuarie 2018*), potrivit căreia „un judecător sau procuror poate cumula *funcţia sa de autoritate publică* numai cu funcţiile didactice din învăţământul superior" (e.n.). Din conținutul paragrafelor 167 și 182, observăm că Curtea recunoaște judecătorilor că exercită atât „o funcție publică", cât și „o funcție de autoritate publică". Desigur, apare întrebarea dacă există vreo deosebire între aceste două categorii?

În concluzie, suntem de părerea că **[**92, p. 45**]** *judecătorii* sunt *funcționari publici*, care dispun de un *statut juridic special* (statutul de demnitar public) determinat de faptul că dețin o funcție de demnitate publică și fac parte dintr-un serviciu public distinct, misiunea căruia ține de înfăptuirea justiției în societate în condiții de legalitate și eficiență. Specificul statutului lor juridic special și ale serviciului public prestat pentru societate, determină particularitățile conduitei pe care trebuie să o aibă judecătorii și ale răspunderii juridice de care sunt pasibili în caz de încălcare a legii.

2.2. Conduita judecătorului: între bună-credință, rea-credință și gravă neglijență

2.3.1. Buna-credință în activitatea judecătorului. Într-o lume civilizată, *buna-credinţă* poate fi considerată pe bună dreptate un standard al conduitei sociale, care trebuie respectat de fiecare persoană şi, în mod special, de cei ce reprezintă puterea în stat. În virtutea semnificaţiei sale deosebite, această cerinţă este impusă nu doar de conştiinţa socio-umană, dar şi de sistemul de drept **[**72, p. 101**]**.

În acest sens, cea mai importantă consacrare legislativă a *bunei-credinţe* este fără îndoială cea din Legea Supremă a statului. Respectiv, art. 57 din *Constituţia României* (Exercitarea drepturilor şi a libertăţilor) prevede: „Cetăţenii români, cetăţenii străini şi apatrizii trebuie să-şi exercite drepturile şi libertătile constituţionale cu *bună-credinţă*, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi” **[**49**]**. O prevedere similară, se conţine şi în art. 55 din *Constituţia Republicii Moldova* **[**47**]**.

Deci, *buna-credinţă* este cerută tuturor persoanelor în exercitarea drepturilor şi libertăţilor lor, adică în viaţa de zi cu zi. În cazul dat se consideră că *buna-credinţă* presupune o condiţionare internă a drepturilor și libertăţilor constituţionale, întrucât privește necesitatea exercitării acestora în mod corect, cinstit, cu respectarea cadrului lor intrinsec de raţionalitate **[**120, p. 173**]**.

Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că *buna-credinţă* se regăseşte practic (direct sau indirect) în toate ramurile de drept. Bunăoară, aceasta este o instituţie tradiţională a dreptului civil, care obligă persoanele participante la raporturile juridice să-și exercite drepturile și obligaţiile cu *bună-credinţă*, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. În acest sens, sunt relevante dispozițiile art. 3 alin. (4), art. 9 alin. (1) și art. 9^1 din *Codul civil al Republicii Moldova* **[**34**]** şi art. 14 alin. (1) din *Codul civil al României* **[**35**]**.

Dincolo de aceasta, *buna-credinţă,* ridicată la rang de principiu constituţional, implică dimensiuni teoretice și practice, cu toate consecinţele acesteia, mai cu seamă pentru dreptul public **[**48, p. 224**]**. În acest sens, sunt relevante prevederile art. 54 alin. (2) din *Constituţia României* (Fidelitatea față de ţară), potrivit căruia: „[c]etăţenii cărora le sunt încredinţate funcţii publice, precum şi militarii, răspund de îndeplinirea cu *credinţă* a obligaţiilor ce le revin şi, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege” (dispoziţii similare conţinând şi art. 56 din *Constituţia Republicii Moldova*). Potrivit unor autori **[**208, p. 72-73; 206, p. 69**]**, acest text constituțional consacră (chiar dacă indirect) un principiu fundamental de conduită a funcționarilor publici – *principiul responsabilității*.

În ordinea dată de idei, este indubitabil că servirea cu *bună-credinţă* și fidelitate a ţării (ceea ce presupune implicit și exercitarea funcției publice cu responsabilitate – e.n.) reprezintă un moment deosebit de important, întrucât este de natură să asigurare dăinuirea statului **[**48, p. 228**]**, în condițiile deplinei încrederi din partea cetățenilor.

Prin urmare, putem conchide că îndeplinirea funcţiei cu *bună-credinţă* constituie o obligaţie constituţională şi pentru judecători ca reprezentanţi ai puterii judecătoreşti în stat. Cu regret însă, această obligaţie nu se regăseşte dezvoltată în legislaţia ce reglementează activitatea magistraţilor, sarcina concretizării ei revenind astfel doctrinei **[**72, p. 102**]**. În prezent, necesitatea şi oportunitatea acestui subiect practic sunt de necontestat mai ales în contextul responsabilizării puterii judecătoreşti ca factor important al consolidării statului de drept **[**73, p. 48-49**]**.

Pornind de la aceste momente, în cele ce urmează ne propunem să realizăm o analiză asupra conceptului de *bună-credinţă*, sub aspect etimologic, terminologic şi istoric, în vederea precizării particularităţilor şi rolului acesteia în activitatea judecătorului (inspirându-ne în mare parte din doctrina românească).

După cum se știe, învestirea în funcţia de judecător presupune, pe lângă dobândirea *calităţii de magistrat/judecător* şi o anume conduită a celui învestit, care să justifice „încrederea” acordată de societate în dreapta lui judecată. Dat fiind faptul că criteriul rangului social, determinant în alegerea magistraţilor în dreptul roman, a devenit în prezent desuet, considerat irelevant şi discriminator în selecţia celor care urmează să facă parte din categoria magistraţilor, criteriile privind buna reputaţie, pregătirea profesională, dar şi principiile morale, sociale, şi-au păstrat valenţele în timp, la moment fiind relevante în procedura de investire a unui magistrat **[**119, p. 54**]**. De aici devine clar faptul că calitatea de magistrat nu este un dat al naturii, un drept pe care îl dobândeşti odată cu dreptul la viaţă ori un drept conferit de rangul pe care îl ocupi în societate, ea reprezintă un cumul de principii sociale, etice şi morale (ce conturează de fapt un standard) pe care societatea îl impune celui învestit, care trebuie de altfel respectate cu stricteţe. Din categoria acestora fac parte **[**237, p. 158; 200, p. 16-19; 135, p. 20**]**: echitatea, umanismul, onestitatea, conştiinciozitatea, imparţialitatea, incoruptibilitatea etc.

Astfel, pentru a legitima încrederea dată de societate acţiunilor sale de realizare a justului echilibru în aplicarea şi interpretarea normelor juridice, magistratul trebuie să respecte principiile sociale, morale şi juridice, iar în exercitarea atribuţiilor trebuie să dea dovadă de *bună-credinţă*. Mai mult, în cazul încălcării acestui principiu, prezumat până la proba contrară, acesta devine pasibil de sancţiune penală, disciplinară, materială sau morală **[**119, p. 54-55**]**, în funcţie de consecinţele survenite. În asemenea situații se operează deja cu o altă categorie precum *reaua-credință* **[**73, p. 49**]**, la semnificațiile căreia ne vom opri ceva mai jos.

În general, în doctrină este acceptată ideea că *buna-credinţă* reprezintă un standard juridic la care magistratul se raportează în aprecierea faptelor particulare astfel că definirea acestei noţiuni apare ca

fiind necesară în aprecierea activităţii judiciare desfăşurate de magistrat. Însăși noţiunea de *bună-credinţă*, deşi întrebuinţată frecvent în limbajul juridic, nu are un sens cert **[**286, p. 323**]**, imprecizia definirii sale fiind dată tocmai de semnificaţiile multiple care i se dau în gândirea juridică.

Potrivit cercetătorilor români **[**119, p. 41**]**, dificultatea definirii noţiunii de *bună-credinţă* (provenită de la expresia latină *bona fides*) rezultă din caracterul său complex, de factură psihologică la origine, cu efecte în diverse domenii (teoria actului juridic civil, a drepturilor reale, a răspunderii penale, a angajamentelor constituţionale, a responsabilităţii financiare etc.). În limba latină *bona fides* este compus din adjectivul *bona* – „bun", „cinstit", „virtuos" şi substantivul *fides* – „credinţă", „crezare", „încredere", „cinste". Adjectivul *bona* a fost adăugat cuvântului *fides* pentru a arăta concordanţa atitudinii/actului uman cu exigenţele lui *fides* **[**216, p. 187**]**.

De-a lungul timpului, cuvântul *fides* a primit mai multe sensuri („garanţie", „legătură constrângătoare", „constrângere – putere discreţionară", „renunţare", „loialitate" etc.), însă ca bază semantică, are înţeles de „încredere". Termenul „încredere" are în aparenţă două sensuri: unul *activ*, care semnifică „încrederea pe care eu o dau", şi unul *pasiv*, „încrederea pe care eu o obţin". De fapt, cele două interpretări se circumscriu aceleiaşi categorii, permiţând două valorizări cu sensul de „garanţie" **[**281, p. 41**]**. Cel mai adesea, *fides* semnifică respectul pentru cuvântul dat chiar dacă a primit sensuri de: *bună-credinţă* (respect al sincerităţii), loialitate (respect al unui angajament sau a unui cod moral), promisiune, protecţie, interpretare dată şi de filosofii juriști romani în încercarea de a defini *buna-credinţă*: „fundamentul justiţiei este încrederea, adică statornicia şi adevărul în vorbe şi fapte" **[**28, p. 50**]**.

Pentru înţelegerea lui *bona fides*, adeseori este folosită o explicaţie prin contrariul lui *dolus*, absenţa lui *dolus*. Astfel că sensul cel mai clar pentru *bona fides* a fost cel de probitate, loialitate, dreptate, sensuri care sunt contrarii şireteniei, dolului sau fraudei. În această interpretare, la origini *bona fides* permitea judecătorului de a interveni în mod direct asupra dezechilibrului care s-ar fi putut produce în relaţiile dintre indivizi şi să ia în seamă încrederea care ar fi trebuit să existe între aceştia, atunci când urmează să stabilească echitatea **[**119, p. 44**]**.

Potrivit cercetătorilor **[**119, p. 42**]**, la romani, *fides* era consolidat prin *jurământ* – mijloc privilegiat şi solemn de a întări încrederea. Depunerea jurământului se făcea ţinând mâna dreaptă întinsă, fapt ce relevă legătura dintre jurământ şi credinţă. De altfel, jurământul era metoda cea mai eficace de a împărţi credinţa, dar şi de a-i constrânge pe inamici în promisiunea făcută şi să mărturisească adevărul.

Pentru magistratul roman, *fides* era o virtute inclusă în categoria de valori morale, care impune obligaţia de a avea grijă de „încrederea" acordată odată cu acceptarea misiunii şi de a respecta cuvântul dat, de a îndeplini, în mod fidel, atribuţiile încredinţate. Cel mai adesea, *fides* semnifica o putere apropiată de noţiunea de *imperium*, cuvântul său fiind strâns legat de cel al Statului, iar, dacă nu era

respectat, atrăgea răspunderea publică. Depunerea jurământului în faţa liderului adunării care îl vota, angaja „încrederea" magistratului abilitat de a antrena *fides publica* şi de a conduce negocierile dintre părţi, iar loialitatea cerută magistratului devenea o obligaţie religioasă. Prin urmare, *fides* pentru judecător însemna loialitate, adică să fie total incoruptibil şi imparţial, deci să nu fie părtinitor **[**281, p. 214**]**.

Depunerea jurământului, ca mijloc privilegiat şi solemn de a consolida încrederea acordată magistratului la momentul învestirii sale, s-a păstrat şi în sistemul judiciar actual, fiind chiar o obligaţie legală care, dacă nu este îndeplinită, duce la nulitatea numirii în funcţie (potrivit art. 34 din *Legea României nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor* **[**183**]** sau art. 12 din *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului* **[**170**]**). În prezent, valenţele acestui „ritual" sunt mai restrânse şi nu au consecinţa unei obligaţii religioase a magistratului învestit cu încrederea de a reprezenta statul sau de a negocia înţelegerile dintre părţi. Esenţa jurământului rămâne însă obligaţia morală (uneori chiar divină) de a rămâne imparţial, de a judeca drept şi fără prejudecăţi, toate pricinile care i se aduc spre cumpănire. Dar dincolo de caracterul oficial al depunerii jurământului care, în fapt, marchează începutul carierei unui magistrat, rămâne conştiinţa acestuia de a angaja încrederea pentru care a fost învestit şi a îndeplini întocmai îndatoririle ce-i revin în activitatea judiciară **[**119, p. 43**]**.

Pornind de la definiţia lui Cicero dată *bunei-credinţe*, ca fiind „sinceritate în cuvinte şi fidelitate în angajament" **[**28, p. 48**]**, în timp au existat mai multe încercări de a o defini, însă toate au păstrat distincţia făcută de acesta, între conformitatea logică (între gândire şi expresiile care o traduc) şi conformitatea ideală (între faptul psihologic exprimat prin cuvinte şi scopul urmărit) **[**292, p. 156**]**.

O definiţie relevantă propune în context cercetătorul I.-D. Romoşan, potrivit căruia *buna-credinţă* reprezintă atitudinea psihică a individului ce constă în convingerea justificată a acestuia că actele şi faptele sale sunt conforme cu dreptul şi morala societăţii la un moment dat, precum şi în voinţa sa de a acţiona cu onestitate şi loialitate în raporturile juridice, fără intenţia de a abuza de drepturile sale subiective şi cu intenţia de a respecta drepturile celorlalţi **[**262, p. 54**]**.

Astfel percepută, *buna-credinţă* reprezintă un principiu, un standard juridic, ce joacă rolul unui criteriu la care magistratul se raportează în aprecierea faptelor. Standardul nu este decât un ajutor pentru magistrat în procesul complex de emitere a deciziilor sale.

În opinia lui F. Dragomir, principiul *bunei-credinţe* are un rol definitoriu în ordinea juridică, deoarece orientează ierarhia normelor, a regulilor juridice care reglementează diferite instituţii la care magistratul se referă. Tot în baza acestui principiu, magistratul dispune în interpretarea regulilor juridice, astfel încât să realizeze justul legal **[**119, p. 47-48**]**.

Unii autori **[**128, p. 33**]** susţin că *buna-credinţă* este un principiu ce trebuie să stea la baza raporturilor juridice şi a exerciţiului drepturilor subiective, opinie întemeiată pe faptul că atunci când

valorile morale cuprinse în onestitate (loialitate, prudenţă, ordine şi temperanţă) intră în câmpul raporturilor juridice, sunt ridicate la rangul de principiu juridic. Prin natura lor, *loialitatea*, *prudenţa*, *ordinea* şi *temperanţa* sunt fapte psihologice de conştiinţă. În plan juridic însă, aceste patru valori ale onestităţii se traduc în elemente ale *bunei-credinţe* şi apar ca **[**119, p. 50; 197, p. 67**]**: *intenţie dreaptă* (fidelitate în angajamente – conduce întotdeauna la absenţa dolului, fraudei şi violenţei); *diligenţă* (presupune prevederea de către subiect a rezultatelor acţiunii ce urmează a fi săvârşită); *liceitate* (faţeta juridică a ordinii ca valoare morală) şi *abţinere* de la vătămarea sau păgubirea altuia.

Desigur, există şi o distincţie între onestitate şi *bună-credinţă.* Astfel, în timp ce *buna-credinţă* priveşte relaţiile sociale, care sunt fundamentate pe valori morale şi care, reglementate de normele juridice, devin raporturi juridice, *onestitatea* are o sferă mai largă, exercitându-şi acţiunea în comportarea omului în societate, îmbrăţişând toate manifestările acestuia legate de valorile morale **[**119, p. 50; 197, p. 67**]**. Pornind de la aceste momente, *buna-credinţă* este caracterizată ca fiind acţiunea, atitudinea sau manifestarea de orice fel a unei persoane care îşi exprimă convingerea sa cu privire la temeinicia dreptului pe care îl invocă şi pe care legea îl proteguieşte şi care pot fi apreciate în concordanţă cu normele morale şi juridice, dar şi cu voinţa părţilor, astfel încât scopul urmărit să fie unul echitabil, care să nu lezeze interesele celuilalt **[**119, p. 50**]**.

Referindu-ne la *diligenţă* ca element al *bunei-credinţe* din sistemul cerinţelor etice adresate reprezentanţilor puterii judecătoreşti, precizăm că însăşi termenul *diligenţă* presupune totalitatea eforturilor necesare şi suficiente pentru executarea unei obligaţii stabilite prin lege, potrivit funcţiei deţinute în cadrul sistemului justiţiei **[**98, p. 171**]**.

În doctrina şi jurisprudenţa civilă s-a conturat un criteriu obiectiv, un tip abstract ca model de comparaţie, respectiv cel al „omului diligent”. Aplicând acest criteriu la segmentul de activitate pe care îl presupune înfăptuirea actului de justiţie, etalonul ar trebui să fie cel al „magistratului diligent”, care acţionează cu grijă faţă de interesul public de înfăptuire a justiţiei şi de apărare a intereselor generale ale societăţii, care îşi subordonează comportarea sa exigenţelor ce decurg din îndatoririle profesionale şi normele deontologice pe care trebuie să le respecte **[**197, p. 67**]**. Aşadar, unui astfel de magistrat practic îi este indispensabilă *buna-credinţă* în activitatea desfăşurată.

În acelaşi timp, trebuie precizat că diligenţa/străduinţa, ca efect, sunt mai mult decât nişte cerinţe etice adresate judecătorului, ele constituie criterii după care se apreciază – în ansamblu – eficienţa justiţiei unui stat şi nivelul la care drepturile fundamentale ale omului sunt percepute ca fiind imperative în recunoaştere şi protecţie **[**98, p. 173**]**.

În concluzie, subliniem că deşi *buna-credinţă* este o noţiune dificil de definit, în prezent, ea este calificată tot mai mult ca o regulă în alb, cu un conţinut variabil, o noţiune cadru, dar care dă posibilitatea realizării eficiente şi corecte a justiţiei şi face ca judecătorul, să fie pus să aplice cu toată diligenţa principiul echităţii în justiţie. În viziunea noastră **[**72, p. 101-105; 83, p. 57**]**, dată fiind

relevanţa deosebită a *bunei-credinţe* pentru eficienţa justiţiei, ar fi cazul ca aceasta să fie consacrată expres în lege ca principiu de bază al activităţii judecătorului.

2.3.2. Reaua-credință și grava neglijență în activitatea judecătorului. După cum am enunțat mai sus, pentru a legitima încrederea dată de societate acţiunilor sale de realizare a justului echilibru în aplicarea şi interpretarea normelor juridice, judecătorul trebuie să respecte anumite principii (reglementate expres sau nu de lege), iar în exercitarea atribuţiilor trebuie să dea dovadă de *bună-credinţă*. În cazul încălcării principiilor date, prezumate până la proba contrară, acesta devine pasibil de sancţiune penală, disciplinară, civilă sau morală **[**119, p. 54-55**]**, în funcţie de consecinţele survenite. În asemenea situaţii, se operează deja cu altfel de categorii precum „reaua-credinţă" şi „grava neglijenţă" semnificaţia cărora ne propunem să o investigăm în cele ce urmează.

Pornind de la obligaţia constituţională incontestabilă a judecătorilor de a-şi exercita funcţia cu *bună-credinţă,* reiterăm ideea că aceasta presupune prezenţa onestităţii în componenţa sa complexă, în care intră loialitatea, prudenţa, ordinea şi temperanţa, valori ce în plan juridic se traduc în elemente ale *bunei-credinţe* şi apar ca **[**119, p. 50; 197, p. 67**]**: *intenţie dreaptă*, *diligenţă*, *liceitate* şi *abţinere* (de la vătămarea sau de la păgubirea altuia).

În raport cu *buna-credinţă, reaua-credinţă* se întemeiază întotdeauna pe fapte psihologice situate la antipodul celor de mai sus şi pe care morala şi etica socială le repugnă, iar dreptul – în măsura în care intră în sfera sa – le sancţionează. Deci, în locul valorilor menţionate vom avea: *intenţie răufăcătoare*, *imprudenţă*, *ilicitate* şi *cauzarea unor vătămări*, toate ca rezultat al neonestităţii **[**197, p. 67**]**. Prin urmare, putem constata că o asemenea percepere a *relei-credinţe* practic este asemănătoare cu cea din dreptul civil, în care *reaua-credinţă* este apreciată prin raportare la *buna-credinţă* şi la elementele care sunt avute în vedere la aprecierea în raporturile civile a *bunei-credinţe* **[**11, p. 217**]**.

Referitor la *grava neglijenţă,* pentru început vom preciza doar că, potrivit *Dicţionarului explicativ al limbii române online* **[**115**]**, „neglijenţa" presupune *nepăsare, lipsă de interes, atenţie şi grijă* (față de ceva, de cineva); raportată la persoană – *care nu-și îndeplinește îndatoririle cu destulă grijă; indolent, nepăsător.* Deci, *neglijenţa* judecătorului reprezintă antipodul *diligenţei* de care trebuie să dea dovadă acesta **[**88, p. 11**]**.

Dincolo de cele menţionate, atragem atenția că *reaua-credinţă* și *grava neglijenţă* reprezintă forme ale vinovăţiei care atrag răspunderea disciplinară a judecătorilor. Iată de ce le regăsim reglementate la nivel de lege organică atât în România, cât şi în Republica Moldova, doar că cu unele deosebiri. Astfel, *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995* **[**170**]** prevede în art. 21 alin. (2): „[a]nularea sau modificarea hotărîrii judecătoreşti atrage răspunderea în condiţiile Legii nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor dacă judecătorul care a pronunţat-o a încălcat legea intenţionat sau ca urmare a unei neglijenţe grave". Totodată, art. 36 alin. (1^1) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* **[**169**]** precizează: „[c]olegiul disciplinar poate constata abaterea disciplinară și

poate aplica sancțiuni disciplinare judecătorilor în funcție, judecătorilor demisionați, președinților, vicepreședinților instanțelor judecătorești doar în cazul în care constată că fapta imputată a fost săvîrșită cu intenție sau din neglijență gravă."

În baza acestor dispoziții legale, precum și a textului normativ în ansamblu al celor două legi citate, observăm că legiuitorul moldovean a condiționat expres răspunderea disciplinară a judecătorilor de comiterea abaterilor din *neglijență gravă*, nespecificând însă expres nimic despre reaua-credință, lăsând doar să fie dedusă din *intenția* pe care o prescrie ca formă de vinovăție **[**83, p. 60**]**.

La rândul său, legiuitorul român stabileşte succint la art. 99 lit. t) din *Legea nr. 303/2004* **[**183**]** că constituie abatere disciplinară „exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni." Mai mult, în conţinutul următorului articol (art. 99^1) expune în acest sens şi unele explicaţii: „(1) Există *rea-credinţă* atunci când judecătorul (…) încalcă cu ştiinţă normele de drept material ori procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane. (2) Există *gravă neglijenţă* atunci când judecătorul (…) nesocoteşte din culpă, în mod grav, neîndoielnic şi nescuzabil, normele de drept material ori procesual". Mergând şi mai departe, la art. 96 din legea citată este prevăzut: „(1) Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. (2) Răspunderea statului este stabilită în condiţiile legii şi nu înlătură răspunderea judecătorilor (…) care şi-au exercitat funcţia cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă. (…)". După ce prejudiciul a fost acoperit de stat în temeiul hotărârii irevocabile, statul se poate îndrepta cu o acţiune în despăgubiri împotriva judecătorului care, cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, a săvârşit eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii.

La o simplă privire asupra acestor reglementări legale se poate uşor de constatat că în legislaţia românească *reaua-credinţă* şi *grava neglijenţă* au o valenţă juridică cu mult mai pronunţată. În acelaşi timp, dacă în Republica Moldova, lipsa unor definiţii sau explicaţii legale a categoriilor de *rea-credinţă* şi *grava neglijenţă,* ridică dificultăţi în procesul de calificare concretă a conduitei judecătorilor ca abateri disciplinare, atunci în România, situaţia este una inversă, formula legiuitorului fiind aspru criticată **[**88, p. 12**]**.

În primul caz (Republica Moldova), este oportun de precizat că legiuitorul trebuie să explice şi să exemplifice situaţia în care judecătorul îşi exercită funcţia cu *rea-credinţă* sau *gravă neglijenţă.* În lipsa unei astfel de explicaţii, în prezent, rămâne la latitudinea persoanei care efectuează verificările să determine sfera de aplicare a celor două concepte şi, dată fiind influenţa factorului subiectiv, există riscul unor aprecieri diferite pentru cazuri similare, cu consecinţa creării unor situaţii inechitabile. Desigur, legiuitorul nu poate să enumere exhaustiv situaţiile în care judecătorul şi-ar putea exercita funcţia cu *rea-credinţă* sau *gravă neglijenţă*, dar prezentarea cu titlu exemplificativ şi orientativ a unor astfel de situaţii, ori stabilirea unor criterii sau condiţii ar fi fost de natură să clarifice textul şi să înlăture situaţiile inechitabile care ar putea crea în rândul judecătorilor derută şi neîncredere în autoritatea

organului care dispune verificările [83, p. 61-62]. În asemenea circumstanţe, potrivit cercetătorilor, rămâne ca numai jurisprudenţa Consiliului Superior al Magistraturii şi a Curţii Supreme de Justiţie să acopere lacunele legii, prin determinarea câmpului de aplicare a conceptelor de *rea-credinţă* şi *gravă neglijenţă* în materia răspunderii judecătorilor [11, p. 219].

În cel de-al doilea caz (al României), cercetătorii apreciază că [119, p. 50; 11, p. 223]: „definirea conceptelor de *rea-credinţă* şi *gravă neglijenţă,* prin raportarea la încălcarea normelor de drept material ori procesual, poate crea un mecanism în care răspunderea disciplinară a judecătorului nu mai constituie o expresie a responsabilităţii sale, ci devine un mijloc pentru a se obţine o rejudecare a procesului şi o nouă soluţionare a litigiului, din moment ce art. 322 pct. 4 din *Codul de procedură civilă* român reglementează ca motiv de revizuire a unei hotărâri judecătoreşti sancţionarea disciplinară a judecătorului pentru exercitarea funcţiei cu *rea-credinţă* sau *gravă neglijenţă* în acea cauză. Respectiv, în contextul actualei reglementări, instanţei disciplinare îi revine rolul de a păstra echilibrul între responsabilitatea judecătorului, independenţa sa şi autoritatea de lucru judecat, precum şi echilibrul dintre interesele individului şi necesitatea garantării eficienţei justiţiei, în considerarea consecinţelor pe care constatarea unei astfel de abateri disciplinare le are asupra situaţiei părţilor din proces”.

Dincolo de cele expuse, este important de menţionat că *reaua-credinţă* în activitatea judecătorului trebuie dovedită prin orice mijloc de probă, inclusiv prin prezumţii simple [11, p. 217], ea nu se presupune. În raporturile de natură penală, atitudinea psihică a celui care acţionează cu *rea-credinţă* ar putea fi asimilată *intenţiei directe*, care astfel implică prezenţa unei acţiuni voite de subiect care acţionează în cunoştinţă de cauză, prevăzând producerea rezultatului spre care este îndreptată acţiunea şi cu voinţa de a-l produce ca o consecinţă a acţiunii sale. Aşadar, în concepţia legiuitorului, *intenţia directă* apare nu ca o simplă voinţă de a cauza un rău generic, ci ca voinţă ce urmăreşte producerea unei anume vătămări.

Transpunând aceste concepte în sfera răspunderii disciplinare a judecătorilor, specialiştii definesc *reaua-credinţă* ca fiind o distorsionare conştientă a dreptului, prin aplicarea greşită a legii în mod voit, în scopul producerii unei vătămări. Prin urmare, *reaua-credinţă* presupune atât intenţia de a manipula legea în mod conştient, cât şi voinţa de a cauza o vătămare a intereselor uneia din părţile implicate în proces [197, p. 67]. Or, într-o altă opinie, *reaua-credinţă* presupune acţiunea sau atitudinea de distorsionare conştientă a dreptului printr-o aplicare greşită a normelor juridice, în mod voit, cu scopul de a vătăma interesele uneia dintre părţile implicate în raporturile juridice [119, p. 52]. Important e că elementele psihice care formează structura internă a acestei forme de vinovăţie sunt caracteristice lipsei de onestitate în exercitarea profesiei.

În ceea ce priveşte cea de-a doua formă de vinovăţie, legiuitorul, prin folosirea sintagmei *gravă neglijenţă,* a stabilit gradul culpei ca fiind cel al *culpei lata*. Pentru aprecierea acestei forme de

vinovăţie a fost luat drept model criteriul adoptat în dreptul civil, care este unul obiectiv, completat şi cu elemente de ordin subiectiv ce ţin de circumstanţele concrete care decurg din locul, timpul, împrejurările în care a fost comisă fapta, calităţile şi pregătirea autorului **[**197, p. 67**]**. Referitor la natura greşelilor ce ar putea atrage răspunderea disciplinară, se apreciază că în sfera noţiunii de *culpa lata*, nu pot fi incluse decât acelea care au un caracter evident, neîndoielnic şi cărora le lipseşte orice justificare, fiind în vădită contradicţie cu dispoziţiile legale **[**11, p. 218; 197, p. 67**]**.

Privindu-le în ansamblu, precizăm că *reaua-credinţă* presupune pe lângă intenţia de a manipula legea în mod conştient şi urmărirea producerii în consecinţă a unui prejudiciu, în timp ce *grava neglijenţă* se circumscrie situaţiei în care diligenţa necesară în desfăşurarea unor proceduri este grav încălcată, iar cele mai simple şi evidente raţionamente nu sunt aplicate şi nu sunt luate în considerare, deşi sunt evidente pentru oricine **[**119, p. 55**]**.

Pornind de la aceste interpretări, în literatura de specialitate românească se afirmă că *reaua-credinţă* şi *grava neglijenţă* constituie forme ale vinovăţiei specifice dreptului penal (dar și dreptului disciplinar – c.n.), care se impun a fi stabilite în vederea antrenării răspunderii penale a judecătorului **[**119, p. 56**]** (inclusiv, disciplinare).

În condiţiile de tăcere a doctrinei, Curtea Constituţională a Republicii Moldova stabileşte că interpretarea sau *aplicarea neuniformă intenţionată* (deci cu *rea-credinţă* – e.n.) *a legislaţiei* cade sub incidenţa prevederilor art. 307 din Codul penal al Republicii Moldova (pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii), iar *interpretarea sau aplicarea neuniformă a legislaţiei din neglijenţă gravă*, care au fost constatate de o instanţa de judecată, constituie o abatere disciplinară **[**147**]**. Respectiv, putem constata că manifestarea unei neglijenţe grave nu constituie temei pentru atragerea la răspundere penală a judecătorilor din Republica Moldova, rămânând în sfera de aplicare doar a răspunderii disciplinare **[**88, p. 13; 73, p. 52**]**.

Așadar, din cele două forme de vinovăție, *reaua-credinţă* se dovedește a fi cea mai gravă (presupunând distorsionarea conştientă a dreptului), ceea ce justifică necesitatea reliefării semnificației penale a acesteia. Din perspectiva dată, cercetătoarea F. Dragomir **[**119, p. 51**]** precizează că *reaua-credinţă* înseamnă dirijarea voinţei spre violarea legii penale, voinţa de a comite o infracţiune, voinţa unui rezultat însoţit de cunoaşterea circumstanţelor preexistente care îi influenţează caracterul. De aici, *reaua-credinţă* se compune din caracterul voit al acţiunii (conformitatea conştiinţei cu actul material) şi conformitatea dintre actul voit şi elementele constitutive ale infracţiunii.

Reaua-credinţă transpune aplicarea în mod greşit a legii, pronunţarea de către magistrat, conştient că greşeşte, a unei hotărâri sau a unei soluţii nelegale. Desigur, nu întotdeauna este suficient ca hotărârea/actul procedural respectiv să fie evident eronat, trebuie să existe şi alte indicii, care să conducă la convingerea că magistratul a acţionat cu intenţie directă, că a încălcat legea în deplină cunoştinţă de cauză.

Proba *relei-credinţe* presupune tocmai dovedirea caracterului evident al distorsionării legii, ceea ce presupune că nici un alt magistrat, care ar fi judecat cauza în aceleaşi condiţii, să nu fi aplicat legea altfel. În alți termeni, raţionamentul juridic al magistratului trebuie să fie în contradicţie evidentă cu principiile de drept care guvernează instituţia respectivă, iar o explicaţie scuzabilă să nu poată fi găsită. Sub aspect probator, elementele se pot găsi doar în motivarea hotărârii/actului şi doar dacă există indicii că argumentele juridice sunt străine cauzei. Deci, analiza raţionamentului logico-juridic care a stat la baza soluţionării unei cauze şi interpretarea normelor de către magistrat sunt chestiuni de judecată şi reprezintă opinia acestuia în acord cu propriile convingeri într-o cauză dedusă judecăţii. Dacă s-ar interpreta altfel, precizează autorul citat, ar exista riscul unui control al legalităţii hotărârilor/soluţiilor adoptate de magistraţi, într-un alt cadru decât cel al exercitării căilor legale de atac **[**119, p. 56**]**.

În consecinţă, interpretarea normelor juridice de către magistrat este o chestiune de judecată, atunci când motivarea soluţiei nu este străină dreptului, chiar dacă prin aceasta s-ar ajunge la o hotărâre care nu reflectă realitatea sau voinţa părţilor, dar este un abuz de drept, atunci când interpretarea dată nu se regăseşte în regulile şi principiile de drept ce guvernează o anume instituţie şi a căror incidenţă este evidentă pentru oricine, iar o explicaţie scuzabilă nu poate fi primită. În acelaşi timp, nu trebuie excluse din activitatea judiciară erorile pe care magistratul le poate comite, chiar prin interpretarea cu bună-credinţă a normelor, erori care, de cele mai multe ori, sunt îndreptate prin exercitarea căilor legale de atac (apelul şi recursul) **[**119, p. 57**]**.

Spectrul erorii judiciare este mult mai mare pentru cel prejudiciat şi este perceput ca un sentiment de injustiţie **[**291, p. 36**]**. Totuşi, trebuie admis că judecata fără eroare nu poate exista, însă ea trebuie să reprezinte o situaţie de excepţie care poate interveni în activitatea magistratului atunci când interpretează şi aplică normele legale.

În fine, modalităţile în care magistratul poate să-şi exercite atribuţiile judiciare cu *rea-credinţă* şi *gravă neglijenţă* sunt variate. Astfel, îndeplinirea necorespunzătoare a unui act poate consta în: întocmirea cu *rea-credinţă* a unui act procedural fără respectarea condiţiilor de formă cerute de lege şi care atrage nulitatea actului; instituirea în mod voit a sechestrului asigurător după o perioadă mai mare de timp, fapt ce permite înstrăinarea bunurilor de persoana cercetată; prelungirea neîntemeiată, cu ştiinţă a duratei arestării după expirarea termenului prevăzut de lege etc. **[**119, p. 58**]**.

Într-o altă opinie, manifestări ce ar putea fi caracterizate drept *rea-credinţă* sunt considerate: minciunile, vicleşugurile, maşinaţiunile, actele combinate cu şiretenie. Nu pot fi totuşi caracterizate ca fiind manifestări de *rea-credinţă* simpla exagerare sau trecerea sub tăcere a unor aspecte mai puţin semnificative **[**197, p. 67**]** (sub aspect comparativ, precizăm că în raporturile de natură civilă se admite că dolul şi frauda sunt expresii ale *relei-credinţe*).

La rândul său, *grava neglijenţă* în activitatea unui magistrat poate fi realizată prin: confirmarea unui act întocmit de grefier, fără a verifica din neglijenţă, în prealabil, conţinutul actului, în care s-a

consemnat un fapt nereal ce a dus la condamnarea unei persoane nevinovate sau i s-a aplicat o pedeapsă mai mare decât cea prevăzută de lege **[**119, p. 58**]**.

În fine, potrivit unei opinii **[**156, p. 28**]**, dacă *reaua-credinţă* a magistratului este evidentă, *neglijenţa* acestuia în exercitarea funcţiei este mai greu de semnalat, cu excepţia unor greşeli elementare. Totodată, se concretizează că gradul de gravitate al neglijenței judecătorului separă răspunderea patrimonială a acestuia, acţionat de stat în regres, de răspunderea sa disciplinară.

Rezervându-ne dreptul de a dezvolta acest subiect și în alte compartimente ale lucrării, ne vom limita la moment la generalizarea următoarelor concluzii **[**88, p. 13-14; 73, p. 53-54**]**:

- *Reaua-credinţă* manifestată de către judecător în contextul înfăptuirii justiţiei, presupune distorsionarea conştientă a dreptului şi aplicarea în mod greşit a legii. Caracterul conştient denotă o intenţie directă a acestuia orientată spre atingerea unui anumit scop, care adeseori este unul prejudiciabil. Mai mult, reaua-credință presupune intenția de a produce un prejudiciu, dublată de un element imoral, judecătorul fiind conștient că acționează împotriva propriei sale convingeri și că mnipulează legea. Privită astfel, *reaua-credinţă* a judecătorului poate fi sancţionată, în funcţie de anumite circumstanţe, atât disciplinar, cât şi penal.

- *Grava neglijenţă*, la rândul său, presupune încălcarea gravă a diligenţei de care trebuia să dea dovadă judecătorul în aplicarea unor raţionamente clare şi evidente pentru oricine.

- *Reaua-credinţă* şi *grava neglijenţă* sunt forme de vinovăţie care implică şi răspunderea civilă a judecătorului, în cazul acţiunii în regres exercitată de către stat, subiect direct responsabil de prejudiciile cauzate persoanelor prin erori judiciare.

- În toate cazurile, este necesar ca formele de vinovăţie cu care a acţionat un judecător să fie demonstrate, probate, pentru a da o apreciere justă faptelor comise şi a stabili măsurile concrete şi corecte de sancţionare. În acelaşi timp, este absolut necesară garantarea inevitabilităţii răspunderii judecătorilor pentru orice manifestare de rea-credinţă și gravă neglijență, întrucât doar prin sancţionarea relei-credinţe și a gravei neglijențe se va putea asigura înfăptuirea cu bună-credinţă a justiţiei într-un stat de drept în condiții de maximă diligență.

2.3. Imunitatea și răspunderea în contextul garantării independenței judecătorului

Independența judecătorului. După cum prea bine se ştie, în orice societate judecătorul ocupă un loc deosebit. Statutul judecătorului, rolul şi locul acestuia în activitatea judiciară sunt reglementate prin dispoziţii constituţionale şi prin legile de organizare judiciară. Unul dintre principalele elemente ale statutului său este *independenţa*, termen ce defineşte „situaţia unei persoane care judecă lucrurile şi acţionează în mod independent, neinfluenţată de alţii” **[**114, p. 423**]**.

Potrivit, judecătorului C. Danileţ, în domeniul justiţiei, cuvântul „independenţă” ca valoare constituţională, înseamnă nu numai o stare de spirit sau o atitudine în exercitarea propriu-zisă a

atribuţiilor judecătoreşti, ci şi un statut sau o relaţie cu alţii, care se bazează pe condiţii sau garanţii obiective" **[**265, p. 40**]**.

În contextul dat, normele deontologice ale magistratului consacră ideea că *independenţa judiciară* este o cerinţă pentru aplicarea legii şi o garanţie pentru un proces corect, fiind astfel apreciată ca valoare etică fundamentală în activitatea desfăşurată de magistrat **[**42, p. vii**]**.

Curtea Constituţională a Republicii Moldova reţine în acest sens următoarele **[**146**]**: „[...] principiul independenţei judecătorului, [...], reprezintă o garanţie a eficienţei justiţiei, [...]"; „[…] calitatea actului justiţiei, ca act emanat de la puterea judecătorească, este direct proporţională cu nivelul independenţei puterii judecătoreşti şi cu sprijinul acordat acesteia atît de puterea legislativă, cît şi de puterea executivă".

În acelaşi timp, considerăm necesar a reitera că „independenţa justiţiei nu este un privilegiu sau o prerogativă personală a fiecărui judecător. Ba din contra, este responsabilitatea impusă fiecărui judecător, care îi permite să soluţioneze o cauză în mod onest și imparţial, în baza legii și a probelor, fără presiuni sau influenţe externe și fără frică de vreo imixtiune. Esenţa principiului independenţei justiţiei este libertatea deplină a judecătorului de a judeca și soluţiona cauzele deduse instanţei; nimeni din afară – nici guvernul, nici grupurile de presiune, niciun individ sau chiar niciun alt judecător – nu ar trebui să se amestece sau să încerce să se amestece în modul în care un judecător conduce o cauză și ia o decizie" **[**48, p. 426**]**.

Din cele enunţate reiese destul de clar valoarea deosebită a independenţei judecătorului pentru înfăptuirea justiţiei, precum şi necesitatea existenţei unor garanţii reale pentru asigurarea acesteia **[**77, p. 49; 89, p. 104**]**. Întru confirmarea celor menţionate, vom cita ideile remarcabilului savant român – prof. I. Leş, în viziunea căruia independenţa judecătorului nu poate fi concepută în lipsa unor garanţii legale corespunzătoare. Iată câteva dintre aceste garanţii **[**190, p. 59-60**]**: existenţa unui control judiciar adecvat de natură să asigure respectarea legalităţii înfăptuirii justiţiei; publicitatea dezbaterilor; secretul deliberării; inamovibilitatea judecătorilor; răspunderea disciplinară a judecătorilor; autonomia instanţelor judecătoreşti faţă de toate celelalte autorităţi statale.

Chiar dacă în şirul garanţiilor enunţate nu se regăseşte *imunitatea*, totuşi atragem atenţia asupra *răspunderii judecătorilor*, de care imunitatea este strâns legată. Mai mult, după cum opinează A. Rădulescu, însăşi principiul independenţei judecătorului poate fi înţeles doar în legătură cu principiul responsabilităţii/ răspunderii acestuia pentru calitatea activităţii sale profesionale, iar echilibrul dintre aceste două principii creează condiţiile procesului echitabil **[**257**]**.

Desigur, precizări mai concrete în acest sens pot fi atestate la mai mulţi cercetători. Bunăoară, G.-C. Ghernaja subliniază laconic: „imunitatea judecătorilor (…) este una dintre garanţiile independenţei lor (…)" **[**129, p. 24**]**. În doctrina rusă, se menţionează în acest sens că „statutul juridic şi garanţiile independenţei judecătorului (în primul rând, inamovibilitatea şi imunitatea) constituie

factori ce ridică nivelul justiţiei şi presupun responsabilitatea înaltă a judecătorului pentru exercitarea funcţiilor sale şi respectarea legilor **[**314, p. 6-7**]**.

Mai mult, în viziunea Comisiei de la Veneţia, „[...] noţiunea de *imunitate judecătorească* face parte din conceptul larg de independenţă judecătorească" **[**3**]**. În acelaşi timp, Comisia precizează că imunitatea judecătorească nu este un scop în sine, ci serveşte independenţei judecătorului, care ar trebui să fie în măsură să examineze cazurile, fără să se teamă de răspundere civilă sau penală pentru examinarea cu bună-credinţă a cauzei **[**3**]**.

La nivel legislativ, o confirmare în acest sens poate fi atestată în prevederile art. 17 lit. c) din *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului* **[**172**]**, potrivit cărora, independenţa judecătorului este asigurată prin „[…] declararea inviolabilităţii lui".

Din cele enunţate, devine clară legătura strânsă dintre *independenţa* judecătorilor, *răspunderea* acestora şi *imunitatea judecătorească* **[**77, p. 51**]**. Cu alte cuvinte, anticipând, precizăm că *imunitatea judecătorească* reprezintă o exigență importantă ce trebuie respectată în cazul în care judecătorul este atras la *răspundere* pentru ca astfel să fie garantată și protejată *independența* acestuia. În condițiile în care subiectul cercetării de față privește *răspunderea judecătorilor*, considerăm absolut necesar a dezvolta pentru început instituția *imunității judecătorești*, urmărind prin aceasta atât elucidarea esenței și particularităților sale, cât și argumentarea unui adevăr axiomatic – judecătorii pot și trebuie atrași la răspundere în condițiile prevăzute de lege.

Imunitatea judecătorească. Avându-şi originea în limba latină („immunitas"), termenul *imunitate* se traduce ca „liberare", „absolvire", „independent", „nesusceptibil". În cel mai larg sens, *imunitatea* înseamnă: „ansamblu de drepturi sau privilegii de care se bucură unele categorii de persoane" **[**114, p. 480**]**; or „scoaterea unui anumit cerc de subiecţi de drept de sub acţiunea regulilor general obligatorii" **[**248, p. 128**]**.

Succint, cercetătorul rus В.А. Четвернин (V.A. Cetvernin) menţionează că *imunitatea* constituie acel privilegiu care asigură securitatea juridică şi independenţa subiecţilor cărora le este atribuită **[**305, p. 109**]**. Într-o altă opinie, *imunitatea* juridică reprezintă un element al statutului special al persoanei care exercită funcţii importante de natură statală sau socială **[**309, p. 95**]**.

Mult mai complexă este văzută *imunitatea* de către А.В. Малько (A.V. Maliko) **[**310, p. 12**]**, în viziunea căruia aceasta este un tip distinct de privilegii, legate de absolvirea unor persoane (expres prevăzute de normele dreptului internaţional, Constituţie sau legi), de anumite obligaţii şi răspundere, în vederea exercitării de către acestea a funcţiilor cu care sunt învestite.

La rândul său, С.Ю. Суменков (S.Iu. Sumenkov) **[**318, p. 9**]** precizează, corect în viziunea noastră, că specificul imunităţii ca tip distinct de privilegii constă în faptul că ea oferă drepturi suplimentare sau eliberează de anumite obligaţii doar în sfera realizării răspunderii juridice. Respectiv, nu presupune nici un fel de alte beneficii sociale sau materiale.

O definiţie destul de completă propun şi cercetătorii З.В. Макарова (Z.V. Makarova) şi Н.С. Конева (N.S. Koneva), potrivit cărora *imunitatea* (pe care o califică ca *juridico-constituţională*) reprezintă o instituţie de sine stătătoare, o totalitate de norme care absolvesc un anumit cerc de subiecţi, prevăzut de Constituţie şi alte legi, de exercitarea anumitor obligaţii juridice, inclusiv de răspundere, stabilind proceduri juridice distincte, mai complexe comparativ cu cele generale, de atragere la răspundere cu scopul asigurării îndeplinirii de către aceste persoane a funcţiilor în care au fost învestite **[**309, p. 96**]**.

Dincolo de formularea unei definiții, în literatura de specialitate se susține că instituţia *imunităţii* are diferite roluri în funcţie de sfera în care acţionează. Bunăoară, în procesul penal *imunitatea* îndeplinește rolul unei garanţii procesuale a legalităţii şi temeiniciei implicării anumitor cetăţeni în sfera justiţiei penale şi aplicarea faţă de aceştia a anumitor măsuri de constrângere procesuală, iar în dreptul constituţional *imunitatea* serveşte ca o garanţie a eficienţei activităţii subiecţilor care exercită funcţii de importanţă statală (deputaţi, judecători, demnitari de stat etc.) **[**309, p. 96**]**.

Aşadar, din cele menţionate se poate conchide că, în general, *imunitatea* reprezintă un privilegiu special, menirea socială principală a căruia constă în a garanta protecţia subiecţilor speciali faţă de atentate nejustificate (ilegale), independenţa lor şi exercitarea funcţiilor sociale şi statale de către aceştia. Statul, în scopul realizării corespunzătoare a competenţelor sale este cointeresat în instituirea imunităţii ca un element necesar al statutului juridic al anumitor subiecţi de drept. O asemenea cointeresare este mai mult decât justificată în privinţa judecătorilor, mai ales, datorită importanţei sociale a justiţiei, a necesităţii consolidării independenţei ei în vederea asigurării legalităţii şi echităţii sociale în cadrul societăţii **[**320**]**.

În esenţa sa, *imunitatea judecătorească*, ca varietate a imunităţii juridice, reprezintă o instituţie complexă, constituită din totalitatea normelor juridice ce absolvesc (scutesc) judecătorii de îndeplinirea anumitor obligaţii juridice şi stabilesc proceduri speciale de atragere a acestora la răspundere în scopul asigurării statutului lor constituţional şi executarea corespunzătoare a funcţiilor cu care au fost învestiţi **[**314, p. 7**]**.

În viziunea lui М.И. Клеандров (M.I. Kleandrov), *imunitatea judecătorilor* urmărește un scop pragmatic concret, conștientizat și acceptat de societate – acordarea și asigurarea judecătorului posibilității de a-și îndeplini (permanent) obligaţia sa de serviciu – înfăptuirea justiţiei prin emiterea actelor judiciare în limitele competenţei legale, fără frica ca pentru aceasta să fie urmărit de către cineva sau ceva. Or, trecutul istoric denotă faptul că în lipsa unei asemenea imunităţi, judecătorul nu ar putea să exercite una dintre cele mai importante funcţii în stat – înfăptuirea obiectivă şi impaţială a justiţiei, ci ar putea foarte uşor să cadă pradă unor subiecţi cu interese sau chiar să devină un instrument în mâinile acestora **[**299, p. 58-59**]**.

În context, vom preciza că unii cercetători insistă asupra interpretării *imunităţii juridice* ca presupunând exclusiv lipsa răspunderii persoanelor cărora le aparţine **[**317, p. 26**]**. Desigur, cu mult mai mulţi cercetători consideră că o asemenea accepţiune a imunităţii nu corespunde realităţii contemporane. Bunăoară, după cum opinează И.А. Кравец (I.A. Kraveț), posibil, o asemenea interpretare ar fi fost justificată în perioada monarhiei dezvoltate, când principiul neră spunderii monarhului ca şef al statului a fost general acceptat de către toate statele constituţionale ale timpului **[**306, p. 143**]**. În prezent însă, în noile condiţii democratice, tot mai mult se susţine că „…inviolabilitatea judecătorilor nu exclude, ci invers, presupune răspunderea sporită a acestora pentru îndeplinirea obligaţiilor de serviciu, respectarea strictă a actelor legislative şi normative, inclusiv prevederile Codului deontologic" **[**322, p. 6; 293, p. 26; 302, p. 22-33**]**. În această privinţă, cu regret, suntem sceptici.

Vorbind despre legislaţia Republicii Moldova în vigoare, vom preciza că pentru desemnarea instituţiei „imunităţii judecătoreşti" este utilizat termenul de *inviolabilitate*, în timp ce în legislaţia din România astfel de termeni nu pot fi întâlniţi. Acest fapt ridică semne de întrebare referitor la coraportul dintre *imunitatea* şi *inviolabilitatea* judecătorului şi constituie obiect al polemicelor ştiinţifice **[**70, p. 148; 313, p. 11**]**.

În timp ce majoritatea cercetătorilor consideră aceste două noţiuni identice, deci sinonime **[**307, p. 476**]**, unele voci susţin că *imunitatea* este un termen mai larg, înglobând în sine pe cel de *inviolabilitate* **[**308, p. 19**]**. În acest sens, se precizează că *imunitatea* cuprinde două elemente necesare: *inviolabilitatea* şi *lipsa răspunderii*. *Inviolabilitatea* este apreciată ca fiind ordinea mai complicată de atragere la răspundere **[**316, p. 11**]** (o instituţie juridico-procesuală care cuprinde proceduri speciale, deosebite de cele comune, pentru atragerea judecătorilor la răspundere juridică **[**320**]**). La rândul său, *lipsa răspunderii* presupune absolvirea anumitor persoane de realizarea anumitor obligaţii juridice şi interdicţia de a-i atrage la răspundere **[**316, p. 11**]**. Astfel, judecătorul nu poate fi tras la răspundere, supus măsurilor de constrângere procesual-penale, decât în ordinea prevăzută de lege, care stabileşte mecanismele procesuale şi mijloacele de asigurare a independenţei judecătorului la înfăptuirea justiţiei. *Lipsa răspunderii* se exprimă prin imposibilitatea atragerii judecătorului la oricare din formele răspunderii juridice, inclusiv după eliberarea din funcţie, pentru opinia exprimată în cadrul activităţii sale jurisdicţionale şi pentru hotărârea emisă, dacă vinovăţia sa, exprimată prin abuz criminal, nu este stabilită prin sentinţă rămasă definitivă **[**307, p. 477**]**. În doctrină, categoria de *lipsă a răspunderii* este substituită uneori cu noţiunea de *indemnitate* (în limba engleză – *indemnity*; în limba rusă – *индемнитет*) **[**318, p. 18-19; 322, p. 39**]**.

Referindu-ne la spaţiul european, precizăm că în cadrul acestuia sunt identificate, de asemenea, două tipuri de *imunitate* **[**283**]**: *imunitate fără răspundere*, care presupune neatragerea la răspundere pentru opiniile exprimate de către parlamentari sau sentințele pronunțate de către judecători şi

imunitate-inviolabilitate sau *imunitate procedurală*, care protejează un oficial de urmărire. În concret, *imunitatea procedurală* este destinată să ofere mijloacele de menţinere substanţială a *imunităţii fără răspundere*. Doar urmând o procedură specială în urma căreia esenţa acuzaţiilor împotriva judecătorului este examinată, poate fi ridicată imunitatea procedurală şi începută urmărirea penală.

În prezent, inviolabilitatea şi răspunderea judecătorilor este reglementată în *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995* **[**171**]**, care în art. 19 prevede: „(1) Personalitatea judecătorului este inviolabilă. (2) Inviolabilitatea judecătorului se extinde asupra locuinţei şi localului lui de serviciu, vehiculelor şi mijloacelor de telecomunicaţie folosite de el, asupra corespondenţei, bunurilor şi documentelor lui personale". *Imunitatea fără răspundere* a judecătorilor este reglementată în art. 19 alin. (3) din Legea citată, potrivit căruia: „Judecătorul nu poate fi tras la răspundere pentru opinia sa exprimată în înfăptuirea justiţiei şi pentru hotărârea pronunţată dacă nu va fi stabilită, prin sentinţă definitivă, vinovăţia lui de abuz criminal". Deci, această imunitate nu este absolută fiind condiţionată de cerinţa, complet justificată, de a nu admite un abuz criminal (cu toate că sintagma de „abuz criminal" necesită totuşi o explicaţie legală, întrucât cea doctrinară (ca încălcare intenţionată a legii penale **[**11, p. 151**]**) este una lapidară **[**70, p. 149**]**).

În linii generale, aceste dispoziţii legale sunt conforme poziţiei Comisiei de la Veneţia, potrivit căreia judecătorii trebuie să se bucure de *imunitate exclusiv funcţională,* care presupune imunitate faţă de urmărirea penală pentru acte îndeplinite în exercitarea funcţiei lor, cu excepţia infracţiunilor intenţionate. În acelaşi timp, Comisia precizează că magistraţii nu ar trebui să beneficieze de o imunitate generală, care să-i protejeze împotriva urmăririi penale pentru infracţiunile săvârşite, pentru ele trebuind să fie răspunzători în faţa instanţelor **[**255, p. 12-13**]**.

Aceeaşi idee poate fi atestată şi în Recomandarea *CM/Rec(2010)12 Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei* **[**258**]**, în care sunt stabilite două principii fundamentale: „Nu poate fi antrenată răspunderea penală a unui judecător pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluare a probelor, cu excepţia cazurilor de rea-credinţă" (par. 68); „Atunci când nu exercită funcţii judiciare, judecătorii sunt responsabili civil, penal sau administrativ ca şi orice alt cetăţean" (par. 71).

Prin urmare, legislaţia Republicii Moldova în materie corespunde standardelor europene şi, prin *imunitatea fără răspundere* pe care o acordă judecătorului, contribuie esenţial la protecţia independenţei acestuia. Cu toate acestea, totuşi, *imunitatea* dată urmează a fi ridicată în cazul în care judecătorul admite în activitatea sa jurisdicţională abuzuri criminale, altfel spus, ea nu-l absolveşte de răspunderea juridică în cazul în care acesta încalcă legea **[**70, p. 149**]**. Deci, *imunitatea* nu este şi nici nu trebuie să fie largă. Independența justiției nu depinde de *imunitatea* largă și judecătorii ar trebui să răspundă pentru orice presupuse crime, având în vedere că procedurile efective de apărare, de atac și alte elemente ale statului de drept sunt la dispoziția lor deplină **[**3**]**.

Evident, judecătorii, ca și orice altă persoană, trebuie să fie pedepsiţi pentru orice infracțiune comisă, fie această infracțiune generală, de exemplu, cauzarea unui accident în stare de ebrietate sau infracțiune specifică, legată de funcţia de judecător, aşa precum, luarea de mită pentru pronunţarea unei hotărâri în favoarea unei părţi. Nici o acțiune criminală nu trebuie acoperită prin *imunitatea fără răspundere* şi, evident, judecătorii trebuie urmăriţi penal pentru toate infracțiunile **[**3**]**. În acest sens, Comisia de la Veneţia a aprobat o regulă generală potrivit căreia judecătorii nu trebuie să se bucure de nici o formă de imunitate penală pentru infracţiunile comise în exercitarea funcţiilor lor **[**255**]**.

În termeni aproape similari se pune şi problema răspunderii disciplinare a judecătorilor, care, de asemenea, trebuie să fie o instituţie consolidată, pentru a se preveni şi combate eficient comportamentul care dăunează intereselor serviciului şi prestigiului justiţiei **[**70, p. 149**]**.

Referitor la *imunitatea procedurală* (sau *inviolabilitatea*), aceasta este stipulată în art. 19 din *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995* după cum urmează:

- alin. (4): „Urmărirea penală împotriva judecătorului poate fi pornită doar de către Procurorul General sau prim-adjunctul, iar în lipsa acestuia de către un adjunct în temeiul ordinului emis de Procurorul General, cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii, în condiţiile Codului de procedură penală. În cazul săvârşirii de către judecător a infracţiunilor specificate la art. 243 („Spălarea banilor" – c.n.), art. 324 („Corupere pasivă" – c.n.), art. 326 („Traficul de influenţă" – c.n.) şi 330^2 („Îmbogățirea ilicită" – c.n.) ale Codului penal al Republicii Moldova, precum și în cazul infracțiunilor flagrante, acordul Consiliului Superior al Magistraturii pentru pornirea urmăririi penale nu este necesar."

- alin. (5): „Judecătorul nu poate fi reţinut, supus aducerii silite, arestat, percheziţionat fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii. Toate acţiunile procesuale în privinţa judecătorului, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, pot fi efectuate numai după emiterea ordonanţei de pornire a urmăririi penale, cu respectarea garanţiilor instituite de normele constituţionale şi actele internaţionale. Acordul Consiliului Superior al Magistraturii nu este necesar în caz de infracţiune flagrantă."

Prevederi parţial similare se conţin şi în art. 95 din *Legea României nr. 303/2004* **[**183**]**: „(1) Judecătorii și procurorii pot fi percheziţionaţi, reţinuţi sau arestaţi numai cu încuviinţarea Secției pentru judecători sau, după caz, a Secției pentru procurori a Consiliului Superior al Magistraturii. (2) În caz de infracţiune flagrantă, judecătorii și procurorii pot fi reţinuţi şi supuşi percheziţiei potrivit legii, Secția pentru judecători sau, după caz, Secția pentru procurori fiind informată de îndată de organul care a dispus reținerea sau percheziția."

Din cele menţionate putem constata că esenţa *imunității procedurale* constă în faptul că ridicarea ei este dată în competenţa Consiliului Superior al Magistraturii, care, fiind alcătuit în marea majoritate din judecători, reduce dependenţa sistemului judecătoresc de organele politice **[**3**]** (Parlament,

Preşedintele Republicii Moldova, care până nu demult trebuiau să-şi dea acordul la începerea urmăririi penale faţă de judecători **[**70, p. 149**]**).

Pe de altă parte, în viziunea Comisiei de la Veneţia, acordarea puterii Procurorului General de a demara procedura penală împotriva judecătorilor (în cazul Republicii Moldova – e.n.) cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii, reprezintă o garanție rezonabilă pentru a reduce riscul abuzului de putere din partea procuraturii în forma unui compromis rezonabil și proporțional. Acest compromis evită faptul că ancheta este îngreunată din cauza necesității de a solicita acordul pentru urmărirea penală din partea Consiliului Superior al Magistraturii. Acest compromis, de asemenea, evită alte extreme precum ar fi tratarea identică a judecătorilor ca orice alt cetăţean de rând, în pofida faptului că pot exista persoane motivate de a depune o plângere falsă împotriva judecătorului **[**3**]**.

Referitor la excepţiile imunităţii procedurale (adică cazul comiterii actelor de corupţie, trafic de influenţă etc.), Comisia de la Veneţia consideră că acestea nu aduc atingere independenţei judecătorilor. Astfel, dacă legea permite începerea urmăririi penale fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii în cazul comiterii actelor de corupţie, a traficului de influenţă etc., ea nu face decât să contribuie la o cercetare obiectivă şi operativă a acestor infracţuni. Aceasta deoarece investigarea corupției deseori trebuie realizată în mod diferit decât investigarea celorlalte infracţiuni. Notificarea unui organ cum ar fi Consiliul Superior al Magistraturii despre derularea unei anchete ar putea duce la avertizarea din timp a judecătorului suspect şi i-ar oferi acestuia oportunitatea de a distruge dovezile esenţiale şi a lua măsuri ce ar împiedica ancheta **[**3**]**.

Respectiv, putem constata că în caz de infracţiuni flagrante, de corupere pasivă, de spălare de bani, de trafic de influenţă și îmbogățire ilicită *imunitatea procedurală* a judecătorilor nu acţionează, iar în cazul comiterii tuturor celorlalte infracţiuni prevăzute de lege, judecătorul este pus la adăpostul *imunităţii procedurale* **[**77, p. 52; 84, p. 322**]**.

Sub aspect comparativ, putem menţiona că potrivit unui studiu tematic o asemenea situaţie este proprie statelor membre CSI (Comunității Statelor Independente) şi statelor care recent au aderat la Uniunea Europeană Astfel, reieşind din prevederile legilor din Georgia, Belarusi, Ucraina şi Federaţia Rusă, se poate constata că legislaţia statelor din spaţiul CSI este orientată spre asigurarea unei protecţii sporite a inviolabilităţii judecătorilor, instituind în acest sens o serie de mecanisme şi proceduri intermediare aplicabile la etapa pornirii urmăririi penale împotriva judecătorilor şi tragerii acestora la răspundere penală şi contravenţională. Trăsătura generală pentru ţările din acest bloc este faptul că faţă de un judecător nu poate fi pornită urmărirea penală, dacă nu există acordul unei instituţii intermediare (*Colegiu de calificare* – Rusia; *Curtea Supremă de Justiţie* şi *Parlamentul* – Georgia, *Rada Supremă* – Ucraina) **[**266, p. 14-15**]**.

În cadrul ţărilor – tinere membre ale Uniunii Europene (România, Bulgaria, Lituania şi Estonia) se păstrează tendinţa de a oferi garanţii sporite judecătorilor pentru protejarea inviolabilităţii lor în

cazul solicitărilor de pornire a urmăririi penale. Instituţiile „autorizatoare", de asemenea, variază de la un stat la altul (în România – *Consiliul Superior al Magistraturii* (secţia judecători); în Bulgaria – *Consiliul Judiciar Suprem*; în Lituania – *Seimas*, iar în Estonia – *Preşedintele Ţării*) **[**266, p. 17**]**.

Dacă e să vorbim despre experienţa franceză, italiană şi spaniolă privind răspunderea penală a judecătorilor, sistemul jurdic al acestor ţări nu stabileşte o procedură distinctă de pornire a urmăririi penale faţă de judecători, aceştia fiind traşi la răspundere penală conform procedurii generale.

Astfel, în **Franţa** nu există prevederi legislative distincte privind răspunderea penală a magistraţilor (judecătorilor), aceştia urmând să răspundă conform legii comune: în dreptul penal francez, judecătorul nu beneficiază de nici un privilegiu de jurisdicţie şi nici de imunitate. Prin urmare, în Franţa judecătorii pot fi urmăriţi penal ca oricare cetăţean în temeiul principiului egalităţii tuturor în faţa legii penale (Ordonanţa nr. 58-1067 din 7 noiembrie 1958 (modificată)).

În **Italia,** judecătorii, ca şi alţi funcţionari publici, pot fi acuzaţi de violarea normelor penale. Printr-o lege din 1998 (nr. 420) s-a adoptat un *regulament* privind competenţa teritorială pentru anchete şi procese penale în ceea ce priveşte judecătorii, prin care se reglementează că, nimerind în competenţa unei instituţii juridice ce se află în circumscripţia instanţei de judecată în care activează judecătorii, cauzele acestora vor fi transmise în competenţa unui tribunal de primă instanţă din circumscripţia curţii de apel din vecinătate. Totuşi, s-a inventat un mecanism prin care este asigurată nu numai claritatea în problemele juridice în ceea ce priveşte judecătorii, dar şi libertatea judecătorilor ce investighează cazurile în care sunt implicaţi colegii lor.

În **Spania**, ca şi în cazul Franţei, magistraţii spanioli răspund penal conform prevederilor legii comune, fără a beneficia de o procedură specială pentru pornirea urmăririi penale (Legea organică nr. 6/1985 din 1 iulie privind autoritatea judecătorească) **[**266, p. 17-18**]**.

În concluzie subliniem **[**77, p. 52; 89, p. 111**]**: întrucât *imunitatea* constitue o garanţie a independenţei judecătorilor, ea este necesară în statele în care independenţa justiţiei necesită consolidare, deci în tinerele democraţii. În condiţiile în care, nivelul democraţiei garantează suficient independenţa reală şi efectivă a justiţiei, *imunitatea judecătorului* devine inutilă, deoarece predominant devine deja principiul egalităţii tuturor în faţa legii şi a justiţiei. Cu siguranţă, acesta este idealul spre care trebuie să tindem.

Răspunderea judecătorului. Pentru început, considerăm necesar a preciza că problematica răspunderii magistratului trebuie privită şi analizată în contextul în care justiţia este o putere în stat (puterea judecătorească), care, potrivit principiului separaţiei şi echilibrului puterilor se delimitează într-un stat de drept de toate celelalte puteri, fără ca prin aceasta să fie afectat echilibrul dintre ele. Esenţa acestui principiu fundamentează temeinic ideea necesităţii existenţei unei *răspunderi a magistratului/ judecătorului* **[**81, p. 175**]**. Or, după cum sublinia însăşi Ch. Montesquieu „… în mod constant experienţa ne arată că orice om învestit cu putere are tendinţa de a abuza de ea şi va merge

până acolo unde întâlneşte limite. Nu este ieşit din comun, chiar dacă este adevărat, să spui că virtutea însăşi are nevoie de limite? Pentru a preveni abuzul de putere, este necesar ca, prin natura firească a lucrurilor, puterea să limiteze puterea" **[**211, p. 165**]**.

Referitor la definirea conceptului de *răspundere juridică a judecătorilor* (magistraţilor), după cum am subliniat şi cu ocazia altor demersuri ştiinţifice, nu există o abordare unică în literatura de specialitate **[**84, p. 320**]**. Bunăoară, cercetătoarea М. Сапунова (M. Sapunova) consideră că „răspunderea judecătorului presupune o stare juridico-morală, care generează necesitatea folosirii cu bună-credinţă a drepturilor şi îndeplinirea corectă a obligaţiilor ce ţin de înfăptuirea justiţiei, prevăzute de lege (aspectul pozitiv), precum şi necesitatea atribuirii unor obligaţii juridice suplimentare în cazul în care sunt admise erori judiciare sau profesionale în cadrul procesului de înfăptuire a justiţiei (aspectul negativ sau retrospectiv al răspunderii)" **[**314, p. 6-7**]**.

În rezultatul unui amplu studiu în materia răspunderii juridice, cercetătorii D. Baltag şi G.-C. Ghernaja **[**11, p. 138; 129, p. 13**]** conchid că *responsabilitatea juridică a judecătorului* este o stare de drept, care generează necesitatea folosirii conştiincioase, cu bună-credinţă, a drepturilor şi îndeplinirii obligaţiilor de înfăptuire a justiţiei, obligaţii pe care legea i le pune în sarcină, în timp ce *răspunderea juridică a judecătorului* presupune necesitatea suportării unei poveri suplimentare în cazul unei erori judiciare sau profesionale, pe care a comis-o în procesul realizării justiţiei. În opinia noastră, o astfel de definire a răspunderii juridice a judecătorilor este foarte largă și nu permite elucidarea esenței acesteia, iar, pe alocuri, este chiar eronată (bunăoară, nu putem admite ideea că răspunderea juridică a judecătorilor survine în cazul unei erori judiciare sau profesionale, în primul rând, din considerentul că legea nu prevede expres acest lucru (de exemplu, nu operează cu noțiunea de *eroare profesională*); în al doilea rând, problema erorii judiciare și a răspunderii pentru aceasta este și mai complexă, fără a intra în detalii la moment (deoarece mai jos vom dedica un compartiment acestui subiect), sumar menționăm că în cazul *erorilor judiciare* răspunde statul și nu judecătorul). Pe cale de consecință, suntem de părerea că pentru definirea răspunderii juridice a judecătorilor nu trebuie inventat nimic, deoarece este vorba în esență de răspunderea juridică ca o instituție juridică distinctă, generală și comună pentru întreg sistemul de drept. Specificul acesteia în cazul nostru rezidă doar în faptul că revine unor subiecți speciali. Pornind de la aceasta, putem spune că răspunderea juridică a judecătorilor nu este altceva decât consecințele juridice (sub forma măsurilor de constrângere juridică) ce survin ca urmare a încălcării de către aceștia a diferitor norme de drept, consecințe ce pot îmbrăca diferite forme în funcție de apartenența ramurală a normelor încălcate.

În acelaşi timp, în opinia cercetătorilor, răspunderea juridică a judecătorului nu reprezintă regula, ci doar excepţia, ceea ce înseamnă că ea nu poate fi angajată decât în cazurile în care legea o permite în mod expres. Cu alte cuvinte, responsabilitatea însoţeşte permanent activitatea judecătorului în exercitarea justiţiei, în timp ce răspunderea este doar o excepţie **[**129, p. 4**]**. O astfel de afirmație o

găsim corectă doar din perspectiva conduitei așteptate de la judecător. Privind-o însă sub aspect juridic, vom obiecta prin aceea că atragerea la răspundere juridică a judecătorului nu trebuie să fie niciodată o excepție, ci doar o regulă. Altfel spus, ori de câte ori acesta va încălca legea, inevitabil trebuie să fie atras la răspundere juridică în condițiile prevăzute de lege, fără nici o excepție.

În pofida obiecțiilor formulate, totuși apreciem ideea autorilor prin care susțin că răspunderea nu poate fi un scop în sine, ci are, în primul rând, rolul de a impune judecătorului un anumit model de comportament, pentru a-l determina să-şi asume necesara independenţă şi imparţialitate, precum și să conştientizeze riscurile pe care exercitarea puterii sale le poate antrena pentru justiţiabili. Prin urmare, nu poate fi vorba de neră spunderea judecătorilor, ci doar de găsirea acelor forme şi modalităţi de răspundere care să se concilieze cu particularităţile activităţii lor, pentru a nu denatura, în mod esenţial, poziţia necesară a judecătorului în societatea democratică **[**129, p. 4**]**.

Aşadar, în pofida tuturor opiniilor expuse în literatura de specialitate, imunitatea judecătorilor nu este absolută şi ea nu trebuie tratată ca o barieră de nedepăşit. Legea nu absolveşte de răspundere pe aceşti reprezentanţi ai puterii, ci doar stabileşte proceduri mai complicate în acest sens. Aceasta se justifică prin faptul că imunitatea judecătorilor nu este un privilegiu personal al cetăţeanului angajat în funcţia de judecător, dar un mijloc de protecţie juridică a activităţii profesionale a acestuia **[**302, p. 23**]**, mijloc de protecţie a intereselor publice şi, în primul rând, a intereselor justiţiei.

Totodată, este important de precizat că, pe de o parte, inviolabilitatea constituie un mijloc de protecţie a intereselor publice ale justiţiei (un regim special de activitate, un risc profesional sporit, existenţa diferitor mijloace organizaţional-procesuale de control asupra legalităţii acţiunilor şi hotărârilor judecătorilor **[**296, p. 437**]**). Pe de altă parte, ea constituie o excepţie de la un alt principiu constituţional – al egalităţii tuturor în faţa legii şi a justiţiei, şi după conţinut excede limitele inviolabilităţii personale. Aceasta se justifică prin faptul că statul şi societatea, înaintând judecătorului şi activităţii profesionale a acestuia cerinţe sporite, sunt în drept şi obligaţi să-l asigure cu garanţii suplimentare pentru realizarea corespunzătoare a activităţii de înfăptuire a justiţiei **[**301, p. 59**]**.

Iată de ce în legătură cu respectarea şi garantarea independenţei judecătorilor, există problema condiţiilor şi modalităţilor de angajare a răspunderii acestora, deoarece într-o societate democratică judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunităţi absolute, dar, în acelaşi timp, angajarea responsabilităţii acestuia trebuie făcută sub rezerva unei prudenţe determinate de necesitatea garantării independenţei şi libertăţii judecătorului contra tuturor presiunilor induse **[**147**]**.

În viziunea justă a cercetătorilor, asigurarea legislativă a răspunderii judecătorilor merită o atenţie distinctă din partea specialiştilor, în vederea aprecierii eficienţei acesteia **[**247, p. 439**]**. În context, М.И. Клеандров (M.I. Kleandrov) **[**301, p. 15**]** susţine că pentru realizarea răspunderii judecătorilor este necesar un mecanism eficient şi ireproşabil, adică faptul abaterii concrete a

judecătorilor trebuie să fie demonstrat, vinovăţia în comiterea acesteia – confirmată, sancţiunea trebuie să fie echitabilă (dreaptă, justă), adecvată şi proporţională.

Deci, sancţionarea (răspunderea) judecătorului pentru comiterea de abateri trebuie să fie adecvată şi inevitabilă. În acelaşi timp, sancţiunea trebuie să urmărească şi un scop preventiv: pentru alţi judecători trebuie să devină evident că pentru comiterea unor abateri, în mod obligatoriu intervine răspunderea. Desigur că mecanismul atragerii la răspundere a judecătorilor trebuie să fie foarte echilibrat, iar garanţiile şi imunităţile acordate judecătorilor – foarte bine gândite. Chiar şi o nesemnificativă înclinare în oricare dintre părţi este periculoasă: o sporire minoră a garanţiilor şi imunităţilor poate duce la extinderea semnificativă a lipsei de răspundere pentru abaterile comise sau încălcarea normelor de etică judecătorească, iar o reducere minoră a garanţiilor şi imunităţii judecătorilor este în măsură să distrugă complet sau să slăbească considerabil independenţa judecătorilor **[**313, p. 13**]**.

Prin urmare, considerăm **[**84, p. 322**]** că au perfectă dreptate cercetătorii când susţin că **[**247, p. 440**]** eficienţa puterii judecătoreşti depinde în mod substanţial de asigurarea echilibrului între imunitatea judecătorilor şi răspunderea juridică a acestora, întrucât pe cât de multă putere (autoritate) li se acordă în vederea asigurării legalităţii și dreptății în cadrul statului, pe atât de eficient trebuie să fie mecanismul de atragere la răspundere pentru încălcarea acesteia. Din perspectiva dată, suntem de părerea că problema răspunderii judecătorilor la etapa contemporană este una deosebit de importantă și actuală, care merită o atenție pe măsură atât din partea legiuitorului și a practicianului dreptului, cât și din partea mediului academic. Acestuia din urmă îi revine rolul crucial de a fundamenta științific cadrul juridic care reglementează răspunderea juridică a judecătorului în vederea asigurării justului echilibru între specificul statutului juridic al acestuia și contracararea oricărei abateri de la prevederile legii în vederea asigurării legalității și eficienții puterii judecătorești în statul de drept.

2.5. Concluzii la capitolul II

Generalizând asupra problemei abordate, subliniem că atât timp cât justiția reprezintă un *serviciu public,* organizat, asigurat și realizat de către stat, magistrații sunt și trebuie considerați *funcționari publici* (în sensul de agenți publici/reprezentanți ai statului învestiți cu anumite atribuții în vederea exercitării unei funcții distincte a acestuia) **[**92, p. 43; 83, p. 36**]**. Mai mult, *judecătorii* sunt *funcționari publici,* care dispun de un *statut juridic special* (statutul de demnitar public) determinat de faptul că dețin o funcție de demnitate publică și fac parte dintr-un serviciu public distinct, misiunea căruia ține de înfăptuirea justiției în societate în condiții de legalitate și eficiență. Specificul statutului lor juridic special și ale serviciului public prestat pentru societate, determină particularitățile conduitei pe care trebuie să o aibă judecătorii și ale răspunderii juridice de care sunt pasibili în caz de încălcare a legii **[**92, p. 45**]**.

Îndeplinirea funcţiei cu *bună-credinţă* constituie o obligaţie constituţională şi pentru judecători ca reprezentanţi ai puterii judecătoreşti. În condițiile în care această obligaţie nu se regăseşte dezvoltată în legislaţia ce reglementează activitatea magistraţilor **[**72, p. 102**]**, este extrem de important ca legiuitorul să o consacre cu titlu de principiu, în vederea asigurării responsabilizării puterii judecătoreşti ca factor important al consolidării statului de drept **[**73, p. 48-49**]**.

Reaua-credinţă manifestată de către judecător în contextul înfăptuirii justiţiei, presupune distorsionarea conştientă a dreptului şi aplicarea în mod greşit a legii. Caracterul conştient denotă o intenţie directă a acestuia orientată spre atingerea unui anumit scop, care adeseori este unul prejudiciabil. Mai mult, reaua-credință presupune intenția de a produce un prejudiciu, dublată de un element imoral, judecătorul fiind conștient că acționează împotriva propriei sale convingeri și că manipulează legea. Privită astfel, *reaua-credinţă* a judecătorului poate fi sancţionată, în funcţie de anumite circumstanţe, atât disciplinar, cât şi penal.

Grava neglijenţă, la rândul său, presupune încălcarea gravă a diligenţei de care trebuia să dea dovadă judecătorul în aplicarea unor raţionamente clare şi evidente pentru oricine. Aceasta în final, duce, de asemenea, la aplicarea greşită a normelor juridice, constituind temei pentru atragerea la răspundere disciplinară a judecătorului, şi doar în anumite cazuri la răspunderea penală.

Reaua-credinţă şi *grava neglijenţă* sunt forme de vinovăţie care implică şi răspunderea civilă a judecătorului, în cazul acţiunii în regres exercitată de către stat, subiect direct responsabil de prejudiciile cauzate persoanelor prin erori judiciare.

În toate cazurile, este necesar ca formele de vinovăţie cu care a acţionat un judecător să fie demonstrate, probate, pentru a da o apreciere justă faptelor comise şi a stabili măsurile concrete şi corecte de sancţionare. În acelaşi timp, este absolut necesară garantarea inevitabilităţii răspunderii judecătorilor pentru orice manifestare de rea-credinţă și gravă neglijență, întrucât doar prin sancţionarea relei-credinţe și a gravei neglijențe se va putea asigura înfăptuirea cu bună-credinţă a justiţiei într-un stat de drept în condiții de maximă diligență.

Întrucât *imunitatea* constitue o garanţie a independenţei judecătorilor, ea este necesară în statele în care independenţa justiţiei necesită consolidare, deci în tinerele democraţii. În condiţiile în care, nivelul democraţiei garantează suficient independenţa reală şi efectivă a justiţiei, *imunitatea judecătorului* devine inutilă, deoarece predominant devine deja principiul egalităţii tuturor în faţa legii şi a justiţiei. Cu siguranţă, acesta este idealul spre care trebuie să tindem.

Eficienţa puterii judecătoreşti depinde în mod substanţial de asigurarea echilibrului între imunitatea judecătorilor şi răspunderea juridică a acestora, întrucât pe cât de multă putere (autoritate) li se acordă în vederea asigurării legalităţii și dreptății în cadrul statului, pe atât de eficient trebuie să fie mecanismul de atragere la răspundere pentru încălcarea acesteia. Din perspectiva dată, problema răspunderii judecătorilor la etapa contemporană este una deosebit de importantă și actuală, care merită

o atenție pe măsură atât din partea legiuitorului și a practicianului dreptului, cât și din partea mediului academic. Acestuia din urmă îi revine rolul crucial de a fundamenta științific cadrul juridic care reglementează răspunderea juridică a judecătorului în vederea asigurării justului echilibru între specificul statutului juridic al acestuia și contracararea oricărei abateri de la prevederile legii în vederea asigurării legalității și eficienții puterii judecătorești în statul de drept.

III. RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ A JUDECĂTORULUI: TEMEI, SANCȚIUNI ȘI PARTICULARITĂȚI

3.1. Răspunderea disciplinară a judecătorului: definiție, trăsături și sediu juridic

Preliminarii. În compartimentul de față ne propunem o abordare detaliată, din perspectivă comparativă, a *răspunderii disciplinare a judecătorilor* în România şi Republica Moldova, în vederea precizării temeiurilor, abaterilor disciplinare şi sancţiunilor disciplinare, precum și a particularităților de aplicare a acestora.

În general, în doctrina dreptului administrativ **[**210, p. 42**]**, se consideră că instituirea unui sistem de norme juridice care să reglementeze în mod distinct funcția publică și, în special, modul în care aceasta este exercitată impune, cu necesitate, stabilirea unui sistem sancționator specific, care să aibă în vedere caracteristicile distinctive ale modului în care este îndeplinită funcția publică.

Prin urmare, instituirea unui sistem de norme juridice care să reglementeze în mod distinct statutul judecătorilor, organizarea judiciară, precum și organizarea și funcționarea Consiliului Superior al Magistraturii a impus în mod obligatoriu și stabilirea unor forme de răspundere specifice funcției de magistrat **[**125, p. 53**]** (în România – funcției de judecător și procuror, în Republica Moldova – doar funcției de judecător). Or, în condițiile în care admitem că funcția de magistrat este o funcție în esența sa publică, este clar că aceasta va dispune de un regim juridic asemănător regimului funcției publice, pe alocuri distinct, care include în mod necesar și problema răspunderii, „cu un rol pronunțat de reprimare a greșelilor admise în contextul exercitării sale” **[**5, p. 313**]**. În același context, alte voci susțin și mai succint că prin statutul juridic al judecătorului trebuie înțeles ansamblul drepturilor, obligațiilor și răspunderea magistratului, determinate de lege **[**7, p. 354**]**.

Pe marginea acestui fapt, în doctrină s-a subliniat că ideea responsabilității magistratului ar putea fi privită ca un impediment într-o judecată liberă, ce aduce în discuție interese contradictorii (imparțialitate – independență – responsabilitate pentru actul justiției), dar, în realitate, ea răspunde independenței magistratului. Controlul activității publice a magistratului prin responsabilizarea sa disciplinară, într-un cadru organizat și în afara oricăror influențe din afara sistemului, include o finalitate esențială și anume realizarea echilibrului, garantat prin Constituție și prin legile de organizare judiciară, între independența și responsabilitatea sa (A. Gwenola **[**282, p. 295**]** citat de I. Gârbuleț **[**125, p. 53**]**).

În opinia noastră, responsabilizarea magistratului este determinată în principal de necesitatea respectării *disciplinei* la locul de muncă. Referitor la noțiunea de *disciplină,* în doctrina dreptului muncii, aceasta este definită ca o „stare de ordine existentă în desfășurarea procesului de muncă, rezultând din respectarea întocmai a normelor ce reglementează acest proces și din îndeplinirea de către toți participanții a obligațiilor asumate” **[**17, p 643**]**. Astfel, *disciplina de muncă* cuprinde o

totalitate de reguli comune de conduită pentru o comunitate/un colectiv, desemnată pentru buna ordine a acesteia/acestuia.

Într-o altă opinie **[**132, p. 5**]**, *disciplina* exprimă o ordine normativă constituită din ansamblul regulilor care guvernează conduita umană într-un domeniu specific de activitate și din obligația persoanelor care desfășoară activitatea respectivă de a se conforma regulilor stabilite. Cu alte cuvinte, *disciplina* constituie starea de echilibru rezultată din respectarea de către membrii unei colectivități a normelor instituite pentru activitatea pe care o desfășoară.

Ambele aceste accepțiuni compun o singură definiție a *disciplinei*, dintr-o dublă perspectivă: una conceptuală, obiectivă, care descrie norma activității unei colectivități; cealaltă concretă, subiectivă, care are în vedere conduita membrilor colectivității și rezultatul obținut prin adecvarea acțiunii lor la normă.

Orientându-se de acești parametri, cercetătorul N. Cochinescu, definește *disciplina judiciară* ca fiind totalitatea normelor ce reglementează conduita judecătorilor (inclusiv a procurorilor și magistraților-asistenți) și obligația acestora de a respecta regulile profesiei lor **[**32, p. 270**]**.

În același context, I. Popa precizează că în cazul magistraților, *disciplina* muncii reprezintă acea ordine necesară impusă de legi și regulamente pe care magistrații sunt datori să o respecte, ca o garanție a înfăptuirii în condiții de eficiență și imparțialitate a actului de justiție **[**236, p. 362**]**.

Pe cale de consecință, în cazul în care această disciplină nu este respectată, intervine *răspunderea disciplinară* a magistraților (ca instituţie şi element important al statutului juridic al categoriei date de funcţionari publici **[**82, p. 19**]**).

Definiția și trăsăturile răspunderii disciplinare a judecătorului. Vorbind nemijlocit despre instituţia *răspunderii disciplinare* precizăm că aceasta, ca orice formă a răspunderii juridice, are un rol subsidiar motivat de faptul că în asigurarea ordinii de drept, conştiinţa răspunderii (adică responsabilitatea) deţine locul primordial, fiind o caracteristică a personalităţii umane. În acest context, în doctrină **[**127, p. 285**]**, se susține că din perspectiva conduitei pe care trebuie să o aibă un funcționar public, răspunderea juridică derivă din responsabilitatea lui profesională, în sensul că funcționarul public este prin definiție responsabil pentru actele sale.

Cu titlu general, menționăm că, în literatura de specialitate, *răspunderea disciplinară* a fost definită ca acea formă a răspunderii juridice, specifică dreptului muncii, ce constă în sancţionarea faptelor de încălcare cu vinovăţie de către salariat a normelor legale, regulamentului intern, contractului individual sau colectiv de muncă, ordinelor şi dispoziţiilor legale ale conducătorilor ierarhici **[**273, p. 777**]**.

Pornind de la diferitele variante de definire a răspunderii disciplinare, în doctrină au fost identificate câteva trăsături proprii acestei instituții, după cum urmează **[**267, p. 769-770; 273, p. 27-28; 17, p. 646**]**:

- *răspunderea disciplinară are o natură contractuală.* Dacă în cazul salariaților această natură a răspunderii disciplinare este evidentă, întrucât aceștia muncesc în baza contractelor individuale de muncă, atunci în cazul funcționarilor publici – natura contractuală a răspunderii disciplinare este incidentă;

- *răspunderea disciplinară se transpune într-o constrângere de ordin moral,* legislația muncii interzicând expres aplicarea sancțiunilor pecuniare pentru abaterile disciplinare comise;

- *răspunderea disciplinară are un caracter exclusiv personal* bazat pe caracterul *intuitu personae* a contractului individual de muncă sau a raportului de serviciu (nefiind posibilă răspunderea pentru fapta altuia sau o transmitere a răspunderii asupra moştenitorilor);

- *răspunderea disciplinară exercită o funcție sancționatorie, preventivă și educativă,* întrucât prin intermediul său se apără și se restabilește ordinea în cadrul unei instituții;

- *răspunderea disciplinară are un caracter independent în raport cu alte forme de răspundere juridică*, ceea ce presupune că pentru una și aceeași faptă pot fi angajate mai multe forme de răspundere juridică: civilă, penală, contravențională etc.

Referitor la *răspunderea disciplinară a magistraților,* potrivit cercetătorilor **[**32, p. 272**]**, aceasta este o formă a răspunderii juridice specifică *dreptului judiciar* și, ca orice formă de răspundere juridică, se cristalizează în jurul conceptelor de *abatere disciplinară* și *sancțiune disciplinară* și se manifestă ca entitate prin conținutul specific al acestora și prin procedurile de cercetare a abaterii și de aplicare a sancțiunii.

În același timp, se susține că, fiind una dintre formele răspunderii juridice personale şi directe a judecătorului, *răspunderea disciplinară* derivă din obligaţia de fidelitate a acestuia faţă de rolul şi funcţia sa, precum şi din exigenţa pe care trebuie să o dovedească în îndeplinirea obligaţiilor faţă de justiţiabili şi faţă de stat **[**280, p. 228-232; 105, par. 109**]**.

Pornind de la trăsăturile răspunderii disciplinare, conturate în doctrina dreptului muncii (ca drept comun în cazul dat), cercetătorii au identificat și unele trăsături specifice răspunderii disciplinare a magistraților (în contextul dreptului special disciplinar **[**17, p. 650**]**), după cum urmează **[**125, p. 56-57**]**: *este o răspundere de drept public*; *presupune existența unei abateri disciplinare prevăzute în mod expres de lege; poate fi exercitată doar de anumite persoane cărora legea le recunoaște calitatea de titular al acțiunii disciplinare; poate fi angajată numai după o procedură specială prevăzută de lege; instanța în fața căreia se desfășoară procedura disciplinară este una specială; calea de atac împotriva unei hotărâri în materie disciplinară se soluționează de instanța supremă.*

În opinia noastră **[**83, p. 106**]**, trăsăturile răspunderii disciplinare a magistraților în mare parte se bazează pe trăsăturile răspunderii disciplinare a funcționarilor publici, care în doctrina dreptului administrativ se consideră a fi **[**5, p. 314-315**]**: este o răspundere de drept public; intervine numai în cazul săvârșirii unei abateri disciplinare calificată ca atare prin norme de drept public, deci în cadrul

unor raporturi de drept public; subiectul activ este un funcționar public, iar subiectul pasiv este autoritatea sau instituția publică la care acesta este încadrat; procedura de constatare, aplicare și contestare a sancțiunilor disciplinare sunt supuse unor norme speciale; abaterile și sancțiunile disciplinare sunt prevăzute prin norme cu putere de lege sau, în baza acestora, prin statute speciale.

Într-o altă opinie **[**139, p. 448**]**, la categoria trăsăturilor răspunderii disciplinare (văzută ca o răspundere administrativ-disciplinară pentru a fi diferențiată de răspunderea disciplinară din cadrul dreptului muncii) sunt atribuite următoarele: raporturile de răspundere disciplinară constituie obiect de reglementare al normelor de drept public; subiecți ai răspunderii disciplinare pot fi numai funcționarii cu statut juridic special (funcționarii publici, procurorii, judecătorii, polițiștii etc.); subiectul activ al răspunderii disciplinare poate fi numai o autoritate publică sau reprezentantul ei, iar decizia privind aplicarea sancțiunii disciplinare are regim juridic de act administrativ; abaterile disciplinare și sancțiunile disciplinare sunt expres stabilite de lege; sancțiunile disciplinare pot fi aplicate numai în conformitate cu procedura prevăzută de lege; sancțiunile disciplinare pot fi aplicate numai după desfășurarea cercetării de serviciu.

Prin urmare, considerăm **[**83, p. 107**]** că doar derogând de la regimul general al funcției publice și de la răspunderea disciplinară a funcționarilor publici, pot fi identificate trăsăturile răspunderii disciplinare a magistraților, întrucât, după cum am constatat mai sus, aceștia reprezintă o categorie distinctă de funcționari publici, cu un statut juridic special.

Sediul juridic al răspunderii disciplinare a judecătorului. În **plan internaţional**, răspunderea disciplinară a judecătorilor se regăseşte reglementată în câteva acte importante. Bunăoară, *Recomandarea R94(12) a Comitetului de Miniştri ai statelor membre privind independenţa, eficienţa şi rolul judecătorilor* **[**259**]** prevede că (principiul 6 pct. 1): „dacă judecătorii nu-şi îndeplinesc obligaţiile într-o manieră eficace şi adecvată sau în caz de abateri disciplinare, ar trebui să fie luate toate măsurile necesare, sub rezerva de a nu se aduce atingere independenţei justiţiei”.

În acelaşi timp, în *Carta Europeană cu privire la statutul judecatorilor* **[**22**]**, este consacrat direct principiul legalităţii sancţiunilor disciplinare şi sunt impuse unele garanţii în ceea ce priveşte procedura disciplinară. Astfel, „sancţiunea disciplinară nu poate fi aplicată decât dacă există decizia în acest sens, propunerea, recomandarea sau acordul unei jurisdicţii sau ale unei instanţe constituită cel puţin pe jumătate din judecători aleşi, şi în cadrul unei proceduri cu caracter contradictoriu în care judecătorul urmărit să poată beneficia de apărare”. *Carta* mai prevede şi dreptul de recurs în faţa unei instanţe superioare cu caracter jurisdicţional contra unei decizii de aplicare a sancţiunii.

Un alt document internaţional cu impact în domeniu este *Carta Universală a Judecătorului* **[**24**]**, care prevede expres că „(…) acţiunile disciplinare împotriva judecătorilor trebuie să fie organizate de o aşa manieră încât să nu compromită independenţa reală a acestora şi să se acorde atenţie doar considerentelor obiective şi relevante”. „Acţiunea disciplinară împotriva unui judecător poate fi iniţiată

numai în condiţiile în care aceasta este prevăzută de legislaţia pre-existentă şi în conformitate cu regulile de procedură prestabilite."

În timp ce aceste documente (cât şi altele) conţin numeroase principii, există trei cerinţe de bază, aplicabile legislaţiei interne ce reglementează răspunderea disciplinară a judecătorilor, şi anume **[**226**]**:

1) existenţa unei definiţii clare a acţiunilor sau inacţiunilor ce constituie abateri disciplinare;

2) proporţionalitatea sancţiunilor disciplinare cu abaterea respectivă; şi

3) calitatea corespunzătoare a procedurilor disciplinare.

În baza prevederilor tuturor actelor internaţionale importante în materie se poate conchide că esenţial în responsabilizarea disciplinară a magistraţilor este definirea concretă şi exactă a însăşi abaterii disciplinare, stabilirea unor reguli stricte şi detaliate privind declanşarea procedurii disciplinare, a titularului unei asemenea acţiuni, instanţei care să le aplice şi a sancţiunilor care se pot aplica pentru abaterile disciplinare admise **[**82, p. 20; 81, p. 178**]**.

Pe **plan intern**, dacă e să pornim de la statutul juridic al judecătorului, consacrat la nivel legislativ în Republica Moldova în *Legea nr. 544/1995* **[**170**]**, observăm că unica formă de răspundere a judecătorilor prevăzută în acest act legislativ este *răspunderea disciplinară*. Sub aspect comparativ însă, în legislaţia României, în textul unei legi similare (*Legea* nr. 303/2004 **[**183**]**), expres este prevăzut (art. 94): „*Judecătorii (...) răspund civil, disciplinar şi penal, în condiţiile legii*".

Referindu-ne cu precădere la sediul juridic al materiei răspunderii disciplinare a judecătorilor în **România,** precizăm că acesta este constituit din:

- *Constituția României*, care în art. 134 alin. (2) prevede că Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor, potrivit procedurii stabilite prin legea sa organică;

- *Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor* **[**183**]**, în calitate de lege-cadru cuprinde printre altele norme ce stabilesc faptele ce constituie abateri disciplinare şi sancţiunile disciplinare aplicabile. În concret, art. 98 alin. (1) prevede că „[j]udecătorii răspund disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu, precum și pentru faptele care afectează prestigiul justiției";

- *Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii* **[**184**]**, act normativ ce reglementează titularii acțiunii disciplinare, procedura constatării abaterilor disciplinare, procedura verificării prealabile și a cercetării disciplinare şi aplicării sancţiunilor disciplinare, actele încheiate de către inspectorii judiciari în cadrul procedurilor nominalizate și modalitatea de confirmare a acestora, competența de soluționare a acțiunii disciplinare în primă instanță și în calea de atac etc. (art. 44-51);

- *Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei* **[**180**]** – stabileşte unele sancţiuni disciplinare în sarcina magistraţilor pentru încălcarea incompatibilităţilor şi interdicţiilor stabilite de legea dată.

În **Republica Moldova**, de asemenea, răspunderea disciplinară a judecătorilor este reglementată de un set de acte normative importante, printre care nominalizăm *Constituția Republicii Moldova* **[**47**]**, care prevede în art. 123 alin. (1) că „Consiliul Superior al Magistraturii asigură (...) aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători”, în art. 116 alin. (6) stabilește expres că „[s]ancţionarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.”

Textul Legii Supreme în materia răspunderii disciplinare a judecătorilor este dezvoltat mai cu seamă în *Legea nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* **[**169**]**, care în calitate de lege-cadru în domeniu „... reglementează temeiurile răspunderii disciplinare, categoriile abaterilor disciplinare comise de judecători, sancţiunile disciplinare aplicate acestora, etapele procedurii disciplinare, atribuţiile instituţiilor implicate în procedura disciplinară, precum şi procedura examinării, adoptării şi contestării hotărârilor în cauzele disciplinare privind judecătorii” (art. 1).

Un alt act normativ ce are tangență cu răspunderea disciplinară a judecătorilor este *Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului*, care în redacția republicată în anul 2002 **[**170**]**, prevedea expres abaterile disciplinare și sancțiunile aplicate judecătorilor. În concret, art. 21 stipula: „[j]udecătorii poartă răspundere disciplinară pentru încălcarea obligaţiilor prevăzute la art. 15, pentru comportamentul care dăunează intereselor serviciului şi prestigiului justiţiei, precum şi pentru alte abateri disciplinare specificate la art. 22”.

Ulterior, în anul 2012, Legea din nou a fost republicată, de astă dată majoritatea dispozițiilor în materie disciplinară fiind abrogate. În prezent, Legea conține doar un singur articol în materie (art. 21) care prevede: „(1) Judecătorii poartă răspundere disciplinară în modul stabilit de Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor. (2) Anularea sau modificarea hotărîrii judecătoreşti atrage răspundere în condiţiile Legii nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor dacă judecătorul care a pronunţat-o a încălcat legea intenţionat sau ca urmare a unei neglijenţe grave.”

Dincolo de cele menționate, atragem atenția că unii cercetători consideră că izvoarele disciplinei judiciare sunt *legea* și *jurământul* depus de către judecător înainte de a începe să-și exercite funcția **[**32, 270**]**. Din conținutul *legii* ca izvor al disciplinei judiciare, fac parte normele de conduită profesională a judecătorilor cuprinse în codurile de procedură și legile de organizare a instituțiilor puterii judecătorești din care aceștia fac parte. Prin aceste norme se reglementează relațiile dintre magistrați și justițiabili, în toate fazele proceselor în care aceștia sunt angrenați, raporturile magistraților cu colegii lor, cu avocații, cu alți participanți la activitatea judiciară, cu societatea.

Împreună cu legea, izvor al disciplinei judiciare este considerat a fi și *jurământul judecătorului,* întrucât presupune o asumare liberă de către acesta a obligațiilor cuprinse în acest act solemn **[**32, p. 271**]**.

Potrivit art. 34 alin (1) din *Legea României nr. 303/2004,* înainte de a începe să-și exercite funcția, judecătorii (...) depun următorul jurământ: "Jur să respect Constituția și legile tarii, să apar drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, să-mi îndeplinesc atribuțiile cu onoare, conștiință și fără părtinire. Așa să-mi ajute Dumnezeu!" În mod similar, în baza art. 12 alin. (1) din *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995*, judecătorii moldoveni, înainte de a începe să-şi exercite funcţia, sunt obligați să depună următorul jurământ: „Jur să respect Constituţia şi legile ţării, drepturile şi libertăţile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire atribuţiile ce-mi revin”.

Reflectând pe marginea naturii jurământului depus de judecători, N. Cochinescu **[**32, p. 271**]** susține că pe lângă indiscutabila semnificație etică, acesta are valoarea unui act cu conținut și efecte juridice. Depunerea jurământului și emiterea de către șeful statului a decretului de numire în funcție realizează cele două condiții formale stabilite de lege pentru începerea exercitării funcției de către judecător. Pe de altă parte, cercetătorul precizează că, deși prin jurământul depus, magistratul își asumă anumite obligații, actul îndeplinit nu constituie un contract și nici nu formează unul din elementele unui contract, deoarece exercitarea de către magistrați a atribuțiilor lor nu are sorginte convențională. Jurământul magistraților face parte din categoria actelor juridice de drept public, prin care se înfăptuiește organizarea instituțiilor puterii judecătorești.

În legătură cu acest moment, în doctrina juridică din Republica Moldova (dar și din Federația Rusă), s-au întreprins încercări de a argumenta natura juridică distinctă a faptei de încălcare a jurământului de către judecător ca abatere pasibilă de sancțiune, diferită de abaterea disciplinară. Altfel spus, în literatura de specialitate, atestăm argumente în vederea recunoașterii acestei forme de răspundere a judecătorului ca fiind o *răspundere constituțională*.

Cu titlu de explicație, notăm că, în opinia cercetătorilor, răspunderea juridică constituţională survine pentru violarea normelor constituţionale, altfel spus pentru comiterea *delictelor constituţionale*, definite ca fapte (acţiuni sau inacţiuni) ilegale comise de către subiecţii raporturilor juridice constituţionale, care atentează asupra valorilor sociale protejate de către Constituţie **[**215, p. 24**]**.

Alături de şeful statului, parlament, guvern, deputaţi, miniştri, membrii comisiilor electorale, autorităţile administraţiei publice locale şi partidele politice, subiecţi ai răspunderii constituţionale, se consideră că pot fi și *judecătorii* **[**65, p. 6**]**. Ideea este confirmată de faptul că la baza statutului juridic al judecătorilor stau normele constituţionale (bunăoară, art. 114-123 din *Constituţia Republicii Moldova* şi art. 124-130 din *Constituţia României*), ceea ce denotă că judecătorii reprezintă un subiect de importanţă constituţională **[**311, p. 186**]** (cu statut constituțional – e.n.), moment caracteristic practic majorităţii statelor lumii.

Pornind de la aceasta, în marea majoritate a studiilor consacrate răspunderii judecătorilor (în special, semnate de cercetători ruși – e.n.), se menţionează că una dintre măsurile de răspundere

constituţională este eliberarea din funcţie a acestuia [304, p. 260], o semnificaţie deosebită având în acest caz și temeiurile în baza cărora ar putea fi aplicată o astfel de măsură.

Referitor la abaterile calificate de legiuitor ca fiind de natură disciplinară, în doctrină s-a expus opinia că o asemenea formă de răspundere (disciplinară) ar trebui exclusă şi substituită cu răspunderea constituţională [295, p. 311-312], deoarece judecătorul este titularul puterii judecătoreşti şi orice abatere a sa ar afecta imaginea acestei puteri în cadrul societăţii.

Evitând o asemenea extremă, alţi cercetători sunt de părerea că măsurile de constrângere aplicate faţă de judecători trebuie grupate în două categorii. La prima categorie urmează a fi atribuite măsurile de răspundere disciplinară aplicate pentru a sancţiona formele de încălcare clasică a disciplinei de muncă (absenţele, încălcarea termenilor etc.), în timp ce a doua categorie ar îngloba măsurile de răspundere constituţională „la baza cărora ar sta încălcarea unor reguli şi norme speciale, de natură etico-morală sau nerespectarea cerinţelor speciale impuse judecătorilor ca titulari ai puterii publice" [303, p. 120-121].

În baza acestor raționamente, în literatura de specialitate din Republica Moldova, se argumentează răspunderea constituţională a judecătorilor – membri ai Curţii Constituţionale, pornind, în special, de la natura constituțională a legislației în materie, specificul sancțiunii de ridicare imunității de judecător, instanțele implicate în procesul de atragere la răspundere (Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Consiliul Superior al Magistraturii) și procedura specială de aplicare a sancțiunilor. O atenție distinctă se acordă unuia dintre temeiurile de ridicare a imunității judecătorului (caz în care încetează mandatul de judecător), care constă în „încălcarea jurământului și a obligațiilor funcției" (prevăzut expres de art. 19 lit. b) din *Legea cu privire la Curtea Constituţională* [167]), ceea ce exclude practic calificarea răspunderii în cauză ca fiind una disciplinară. În rezultatul aplicării metodei excluderii, se ajunge astfel la concluzia că o astfel de răspundere este și poate fi doar una constituțională. Prin urmare, deşi legislaţia nu prevede expres o asemenea formă de răspundere, cercetătorii consideră că sunt destule temeiuri pentru a o recunoaşte ca atare [65, p. 6].

Fiind de acord, în principiu, cu raționamentele invocate, deducem următoarele momente importante [70, p. 21-22; 83, p. 118-119]:

- În cadrul unui stat de drept, democratic, răspunderea constituțională reprezintă o garanţie reală împotriva abuzului de putere.

- Mai multe abateri disciplinare reglementate de legislația din România și Republica Moldova (după cum vom vedea în cele ce urmează) pot fi cuprinse în expresia „încălcare a jurământului şi a obligaţiilor funcţiei", moment ce sugerează clar şi precis esenţa încălcării admise de către subiecţi şi care inevitabil urmează a fi sancţionată prin eliberarea din funcţie. În acest caz, abaterile admise/comise de judecători pot fi calificate ca *delicte constituţionale*, iar sancţiunea aplicată – ca *sancţiune constituţională*.

- Important este ca însăşi Legea să prevadă expres survenirea răspunderii pentru încălcarea jurământului, ceea ce ar consolida considerabil răspunderea constituţională a judecătorilor.

- Un rol important în acest sens revine dispoziţiilor care consacră răspunderea ce survine în cazul nerespectării regimului incompatibiltăţilor, restricțiilor și interdicțiilor, precum şi celor care reglementează condiţiile speciale ce trebuie respectate în caz de tragere la răspundere penală a judecătorilor (ridicarea imunităţii).

- Evident, restul abaterilor, pentru care pot fi aplicate asemenea sancţiuni precum avertismentul şi mustrarea, urmează a fi văzute ca veritabile abateri disciplinare, aplicarea cărora urmărind în exclusivitate disciplinarea judecătorilor.

Așadar, în esență, *răspunderea disciplinară* trebuie înțeleasă ca având un rol de disciplinare a judecătorului, în timp ce *răspunderea constituțională* – ca o măsură de încetare a „mandatului de judecător". Or, care ar fi rolul disciplinar al măsurii de eliberare din funcție a judecătorului, în condițiile în care efectul acesteia este încetarea raporturilor de serviciu?

Din perspectiva celor menționate, putem susține **[**70, p. 18; 83, p. 119**]** că răspunderea constituţională a judecătorilor, *de iure* nu este consacrată, dar *de facto* poate fi atestată şi dedusă din normele juridice în materie, fiind categoric distinctă față de răspunderea disciplinară a acestora.

3.2. Abaterea disciplinară ca temei al răspunderii disciplinare a judecătorului

Abaterea disciplinară. După cum am enunțat ceva mai sus, o particularitate distinctă a *răspunderii disciplinare* a magistraţilor constă în faptul că *abaterile disciplinare* care atrag sancţionarea disciplinară sunt expres prevăzute de lege (fiind de strictă interpretare și neputând fi extinse prin analogie altor situații **[**125, p. 58**]**), fiind în strânsă legătură cu activitatea judiciară, în sens larg, dar privesc şi conduita de care acesta trebuie să dea dovadă la serviciu ori în societate, atitudine impusă tocmai de statutul de magistrat **[**119, p. 251**]**.

Referindu-ne în continuare nemijlocit la *abaterea disciplinară,* precizăm că în dreptul comun, aceasta a fost definită atât de lege, cât și de literatura juridică de specialitate. Astfel, potrivit art. 247 alin. (2) din *Codul muncii al României* **[**43**]**: „[a]baterea disciplinară este o faptă în legătură cu munca şi care constă într-o acţiune sau inacţiune săvârşită cu vinovăţie de către salariat, prin care acesta a încălcat normele legale, regulamentul intern, contractul individual de muncă sau contractul colectiv de muncă aplicabil, ordinele şi dispoziţiile legale ale conducătorilor ierarhici".

În doctrină, s-a reținut că prin *abatere disciplinară* se înțelege acea faptă prin care se nesocotește una sau mai multe obligații de serviciu **[**71, p. 1**]**. De asemenea, s-a arătat că, sintetic, abaterea disciplinară poate fi definită ca o încălcare de către salariat a normelor de disciplină a muncii săvârșită în legătură cu munca sa **[**267, p. 774**]**.

În planul dreptului administrativ, atestăm următoarea definiție **[**242, p. 149**]**: încălcarea cu vinovăție de către funcționarii publici a îndatoririi corespunzătoare funcției publice pe care o dețin și a normelor de conduită profesională și civică prevăzute de lege constituie *abatere disciplinară* și atrage *răspunderea disciplinară*.

Totodată, este de precizat că abaterile disciplinare în domeniul public (deci, comise de către funcționarii publici în sens larg), influențează negativ asupra calității serviciilor publice și aplicării legilor, ducând la scăderea încrederii cetățenilor în autoritățile publice. Tolerarea comiterii de abateri disciplinare de către funcționari poate determina criza de autoritate publică și compromite însuși statul de drept. De aceea, legiuitorul a determinat, în concret, faptele care constituie abateri disciplinare și a stabilit sancțiunile care pot fi aplicate funcționarilor publici vinovați de aceste fapte **[**271, p. 161**]**.

Cu referire nemijlocită la *abaterea disciplinară* săvârșită de magistrați, în literatura de specialitate, s-a apreciat că este fapta acestuia de încălcare cu vinovăție a normelor legale și regulamentare ce guvernează statutul magistratului și activitatea de înfăptuire a actului de justiție **[**236, p. 368**]**. Într-o manieră asemănătoare, pornind de la definiţia *abaterii disciplinare* formulată în dreptul muncii şi de la prevederile legale în materie (art. 98 alin. (1) din *Legea nr. 303/2004*), F. Dragomir defineşte abaterea disciplinară săvârşită de un magistrat ca fapta acestuia de încălcare, cu vinovăţie sau din culpă, a normelor legale, regulamentare privind statutul magistratului, care aduce atingere activităţii şi prestigiului justiţiei **[**119, p. 251**]**.

Într-o altă opinie **[**125, p. 64**]**, abaterea disciplinară este fapta judecătorului prin intermediul căreia acesta încalcă una sau mai multe îndatoriri de serviciu sau care este de natură să afecteze prestigiul justiției, prevăzută în legile și regulamentele care reglementează funcționarea sistemului judiciar, comisă cu forma de vinovăție prevăzută de lege.

În contextul dat, considerăm relevantă următoarea definiție a *abaterii disciplinare* – „o faptă reprobabilă comisă de un judecător în perioada mandatului sau după expirarea lui, în exercitarea funcţiei de înfăpture a justiţiei sau în afara acestei activităţi, şi care constă într-o acţiune sau inacţiune savârşită cu vinovăţie, prin care acesta a încălcat dispoziţiile actelor legislative.” **[**260, p. 42**]**.

În ambele sisteme de drept, supuse studiului (România și Republica Moldova), regăsim o enumerare limitativă de către legiuitor a abaterilor disciplinare. În încercarea de a trasa o paralelă dintre acestea, am elaborat un tabel comparativ (prezentat în Anexa 1), care reflectă expres atât asemănările, cât și deosebirile dintre sistemul de abateri disciplinare ale judecătorilor în cele două sisteme de drept (fiind luate în considerație și cele mai recente modificări legislative în domeniu).

Informația cuprinsă în tabelul nominalizat denotă că, în **România**, legiuitorul a prevăzut 20 de abateri disciplinare pentru judecători, după cum urmează (conform art. 99 din *Legea nr. 303/2004* **[**183**]**): *a) manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu; b) încălcarea prevederilor*

legale referitoare la incompatibilități și interdicții privind judecătorii; c) atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu față de colegi, celălalt personal al instanței în care funcționează, inspectori judiciari, avocați, experți, martori, justițiabili ori reprezentanții altor instituții; d) desfășurarea de activități publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu; e) refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părțile din proces; f) refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu; h) nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile; i) nerespectarea îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul știe că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de cereri repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea judecății; j) nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum și a altor informații de aceeași natură de care a luat cunoștință în exercitarea funcției, cu excepția celor de interes public, în condițiile legii, dacă fapta nu constituie infracțiune; k) absențe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanței; l) imixtiunea în activitatea altui judecător; m) nerespectarea în mod nejustificat a dispozițiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanței ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente; n) folosirea funcției deținute pentru a obține un tratament favorabil din partea autorităților sau intervențiile pentru soluționarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toți cetățenii, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni; o) nerespectarea dispozițiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor; p) obstrucționarea activității de inspecție a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace; q) participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiții pentru care nu este asigurată transparența fondurilor; r) neredactarea sau nesemnarea hotărârilor judecătorești, din motive imputabile, în termenele prevăzute de lege; s) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătorești ori motivarea în mod vădit contrară raționamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiției sau demnitatea funcției de magistrat; ș) nerespectarea deciziilor Curții Constituționale ori a deciziilor pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursurilor în interesul legii; t) exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni.

Potrivit cercetătorilor **[**125, p. 112**]**, în realitate, numărul abaterilor disciplinare este mult mai mare, deoarece anumite texte de lege reglementează mai multe ipoteze care, în fapt, constituie o abatere disciplinară separată, întrucât condițiile de existență ale acestora sunt în mare parte diferite, dacă nu chiar în totalitate.

În context, considerăm necesar a deschide puțin parantezele și a preciza unele momente pe marginea reglementărilor conținute în *Legea României nr. 161/2003* **[**180**]**. Astfel, Capitolul V al Titlului IV din Cartea I al acestei Legi este consacrat exclusiv magistraților, fiind constituit doar din zece articole (art. 100-110) axate în special pe incompatibilitățile și interdicțiile impuse magistraților. O atenție distinctă prezintă în contextul dat, art. 108 alin. (1), care prevede expres: „încălcarea dispozițiilor art. 101-105 [2] și 107 [3] constituie abateri disciplinare …".

Raportând aceste momente la prevederile *Legii nr. 303/2004* observăm că încălcarea dispozițiilor art. 101-105 și 107 din *Legea nr. 161/2003* coincide în mare parte cu abaterile disciplinare prevăzute la art. 99 din aceasta, și anume la literele: a) „manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției, săvârșite în exercitarea sau în afara exercitării atribuțiilor de serviciu"; b) „încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții privind judecătorii"; d) „desfășurarea de activități publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu" etc.

Din cele menționate se poate deduce că legislația României prevede nu doar 20 de abateri disciplinare, ci mai multe. Or, altfel spus, doar 20 de abateri disciplinare sunt expres formulate de legiuitor (în *Legea nr. 303/2004*), iar restul trebuie deduse din textul legii speciale (*Legea nr. 161/2003*). Pornind de la faptul că legiuitorul nu stabilește expres nici o condiție referitoare la aplicarea legilor menționate, este de înțeles că calificarea faptelor comise de judecători rămâne la latitudinea subiecților investiți cu astfel de competențe, ceea ce din punctul nostru de vedere reprezintă o marjă de aprecierea prea largă, incompatibilă cu principiul legalității care are menirea de a proteja independența judecătorului **[**83, p. 127**]**.

În ceea ce privește legislația **Republicii Moldova**, reiterăm că abaterile disciplinare de care sunt pasibili de răspundere judecătorii sunt reglementate la moment doar în *Legea nr. 178/2014* **[**169**]**, care în art. 3 prevede expres: „[j]udecătorii răspund disciplinar pentru comiterea abaterilor disciplinare

---

[2] Art. 101. Funcția de judecător și procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.
Art. 102. Magistraților le este interzis: a) să desfășoare activități de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură; b) să aibă calitatea de asociat, membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, societăți comerciale, inclusiv bănci sau alte instituții de credit, societăți de asigurare sau financiare, companii naționale, societăți naționale ori regii autonome; c) să desfășoare activități comerciale, direct sau prin persoane interpuse; d) să aibă calitatea de membru al unui grup de interes economic.
Art. 103. (1) Magistrații nu se subordonează scopurilor și doctrinelor politice. (2) Magistrații nu pot să facă parte din partide politice ori să desfășoare activități cu caracter politic. (3) Magistrații au obligația ca, în exercitarea atribuțiilor, să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor lor politice.
Art. 104. Magistraților le este interzisă orice manifestare contrară demnității funcției pe care o ocupă ori de natură să afecteze imparțialitatea sau prestigiul acesteia.
Art. 105. (1) Magistraților le este interzis să participe la judecarea unei cauze, în calitate de judecător sau procuror: a) dacă sunt soți sau rude până la gradul IV inclusiv între ei; b) dacă ei, soții sau rudele lor până la gradul IV inclusiv au vreun interes în cauză. (2) Dispozițiile alin. (1) se aplică și magistratului care participă, în calitate de judecător sau procuror, la judecarea unei cauze în căile de atac, atunci când soțul sau ruda până la gradul IV inclusiv a magistratului a participat, ca judecător sau procuror, la judecarea în fond a acelei cauze. (3) Dispozițiile alin. (1) și (2) se completează cu prevederile Codului de procedură civilă și ale Codului de procedură penală referitoare la incompatibilități, abținere și recuzare.

[3] Art. 107. Magistrații au obligația de a aduce de îndată la cunoștința președintelui instanței (…) orice ingerință în actul de justiție, de natură politică sau economică, din partea unei persoane fizice sau juridice ori a unui grup de persoane.

prevăzute de prezenta lege. Încălcarea prevederilor altor acte normative atrage răspunderea disciplinară numai în cazurile în care fapta constituie o abatere disciplinară în conformitate cu art. 4".

După cum se poate observa, sub acest aspect legislația Republicii Moldova este mai precisă în raport cu cea a României, legiuitorul reușind să asigure predictibilitatea necesară a acesteia pentru protecția judecătorilor împotriva atragerii arbitrare la răspundere disciplinară **[**83, p. 128**]**.

Referitor la abaterile disciplinare, acestea sunt reglementate în număr de 15, în conținutul art. 4 alin. (1) din *Legea nr. 178/2014*, după cum urmează: *a) nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul știe sau trebuia să știe că există una dintre circumstanțele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de declarații repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei; b) adoptarea unei hotărâri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte; c) acțiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiției care fac dovada incompetenței profesionale grave și evidente; d) imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiției de către un alt judecător; e) intervențiile ilegale sau exploatarea poziției de judecător în raport cu alte autorități, instituții sau funcționari fie pentru soluționarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obținerii de foloase necuvenite; f) nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum și a altor informații confidențiale de care a luat cunoștință în exercitarea funcției, în condițiile legii; g) încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărârilor judecătorești și de transmitere a copiilor acestora participanților la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane; h) absențele nemotivate de la serviciu, întârzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanței; i) încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției; j) neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane; k) atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiției față de colegi, avocați, experți, martori sau alte persoane; l) încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile, interdicțiile și restricțiile de serviciu care îi privesc pe judecători; m[1]) nerespectarea prevederilor art. 7 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale; n) obstrucționarea, prin orice mijloace, a activității inspectorilor-judecători; p) alte fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încât se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după*

gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică şi conduită profesională a judecătorilor.

Suplimentar la această listă de abateri disciplinare proprii judecătorilor, în art. 4 alin. (2) din *Legea nr. 178/2014* este reglementată expres și o abatere disciplinară ce poate fi comisă doar de către preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti, după cum urmează: *neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare, fără o justificare rezonabilă, a atribuţiilor stabilite de articolul 16[1] din Legea nr. 514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească şi dacă aceasta a afectat activitatea instanţei*.

În context, este de menționat că în anul 2018 (prin *Legea nr. 136/2018* **[**171**]**) au fost abrogate două dispoziții normative, care reglementau două abateri disciplinare distincte. Este vorba despre dispozițiile conținute la lit. m) și o) din art. 4 alin. (1) din *Legea nr. 178/2014*, care stupulau următoarele abateri: „m) comiterea unei fapte care întruneşte elementele unei infracţiuni sau contravenţii, dacă aceasta a adus atingere prestigiului justiţiei" și „o) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător".

Abrogarea pare să fi fost influențată (determinată) de *Opinia Comisiei de la Veneția referitoare la proiectul de lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor din Republica Moldova* **[**227, par. 26-28**]**, în care Comisia a indicat că dispoziția cuprinsă la lit. m) „nu este clară și pare a introduce elemente de procedură penală în procedura disciplinară". În opinia Comisiei „procedura disciplinară nu trebuie amestecată cu procedura penală, ci, dimpotrivă, acestea trebuie să rămână separate" (par. 27). În continuare, Comisia a precizat că „o sancţiune disciplinară se poate aplica împotriva unui judecător după achitarea de către o instanţă penală sau dacă procedurile penale împotriva judecătorului au încetat, însă aceste măsuri şi proceduri disciplinare nu trebuie să încalce prezumţia de nevinovăţie prevăzută de art. 6 alin. (2) al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului." În contextul dat, Comisia a considerat că „cuvintele «elementele unei infracţiuni» ar trebui eliminate. Respectiv, textul alineatului – «comiterea unei fapte sau contravenții care au adus atingere prestigiului justiției» ar fi foarte asemănător cu art. 4 alin. (1) lit. p), care se referă la «manifestări care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori reputaţiei/prestigiului justiţiei»". Din aceste considerente, Comisia a recomandat „să se elimine art. 4 alin. (1) lit. m) sau să se contopească o versiune revizuită a art. 4 alin. (1) lit. m) cu art. 4 alin. (1) lit. p)".

Așadar, pornind de la faptul că abaterea disciplinară stipulată la lit. m) ar fi de natură să creeze confuzie între răspunderea disciplinară și răspunderea penală a judecătorului **[**134, p. 54**]**, legiuitorul în mod just a exclus-o din spectrul abaterilor disciplinare, înglobând-o în dispozițiile cuprinse la lit. p).

Referitor la cea de-a doua abatere disciplinară – „utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să

afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător", potrivit aceleiași Opinii a Comisiei de la Veneția, „temeiurile «utilizarea unor expresii inadecvate» şi «motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic» sunt prea generale şi ar putea contraveni principiilor formulate în *Recomandarea CM/Rec(2010)12* (par. 66), potrivit cărora: «interpretarea legii, evaluarea faptelor şi aprecierea probelor de către judecători pentru a decide asupra cazurilor nu trebuie să atragă răspunderea civilă sau disciplinară, în afara cazului relei intenţii sau neglijenţei grave»".

În plus, Comisia a atras atenția la faptul că „conceptele «prestigiul justiţiei» sau «demnitatea funcţiei de judecător», cu rolul de criterii pentru evaluarea hotărârilor judecătoreşti, sunt prea vagi. Aceste chestiuni sunt nu doar lipsite de precizie, ci şi prea subiective pentru a constitui temeiul unor reclamaţii disciplinare. Prin urmare, art. 4 alin. (1) lit. o) ar trebui revizuit şi clarificat sau eliminat".

În pofida acestor observații, potrivit unui studiu **[**134, p. 54**]**: „practica organelor disciplinare nu denotă aplicarea problematică a acestei norme. Spre exemplu, până în septembrie 2016, au fost sancționați doi judecători în baza acestei abateri, dintre care o sancțiune a fost menținută, iar alta a fost anulată de către Consiliul Superior al Magistraturii. În cazul în care sancțiunea a fost menținută, Consiliul Superior al Magistraturii a făcut o delimitare importantă cu privire la abaterea prevăzută de lit. o), constatând următoarele: „[j]udecătorul nu poate fi tras la răspundere disciplinară pentru calitatea sau suficiența motivării unei hotărâri judecătorești, care ține de actul de justiție și poate fi examinată doar de o instanță superioară. Totuși judecătorul nu poate ignora complet cerințele legii cu privire la motivare, prin lipsa completă a motivării sau utilizarea unor argumente vădit contrare raționamentului juridic. O hotărâre judecătorească care include doar soluții, fără a analiza argumentele care au dus la soluția adoptată, este o hotărâre care este vădit contrară raționamentului juridic" **[**134, p. 54**]**.

Prin urmare, chiar dacă fapta care privește motivarea hotărârilor judecătorești a fost exclusă din categoria abaterilor disciplinare, totuși considerăm că nu poate rămâne în afara măsurilor de disciplinare a judecătorilor, întrucât, destul de frecvent, în practica judiciară, pot fi atestate hotărâri judecătorești în care soluțiile nu sunt motivate suficient sau chiar deloc. În opinia noastră, asemenea fapte cad sub incidența dispozițiilor art. 4 alin. (1) lit. i) din *Legea nr. 178/2014*, care prevăd abaterea disciplinară de *încălcare a normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei* (atât timp cât legislația procesuală prevede obligativitatea motivării deciziilor judecătorești, de orice natură) **[**83, p. 133**]**.

Revenind la abaterile disciplinare reglementate de legile celor două state, constatăm că din numărul acestora doar 11 abateri sunt aproximativ identice, celelalte fiind formulate fie mai general, fie mai concret (vezi Anexa 1).

Unele abateri disciplinare au suscitat diferite controverse şi discuţii în rândul practicienilor şi doctrinarilor, ceea ce a determinat argumentarea diferitor viziuni în ceea ce priveşte modul de formulare a acestora: *generică* sau *limitativă*. Astfel, în legătură cu modul de expunere juridică a

abaterilor disciplinare a magistraţilor, în literatura de specialitate se susţine că în pofida faptului că o enumerare limitativă ar reduce sau ar împiedica subiectivismul în calificarea ca abateri disciplinare a faptelor săvârşite, totuşi, o asemenea reglementare se consideră că prezintă două dezavantaje:

- *în primul rând*, pot apare situaţii de săvârşire a unor fapte care, deşi nu aduc atingere unor valori, să nu fie prevăzute ca abateri disciplinare, nefiind astfel sancţionabile;

- *în al doilea rând*, pot apare situaţii în care anumite fapte care au adus o atingere nesemnificativă relaţiilor de muncă, fără relevanţă în plan juridic sau material, să fie sancţionabile numai pentru că sunt prevăzute în enumerarea limitativă a textului de lege.

Din aceste considerente, se susţine necesitatea formulării generice a abaterilor disciplinare, făcându-se trimitere la experienţa Germaniei, Franţei şi Luxemburgului în materie **[**11, p. 201-202**]**.

Contrar acestei opinii, *Oficiul OSCE pentru Instituţii Democratice* şi *Drepturile Omului,* ca răspuns la solicitatea Ministerului Justiţiei al Republicii Moldova de a efectua expertiza Proiectului de lege privind răspunderea disciplinară a judecatorilor **[**226**]**, a subliniat că, în general, această abordare de definire a temeiurilor de răspundere disciplinară prin enumerare expresă, şi nu printr-o formulare vagă de o vastă generalitate, este în conformitate cu standardele internaţionale şi bunele practici **[**259**]**. În special, aceasta reflectă standardul Curţii Europene a Drepturilor Omului de „previzibilitate", care prevede definirea cu suficientă claritate a conduitei ce ar putea rezulta în aplicarea sancţiunii disciplinare, astfel încât să permită persoanei vizate să prevadă consecinţele acţiunilor sale şi în acest mod, să-şi direcţioneze conduita sa [Cauza *N.F. v. Italia,* hotarârea CtEDO din 2 august 2001 (Cererea nr. 37119/97), par. 29-30].

Susţinând o asemenea poziţie, considerăm necesar şi binevenit ca abaterile disciplinare să fie expuse limitativ în conţinutul legii, dar în acelaşi timp, acestea trebuie să fie bine corelate cu obligaţiile judecătorului prevăzute de lege (nu doar de legea-cadru, dar şi de legislaţia procesuală) **[**82, p. 20; 81, p. 180**]**.

În plan comparat, este de precizat că în privința abaterilor disciplinare ale magistraților, în Europa, există două orientări. *Prima orientare* prevede reglementarea abaterilor disciplinare în mod expres și limitativ de către legiuitor, astfel că acestea nu pot fi extinse prin analogie altor situații. O astfel de reglementare poate fi atestată nu doar în România și Republica Moldova, dar și în Spania, Italia, Federația Rusă etc. Cea de-a doua orientare prevede o reglementare de ordin general a faptelor pentru care un magistrat poate fi atras la răspundere disciplinară, jurisprudența fiind cea care stabilește în concret faptele ce constituie abateri disciplinare. O astfel de reglementare este întâlnită în Franța, Anglia și Țara Galilor, Belgia, Irlanda, Cipru, Danemarca, Suedia, Polonia, Germania, Letonia etc. **[**125, p. 512**]**. Bunăoară, *în Franța*, art. 43 din Ordonanța nr. 58-1270 din 22 decembrie 1958 **[**288**]** prevede că „orice neîndeplinire de către un magistrat a îndatoririlor funcției sale, cu privire la onoare, la delicatețe sau la demnitate, constituie abatere disciplinară. De asemenea, constituie o neîndeplinire

a îndatoririlor funcției sale încălcarea gravă și deliberată de către un magistrat a unei reguli de procedură care constituie o garanție esențială a drepturilor părților, constatată printr-o hotărâre judecătorească devenită definitivă". Totodată, textul de lege prevede că abaterea disiciplinară pentru un magistrat din cadrul administrației centrale a Ministerului de Justiție se apreciază ținând seama de obligațiile ce decurg din subordonarea sa ierarhică.

Prin urmare, faptele ce constituie abateri disciplinare sunt stabilite de jurisprudenţă [290], printre acestea putând fi menționate [196, p. 38-39]:

- atingerile aduse onoarei, delicateţei sau demnităţii: relaţii incompatibile (de exemplu, frecventarea anumitor persoane – delincvenţi notorii, prostituate, toxicomani etc.), comportamentul reprehensibil, nedemn (comiterea de infracţiuni, chiar şi anterior intrării în profesie, folosirea unui limbaj excesiv, fie în timpul audierilor, fie în viaţa privată, prin publicarea, de exemplu, a unor articole rasiste), abuzul de funcţie (folosirea statutului pentru a obţine anumite avantaje pentru sine sau pentru alte persoane), intervenţiile;

- lipsa de probitate, neîndeplinirea datoriilor care incumbă statutului de magistrat (toate obligaţiile profesionale ale magistratului, cum ar fi cea de imparţialitate, de a cunoaşte normele legale, obligaţia de diligenţă, carenţe sau insuficienţa profesională), neîndeplinirea datoriilor care rezultă din anumite funcţii pe care le poate îndeplini un magistrat (de exemplu, nerespectarea instrucţiunilor care incumbă judecătorilor specializaţi pe un anumit tip de cauze), obligaţia de rezervă (magistratului îi sunt interzise orice expresii sau critici de natură să aducă atingere încrederii şi respectului pe care funcţia sa trebuie să le inspire justiţiabililor, atâta vreme cât obligaţia de rezervă ce-i este impusă nu îl obligă pe acesta la conformism şi nu-i aduce atingere libertăţii de gândire şi de expresie).

La fel și în Polonia, abaterile disciplinare ale magistraților nu sunt reglementate în mod expres și limitativ de lege. Acestea sunt descrise prin formularea unor cerinţe generale, clasificate în trei categorii: principii generale, principii de exercitare a funcţiei şi principii de comportament în afara profesiei [45, p. 30]. În concret, *Legea cu privire la instanțele de drept comun* prevede că procedurile disciplinare pot fi intentate în cazul în care au putut fi comise abateri profesionale, încălcarea flagrantă a legii (legal regulations) sau subminarea demnității funcției (undermining the dignity of the office).

Subminarea demnității funcției este definită ca „orice alt comportament al judecătorului (neetic, imoral și scandalos), atât în timpul serviciului, cât și în afara lui – inclusiv în viața privată, care discreditează poziția judecătorului" (A. Bodnar și L. Bojarski [278, p. 667] citați de N. Hriptievschi [151, p. 31]). La numirea în funcție judecătorul dă un jurământ conform căruia se obligă „să respecte standardele elementare ale unui comportament etic, să respecte legea, să-și îndeplinească conștiincios obligațiile sale, să judece imparțial conform conștiinței sale și actelor normative, să păstreze secretele de stat și să fie ghidat de principiile demnității și onestității". Respectiv, pe parcursul activității sale judecătorul este obligat să-și îndeplinească obligațiile conform acestui jurământ. Judecătorul, de

asemenea, este obligat să aibă un comportament, în timpul serviciului și în afară, care ar menține prestigiul poziției de judecător și să se abțină de la orice activități care ar submina demnitatea funcției de judecător și încrederea în imparțialitatea judecătorilor. Orice încălcare a acestor principii poate să ducă la instituirea procedurilor disciplinare (A. Bodnar și L. Bojarski **[**278, p. 714**]** citați de N. Hriptievschi **[**151, p. 31**]**).

În *dreptul german* încriminarea abaterilor disciplinare este la fel una de ordin general, reţinându-se că judecătorul (sau procurorul) comite o abatere disciplinară atunci când încalcă cu vinovăţie obligaţiile ce îi incumbă. Acest lucru se referă atât la comportamentul în timpul serviciului, cât şi la comportamentul în afara programului. Fapta poate constitui o abatere disciplinara, dacă este de natură să afecteze prestigiul şi încrederea pe care opinia publică le atribuie exercitării funcţiei de judecător (sau procuror) **[**196, p. 39**]**.

În fine, revenind la situația din România și Republica Moldova, susținând specialiștii în domeniu **[**134, p. 42**]**, ținem să precizăm că prevederea unei liste detaliate de abateri disciplinare pentru magistrați este necesară și utilă, în special, pentru a delimita clar domeniul răspunderii disciplinare și pentru a proteja judecătorii de eventuale abuzuri. Chiar dacă textul unor abateri disciplinare ar putea fi îmbunătățit (opinie exprimată în context față de legislația Republicii Moldova – e.n.), dar ca abordare, o listă detaliată este preferabilă unor prevederi generale ca temeiuri de răspundere disciplinară. Mai mult, o astfel de abordare este sugerată și în unele recomandări internaționale. Bunăoară, Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) susține că „este util să fie elaborate standarde care să definească nu numai conduita care poate conduce la eliberarea din funcție, ci şi orice conduită care poate duce la măsuri disciplinare sau la schimbarea statutului, inclusiv, de exemplu, mutarea într-o altă instanță sau altă zonă” **[**9, par. 60**]**.

Evident, avantajul unei liste detaliate exhaustive a abaterilor disciplinare rezidă atât în previzibilitatea aplicării prevederilor legii, cât și în prevenirea unor abuzuri de interpretare de către organele de resort. Pe de altă parte, dezavantajul unei astfel de abordări este văzut în posibilitatea existenței unor fapte ce nu pot fi încadrate în una din abaterile prevăzute de lege. În opinia noastră, un astfel de dezavantaj ar putea fi exclus în cazul în care legiuitorul ar formula componențele abaterilor disciplinare în colaborare strânsă cu reprezentanții puterii judiciare (în special, Consiliul Superior al Magistraturii) și în baza jurisprudenței constante a Colegiului disciplinar al magistraților **[**83, p. 140**]**.

În final, dincolo de cele menționate, atragem atenția la faptul că pentru a se justifica o abatere disciplinară ca atare este necesar de a prevedea în legea-cadru interdicția corespunzătoare, pe care trebuie să o respecte judecătorul **[**11, p. 227**]**. Deci, în condițiile în care statutul judecătorului va fi suficient de clar în materia obligațiilor, interdicțiilor și restricțiilor, identificarea și formularea abaterilor disciplinare nu va prezenta nici o dificultate pentru legiuitor **[**83, p. 141**]**.

Clasificarea abaterilor disciplinare. Vorbind despre clasificarea abaterilor disciplinare, inițial, considerăm important a preciza că nici legislația României, nici cea a Republicii Moldova nu operează cu careva clasificări în această materie. Prin urmare, este o problemă lăsată la latitudinea exclusivă a jurisprudenței și doctrinei.

Potrivit cercetătorilor, abaterile disciplinare ale judecătorilor pot fi susceptibile de mai multe clasificări, în funcție de mai multe criterii, precum **[**125, p. 67**]**: după modul de comitere a acestora; după natura faptelor săvârșite; după principiile cu care interferează; după modul de manifestare exterioară a abaterii disciplinare; după elementul subiectiv al abaterii disciplinare etc.

Pornind de la aceste criterii și clasificarea propusă de cercetătorul I. Gârbuleț **[**125, p. 70-76**]**, am realizat o proprie clasificare convențională a abaterilor disciplinare ale judecătorilor, reglementate de legislația României și a Republicii Moldova în domeniu, reflectată în tabelul comparativ, cuprins în Anexa 2. Astfel, potrivit acestuia, abaterile disciplinare ale judecătorilor pot fi clasificate în baza următoarelor criterii:

a) în funcție de modul de comitere: abateri comise doar în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu; abateri comise doar în afara exercitării atribuțiilor de serviciu; abateri comise atât în timpul, cât și în afara exercitării atribuțiilor de serviciu.

b) în funcție de natura faptelor săvârșite: fapte care încalcă îndatoririle de serviciu; fapte care încalcă atribuțiile de serviciu; fapte care încalcă dispoziții referitoare la incompatibilități și interdicții.

c) în funcție de principiile cu care interferează: abateri care interferează cu principiul independenței; abateri care interferează cu principiul imparțialității; abateri care interferează cu libertatea de exprimare a judecătorului.

d) în funcție de modul de manifestare exterioară a abaterii: abateri care pot fi comise doar prin acțiune; abateri care pot fi comise doar prin inacțiune; abateri care pot fi comise atât printr-o acțiune, câ și printr-o inacțiune.

e) în funcție de elementul subiectiv al abaterii: abateri care pot comise doar cu intenție; abateri care pot fi comise atât cu intenție, cât și din culpă.

Evident, eforturile de clasificare a abaterilor disciplinare sunt deosebit de importante atât sub aspect teoretic – pentru cunoașterea acestora, cât și sub aspect practic – pentru aplicarea eficientă în procesul calificării faptelor comise de judecători. Din aceste considerente, admitem că ar putea fi identificate și alte criterii de clasificare a abaterilor disciplinare, care ar permite o cunoaștere mai bună a acestora dintr-o altă perspectivă.

Mai mult, considerăm absolut necesară o clasificare a abaterilor disciplinare în funcție de gravitatea acestora **[**83, p. 143**]**. Drept model orientativ ar putea servi clasificarea operată de legislația Spaniei (art. 417-419 din *Legea organică nr. 6/1985 privind puterea judiciară*, cu modificările și

completările ulterioare), în care pot fi atestate următoarele categorii de abateri (citate de I. Gârbuleț **[**125, pp. 70-76**]**):

- *abateri disciplinare foarte grave*: nerespectarea deliberată a îndatoririi de respectare a Constituției; afilierea la partide politice sau sindicate ori exercitarea funcțiilor sau a sarcinilor în serviciul acestora; imixtiunea în exercitarea autorității jurisdicționale a altui judecător; exercitarea oricăreia dintre activitățile incompatibile cu funcția de judecător, exceptând cele ce pot constitui o abatere gravă; nerespectarea obligației de abținere; nerespectarea sau întârzierea nejustificată și repetată în începerea, derularea sau soluționarea proceselor și a cauzelor sau în exercitarea oricăreia dintre competențele judiciare; părăsirea serviciului sau absența nejustificată și continuată, timp de șapte zile calendaristice sau mai mult, de la sediul organului judiciar; dezvăluirea faptelor sau a datelor care îi sunt aduse la cunoștință în timpul exercitării funcției sau prin aceasta, când se aduce atingere derulării unui proces sau oricărei părți; abuzarea de funcția de judecător pentru a obține un tratament favorabil și nejustificat de la autorități, funcționari sau specialiști; ignoranța nescuzabilă în îndeplinirea îndatoririlor judiciare; lipsa absolută și vădită de motivare a hotărârilor judecătorești, cu condiția ca acea lipsă să fi fost stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă; comiterea unei abateri disciplinare grave, când judecătorul a fost deja sancționat pentru alte două abateri grave, care au devenit definitive, fără să fi fost anulate etc.;

- *abateri disciplinare grave:* lipsa de respect față de superiorii în ordine ierarhică; interferența în exercitarea activității jurisdicționale a altui judecător; felicitarea sau criticarea autorităților sau a funcționarilor publici sau a organelor locale oficiale pentru acțiunile acestora, invocând funcția de judecător sau servindu-se de această funcție; excesul sau abuzul de autoritate sau lipsa gravă de considerare față de cetățeni, instituții, secretari, medici legiști sau față de restul personalului în serviciul Administrației de Justiție, față de membrii Ministerului Public, avocați și mandatari, experți în relațiile de muncă și funcționari ai Poliției Judiciare; utilizarea în hotărârile judecătorești a expresiilor nenecesare sau inadecvate, extravagante sau vădit ofensatoare sau nerespectuoase din punctul de vedere al raționamentului juridic; părăsirea serviciului sau absența nejustificată și continuată, de mai mult de trei zile calendaristice și mai puțin de șapte, de la sediul organului judiciar; nerespectarea nejustificată și repetată a orarului ședințelor publice și lipsa nejustificată de la actele procesuale stabilite în ședința publică, când nu constituie o abatere disciplinară foarte gravă; întârzierea nejustificată în începerea sau derularea proceselor sau a cauzelor cunoscute de judecător în exercitarea funcției sale, dacă nu constituie o abatere disciplinară foarte gravă; împiedicarea activităților de inspecție etc.;

- *abateri disciplinare ușoare:* lipsa de respect față de superiorii ierarhici, când nu există circumstanțe care să califice conduita ca abatere disciplinară gravă; nerespectarea sau desconsiderarea celor egali sau inferiori în ordine ierarhică, a cetățenilor, a membrilor Ministerului Public, a medicilor legiști, a avocaților și a mandatarilor, a experților în relații de muncă, a grefierilor sau a altui personal

ce prestează servicii în grefă sau a funcționarilor poliției judiciare; nerespectarea nejustificată sau nemotivată a termenelor stabilte legal pentru pronunțarea hotărârii în orice fel de chestiune adusă la cunoștința judecătorului; absența nejustificată și continuată, de mai mult de o zi calendaristică și mai puțin de patru, de la sediul organului judiciar; nerespectarea sarcinilor primite de la Consiliul General al Puterii Judiciare, Președintele Tribunalului Suprem, al Tribunalului Național și al Tribunalelor Superioare de Justiție sau Camerelor Administrative în exercitarea competențelor lor legitime.

O clasificare legală distinctă a abaterilor disciplinare comise de magistrați poate fi atestată și în legislația Italiei (Decretul-Lege nr. 109 din 23 februarie 2006 privind reglementarea abaterilor disciplinare ale magistraților, a sancțiunilor relevante și a procedurii pentru aplicabilitatea lor), în care acestea sunt grupate în trei categorii:

- *abateri disciplinare în exercițiul funcțiunii*: comportamentele care, prin încălcarea obligațiilor prevăzute la art. 1 [4] (după I. Gârbuleț **[**125, p. 523**]**) cauzează un prejudiciu sau un avantaj nelegal unei părți; omisiunea de a comunica Consiliului Superior al Magistraturii existența uneia dintre situațiile de incompatibilitate; încălcarea conștientă a obligației de a se abține în cazurile prevăzute de lege; comportamentele care sunt de obicei sau în mod grav inadecvate față de părți, de apărătorii acestora, de martori sau de orice persoană care are relații cu magistratul în contextul funcției judiciare sau față de alți magistrați sau colaboratori; amestecul nejustificat în activitatea judiciară a altui magistrat; încălcările grave ale legii care rezultă din ignoranță sau neglijență de nescuzat; urmărirea unor scopuri care nu au legătură cu îndatoririle și funcția judiciară; emiterea de hotărâri lipsite de motivare sau a căror motivare constă doar în declararea existenței cerințelor legale, fără indicarea faptelor din care să rezulte respectiva existență, când motivarea este cerută prin lege; întârzierea gravă și nejustificată repetată în finalizarea de acte referitoare la îndeplinirea atribuțiilor; sustragerea în mod regulat și nejustificat de la îndeplinirea atribuțiilor de serviciu; încălcarea obligației de confidențialitate; adoptarea intenționată de hotărâri afectate de neconcordanțe flagrante între dispozitiv și motivare, care să manifeste o contradicție preconceptă și fără echivoc în plan logic, de conținut sau de argumentare etc.

- *abateri disciplinare în afara exercitării funcției:* frecventarea persoanei puse sub proceduri penale sau preventive cercetată de magistrat sau a persoanei care a fost declarată infractor obișnuit, profesional sau cu înclinație către infracțiune; asumarea de sarcini extrajudiciare fără autorizarea necesară a Consiliului Superior al Magistraturii; desfășurarea de activități incompatibile cu funcția judiciară; obținerea în mod direct sau indirect, de împrumuturi sau subvenții de la părți despre care magistratul știe că sunt părți sau suspecți în cadrul procedurilor penale sau civile în curs sau de la

[4] Articolul 1 din *Decretul-Lege nr. 109 din 23 februarie 2006* prevede: „Magistratul își îndeplinește sarcinile atribuite cu imparțialitate, corectitudine, seriozitate, sârguință, rezervă și echilibru și respectă demnitatea persoanei în exercițiul funcțiunii. Magistratul, chiar și în afara exercitării funcției sale, nu se va angaja în comportamente, chiar dacă legitime, care să compromită credibilitatea personală, prestigiul și demnitatea magistratului sau prestigiul instituției judiciare. Încălcările îndatoririlor prevăzute la aliniatele 1 și 2 constituie abatere disciplinară pedepsită în cazurile prevăzute la articolele 2, 3 și 4".

apărătorii acestora, precum și obținerea, în mod direct sau indirect, de împrumuturi sau scutiri, în condiții extrem de favorabile, din partea părților vătămate sau martorilor sau de la altele părți implicate în astfel de proceduri; înscrierea în partide politice sau implicarea în activitățile lor; orice alt comportament de natură să compromită independența, neutralitatea și imparțialitatea magistratului etc.

- *abateri disciplinare care rezultă din infracțiuni:* faptele pentru care a intervenit condamnarea definitivă sau s-a pronunțat sentință conform art. 444 alin. (2) *Cod de procedură penală*, pentru infracțiuni premeditate sau involuntare, când legea prevede doar pedeapsa cu închisoarea sau combinată cu pedeapsa pecuniară; faptele pentru care a intervenit condamnarea definitivă sau s-a pronunțat sentință conform art. 444 alin. (2) *Cod de procedură penală*, pentru infracțiuni din culpă pedeapsite cu închisoare, dacă, de asemenea, prezintă, prin proceduri și consecințe, un caracter deosebit de grav; faptele pentru care a intervenit condamnarea definitivă sau s-a pronunțat sentință conform art. 444 alin. (2) *Cod de procedură penală*, pentru pedeapsa de reținere, dacă, de asemenea, prezintă, prin proceduri și consecințe, un caracter deosebit de grav; orice act care constituie infracțiune de natură să afecteze imaginea magistratului, chiar dacă infracțiunea este stinsă din orice cauză sau urmărirea penală nu poate fi inițiată sau continuată.

Enunțarea detaliată a acestor clasificări nu este deloc întâmplătoare, întrucât intuim că în funcție de tipul abaterii disciplinare este mai ușor de identificat și sancțiunea disciplinară, proporțională faptei comise. În lipsa unui astfel de reper, considerăm că subiecții competenți în materie disciplinară dispun de o marjă de apreciere prea largă, ceea ce accentuează vulnerabilitatea mecanismului de asigurare a legalității în materia răspunderii disciplinare a judecătorilor **[**83, p. 148**]**.

Elementele constitutive ale abaterii disciplinare. Pornind de la faptul că răspunderea disciplinară reprezintă o formă a răspunderii juridice, este de la sine clar că aceasta trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu condițiile generale tuturor formelor de răspundere juridică, precum **[**210, p. 50**]**: *subiectul*, *fapta/conduita ilicită*, *rezultatul periculos* pe care trebuie să-l producă fapta ilicită, *legătura de cauzalitate* dintre fapta ilicită și rezultatul periculos, săvârșirea faptei cu *vinovăție*, precum și condiția negativă a inexistenței vreunui motiv care să împiedice aplicarea sancțiunii.

În ceea ce privește răspunderea disciplinară a funcționarilor publici, doctrina atestă o serie de particularități ale acestor condiții, care se adaugă condițiilor generale ale răspunderii juridice: subiectul activ al răspunderii disciplinare este un subiect calificat, având calitatea de funcționar public; fapta ilicită se circumscrie sferei abaterilor disciplinare, astfel că indiferent de gravitatea faptei sau de urmările produse, răspunderea disciplinară nu poate fi incidentă dacă fapta ilicită nu este abatere disciplinară; rezultatul periculos este, de cele mai multe ori, un rezultat nematerial, astfel că legătura de cauzalitate dintre rezultatul periculos și fapta ilicită este prezumat. În ceea ce privește cauzele de nesancționare sunt regăsite apropieri cu cele din dreptul penal, întrucât atât răspunderea disciplinară, cât și răspunderea penală fac parte din categoria largă a răspunderii cu scop punitiv **[**210, p. 50**]**.

Vorbind nemijlocit de răspunderea disciplinară a magistraților, desigur că există și o serie de particularități ale acestor condiții, care se referă mai ales la calitatea de subiect activ, la fapta ilicită, la urmarea imediată și la existența legăturii de cauzalitate între fapta comisă și rezultatul produs **[**125, p. 514-516**]**.

Pornind de la faptul că una dintre condițiile fundamentale ale răspunderii juridice este săvârșirea unei fapte ilicite (conduita ilicită), este de precizat că așa cum în dreptul penal infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale, în cazul răpunderii disciplinare unicul temei al acesteia este săvârșirea abaterii disciplinare **[**272, p. 36**]**.

Pentru ca o faptă (conduită ilicită) să poată fi calificată ca abatere disciplinară, în doctrină s-a apreciat că trebuie să întrunească anumite elemente constitutive, asemănătoare ca structură cu cele ale infracțiunii, și anume: obiectul, latura obiectivă, subiectul, latura subiectivă **[**267, p. 775; 273, p. 37; 210, p. 54**]**. Fiind recunoscută o asemenea structură și pentru abaterile disciplinare ale magistraților **[**125, p. 78; 301, p. 451**]**, în continuare ne vom opri succint la fiecare element al acesteia.

I. Obiectul abaterii disciplinare. Ca și în cazul componenței de infracțiune, obiectul abaterii disciplinare este constituit din *obiect juridic* și *obiect material*. În dreptul comun (în cazul dat – dreptul muncii – e.n.), prin obiect al abaterii disciplinare se înțelege relațiile sociale de muncă, ordinea și disciplina în procesul muncii. Pe planul raportului juridic de muncă, aceste relații se transpun în obligațiile de serviciu, sintetizate în obligația generică de a respecta cu strictețe disciplina muncii în interiorul unității **[**273, p. 38**]**.

În cadrul dreptului judiciar (numit astfel de N. Cochinescu), obiectul abaterilor care atrag răspunderea disciplinară a judecătorilor îl constituie disciplina judiciară, formată din ansamblul normelor care reglementează relațiile sociale ce se stabilesc în exercitarea de către judecători a atribuțiilor lor. Normele încălcate pot fi reguli generale ale disciplinei de serviciu, comune tuturor categoriilor de salariați (de ex., întârzierea, absențele nemotivate, refuzul de a îndeplini o obligație de serviciu etc. – e.n.), reguli specifice serviciului magistraților (ingerința în activitatea altui judecător, nerespectarea secretului deliberării etc. – e.n.) sau reguli de viață extraprofesională cu impact negativ asupra serviciului sau a prestigiului puterii judecătorești (manifestări care aduc atingere onoarei și probității profesionale) **[**32, p. 273-274**]**.

Pornind de la *obiectul juridic* al abaterii disciplinare, în general, în doctrină s-a apreciat că în cazul răspunderii disciplinare a magistraților, obectul juridic al abaterii disciplinare îl constituie relațiile sociale ocrotite prin normele care stabilesc obligațiile de serviciu și normele de conduită pe care judecătorii trebuie să le respecte, în considerarea funcției exercitate, și care sunt vătămate prin fapta ilicită **[**125, p. 78**]**. Într-un sens mai restrâns, drept obiect juridic al abaterii disciplinare este considerat a fi setul de reguli şi norme ce trebuie respectate în procesul de exercitare a funcției **[**119, p. 252**]**.

De regulă, din conținutul legal al abaterii disciplinare lipsesc referirile cu privire la obiectul juridic, dispozițiile legale sub acest aspect având un caracter de generalitate. Cu toate acestea, specialiștii recunosc că obiectul juridic al abaterii disciplinare este un factor preexistent, iar în lipsa acestuia nu se poate discuta despre comiterea abaterii disciplinare **[**125, p. 81**]**. Prin urmare, în cazul fiecărei abateri disciplinare, obiectul juridic trebuie stabilit în concret, ținându-se cont de mai multe dispoziții legale și/sau regulamentare în domeniu, precum: Legea fundamentală a statului, legea care reglementează statutul judecătorilor și organizarea judiciară, legea materială (cum ar fi Codul Civil, Codul Penal etc.), legea procesuală (în special, Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală și nu numai), regulamentele de ordine interioară ale instanțelor etc.

Referitor la *obiectul material* al abaterii disciplinare, în doctrină se menționează că, de regulă, abaterile disciplinare nu au un obiect material, asemănător celui din dreptul penal, întrucât, în general, fapta ilicită a magistratului lezează valorile sociale și morale protejate prin dispozițiile legale sus-menționate, nefiind îndreptată împotriva unui lucru sau a unei persoane **[**125, p. 85**]**. Cu toate acestea, aceleași voci atrag atenția că abaterea disciplinară prevăzută la art. 99 lit. c) din *Legea României nr. 303/2004* este îndreptată împotriva colegilor magistratului, celălalt personal al instanței în care funcționează, inspectori judiciari, avocați, martori, justițiabili ori reprezentanții altor instituții, ipoteză în care obiectul material se identifică cu subiectul pasiv al acestei abateri disciplinare.

Pe marginea acestei idei, suntem de părerea că identificarea obiectului material al abaterii disciplinare cu subiectul pasiv al acesteia, denotă necesitatea absolută de a aborda victima (subiectul care a suferit de pe urma săvârșirii faptei ilegale) în cadrul sistemului de referință al obiectului și nu al subiectului abaterii disciplinare, după cum o fac în prezent cercetătorii **[**83, p. 152-153**]**. Sub acest aspect, susținem opiniile expuse în doctrina penală **[**54, p. 119**]**, în care victima este apreciată ca subiect, însă nu al infracțiunii, ci al relației sociale apărate de legea penală **[**198, p. 105**]**. Totodată, în cadrul acestei doctrine se precizează că victima infracțiunii urmează a fi delimitată de obiectul infracțiunii, întrucât în structura relațiilor sociale protejate de legea penală intră nu doar subiecții acestora, ci și obectul și conținutul relațiilor sociale (acțiunile/inacțiunile efectuate sau pretinse și totalitatea drepturilor și obligațiilor subiecților) **[**54, p. 120**]**.

Pe de altă parte, un alt moment important ce trebuie luat în considerare la aprecierea obiectului material al abaterii disciplinare, este faptul că în aceeași doctrină penală, tot mai mult în ultimul timp, se accentuează existența unui *obiect imaterial* al infracțiunii, paralel cu cel *material*. În opinia lui A. Reşetnicov, obiectul imaterial al infracţiunii îl constituie entitatea imaterială asupra căreia se îndreaptă nemijlocit acţiunea/inacţiunea infracţională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracţiunii **[**261, p. 25-30**]**.

Prin urmare, extrapolând, am putea susține că și abaterile disciplinare pot dispune de *obiecte imateriale*, chiar mai frecvent decât de obiecte materiale, care suportă nemijlocit influența faptei ilicite

comise de magistrat. Din analiza abaterilor disciplinare reglementate de lege, putem constata câteva obiecte imateriale ale acestora, după cum urmează **[**83, p. 154-155**]**:

- *onoarea sau probitatea profesională ori prestigiul justiţiei* (în cazul abaterilor prevăzute de art. 99 lit. a) din *Legea României nr. 303/2004* /„manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu”/ și de art. 4 lit. p) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014 /„* fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încît se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor*”/*);

- *drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane* (în cazul abaterilor prevăzute de art. 4 lit. b) /„adoptarea unei hotărîri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice”/, lit. j) /„neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu”/, lit. g) /„încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces”/ din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014*);

- *activitatea instanței* (în cazul abaterilor prevăzute de art. 99 lit. k) din *Legea României nr. 303/2004* /„absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei”/ și de art. 4 lit. h) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* /„absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei”/);

- *activitatea judecătorului* (în cazul abaterilor prevăzute de art. 99 lit. l) din *Legea României nr. 303/2004* și art. 4 lit. d) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014,* ambele norme reglementând una și aceeași abatere (în redacții ușor diferite) – „imixtiunea în activitatea judecătorului” / *„* imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător”);

- *activitatea inspectorilor judiciari* (în cazul abaterilor prevăzute de art. 99 lit. p) din *Legea României nr. 303/2004* și art. 4 lit. n) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014,* ambele norme reglementând una și aceeași abatere (în redacții ușor diferite) – „obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace” / „obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători”).

În ceea ce privește opinia expusă în doctrină, enunțată mai sus, conform căreia abaterea disciplinară reglementată de art. 99 lit. c) din *Legea nr. 303/2004* dispune de obiect material (identifcat cu subiectul pasiv al abaterii), întrucât fapta ilicită este îndreptată împotriva colegilor magistratului, celălalt personal al instanţei, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii, ținem să precizăm că în cazul dat, de asemenea, suntem în pezența unui obiect imaterial

al abaterii, întrucât fapta ilicită a magistratului nu este îndreptată spre acești subiecți ca persoană fizică, ci ca una morală, altfel spus fapta (în concret – atitudinile nedemne) aduce atingere demnității acestora ca persoane implicate într-un fel sau altul fie în activitatea judiciară, fie în procese judiciare concrete etc. Așadar, am putea conchide că abaterile disciplinare enunțate, dispunând de obiecte imateriale, practic au o componență materială, fiind obligatorie stabilirea influenței faptei ilicite asupra acestora **[**83, p. 156**]**.

II. Subiectul abaterii disciplinare. În general, prin subiect al abaterii disciplinare se înțelege persoana fizică implicată în raporturi de muncă sau de serviciu care comite o faptă ilicită, calificată de lege ca fiind abatere disciplinară. De aici, se susține că existența abaterii disciplinare este condiționată de calitatea specială a subiectului acesteia, respectiv, cea de angajat la o întreprindere, funcționar, polițist, cadru militar, magistrat etc. **[**125, p. 86**]**.

În cazul abaterilor disciplinare reglementate de *Legea României nr. 303/2004*, pot avea calitatea de subiect: *judecătorii*; *procurorii*; *magistrații asistenți* ai Înaltei Curți de Casație și Justiție; *inspectorii judiciari*; *membrii Consiliului Superior al Magistraturii* și *asistenții judiciari*.

Spre deosebire de legea României, *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* reglementează abaterile disciplinare al căror subiect pot fi:

- *judecătorii* (în sensul dispozițiilor art. 3 din *Legea nr. 544/1995* – judecătorii de la toate instanţele judecătoreşti din ţară), care pot fi (potrivit art. 7 alin. (1) din Legea nr. *178/2014*): *judecători în funcție* sau *judecători demisionați* [5];

- *preşedinții și vicepreşedinții de instanţă* – pentru care sunt prevăzute abateri disciplinare și sancțiuni disciplinare distincte (art. 4 alin. (2) și art. 6 alin. (2) din *Legea nr. 178/2014*).

Dincolo de aceste momente, este de precizat că legiuitorul nu prevede care sunt condițiile generale ce trebuie îndeplinite de către subiectul abaterii disciplinare. În doctrină se consideră că acestea ar trebui să fie în număr de trei, și anume condiții ce se referă la capacitatea de exercițiu, responsabilitatea (discernământul – e.n.) și libertatea de voință și acțiune **[**125, p. 92**]**. În ipoteza în care toate cele trei condiții sunt proprii tuturor formelor de răspundere juridică, fiind deci arhicunoscute, vom preciza doar că judecătorul va putea fi sancționat disciplinar doar dacă în momentul comiterii abaterii a avut discernământ și a dispus de libertatea de voință și acțiune, nefiind constrâns de nimeni, fizic sau moral.

[5] Potrivit art. 26 din *Legea Republicii Moldova nr. 544/1995*: „(1) Se consideră demisie a judecătorului plecarea onorabilă a acestuia din funcţie dacă, în exerciţiul funcţiunii şi în afara relaţiilor de serviciu, el nu a comis fapte care discreditează justiţia sau compromit cinstea şi demnitatea de judecător. (2) Judecătorul are dreptul la demisie prin depunerea cererii de demisie, inclusiv în cazul reorganizării sau dizolvării instanţei judecătoreşti. (…) (6) Judecătorul este considerat demisionat atîta timp, cît respectă prevederile art. 8, păstrează cetăţenia Republicii Moldova şi nu comite fapte ce discreditează justiţia sau compromit cinstea şi demnitatea de judecător. (7) În cazul în care constată că judecătorul demisionat nu îndeplineşte condiţiile prevăzute de prezenta lege, Consiliul Superior al Magistraturii sistează demisia judecătorului, (…). În cazul sistării demisiei judecătorului, decretul Preşedintelui Republicii Moldova sau, după caz, hotărîrea Parlamentului privind eliberarea din funcţie a judecătorului se modifică în temeiul hotărîrii Consiliului Superior al Magistraturii.”

O întrebare importantă atestată în doctrină la acest subiect, se referă la posibilitatea comiterii abaterii disciplinare de către judecători în participație, așa cum bunăoară poate fi săvârșită infracțiunea. În opinia corectă a cercetătorilor **[**125, p. 95**]**, participația, așa cum este reglementată în dreptul penal, nu poate fi aplicată răspunderii disciplinare, deoarece, pe de o parte, legea nu reglementează o astfel de instituție, iar, pe de altă parte, răspunderea disciplinară este o răspundere pur personală, și respectiv, fiecare faptă a judecătorului se apreciază în concret, fiindu-i atribuită în calitate de autor.

III. Latura obiectivă a abaterii disciplinare. În materia răspunderii disciplinare a magistraților, latura obiectivă a abaterii disciplinare constituie totalitatea acțiunilor sau inacțiunilor prevăzute în norma disciplinară și care produc un rezultat social periculos **[**125, p. 96**]**.

Latura obiectivă a abaterii disciplinare constă într-o acțiune sau inacțiune contrare legii ori normelor generale de conduită care asigură prestigiul justiției. Este de menționat că descriind latura obiectivă a abaterilor disciplinare comise de magistrați, legiuitorul nu și-a propus să formuleze definiții exhaustive ale acestora, așa cum procedează, de regulă, în materie penală atunci când incriminează anumite fapte antisociale. Prin urmare, în materie disciplinară nu operează principiul legalității incriminării din dreptul penal, tradus prin adagiul latin „nullum crimen sine lege". Aceasta se explică prin imposibilitatea practică de a determina toate formele de încălcare ale tuturor normelor de conduită care formează conținutul disciplinei judiciare. Fiind vorba de o formă de răspundere mai ușoară decât răspunderea penală și de posibilități mai largi de aprecierea a gradului de pericol social a încălcării disciplinare săvârșite, în cazul răspunderii disciplinare a magistraților nici nu se impune stabilirea limitativă a tuturor trăsăturilor abaterilor, fiind, de cele mai multe ori suficientă o descriere categorială, prin indicarea unui număr restrâns de elemente semnificative. Descrierea în această manieră a abaterilor de la disciplina judiciară lasă largi posibilități de aprecierea instanțelor disciplinare pentru încadrarea situațiilor concrete, particulare în economia termenilor legii **[**32, p. 275**]**.

La fel ca și în cazul infracțiunii, latura obiectivă a abaterii disciplinare cuprinde trei componente: elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate.

Elementul material al abaterii disciplinare constă în actul de conduită interzis judecătorului prin norma disciplinară. Sub aspect tehnico-legislativ, în norma disciplinară, elementul material care indică fapta ilicită este desemnat de legiuitor *printr-un cuvânt* (manifestările, nerespectarea, imixtiunea, obstrucționarea, încălcarea, neîndeplinirea etc.) sau *printr-o expresie* (atitudinile nedemne, refuzul nejustificat, absențele nemotivate, exercitarea funcției, folosirea funcției, îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare, intervențiile ilegale etc.), desemnate prin expresia latină *verbum regens* **[**125, p. 96**]**.

Abaterea disciplinară poate fi, la fel ca și infracțiunea, *comisivă* (săvârșită prin acțiune) sau *omisivă* (săvârșită prin inacțiune). *Acțiunea* denotă faptul că subiectul abaterii a făcut ceea ce norma disciplinară nu îi permite să facă.

Elementul material al *abaterii disciplinare comisive* poate consta dintr-o acțiune (de exemplu, refuzul nejustificat de a îndeplini o obligație de serviciu, adoptarea unei hotărâri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice etc.) sau mai multe acțiuni (de exemplu, desfășurarea de ativități publice multiple cu caracter politic, acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente etc.).

Inacțiunea, ca element material al *abaterii disciplinare omisive*, denotă faptul că subiectul abaterii nu a făcut ceea ce norma disciplinară dispune să facă. Inacțiunea nu poate fi reținută în condițiile în care norma disciplinară nu prevede o obligație a subiectului de a ieși din pasivitate și pentru a împiedica producerea rezultatului **[**125, p. 97**]**.

În baza analizei comparative a abaterilor disciplinare reglementate de *Legea României nr. 303/2004* și *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* (reflectată în Anexa 2), am constatat că judecătorii sunt pasibili de răspundere disciplinară pentru **[**83, pp. 160-161**]**: *abateri care pot fi comise doar printr-o acțiune* (în România – 6, în Republica Moldova – 5); *abateri care pot fi comise doar printr-o inacțiune* (în România – 3, în Republica Moldova – 2); *abateri care pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni* (în România – 12, în Republica Moldova – 10).

Un al moment important în contextul dat se referă la faptul că elementul material al abaterii disciplinare poate apărea în norma disciplinară **[**125, p. 97**]**:

- ca *o manifestare unică,* constând într-o acțiune sau inacțiune (de exemplu, refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu; imixtiunea în activitatea altui judecător; obstrucționarea activității de inspecție a inspectorilor judiciari etc.) sau

- ca *manifestări alternative,* constând în mai multe acțiuni sau inacțiuni (de exemplu, manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției; încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții; acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente etc.).

Distincția dintre manifestarea unică a elementului material și manifestările alternative este importantă în special pentru încadrarea juridică corectă a faptei, mai ales în situațiile în care o abatere disciplinară reglementată la o anumită literă din art. 99 din *Legea României nr. 303/2004* sau din art. 4 din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* conține în realitate mai multe abateri disciplinare. Spre exemplu, abaterea disciplinară prevăzută de art. 99 lit. h) din *Legea României nr. 303/2004* conține două abateri distincte: „nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor” constituie prima abatere, iar „întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile” constituie cea de-a doua abatere. La fel și în cazul abaterii reglementate de art. 4 lit. a) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* pot fi identificate două abateri distincte: prima – „nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abţine” și a

doua – „formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză”. Mai mult, lit. h) al aceluiași articol cuprinde chiar trei abateri distincte: prima – „absenţele nemotivate de la serviciu”, a doua – „întîrzierea” și a treia – „plecarea fără motive obiective de la serviciu” **[**83, p. 162**]**.

În cazul dat, cercetătorii corect precizează că în situația în care, cu același prilej, se săvârșesc mai multe acțiuni sau inacțiuni ce determină existența elementului material al abaterii disciplinare (doar într-una dintre manifestările unice), nu putem vorbi despre atâtea abateri disciplinare câte acte materiale s-au comis, ci despre o singură abatere disciplinară, săvârșită prin mai multe acte materiale, întrucât acestea se comit în baza aceleiași rezoluții ale magistratului. De asemenea, în cazul în care judecătorul comite mai multe acte materiale care pot fi încadrate în manifestările alternative de comitere a abaterii disciplinare, comite tot o singură abatere disciplinară reglemnetată de textul de lege, însă ambele modalități trebuie reținute și analizate în mod distinct, întrucât condițiile de existență ale acestora sunt diferite **[**125, p. 97-98**]**.

Pentru existența unor abateri disciplinare, sub aspectul elementului material al laturii obiective, legiuitorul a impus anumite condiții pentru realizarea acestuia. De exemplu:

- pentru existența abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. a) din *Legea României nr. 303/2004* și art. 4 lit. p) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* este necesar ca manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției să fie săvîrșite *în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu;*

- pentru existența abaterilor disciplinare prevăzute de art. 99 lit. c) și d) din *Legea României nr. 303/2004,* este necesar ca atitudinile nedemne și manifestarea convingerilor politice să fie săvârșite doar *în exercitarea atribuţiilor de serviciu*;

- pentru existența abaterilor disciplinare prevăzute de art. 99 lit. h) din *Legea României nr. 303/2004,* este necesar ca nerespectarea dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile, *să fie comise în mod repetat*.

Totodată, atragem atenția că pentru existența unor abateri disciplinare, legiuitorul a impus necesitatea survenirii anumitor urmări. Este cazul, bunăoară, a abaterilor prevăzute la **[**83, p. 163-164**]**:

- art. 4 lit. j) și g) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* – urmarea fiind – *afectarea în mod direct a drepturilor participanților la proces sau ale altor persoane;*

- art. 4 lit. a) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* și art. 99 lit. i) din *Legea României nr. 303/2004* – urmarea fiind – *tergiversarea examinării cauzei/tergiversarea judecății;*

- art. 4 lit. h) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* și art. 99 lit. k) din *Legea României nr. 303/2004* – urmarea fiind – *afectarea activității instanței.*

Potrivit cercetătorilor **[**125, p. 98**]**, în general, *urmarea imediată* a abaterii disciplinare constă în rezultatul pe care îl produce acțiunea sau inacțiunea subiectului, materializată, în principal, în

deteriorarea încrederii și a respectului opiniei publice față de funcția de magistrat, cu consecința afectării imaginii justiției, ca sistem și serviciu public.

De regulă, se consideră că în cazul abaterilor disciplinare ale magistraților, urmarea imediată nu trebuie dovedită, întrucât starea de pericol intervine în mod automat, prin însăși comiterea abaterii disciplinare. Astfel, în cazul abaterilor disciplinare de refuz nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu; al imixtiunii în activitatea altui judecător, al exercitării funcției cu rea-credință sau gravă neglijență; al obstrucționării activității de inspecție a instectorilor judiciari; al încălcării prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții privind judecătorii etc., nu este necesar ca fapta ilicită să fi produs un anumit rezultat, deoarece legiuitorul a apreciat că este suficientă existența unei stări de pericol, care intervine în mod automat, prin însăși comiterea abaterii disciplinare. În schimb, în cazul abaterii disciplinare privind absențele nemotivate, urmarea imediată condiționează existența acestei abateri disciplinare, deoarece absențele nemotivate ale magistratului trebuie să afecteze în mod direct activitatea instanței.

În opinia noastră, în acest caz este vorba despre două tipuri de componențe – *formală* și *materială*. În cazul în care legiuitorul nu prevede survenirea vreunei urmări vom fi în prezența unei abateri disciplinare formale și, respectiv, în cazul stipulării exprese a unor urmări concrete, abaterea va fi deja materială, fiind obligatorie stabilirea legăturii de cauzalitate dintre fapta ilicită a subiectului și urmarea survenită **[**83, p. 165**]**.

Legătura de cauzalitate constituie cel de-al treilea element al laturii obiective a abaterii disciplinare și reprezintă conexiunea între elementul material și urmarea imediată prevăzută de lege pentru existența abaterii **[**125, p. 99**]**. La acest capitol vom reitera doar că în cazul abaterilor disciplinare care presupun producerea unui anumit rezultat, legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și urmarea produsă trebuie dovedită, în timp ce în cazul abaterilor care au drept urmare crearea unei stări de pericol, legătura dată nu trebuie dovedită, întrucât ea rezultă din însăși fapta comisă.

IV. Latura subiectivă a abaterii disciplinare. În materia răspunderii disciplinare a magistraților, latura subiectivă ca element al abaterii disciplinare, constituie atitudinea psihică a judecătorului care a săvârșit o faptă ilicită față de aceasta și urmările acestei fapte (definiție preluată din teoria generală a dreptului – e.n.).

Astfel, pentru existența abaterii nu este suficient să se constate că magistratul a comis o faptă ilicită prevăzută de lege, ci este absolut necesar a se stabili dacă această faptă a fost comisă de către autorul ei cu forma de vinovăție prevăzută de lege. Așadar, între fapta ilicită și subiectul abaterii disciplinare trebuie să existe o legătură psihică, care să conducă în mod neechivoc la concluzia că fapta comisă îi aparține acestuia **[**125, p. 100**]**. Acest moment practic denotă faptul că răspunderea disciplinară a judecătorului este o răspundere subiectivă, întemeiată pe culpă **[**83, p. 166**]**.

Vinovăția, ca element subiectiv al abaterii disciplinare, se poate prezenta sub forma *intenției* (directă sau indirectă) sau sub forma *culpei* (cu prevedere sau fără prevedere). *Intenția* este *directă* atunci când magistratul prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui prin încălcarea îndatoririlor de serviciu, și *indirectă* – atunci când acesta prevede rezultatul faptei sale, întrucât știe că trebuie să respecte îndatoririle de serviciu, și, chiar dacă nu urmărește producerea lui, are reprezentarea că atitudinea sa se află în contradicție cu normele disciplinare **[**210, p. 93**]**.

În situația în care magistratul prevede rezultatul încălcării sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că încălcarea prevederilor legale privind îndatoririle sale de serviciu nu se vor produce, ne aflăm în prezența unei *culpe cu prevedere (ușurință).* Atunci când magistratul nu prevede rezultatul încălcărilor sale, deși trebuia și putea să prevadă că acestea aduc atingere prevederilor legale referitoare la incompatibilități și interdicții, vorbim de comiterea abaterii disciplinare din *culpă fără prevedere (greșeală).*

Așadar, în principiu, răspunderea disciplinară intervine pentru orice fel de culpă, indiferent de gravitatea acesteia. Totuși, în cazul unor abateri care pot fi comise doar din culpă, legiuitorul a stabilit, pentru existența lor, o anumită gravitate a culpei **[**125, p. 101-102**]**. Astfel, în cazul abaterii disciplinare privind exercitarea funcției cu gravă neglijență, legiuitorul a stabilit în mod expres că există gravă neglijență atunci când judecătorul nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic și nescuzabil, normele de drept material sau procesual (art. 99^1 alin. (2) din *Legea României nr. 303/2004*).

În lista abaterilor disciplinare, în foarte puține componențe legiuitorul a indicat expres forma vinovăției. Dacă în *Legea României* există doar o singură abatere de acest fel, cea nominalizată mai sus (art. 99 lit. t), atunci în *Legea Republicii Moldova* sunt două, reglementate la lit. a) și b), după cum urmează:

- *nerespectarea **intenționată** sau din **neglijență gravă** a îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul știe sau trebuia să știe că există una dintre circumstanțele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de declarații repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei;*

- *adoptarea unei hotărâri judecătorești prin care, **intenționat** sau din **neglijență gravă**, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte.*

Pe cale de consecință, este evident că în cazul acestor abateri, în cadrul acțiunii disciplinare este obligatorie demonstrarea formei vinovăției cu care a fost comisă fapta ilegală de către magistrat **[**83, p. 167**]**.

Mai mult, atragem atenția că potrivit art. 36 alin. (1^1) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* „[c]olegiul disciplinar poate constata abaterea disciplinară și poate aplica sancțiuni disciplinare

judecătorilor în funcție, judecătorilor demisionați, președinților, vicepreședinților instanțelor judecătorești doar în cazul în care constată că fapta imputată a fost săvârșită cu intenție sau din neglijență gravă". Prin urmare, indiferent de modul de redactare a abaterilor disciplinare, judecătorii urmează să fie atrași la răspundere disciplinară doar în cazul în care se constată săvârșirea acestora cu intenție sau din neglijență gravă (chiar dacă legea nemijlocit nu explică sintagma „neglijență gravă"). Deci, în cadrul procedurii de tragere la răspundere disciplinară, stabilirea formei de vinovăție trebuie să constituie unul din obiectivele cercetării disciplinare **[**83, p. 168**]**, iar pentru sancționarea disciplinară efectivă a judecătorului este obligatore constatarea comiterii abaterii disciplinare cu intenție sau din neglijență gravă. Din perspectiva dată, este absolut necesară definirea legală a neglijenței grave.

În contextul laturii subiective a abaterii disciplinare mai trebuie enunțat *mobilul* care a determinat încălcarea de către magistrat a îndatoririlor sale de serviciu și *scopul* urmărit de acesta. Momentele în cauză, chiar dacă nu condiționează existența laturii subiective, pot fi avute în vedere la individualizarea sancțiunii aplicate. Cu toate acestea, în legile celor două state atestăm câte o abatere disciplinară care prevăd și un scop specific. Este vorba despre abaterile prevăzute la:

- art. 99 lit. n) din *Legea României nr. 303/2004*: „folosirea funcţiei deţinute *pentru a obţine un tratament favorabil* din partea autorităţilor sau intervenţiile *pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea* ori *acceptarea* rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni";

- art. 4 lit. e) din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014:* „intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie *pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea* sau *acceptarea* rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie *în scopul obţinerii de foloase necuvenite"*.

În fine, trebuie precizat că existența abaterilor, în oricare dintre ipotezele sale, nu este condiționată de îndeplinirea scopului **[**83, p. 169**]**.

Generalizând, subliniem că pentru a se putea reţine în sarcina unui magistrat săvârşirea unei abateri disciplinare, este necesar să se stabilească dacă sunt întrunite elementele constitutive ale acesteia, obiectul, latura obiectivă şi subiectivă. În absenţa unuia dintre aceste elemente, abaterea disciplinară nu subzistă şi nici nu poate fi angajată răspunderea disciplinară a magistratului. Pe de altă parte, dat fiind faptul că multe din abaterile disciplinare reglementate de lege cuprind mai multe modalități sau ipoteze de comitere, fiecare dintre acestea având condiții diferite de admisibilitate, atunci când se analizează în concret o abatere disciplinară trebuie indicată neapărat ipoteza și varianta în care a fost comisă.

Cauze care înlătură răspunderea disciplinară a judecătorilor. După cum am stabilit mai sus, răspunderea disciplinară a magistraților nu poate fi angajată decât în situația în care sunt întrunite toate

elementele constitutive ale abaterii disciplinare. Absența oricărui element face ca acest tip de răspundere să devină inoperabil **[**125, p. 101-102**]** (răspunderea disciplinară este exclusă **[**210, p. 167**]**).

Cu toate acestea, există cazuri în care, deși fapta pare să întrunească trăsăturile răspunderii disciplinare, anumite împrejurări specifice existente în momentul săvârșirii ei duc la concluzia că, în realitate, conduita autorului nu are caracter ilicit, antisocial, că acesta nu este vinovat și că se impune exonerarea de răspundere **[**273, p. 149**]**.

Dreptul comun în materia răspunderii disciplinare și cu atât mai puțin legile justiției care stabilesc răspunderea disciplinară a magistraților (inclusiv din Republica Moldova – e.n.) nu reglementează cauzele care înlătură răspunderea disciplinară (cauze de exonerare de răspundere sau neresponsabilitate **[**263, p. 143**]**). Sub acest aspect, cercetătorii **[**125, p. 103**]** consideră că trebuie avute în vedere normele de drept penal, care expres prevăd diferite tipuri de cauze care fac ca fapta prevăzută de legea penală să nu constituie infracțiune, după cum urmează:

- ***cauzele justificative*** (cauze care înlătură trăsătura antijuridică a infracțiunii): *legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații; consimțământul persoanei vătămate* (art. 19-22 din *Noul Cod Penal al României* **[**224**]**);

- ***cauzele de neimputabilitate*** (stări, situații, cazuri, împrejurări descrise de legea penală și a căror existență, în timpul săvârșirii unei fapte incriminate, face ca această faptă să nu poată fi reproșată unei persoane suspectate de comiterea acesteia): *constrângerea fizică, constrângerea morală excesul neimputabil, iresponsabilitatea, intoxicația, eroarea, cazul fortuit* (art. 24-31 din *Noul Cod Penal al României*);

- ***cauzele care înlătură răspunderea penală*** (stări, situații, împrejurări, posterioare săvârșirii infracțiunii, reglementate de lege, în prezența cărora se stinge raportul juridic penal de conflict, se stinge dreptul statului de a aplica o sancțiune infractorului și obligația acestuia de a executa acea sancțiune **[**209, p. 346**]**): *amnistia, prescripția răspunderii, lipsa plângerii prealabile, retragerea plângerii prealabile* și *împăcarea* (art. 152-159 din *Noul Cod Penal al României*).

Cauzele justificative și cele de neimputabilitate sunt grupate, în doctrină **[**210, p. 108**]**, în categoria *cauzelor ce înlătură caracterul ilicit al abaterii disciplinare*, în timp ce cauzele care înlătură răspunderea sunt apreciate ca fiind *cauze care împiedică aplicarea sancțiunii.* Unele dintre aceste cauze au aplicabilitate și în materia răspunderii disciplinare a magistraților. Dat fiind că toate aceste cauze sunt foarte bine dezvoltate în doctrina dreptului penal, în cele ce urmează ne vom opri doar la *prescripția răspunderii disciplinare*, aceasta fiind unica cauză reglementată în legile justiției celor două state.

Astfel, potrivit art. 46 alin. (7) din *Legea României nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii* **[**185**]**: „acțiunea disciplinară poate fi exercitată în termen de 30 zile de la finalizarea cercetării disciplinare, dar nu mai târziu de 2 ani de la data la care fapta a fost săvârșită”.

Referindu-ne nemijlocit la aceste două termene prevăzute de lege, precizăm că doar termenul de 2 ani este un termen de prescripție. Prin urmare, acțiunea disciplinară trebuie exercitată în cel mult 2 ani de la data la care fapta a fost săvârșită, în caz contrar intervenind prescripția răspunderii disciplinare.

Spre deosebire de legislația României, *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* prevede în art. 5 alin. (1) că: „[j]udecătorul poate fi tras la răspundere disciplinară în termen de 2 ani de la data comiterii abaterii disciplinare". În același timp, aliniatul (2) stipulează: „[p]rin derogare de la prevederile alin. (1), în cazul în care dintr-o hotărîre irevocabilă a unei instanţe judecătoreşti naţionale sau internaţionale rezultă comiterea de către judecător a unei abateri disciplinare, judecătorul poate fi tras la răspundere disciplinară în termen de 1 an de la data devenirii irevocabile a hotărîrii instanţei naţionale sau internaţionale, dar nu mai tîrziu de 5 ani de la data comiterii abaterii". Așadar, legiutorul moldovean a instituit două termene de prescripție pentru răspunderea disciplinară a magistraților: unul general și unul special **[**83, p. 170**]**.

În ceea ce privește al doilea termen indicat în art. 46 alin. (7) din *Legea României nr. 317/2004* – de 30 de zile, potrivit specialiștilor **[**125, p. 103**]**, acesta este un termen de decădere. Respectiv, dacă acțiunea disciplinară nu este exercitată în termen de 30 de zile de la finalizarea cercetării disciplinare, titularul acțiunii disciplinare este decăzut din acest drept.

Legislația din Republica Moldova, ca regulă, nu stabilește un astfel de termen de decădere, procedura disciplinară desfășurându-se în timp după cum urmează:

- *în termen de 3 zile* - sesizarea cu privire la comiterea abaterii disciplinare de către judecător se transmite inspectorului judecător;

- *în termen de 20 de zile* (cu posibilitatea prelungirii cu 15 zile) inspectorul judecător verifică sesizarea în vederea stabilirii faptelor imputate judecătorului şi consecinţele acestora, circumstanţelor în care au fost comise, precum şi a altor date concludente din care să se poată stabili existenţa sau inexistenţa elementelor abaterii disciplinare (art. 23 alin. (1));

- *în termen de 30 de zile* (cu posibilitatea prelungirii cu 15 zile) inspectorul judecător desfășoară cercetarea disciplinară la finalul căreia întocmește un raport și dosarul cauzei (art. 23 alin. (1^2);

- *în termen de 3 zile* de la finalizarea cercetării disciplinare, inspectorul judecător transmite raportul și dosarul cauzei disciplinare colegiului disciplinar (art. 26 alin. (1));

- *în termen de 60 de zile* colegiul disciplinar examinează cauza disciplinară.

Dincolo de aceste momente, în opinia noastră, ca termen de decădere (în sensul celui de 30 de zile enunțat mai sus) poate fi considerat termenul prevăzut în alin. (2) din art. 5 din *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014*, care reiterăm că prin derogare de la alin. (1) stabilește că în cazul în care dintr-o hotărâre irevocabilă a unei instanţe judecătoreşti naţionale sau internaţionale rezultă comiterea de către judecător a unei abateri disciplinare, judecătorul poate fi tras la răspundere disciplinară în termen

de 1 an de la data devenirii irevocabile a hotărârii. Prin urmare, am putea conchide că în cazul în care acest termen se omite, autorii acțiunii disciplinare decad din dreptul de a o intenta **[**83, p. 174**]**.

Cele menționate, după cum se poate observa, reliefează o distincție importantă între procedurile disciplinare studiate. Totuși, dincolo de aceasta, problema prescripției răspunderii disciplinare a magistraților este similară în cele două sisteme. Mai mult, prescripția răspunderii disciplinare este susceptibilă de *suspendare* sau de *întrerupere,* instituții care nefiind reglementate de legile justiției (din Republica Moldova), se pot aplica prin analogie în baza dispozițiilor de drept penal în materie.

În concluzie, este de subliniat că indiferent de existența unor cauze de întrerupere sau de suspendare a prescripției, dacă acțiunea disciplinară nu este promovată în termen de cel mult 2 ani de la data la care fapta a fost săvârșită (ca excepție în cazul Republicii Moldova – 5 ani), prescrierea răspunderii disciplinare poate fi invocată cu succes pentru a exonera magistrații de această formă de răspundere.

3.3. Sancțiunile disciplinare aplicabile judecătorului

La fel ca și în dreptul penal și cel contravențional, și în materia răspunderii disciplinare a magistraților, legiuitorul (atât al României, cât și al Republicii Moldova – e.n.) a instituit *principiul legalității sancțiunii*, sancțiunile disciplinare aplicabile judecătorilor fiind expres și limitativ prevăzute de lege **[**125, p. 498**]**. Respectiv, în cazul judecătorilor nu pot fi aplicate decât sancțiunile prevăzute de *Legea României nr. 303/2004* (și *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014*), pe durata și în cuantumul prevăzute de aceasta.

Totuși, spre deosebire de dreptul penal sau dreptul contravențional, unde pentru fiecare infracțiune și contravenție legiuitorul stabilește și sancțiunea care poate fi aplicată, în materia răspunderii disciplinare a magistraților situația este diferită. Legiuitorul nu a indicat ce sancțiune disciplinară se aplică pentru fiecare abatere disciplinară, ci precizează doar că sancțiunile disciplinare se aplică proporțional cu gravitatea abaterilor, astfel că individualizarea acestora urmează a fi făcută de subiecții competenți de atragerea la răspundere a magistraților. În plan comparat însă, atestăm că legislația italiană, bunăoară, indică în mod expres ce sancțiuni disciplinare se aplică pentru fiecare abatere disciplinară comisă de magistrați **[**125, p. 527**]**.

În ceea ce privește nemijlocit instituția *sancțiunii disciplinare*, în doctrină, aceasta a fost definită ca: „o măsură coercitivă dispusă de o instanță independentă, pe baza principiilor legalității și proporționalității, conform unei proceduri prestabilite, împotriva magistratului care a încălcat cu vinovăție normele legale sau regulamentele referitoare la statutul și/sau activitatea sa profesională” **[**236, p. 376**]**; „o măsură de constrângere dispusă de Secțiile Consiliului Superior al Magistraturii sau de Înalta Curte de Casație și Justiție, după caz, împotriva unui judecător sau procuror care a comis o

abatere disciplinară prin care s-a constatat încălcarea îndatoririlor de serviciu sau existența unor fapte care afectează prestigiul justiției" **[**125, p. 500**]**.

Din definițiile date sancțiunilor disciplinare, atât în dreptul comun, cât și în dreptul special disciplinar, în literatura de specialitate au fost identificate câteva trăsături specifice, după cum urmează **[**125, p. 501-502**]**: *sunt instituite prin lege; pot fi aplicate doar în cazul în care sunt întrunite toate elementele constitutive ale abaterii disciplinare; pot fi aplicate doar de anumite organe stabilite de lege; au un caracter strict personal; nu sunt instituite pentru fiecare abatere disciplinară în parte; poate fi aplicată doar o singură sancțiune disciplinară, indiferent de câte fapte sau acte materiale s-au comis; sunt reglementate de lege în ordinea gravității lor.*

Așadar, conform acestei ultimei trăsături, *Legea României nr. 303/2004* **[**183**]**, prevede la art. 100 următoarele sancţiuni disciplinare care se pot aplica judecătorilor, proporţional cu gravitatea abaterilor: a) avertismentul; b) diminuarea indemnizaţiei de încadrare lunare brute cu până la 20% pe o perioadă de până la 6 luni; c) mutarea disciplinară pentru o perioadă de până la un an la o altă instanţă, situată în circumscripţia altei curţi de apel; d) suspendarea din funcţie pe o perioadă de până la 6 luni; e) excluderea din magistratură.

Prin Legea nr. 242 din 12 octombrie 2018 **[**182**]**, art. 100 din *Legea nr. 303/2004* a suportat o serie de modificări semnificative, la moment, sancțiunile disciplinare fiind reglementate în următoarea redacție: a) *avertismentul;* b) *diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu până la* ***25%*** *pe o perioadă de până la* ***un an****;* c) *mutarea disciplinară pentru o perioadă efectivă* ***de la un an la 3 ani*** *la o altă instanță,* ***chiar de grad imediat inferior****;* d) *suspendarea din funcție pe o perioadă de până la 6 luni;* e) ***retrogradarea în grad profesional;*** f) *excluderea din magistratură.*

După cum putem observa, sacțiunile disciplinare s-au înăsprit, iar spectrul acestora a fost completat cu o măsură distinctă – *retrogradarea în grad profesional*. În opinia Curții Constituționale a României **[**105, par. 236**]**, prin introducerea acestei sancţiuni disciplinare, s-a realizat o dozare mai adecvată a sancţiunilor ce pot fi dispuse, din punctul de vedere al gravităţii, permiţându-se, astfel, ca dispunerea sancţiunii celei mai grave – *excluderea din magistratură* – să nu se ia decât în cazurile de abateri disciplinare apreciate ca fiind foarte grave. Prin urmare, această reglementare reprezintă o garanţie suplimentară în sensul desfăşurării unei proceduri disciplinare corecte şi obiective, evitând dispunerea automată a excluderii din magistratură atunci când celelalte sancţiuni sunt considerate prea uşoare.

Dincolo de aceasta însă, atragem atenția că prin ultima modificare a sancțiunilor disciplinare (din anul 2018), acestea s-au înăsprit considerabil mai ales în raport cu variantele lor inițiale. Astfel, în forma inițială a *Legii nr. 303/2004* (art. 98) sancțiunile disciplinare erau mai puține și mai blânde, după cum urmează: avertismentul; diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu pînă la 15% pe o

perioadă de la o lună la 3 luni; mutarea disciplinară pentru o perioadă de la o lună la 3 luni la o instanță, situată în circumscripția aceleiași Curți de apel; excluderea din magistratură.

De asemenea, sub imperiul *Legii nr. 92/1992 de organizare judecătorească* (art. 123), erau reglementate 7 sancțiuni disciplinare, față de 5 până nu demult (6 în prezent), primele două sancțiuni având un caracter preponderant moral: observație; mustrare; diminuarea salariului de bază cu până la 15% pe o perioadă de 1-3 luni sau retragerea salariului de merit pe aceeași perioadă; mutarea disciplinară pentru o perioadă de 1-3 luni la o instanță, situate pe raza teritorială a aceleiași curți de apel; suspendarea din funcție pe timp de maxim 6 luni; eliberarea din funcția de conducere ocupată; îndepărtarea din magistratură.

În ce privește Republica Moldova, *Legea nr. 178/2014* **[**169**]** stabileşte în art. 6 alin. (1) următoarele sancţiuni: *a) avertismentul; b) mustrarea; c) reducerea salariului; d) eliberarea din funcţia de judecător.* Totodată, în alin. (2) se precizează că „pentru judecătorii care îndeplinesc funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei de judecată, în afară de sancţiunile indicate la alin. (1) lit. a)-c), poate fi aplicată şi sancţiunea disciplinară de eliberare din funcţia respectivă”. După cum se poate observa, o astfel de sancțiune deja de multă vreme a fost exclusă din legislația României.

În linii generale, raportând setul de sancțiuni disciplinare aplicabile magistraților din Republica Moldova la spectrul sancțiunilor reglementate în legile altor state (cum ar fi România, Franța, Italia, Spania, Germania, Lituania – reflectate în Anexa 3), putem constata că sunt cele mai puține la număr ceea ce, în opinia noastră, nu permite o dozare proporțională a acestora în raport cu abaterile disciplinare ce pot fi comise de către magistrați **[**83, p. 180**]**.

Pe de altă parte, teoretic putem deduce că în majoritatea cazurilor de săvârșire a abaterilor de către judecători, aceștia sunt sancționați fie *moral* (cu aplicarea avertismentului sau mustrării), fie *material* (fiindu-le redus salariul), și doar în cazuri excepționale – cu excluderea din magistratură. Din considerentele date și pornind de la numărul mare de abateri disciplinare reglementate expres de lege, precum şi a variatelor forme de comitere a acestora, considerăm binevenit a completa spectrul sancţiunilor disciplinare prevăzute de lege, aplicabile magistraților din Republica Moldova.

În unul din demersurile științifice anterioare, ne-am expus pentru necesitatea reglementării unor asemenea măsuri ca: *suspendarea din funcţie* şi *mutarea pe un anumit termen la o altă instanţă* **[**82, p. 22; 81, p. 183-184; 91, p. 143**]**. Între timp însă, pe fonul reformării sistemului judiciar din Republica Moldova și, mai ales, în contextul specializării judecătorilor, cel puțin *mutarea pe un anumit termen la o altă instanță* ca sancțiune disciplinară deja nu se mai justifică, întrucât a devenit mai dificil de aplicat. Referitor la *suspendarea din funcție pe un anumit termen,* chiar dacă o bună parte din statele europene reglementează o asemenea sancțiune (vezi Anexa 3), considerăm că, de asemenea, nu se justifică, mai ales în condițiile în care esența acestei sancțiuni presupune că judecătorul practic nu activează, dar în continuare este achitat parțial sau total cu salariu. În condițiile în care, instanțele de

judecată abundă în dosare, fiind resimțită acut lipsa de judecători și dificultatea asigurării celerității proceselor judiciare, este greu de acceptat ca unii din ei să mai fie sancționați cu suspendarea și pentru aceasta să mai fie și plătiți.

Pornind de la aceste momente, considerăm că spectrul sancțiunilor disciplinare aplicate magistraților din Republica Moldova ar putea fi completat cu succes cu o asemenea măsură precum este *retrogradarea în grad profesional*, mai mult că *Legea nr. 178/2014* prevede o abatere specifică în acest sens precum este cea de la lit. c) din art. 4 – „acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente". Important este ca legiuitorul să reglementeze cât se poate de clar și concret modul și situațiile în care poate fi aplicată o astfel de măsură (sugestie perfect valabilă și pentru legiuitorul român) **[**83, p. 181**]**.

Ca urmare, spectrul mai larg de sancţiuni disciplinare ar permite respectarea principiului proporţionalităţii sancţiunilor aplicate magistraţilor pentru abaterile disciplinare comise, după cum o cer și standardele internaţionale în materie **[**82, p. 22; 81, p. 183-184; 91, p. 143**]**.

În continuare, înainte de a dezvolta succint sancțiunile disciplinare aplicabile magistraților, reglementate de legislația celor două state, considerăm binevenit a preciza că, în doctrină, sancțiunile disciplinare au fost clasificate în funcție de câteva criterii, după cum urmează **[**125, p. 500-501; 210, p. 124-125**]**:

- în funcție de *efectele produse asupra raporturilor de serviciu*, se disting: sancțiuni care *nu produc niciun efect asupra acestor raporturi,* cum ar fi avertismentul (în Republica Moldova și mustrarea – c.n.), sancțiuni care *modifică aceste* raporturi, cum ar fi suspendarea din funcție, mutarea disciplinară și sancțiuni care *desființează raportul de serviciu,* cum este excluderea din magistratură (în Republica Moldova și eliberarea din funcția de președinte sau vicepreședinte de instanță – c.n.);

- în funcție de *gradul de determinare al sancțiunii*, se disting: *sancțiuni disciplinare strict determinate* (de exemplu, avertismentul și excluderea din magistratură) și *sancțiuni disciplinare relativ determinate* (de exemplu, mutarea disciplinară la o altă instanță, diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute (în Republica Moldova reducerea salariului), suspendarea din funcție);

- în funcție de *gradul de severitate*, sancțiunile disciplinare sunt ordonate în ordinea gravității lor, începând cu *cea mai puțin severă* – avertismentul – și încheind cu *cea mai severă* – excluderea din magistratură.

Dincolo de clasificarea sancțiunilor disciplinare, o atenție distinctă merită trăsăturile caracteristice ale acestora, în doctrină, fiind identificate următoarele **[**239, p. 79-80; 210, p. 126**]**: sunt stabilite numai prin norme cu putere de lege; nu sunt stabilite pentru fiecare abatere în parte; sunt constituite într-un sistem ierarhic; au caracter personal; pentru aceeași faptă nu se pot aplica două sau mai multe sancțiuni disciplinare.

În ceea ce privește nemijlocit sancțiunile disciplinare aplicate judecătorilor, reiterăm că legislația românească nu oferă careva explicații pe marginea acestora. Respectiv, unele reflecții în materie pot fi atestate în doctrină. Astfel, sancțiunea *avertismenului* este cea mai ușoară sancțiune disciplinară, având un caracter precumpănitor moral și se aplică pentru abaterile disciplinare care au o gravitate redusă. În limbaj comun, prin *avertisment* se înțelege acea sancțiune aplicată unui angajat pentru o abatere disciplinară și prin care se atrage atenția acestuia că va fi sancționat mai aspru la o nouă abatere. În cazul magistraților, *avertismentul*, ca sancțiune disciplinară, constituie o avertizare scrisă a acestora că au comis o abatere disciplinară de o gravitate relativ redusă **[**125, p. 504**]**.

În Republica Moldova, sancțiunea *avertismentului* este explicată în art. 6 alin. (3) din *Legea nr. 178/2014*, după cum urmează: „[a]vertismentul constă în atenţionarea judecătorului asupra abaterii disciplinare comise, cu recomandarea să respecte pe viitor dispoziţiile legale, prevenindu-l că la o nouă abatere disciplinară similară îi va putea fi aplicată o sancţiune mai severă. Avertismentul se emite în formă scrisă. Termenul de acţiune a avertismentului este de 1 an”.

În practica disciplinară din România, *avertismentul* s-a aplicat pentru comiterea unor fapte dintre cele mai diverse, între care: neredactarea hotărârilor judecătorești în termenul legal; aplicarea eronată a unor norme de procedură civilă; respingerea ca tardivă a unor căi de atac, în condițiile în care acestea erau exercitate în termenul legal; absențele nemotivate de la serviciu etc. **[**125, p. 504**]**.

Potrivit *Raportului anual al Consiliului Superior al Magistraturii din România* **[**251**]**, în anul 2018, sancțiunea *avertismentului* a fost aplicată de două ori: în primul caz, pentru comiterea abaterilor disciplinare prevăzute la lit. h) teza I din Legea nr. 303/2004 (*nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor*) și, în al doilea caz, pentru comiterea abaterii prevăzute la lit. h) teza II din Legea nr. 303/2004 (*întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile*).

În practica disciplinară din Republica Moldova, *avertismentul* a fost aplicat pentru comiterea unor astfel de abateri disciplinare precum **[**249**]**:

- *atitudine nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane*;

- *încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei* (de exemplu, la stabilirea pedepsei inculpatului, de 5 ani închisoare, cu suspendarea executării ei pe un termen de probă de 4 ani, judecătorul nu a ținut cont în deplină măsură de circumstanțele cauzei, de faptul că infracțiunea săvârșită de către inculpat face parte din categoria celor deosebit de grave, încălcând astfel prevederile Codului penal **[**250**]**);

- *încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărârilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces*;

- *utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător* (abatere comisă în anul 2016, perioadă în care era reglementată de *Legea nr. 178/2014* la art. 4 alin. (1) lit. o) **[**250**]**;

- *acțiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente* (bunăoară, transmiterea sentinţei de condamnare la 200 ore de muncă neremunerată în folosul comunității, spre executare, în termen de peste 17 luni, fapt ce a făcut imposibilă executarea **[**250**]**) etc.

Următoarea sancțiune disciplinară, în funcție de gradul de severitate, este *mustrarea* – fiind prevăzută doar de legislația Republicii Moldova (în plan comparat, *mustrarea* poate fi întâlnită și în legislația Italiei, Germaniei, Lituaniei, Poloniei etc. /vezi Anexa 3/). Astfel, potrivit art. 6 alin. (4) din *Legea nr. 178/2014*: „[m]ustrarea constituie critica, exprimată în formă scrisă, privind faptele comise de judecător. Termenul de acţiune a mustrării este de 2 ani".

În practica disciplinară, o astfel de sancțiune a fost aplicată pentru asemenea abateri disciplinare precum **[**250**]**: încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărârilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanților la proces; încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției (bunăoară, prin modificarea soluției anunțată participanților la proces în ședința de judecată, deci după pronunțare, în încheierea redactată anexată la dosar și eliberată participanților la proces fiind indicată o altă soluție); utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raționamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător etc.

Trecând de la sancțiunile morale la cele pecuniare, reiterăm că, în România, din categoria acestora face parte *diminuarea indemnizației*, iar în Republica Moldova – *reducerea salariului*. După cum se poate observa în Anexa 3, din cele șase state europene prezentate, sancțiunea pecuniară sub forma *reducerii salariului* poate fi atestată doar în Germania (unicul stat în care sunt stabilite chiar două sancțiuni pecuniare: *amenda* și *reducerea salariului*), în timp ce în Spania este prevăzută doar sancțiunea pecuniară *amenda până la 6000 euro.* În rest, în celelalte patru state (Franța, Italia, Polonia și Lituania) judecătorii nu sunt sancționați pecuniar pentru abateri disciplinare.

Întâmplător sau nu, în doctrină, unele voci susțin că „nu este compatibil cu statutul judecătorului aplicarea unei sancțiuni pecuniare de genul reducerii indemnizației bănești cuvenite, sancțiune caracteristică mai degrabă unui salariat obișnuit" **[**11, p. 238**]**. În opinia noastră, statutul judecătorului nu reprezintă o piedică pentru aplicarea de sancțiuni pecuniare față de acesta, întrucât ca orice funcționar public, judecătorul este remunerat din bugetul public (cu un salariu relativ impunător) și în condițiile în care acesta admite, bunăoară, absențe nemotivate de la serviciu, este logic să compenseze

ceea ce a primit necuvenit. Pe de altă parte, și în cazul altor abateri, caracterul pecuniar al sancțiunii are un impact mai eficient asupra disciplinării judecătorului **[**83, p. 187**]**.

Revenind la România, sancțiunea *diminuării indemnizației,* este a doua în ordinea gravității sancțiunilor disciplinare stabilite de *Legea României nr. 303/2004*, având un caracter precumpănitor material, nefiind de neglijat nici caracterul său moral. Sancțiunea nu este strict determinată, întrucât cuprinde două dispoziții cu caracter general, prima referindu-se la cuantumul indemnizației ce poate fi diminuată (până la 25%), iar cea de-a doua la perioada de aplicare (până la un an).

În practica disciplinară, această sancțiune s-a aplicat pentru: adoptarea unui mod de lucru defectuos cu privire la întocmirea minutei și evidențierea acesteia în programul ECRIS; neîntocmirea minutei la data pronunțării, ci la o dată ulterioară, amânarea pronunțării în mod repetat; acordarea unor termene lungi, neadaptate condițiilor de amânare; încălcarea unor dispoziții legale care vizează incompatibilitățile și interdicțiile impuse magistraților etc. **[**125, p. 505**]**.

Potrivit *Raportului anual al Consiliului Superior al Magistraturii din România* **[**251**]**, în anul 2018, sancțiunea *diminuării indemnizației* a fost aplicată de patru ori: - cu 15% pentru o perioadă de 6 luni – în două cazuri, pentru săvârșirea abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. h) teza a II-a din *Legea 303/2004*; - cu 5% pentru o perioadă de 2 luni – pentru săvârşirea abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. a) din *Legea nr. 303/2004*; - cu 10% pe o perioadă de 2 luni – pentru săvârşirea abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. b) teza a II-a din *Legea nr. 303/2004*.

În Republica Moldova, judecătorii pot fi sancționați pecuniar prin *reducerea salariului,* care potrivit art. 6 alin. (5) din *Legea nr. 178/2014*: „... reprezintă micşorarea salariului lunar de la 15% pînă la 30%, pentru o perioadă de la 3 luni până la 1 an şi se aplică cu începere din luna calendaristică ulterioară datei la care hotărîrea colegiului disciplinar a rămas irevocabilă".

Observăm că, spre deosebire de legislația României, în Republica Moldova legea prevede și plafonul minim al sancționării pecuniare a judecătorilor. Dincolo de acest moment, constatăm că până în prezent Colegiul disciplinar nu a aplicat niciodată sancțiunea în cauză. Potrivit specialiștilor **[**134, p. 35**]**, deși este conformă cu standardele internaționale, Colegiul disciplinar are reticențe de a sancționa pecuniar judecătorii. Aceasta ar putea să se datoreze atât neobișnuinței, cât și lipsei unei practici constante de individualizare a sancțiunilor disciplinare.

Prin urmare, pornind de la faptul că existența mai multor tipuri de sancțiuni este recomandabilă și necesară pentru a putea diferenția faptele judecătorilor după gravitate, în opinia aceloraşi specialişti, Colegiul disciplinar ar trebui să ia în considerare faptul că această sancțiune permite un spectru mai larg de sancționare. Bunăoară, o sancțiune de micșorare a salariului cu 15% pentru o perioadă de 3 luni ar putea fi o sancțiune destul de blândă în comparație cu efectele avertismentului sau mustrării, care au efecte de un an și doi ani, respectiv. O asemenea sancțiune blândă ar putea fi aplicată abaterilor minore **[**134, p. 35**]**. Evident, considerăm că este o opinie corectă, întrucât pentru o disciplinare efectivă a

judecătorilor este insuficientă doar sancționarea morală (cel mai frecvent) și, în caz de excepție, eliberarea din funcție **[**83, p. 190**]**.

Trecând în continuare la sancțiunile disciplinare care modifică raportul de serviciu, precizăm că din categoria acestora fac parte: *mutarea disciplinară* și *suspendarea din funcție*, ambele măsuri fiind consacrate doar în legislația României (fiind întâlnită și în Spania, Polonia – vezi Anexa 3), în Republica Moldova nefiind cunoscute.

Astfel, *mutarea disciplinară* este cea de-a treia sancțiune prevăzută de *Legea nr. 303/2004* în ordinea gravității, făcând parte din categoria sancțiunilor disciplinare relativ determinate, întrucât cuprinde o dispoziție cu caracter general în privința perioadei de aplicare. Sub acest aspect, legiuitorul relativ recent, de rând cu extinderea perioadei maxime până la 3 ani, a precizat și perioada minimă – de la un an (măsură argumentată în doctrină ca fiind una necesară **[**125, p. 506**]**). La fel, cu ocazia acelorași modificări, au fost excluse coordonatele teritoriale ale mutării disciplinare (în circumscripția altei curți de apel), fiind prevăzută expres posibilitatea mutării la o altă instanță chiar de grad imediat inferior.

Potrivit cercetătorilor, în practica disciplinară, această sancțiune s-a aplicat, spre exemplu, pentru comiterea următoarelor fapte: redactarea cu întârziere a hotărârilor judecătorești; atitudinea nedemnă în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu față de colegi; refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu; întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile etc. **[**125, p. 506**]**.

Din analiza Rapoartelor anuale ale Consiliului Superior al Magistraturii din România, constatăm că sancțiunea în cauză în practică s-a aplicat foarte rar. În ultimii 8 ani, am atestat doar două cazuri de aplicare, în anul 2013 – o dată („mutarea disciplinară pentru o perioadă de 3 luni” aplicată pentru săvârşirea abaterilor disciplinare prevăzute la art. 99 lit. a) şi c) (fost art. 99 lit. k) în reglementarea anterioară modificării prin Legea nr. 24/2012) din *Legea nr. 303/2004*) **[**252**]** și în anul 2015 – o dată („mutarea disciplinară pe o perioadă de 2 luni” aplicată pentru săvârşirea abaterii disciplinare prevăzută de art. 99 lit. h) teza a II-a din *Legea nr. 303/2004*), caz în care, în urma rejudecării, sancțiunea fiind înlocuită cu măsura „diminuarea indemnizaţiei de încadrare lunare brute cu 10% pe o perioadă de 2 luni” **[**253**]**.

Următoarea sancțiune disciplinară din categoria analizată este *suspendarea din funcție* – a patra în ordinea gravității sancțiunilor stabilite de legislația României (art. 100 lit. d) din *Legea nr. 303/2004*), nefiind cunoscută în Republica Moldova. La fel și aceasta este o sancțiune relativ determinată, deoarece cuprinde o dispoziție cu caracter general în privința perioadei de aplicare.

În același timp, este de precizat că această sancțiune este prevăzută și de art. 108 alin. (1) lit. a) din *Legea nr. 161/2003* **[**180**]**, sub denumirea de „suspendarea din funcție pe timp de maximum 6 luni”, putând fi aplicată pentru încălcarea dispozițiilor art. 101-105 și 107 din aceiași lege, care constituie abateri disciplinare. În opinia cercetătorilor, drept asemenea abateri pot fi calificate

următoarele fapte **[**125, p. 506**]**: încălcarea incompatibilităților stabilite în sarcina judecătorilor; încălcarea următoarelor interdicții: desfășurarea de activități de arbitraj în litigii civile, comerciale sau de altă natură; dobândirea calității de asociat, membru în organele de conducere, administrare sau control la societăți civile, societăți, inclusiv bănci sau alte instituții de credit, societăți de asigurare sau financiare, companii naționale ori regii autonome; desfășurarea de activități comerciale direct sau prin persoane interpuse; dobândirea calității de membru al unui grup de interes economic; subordonarea scopurilor și doctrinelor politice; dobândirea calității de membru al unui partid politic sau desfășurarea de activități cu caracter politic; exprimarea sau manifestarea convingerilor lor politice în exercitarea atribuțiilor de serviciu; manifestări contrare demnității funcției pe care o ocupă ori de natură să afecteze imparțialitatea sau prestigiul acesteia; încălcarea incompatibilităților prevăzute de Codul de procedură civilă și de Codul de procedură penală; neaducerea imediată la cunoștința președintelui instanței orice ingerință în actul de justiție, de natură politică sau economică, din partea unei persoane fizice sau juridice ori a unui grup de persoane.

Deci, pentru comiterea unor asemenea abateri disciplinare, judecătorii pot fi sancționați în baza art. 108 alin. (1) din *Legea nr. 161/2003,* în raport cu gravitatea abaterilor, cu următoarele măsuri: *suspendarea din funcție pe timp de maximum 6 luni* sau *îndepărtarea din magistratură*.

În acest context, atragem atenția la un moment problematic, legat de coroborarea dispozițiilor art. 108 alin. (1) din *Legea nr. 161/2003* cu art. 100 alin. (2) din *Legea nr. 303/2004* (introdus recent [6]), care stabilește: „[p]rin derogare de la dispozițiile legilor speciale care reglementează răspunderea disciplinară, sancțiunile disciplinare care pot fi aplicate pentru abaterile disciplinare prevăzute la art. 99 lit. b), d) și t) teza întâi nu pot consta în cele prevăzute la art. 100 lit. a)-d) [7]".

Reamintim că art. 99 lit. b), d) și t) din *Legea nr. 303/2004* reglementează următoarele abateri disciplinare: lit. b) – *„încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii";* lit. d) – *„desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de servici";* lit. t) teza întâi – „*exercitarea funcției cu rea-credință".*

După cum se poate observa, cu excepția abaterii disciplinare prevăzute la lit. t) din art. 99 al *Legii nr. 303/2004*, celelalte abateri coincid cu unele abateri disciplinare deduse din art. 101-105 din *Legea nr. 161/2003* (enunțate mai sus). În pofida acestui fapt, legiuitorul expres stabilește că pentru asemenea abateri nu pot fi aplicate sancțiunile prevăzute la art. 100 lit. a)-d) din *Legea 303/2004*, adică: „a) avertismentul; b) diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu până la 25% pe o perioadă

[6] Articolul 100 din *Legea nr. 303/2004* a fost completat cu alin. (2) prin Legea nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018.

[7] Articolul 100 lit. a)-d) din *Legea nr. 303/2004*: *„a) avertismentul; b) diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu până la 25% pe o perioadă de până la un an; c) mutarea disciplinară pentru o perioadă efectivă de la un an la 3 ani la o altă instanță, chiar de grad imediat inferior; d) suspendarea din funcție pe o perioadă de până la 6 luni".*

de până la un an; c) mutarea disciplinară pentru o perioadă efectivă de la un an la 3 ani la o altă instanță, chiar de grad imediat inferior; d) suspendarea din funcție pe o perioadă de până la 6 luni". Deci, putem conchide că sancțiunea *suspendării din funcție* nu poate fi aplicată pentru comiterea majorității abaterilor prevăzute de *Legea nr. 161/2003,* sancțiunea aplicabilă în asemenea cazuri fiind doar *îndepărtarea din magistratură.*

Pornind de la aceasta, dar și din considerentele enunțate mai sus, în opinia noastră, reglementarea abaterilor disciplinare și a sancțiunilor aplicabile în Legea citată – *nr. 161/2003*, este de natură să creeze doar colizii juridice și confuzii în procesul de calificare a faptelor comise de către judecători și de identificare a sancțiunii disciplinare ce urmează a fi aplicată. Soluția optimă în acest caz, în opinia noastră, ar fi concentrarea materiei disciplinare exclusiv în Legea-cadru (*Legea nr. 303/2004*), iar în *Legea nr. 161/2003* să fie formulate doar norme de blanchetă (care să facă trimitere la Legea-cadru în domeniu) **[**83, p. 194-195**]**.

Referitor la practica disciplinară, constatăm că sancțiunea *suspendării* este mai frecvent aplicată comparativ cu *mutarea disciplinară*. În acest sens, potrivit rapoartelor anuale ale Consiliului Superior al Magistraturii, în anul 2013 – sancțiunea a fost aplicată într-un singur caz **[**252**]**; la fel și în anul 2014 **[**254**]**; în anul 2015 – sancțiunea a fost aplicată de 5 ori **[**253**]**; în anii 2016 **[**199**]** și 2017 – a câte patru ori; iar în anul 2018 – doar o singură dată din două acțiuni disciplinare, întrucât în celălalt caz, sancțiunea a fost înlocuită cu diminuarea indemnizației **[**251**]**.

În general, o astfel de sancțiune s-a aplicat pentru comiterea următoarelor fapte: refuzul de a se prezenta la instanță și la ședința de judecată; refuzul de a participa la deliberări; refuzul de a îndeplini o îndatorire de serviciu; absențe nemotivate de la serviciu; exercitarea funcției cu gravă neglijență etc. **[**125, p. 506**]**.

Vorbind în continuare despre *sancțiunile care desființează raportul de serviciu,* reiterăm că din categoria acestora face parte *excluderea din magistratură* (varianta din România) sau *eliberarea din funcția de judecător* (varianta din Republica Moldova). În plus, în Republica Moldova, atestăm și o a doua sancțiune din această categorie, fiind vorba despre *eliberarea din funcția de președinte sau vicepreședinte de instanță.*

Așadar, *excluderea din magistratură* este ultima sancțiune disciplinară, reglementată în *Legea nr. 303/2004*, fiind, totodată, și cea mai severă, întrucât presupune desființarea raportului de serviciu al magistratului, astfel că în urma aplicării acestei sancțiuni, judecătorul își pierde calitatea deținută. Pe lângă aceasta, severitatea sancțiunii este determinată și de consecințele pe care le generează, după cum urmează: judecătorul nu poate ocupa nicio funcție de specialitate juridică timp de 3 ani (art. 108 alin. (3) din *Legea nr. 161/2003*); judecătorul nu poate participa la concursul pentru numirea în magistratură a persoanelor cu vechime în specialitate de cel puțin 5 ani (art. 33 alin. (1) din *Legea nr.*

303/2004); judecătorul nu beneficiază de pensia de serviciu (art. 82 alin. (5) teza finală din *Legea nr. 303/2004*).

Dincolo de aceste momente este de precizat că sancțiunea în discuție este reglementată și de art. 108 alin. (1) lit. (b) din *Legea nr. 161/2003,* sub denumirea de „îndepărtarea din magistratură", putând fi aplicată pentru încălcarea dispozițiilor art. 101-105 și 107 din aceeași lege (deci pentru abaterile disciplinare formulate și expuse ceva mai sus).

În practica disciplinară din România, această sancțiune s-a aplicat pentru comiterea următoarelor fapte: deținerea concomitentă a funcției de judecător în România și a celei de judecător în cadrul misiunii EULEX, fără a urma procedura de selecție și detașare și a obține acordul secției pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii; absențele nemotivate de la serviciu; nemotivarea unui număr mare de hotărâri judecătorești; imixtiunea în activitatea altui magistrat, solicitarea și obținerea publicării unor articole de presă denigratoare la adresa unui alt judecător; soluționarea unor dosare în care judecătorul era în relații apropiate cu una dintre părți; refuzul de a îndeplini o îndatorire de serviciu; exercitarea funcției cu rea-credință etc.

În *Legea Republicii Moldova nr. 178/2014* (art. 6 alin. (6), sancțiunea *eliberării din funcţia de judecător* este determinată ca fiind „încetarea de drept a împuternicirilor judecătorului ca urmare a comiterii unei abateri disciplinare grave sau repetate. Propunerea de eliberare din funcţia de judecător este înaintată de Consiliul Superior al Magistraturii în modul stabilit de lege".

Totodată, Legea citată explică și sancțiunea de *eliberare din funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte de instanţă*, precizând că aceasta „se aplică pentru abaterile disciplinare grave sau repetate stabilite la art. 4 alin. (2) al prezentei legi şi presupune încetarea mandatului de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti. Propunerea de eliberare din funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte de instanţă se înaintează de Consiliul Superior al Magistraturii, în modul stabilit de lege" (art. 6 alin. (7). În România, o astfel de sancțiune a fost exclusă din legislație.

Evident, și în cazul Republicii Moldova sancțiunea *eliberării din funcție* este cea mai severă, întrucât condiționează anumite consecințe pentru persoanele sancționate. În acest sens, potrivit art. 7 alin. (7) și (8) din *Legea nr. 178/2014*:

- „Judecătorul faţă de care a fost aplicată sancţiunea eliberării din funcţia de judecător nu poate fi ales sau numit ulterior, timp de cinci ani, în nici o funcţie din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii şi organele specializate şi nu poate activa în cadrul Institutului Naţional de Justiţie, atît în funcţii administrative, cît şi în calitate de formator";

- „Judecătorul eliberat din funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti poate solicita promovarea într-o instanţă judecătorească superioară sau numirea în funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei judecătoreşti doar după expirarea a 2 ani din ziua aplicării sancţiunii disciplinare de eliberare din funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte de instanţă".

O altă consecință nu mai puțin severă este prevăzută în art. 25 alin. (3^1) din *Legea nr. 544/1995* **[**170**]**, potrivit căruia eliberarea din funcţie a judecătorului în baza temeiului specificat la alin. (1) lit. f) al aceluiași articol, adică a „comiterii unei abateri disciplinare specificate în *Legea nr. 178/2014*", atrage lipsirea acestuia de dreptul la indemnizaţia unică de concediere, prevăzută la art. 26 alin. (3) din aceeași Lege, şi la stabilirea pensiei în condiţiile art. 32. Judecătorii care cad sub incidenţa acestei dispoziții vor avea dreptul la pensie pentru limită de vârstă conform condiţiilor generale stabilite de *Legea nr. 156/1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat*.

Dincolo de aceste consecințe valabile pentru toți judecătorii, art. 7 alin. (6) din *Legea nr. 178/2014,* specifică și consecințele sancțiunilor disciplinare aplicate *judecătorilor demisionați.* Potrivit acestuia, în cazul aplicării faţă de judecătorul demisionat a sancţiunii disciplinare prevăzute de art. 6 alin. (1) lit. d) – *eliberarea din funcția de judecător*, acestuia îi va fi retrasă indemnizaţia unică de concediere [8] şi îi va fi recalculată pensia, potrivit art. 25 alin. (3^1) din *Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului*.

Pe lângă consecințele sancționării, din aceste dispoziții se poate deduce că față de această categorie de judecători – *judecători demisionați* – poate fi aplicată doar sancțiunea eliberării din funcție, întrucât alte precizări legea nu conține. În același timp, reiterăm că potrivit art. 25 alin. (6) din *Legea nr. 544/1995:* „[j]udecătorul este considerat demisionat atîta timp, cît respectă prevederile art. 8, păstrează cetăţenia Republicii Moldova şi nu comite fapte ce discreditează justiţia sau compromit cinstea şi demnitatea de judecător." Este de remarcat că datorită acestei prevederi, legiutorul din Republica Moldova a asigurat ca nu numai judecătorii în funcție, dar și judecătorii demisionați să nu discrediteze justiția și să nu compromită cinstea și demnitatea de judecător **[**83, p. 199**]**.

Revenind la sancțiunea eliberării din funcția de judecător, precizăm că în pratica disciplinară moldovenească aceasta a fost aplicată pentru asemenea abateri disciplinare precum:

- *încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei* (abatere constatată în fapta de soluționare a cererii de asigurare a acțiunii fără a emite în modul cerut de lege încheierea de punere pe rol a cererii de chemare în judecată, în special, fără semnarea acesteia, ulterior prin hotărârea sa, judecătorul dispunând și suspendarea unui act care nu a fost anexat la dosar; prin emiterea încheierii de aplicare a măsurii de asigurare a acțiunii, judecătorul a blocat activitatea normală a subiectului în cauză, fapt ce a generat prejudicii iremediabile – fapta inițial a fost sancționată cu *avertisment*, sancțiune anulată ulterior și substituită cu *eliberarea din funcția de judecător* **[**250**]**);

- *alte manifestări care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, comise în exercitarea atribuţiilor de serviciu sau în afara acestora* (art. 4 alin. (1) lit. p) din *Legea nr. 178/2014*) abatere constatată în fapta judecătorului, care a contractat împrumuturi de la mai multe

[8] Potrivit art. 26 alin. (3) din *Legea nr. 544/1995*: „Judecătorului demisionat sau pensionat i se plăteşte o indemnizaţie unică de concediere egală cu 50% din produsul înmulţirii salariului său mediu lunar la numărul de ani complet lucraţi în funcţia de judecător."

persoane fizice (în număr de trei), iar la scadență nu le-a restituit; la insistenţa împrumutătorilor de a li se restitui sumele, ultimii au rămas doar cu promisiuni, iar în unele cazuri chiar şi cu ameninţări **[**249**]**.

Un moment important ce merită atenție în context, ține de faptul că atât *eliberarea din funcția de judecător*, cât și *eliberarea din funcția de președinte sau vicepreședinte de instanță,* ca sancțiuni disciplinare, pot fi aplicate pentru comiterea de abateri disciplinare *grave* sau *repetate* (moment inclus relativ recent în Legea-cadru prin *Legea de modificare nr. 136 din 19.07.18* **[**171**]**). Prin urmare, apare inevitabil întrebarea, ce trebuie înțeles prin abatere *gravă* și abatere *repetată*? În încercarea de a da un răspuns, constatăm că *Legea nr. 178/2014*, definește în art. 7 alin. (3), *abaterea disciplinară repetată*, precizând că: „[c]omiterea repetată a unei abateri disciplinare reprezintă comiterea unei abateri disciplinare în perioada de acţiune a sancţiunii disciplinare anterioare, indiferent de tipul abaterii disciplinare comise. Totodată, aceasta constituie o circumstanţă agravantă şi se ia în considerare la stabilirea sancţiunii pentru următoarea abatere disciplinară comisă".

Apreciind necesitatea și utilitatea unei astfel de precizări legislative, totuși constatăm, în același timp, că legea nu definește nici într-un fel *abaterea gravă*, ceea ce evident lasă o marjă prea largă de apreciere pentru colegiul disciplinar în procesul de individualizare a sancțiunii disciplinare aplicate judecătorilor pentru comiterea de abateri disciplinare **[**83, p. 201**]**.

Cu toate acestea, unele coordonate/repere pentru individualizarea sancțiunilor sunt circumscrise de art. 7 alin. (2) din *Legea nr. 178/2014*, care prevede: „[s]ancţiunile disciplinare se aplică proporţional gravităţii abaterii disciplinare comise de judecător şi de circumstanţele personale ale acestuia. Gravitatea abaterii disciplinare este determinată de natura faptei comise şi de consecinţele produse. Consecinţele produse sînt evaluate avînd în vedere atît efectele asupra persoanelor implicate în procesul judiciar în cadrul căruia s-a comis fapta, cît şi efectele asupra imaginii şi prestigiului justiţiei".

La acest capitol, legislația românească conține și mai puține prevederi, specificând doar că „sancțiunile disciplinare se pot aplica judecătorilor proporțional / în raport cu gravitatea abaterilor" (art. 108 alin. (1) din *Legea nr. 161/2003* și art. 100 alin. (1) din *Legea nr. 303/2004*). În acest sens, doar art. 48 alin. (6) din *Legea nr. 317/2004* prevede suplimentar că: „[s]ecțiile Consiliului Superior al Magistraturii, (…), aplică una dintre sancțiunile disciplinare prevăzute de lege, în raport cu gravitatea abaterii disciplinare săvârșite de judecător (...) și cu circumstanțele personale ale acestuia."

Pornind de la faptul că nici vechea reglementare din România și nici cea actuală nu au stabilit repere concrete avute în vedere la aplicarea sancțiunilor, în jurisprudența disciplinară au fost reținute următoarele criterii **[**125, p. 511**]**: gravitatea concretă a faptei comise; caracterul repetitiv al acesteia; consecințele negative asupra drepturilor părților; circumstanțele personale ale magistratului; poziția procesuală a magistratului în cursul cercetării disciplinare și în cursul judecății; sancționarea anterioară a judecătorului; caracterul gradual al angajării răspunderii disciplinare etc.

La acest subiect, în doctrină se atrage atenția că în orice caz, sancţiunea disciplinară aplicată magistratului trebuie să fie proporţională cu abaterea comisă şi definită în termeni clari în lege. Pentru a da eficienţă principiului proporţionalităţii, instanţele disiciplinare, la individualizarea sancţiunilor aplicate magistratului, trebuie să aibă în vedere mai multe criterii: împrejurările concrete ale comiterii abaterii, consecinţele acţiunii magistratului în activitatea judiciară, atingerea adusă prestigiului justiţiei, circumstanţele personale ale acestuia (vechimea în instanţă, conduita sa anterioară comiterii abaterii şi pe parcursul cercetării disciplinare, evaluarea profesională în timp etc.) **[**45, p. 30**]**.

Prin urmare, în baza celor expuse conchidem că, atât în România, cât și în Republica Moldova, responsabilitatea individualizării sancțiunilor disciplinare aplicate judecătorilor pentru abaterile disciplinare comise revine în totalitate subiecților competenți de atragerea la răspundere disciplinară a acestora, ceea ce reprezintă un moment vulnerabil pentru judecători în calitatea lor de subiecți ai răspunderii disciplinare.

Radierea sancțiunilor disciplinare. În doctrină, se susține că radierea sancțiunii disciplinare are un rol asemănător *reabilitării penale*, pentru că îndeplinește o funcție educativă, de recuperare morală a persoanelor care au nesocotit dispozițiile legale **[**273, p. 549**]**.

În acest sens, *Legea României nr. 303/2004* nu prevede instituția radierii sancțiunilor disciplinare, ceea ce a determinat argumentarea, în doctrină, a necesității de introducere a acestei instituții în legislația românească, din cel puțin câteva considerente **[**125, p. 510; 236, p. 392**]**: - ea a existat în vechile legi de organizare judecătorească (de exemplu, în *Legea nr. 726/1943, Legea nr. 58/1968* etc.); - este reglementată de statutul altor categorii profesionale (de exemplu, în cazul funcționarilor publici, în cazul polițiștilor și al militarilor, în cazul personalului didactic, în cazul executorilor judecătorești etc.); - este reglementată și în legislația din alte state. De exemplu, în Spania, conform art. 416 alin. (2) din *Legea nr. 6/1985 privind puterea judiciară*, abaterile disciplinare foarte grave se prescriu în 2 ani, cele grave după un an, iar cele minore după 6 luni.

Potrivit cercetătorilor **[**125, p. 510**]**, chiar dacă instituția radierii sancțiunilor disciplinare nu este prevăzută în mod expres de *Legea nr. 303/2004*, există unele dispoziții în această lege care înlătură, cel puțin parțial, efectele aplicării unei sancțiuni disciplinare. Astfel, potrivit art. 44 alin. (1) din Legea citată, pot participa la concursul de promovare la instanțele imediat superioare judecătorii care nu au fost sancționați disciplinar în ultimii 3 ani. Așadar, conform acestui text de lege, sancțiunea disciplinară aplicată este implicit radiată după trecerea termenului de 3 ani de la rămânerea definitivă a sancțiunii, în cazul în care judecătorii vor să promoveze la tribunal sau la curtea de apel. De asemenea, conform art. 48 alin. (1) și (2) din *Legea nr. 303/2004*, pot participa la concurs sau examen pentru numirea în funcțiile de președinte și vicepreședinte la judecătorii, tribunale, tribunale specializate și curți de apel judecătorii care nu au fost sancționați disciplinar în ultimii 3 ani. Așadar, și în cazul accederii la funcții

de conducere până inclusiv la nivelul curții de apel, sancțiunea disciplinară aplicată este implicit radiată după încetarea unui termen de 3 ani de la rămânerea definitivă a acesteia.

Totuși, în cazul promovării în funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție, situația este diferită. Astfel, conform art. 52 alin. (3) din *Legea nr. 303/2004,* pot participa la concursul de promovare în funcția de judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție judecătorii care **nu au fost niciodată sancționați disciplinar**. Prin urmare, conform textului de lege, un judecător sancționat disciplinar, indiferent de sancțiunea aplicată, nu va putea promova niciodată la Înalta Curte de Casație și Justiție, întrucât nu îndeplinește una din condițiile stabilite de lege pentru promovare, respectiv lipsa sancțiunilor disciplinare **[**125, p. 510**]**.

Spre deosebire de legislația românească, legiuitorul din Republica Moldova nu a stabilit astfel de condiții severe. Incidente în acest caz sunt doar dispozițiile art. 7 din *Legea nr. 178/2014,* care prevăd atât instituția radierii sancțiunilor disciplinare, cât și consecințele aplicării acestora. Astfel, potrivit alin. (4) al acestui articol: [d]acă în termenul de acţiune a sancţiunilor disciplinare prevăzute la art. 6 alin. (1) lit. a)-c) şi alin. (2) faţă de judecător nu se aplică o nouă sancţiune disciplinară, se consideră că el nu a fost sancţionat disciplinar". Deci, se poate deduce că sancțiunile disciplinare se radiază de drept în momentul în care expiră termenul pentru care au fost aplicate.

La rândul său, alin. (5) al articolului citat prevede: „[p]e perioada acţiunii sancţiunilor disciplinare judecătorul nu poate fi transferat, numit în funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte de instanţă sau promovat în altă instanţă." Deci, anume acestea sunt efectele complementare ale sancțiunilor disciplinare aplicate judecătorilor.

Așadar, din câte se poate observa, legislaţia României și a Republicii Moldova conţine unele reguli concrete de aplicare a sancţiunilor disciplinare, care chiar dacă pe alocuri necesită completări și detalieri, sunt de natură să contribuie într-o anumită măsură la desfăşurarea transparentă şi previzibilă a procedurii disciplinare în ansamblu **[**82, p. 23**]**.

Apreciind ca binevenite asemenea reglementări, totuşi ţinem să subliniem **[**82, p. 23**]** necesitatea unei clasificări a abaterilor disciplinare în funcţie de gravitatea acestora în: *uşoare* şi *grave*, moment de natură să faciliteze identificarea sancţiunii corespunzătoare aplicabile. Mai mult, în viziunea noastră, legiuitorul ar trebui să concretizeze cel puţin cazurile în care poate fi aplicată cea mai severă sancţiune (eliberarea din funcţie) şi cea de natură pecuniară. Acest moment ar conferi mai multă predictibilitate și proporționalitate procesului disciplinar **[**83, p. 206-207**]**.

În **concluzie**, precizăm că asigurarea legislativă completă şi corespunzătoare a răspunderii disciplinare a judecătorilor merită o atenţie specială atât din partea specialiştilor, cât şi a legiuitorului în ambele sisteme de drept, în vederea optimizării acesteia **[**81, p. 185-186; 91, p. 143-144**]**. Această soluție se impune mai ales din considerentul că pentru realizarea răspunderii judecătorilor este necesar un mecanism eficient, care trebuie să fie ireproşabil **[**301, p. 15; 300, p. 16; 313, p. 13**]**, adică faptul

abaterii concrete a judecătorilor trebuie să fie demonstrat, vinovăţia în comiterea acesteia – confirmată, iar sancţiunea trebuie să fie echitabilă (dreaptă, justă), adecvată şi proporţională. Mai mult, sancţionarea judecătorului pentru comiterea de abateri disciplinare trebuie să fie nu doar adecvată, dar şi inevitabilă. Aceasta este o axiomă, deoarece „răul trebuie să fie pedepsit". În acelaşi timp, sancţiunea trebuie să urmărească şi un scop profilactic **[**82, p. 23**]**, adică pentru alţi judecători trebuie să devină evident că în caz de comitere a abaterilor asemănătoare, în mod obligatoriu va urma sancţionarea disciplinară.

În fine, suntem de părerea că pentru asigurarea unei proceduri disciplinare eficiente și echitabile în cazul magistraților este absolut necesar de a respecta un set de condiții cu valoare de principiu, printre care: prezumția nevinovăției judecătorului, garantarea dreptului la apărare, contradictorialitatea, proporționalitatea, legalitatea și unicitatea sancțiunii.

3.4. Concluzii la capitolul III

Pornind de la izvoarele disciplinei judiciare (legea și jurământul depus de judecător la investirea în funcție) și specificul unor abateri și sancțiuni disciplinare, în cadrul instituției răspunderii disciplinare a magistraților, reglementată în legislația României și a Republicii Moldova, identificăm două forme de răspundere juridică: *disciplinară* și *constituțională*.

În acest sens, este relevant faptul că mai multe abateri disciplinare, prevăzute de legea celor două state, sunt legate de „încălcarea jurământului" sau „nerespectarea regimului incompatibiltăţilor, restricțiilor și interdicțiilor", moment ce sugerează clar şi precis esenţa încălcării, ce nu poate fi redusă exclusiv la disciplina judiciară. Asemenea abateri admise/comise de judecători trebuie calificate ca *delicte constituţionale*, iar sancţiunea aplicată (care poate fi doar eliberarea din funcție) – ca una *constituţională.*

Astfel, chiar dacă *de iure* răspunderea constituţională a judecătorilor nu este consacrată, *de facto* aceasta poate fi atestată şi dedusă din normele juridice în materie, fiind categoric distinctă față de răspunderea disciplinară a acestora. În esență, *răspunderea disciplinară* trebuie înțeleasă ca având un rol de disciplinare a judecătorului, în timp ce *răspunderea constituțională* – ca o măsură de încetare a „mandatului de judecător".

În vederea consolidării ambelor forme de răspundere juridică, considerăm absolut necesară delimitarea lor expresă în legislația celor două state, cu indicarea concretă a abaterilor disciplinare și a delictelor constituționale, precum și a sancțiunilor aplicabile.

În plus, pentru consolidarea răspunderii disciplinare a judecătorilor, considerăm necesare și binevenite următoarele măsuri:

În primul rând, expunerea limitativă în conţinutul legii a abaterilor disciplinare care, în acelaşi timp, trebuie să fie bine corelate cu obligaţiile judecătorului prevăzute de lege (nu doar de legea-cadru, dar şi de legislaţia procesuală) **[**82, p. 20; 81, p. 180**]**.

Evident, avantajul unei liste detaliate exhaustive a abaterilor disciplinare rezidă atât în previzibilita-tea aplicării prevederilor legii, cât și în prevenirea unor abuzuri de interpretare de către organele de resort. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că dezavantajul unei astfel de abordări rezidă în posibilitatea existenței unor fapte ce nu pot fi încadrate în una din abaterile prevăzute de lege. În opinia noastră, un astfel de dezavantaj ar putea fi exclus în cazul în care legiuitorul ar formula componențele abaterilor disciplinare în colaborare strânsă cu reprezentanții puterii judiciare (în special, CSM) și în baza jurispru-denței constante a Colegiului disciplinar al magistraților **[**83, p. 140**]**. Pe de altă parte, în condițiile în care statutul judecătorului va fi suficient de clar în materia obligațiilor, interdicțiilor și restricțiilor, identificarea și formularea abaterilor disciplinare nu va prezenta nici o dificultate pentru legiuitor **[**83, p. 141**]**.

În al doilea rând, ar fi binevenită o clasificare legală expresă a abaterilor disciplinare în funcție de gravitatea lor, cu indicarea sancțiunii disciplinare aplicabile fiecărei categorii. Acest moment ar permite evitarea abuzurilor în calificarea abaterilor comise și identificarea sancțiunii disciplinare ce urmează a fi dispuse.

În al treilea rând, este necesar ca în lege să fie accentuată condiția conform căreia atragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor este posibilă doar dacă abaterile imputate sunt comise/admise cu intenție sau neglijență gravă (cerință conformă standardelor europene în materie). În legătură cu aceasta, legiuitorul din Republica Moldova urmează să definească expres în lege, noțiunea de *neglijență gravă*.

În al patrulea rând, în Republica Moldova, pornind de la numărul mare de abateri disciplinare reglementate expres de lege, precum şi a variatelor forme de comitere a acestora, considerăm binevenit a completa spectrul sancţiunilor disciplinare aplicabile judecătorilor (la moment acestea fiind în număr de patru), ceea ce ar permite o dozare proporțională a acestora în raport cu faptele comise (respectarea principiului proporționalității) **[**83, p. 180**]**. O sancțiune binevenită în acest sens ar fi *retrogradarea în grad profesional* (sancțiune recent introdusă în legislația României).

În al cincilea rând, în România, reglementarea dublă a abaterilor disciplinare și a sancțiunilor aplicabile, în *Legea nr. 161/2003* și în *Legea nr. 303/2004*, este de natură să creeze doar colizii juridice și confuzii în procesul de calificare a faptelor comise de către judecători și de identificare a sancțiunii disciplinare ce urmează a fi aplicată. Soluția optimă în acest caz, ar fi concentrarea materiei disciplinare exclusiv în Legea-cadru (*Legea nr. 303/2004*), iar în *Legea nr. 161/2003* să fie formulate doar norme de blanchetă (care să facă trimitere la Legea-cadru în domeniu) **[**83, p. 194-195**]**.

În fine, implementarea propunerilor expuse este justificată și de faptul că atât în România, cât și în Republica Moldova, la moment, responsabilitatea individualizării sancțiunilor disciplinare aplicate judecătorilor pentru abaterile disciplinare comise revine în totalitate subiecților competenți (în lipsa unor reglementări legale exprese), ceea ce reprezintă un moment vulnerabil pentru judecători în calitatea lor de subiecți ai răspunderii disciplinare.

IV. RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORULUI: TEMEIURI ȘI PARTICULARITĂȚI DE APLICARE

4.1. Considerații preliminare cu privire la răspunderea penală a judecătorului

Într-o prezentare succintă a condițiilor răspunderii funcționarului se poate aprecia că răspunderea persoanei fizice, care prin numire a devenit funcționar public, este determinată de funcția publică pe care o exercită. În alți termeni, se poate vorbi despre o răspundere juridică a funcționarilor publici numai în cazul încălcării de către aceștia a normelor juridice, în calitatea lor de funcționari, ori în raport de funcția pe care o dețin **[**119, p. 88-89**]**. În ceea ce privește răspunderea penală a celui care îndeplinește o funcție publică, ca formă a răspunderii juridice, precizăm că aceasta intervine în ipoteza în care funcționarul public a săvârșit o infracțiune în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea **[**119, p. 89**]**.

În general, răspunderea penală a funcționarului public este o răspundere penală cu subiect activ calificat, ale cărei caracteristici sunt expres definite de legea penală. Cu toate acestea, funcționarul public poate săvârși o serie de infracțiuni care, deși nu sunt specifice activității sale, se regăsesc adesea fie în mod autonom, fie în concurs cu infracțiuni de serviciu sau infracțiuni de corupție **[**210, p. 203**]**.

Aminitim în context că *răspunderea penală* a fost definită în doctrină ca „raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii între stat, pe de o parte, și infractor pe de altă parte, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului de a aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității legii” **[**20, p. 311**]**.

Instituția juridică în cauză este aplicabilă și categoriei profesionale a *magistraților* (judecătorilor), chiar dacă ei sunt cei care aplică legea, întrucât într-un stat de drept magistrații nu au o imunitate absolută atunci când încalcă obligațiile ce derivă din lege ori Constituție **[**89, p. 110-111; 77, p. 51-52**]** și care se circumscriu funcției pe care o ocupă. În general, pentru modul în care își exercită atribuțiile specifice funcției și îndeplinește obigațiile ce derivă din aceasta, magistratul răspunde în una din modalitățile prevăzute de lege (penal, civil, disciplinar sau moral) **[**83, p. 212**]**.

Însăși ideea răspunderii penale a magistratului nu este nouă, ea a fost cuprinsă și în *Codul penal francez* din 1810, în care erau incriminate faptele funcţionarului public, în general, iar anumite texte făceau referiri explicite la magistraţi. Desigur, instituția poate fi atestată cu mult înainte de această perioadă, fiind cunoscut faptul că în trecut sancțiunile aplicate magistraților erau drastice (sancţionarea pecuniară, pedepse corporale, recunoaşterea publică a vinei, pedeapsa cu moartea), tocmai pentru percepţia actului emis de magistrat care, de multe ori, era asimilat actului divin, o nedreptate din partea celui învestit cu această putere fiind greu de acceptat **[**119, p. 71-71**]**.

În prezent, magistratul nu poate fi considerat un subiect de drept penal fără a se ţine seama de funcţia sa și, mai ales, fără a se face referiri la statutul său. În legătură cu aceasta, în doctrină **[**119, p. 74**]** destul de sugestiv s-a conturat esența instituției răspunderii penale a magistratului, menționându-se că „exercitarea atribuțiilor cu rea-credință, gravă neglijență ori nerespectarea normelor procedurale de către magistrat în activitatea judiciară ce a avut ca rezultat pronunțarea unei hotărâri sau soluții greșite, contrare realității și normelor legale aplicabile în cauză ori drepturilor și libertăților fundamentale ale părților, angajează răspunderea juridică penală a magistraților în condițiile legii". Este de observat că definiția dată valorifică două standarde importante recunoscute în plan internațional: în primul rând, „răspunderea penală a unui judecător nu poate fi antrenată pentru modul de interpretare a legii, apreciere a faptelor sau evaluare a probelor, cu excepția cazurilor de rea-credință" **[**258, par. 68**]** și, în al doilea rând, „răspunderea penală nu trebuie să se aplice judecătorilor pentru greșeli neintenționate în exercițiul funcțiunii" **[**10, par. 75**]**.

Recunoașterea magistratului ca subiect de drept penal și admiterea cercetării lui penale este consacrată expres în legile de organizare judiciară ale României și Republicii Moldova. În România, relevante în acest sens sunt art. 94, art. 65 alin. (1) lit. f) și art. 62 alin. (1) și (2) din *Legea nr. 303/2004* **[**183**]**. Bunăoară, art. 94 din legea citată expres prevede că „Judecătorii (…) răspund civil, disciplinar şi penal, în condiţiile legii". În raport cu aceste prevederi legale, Curtea Constituțională a României a a confirmat cele trei tipuri de răspundere a magistraților generate de exercitarea funcției specifice, și anume penală, disciplinară și civilă. Prin urmare, din perspectiva răspunderii penale nu există nicio diferență de tratament între magistrați și alți cetățeni, întrucât, dacă sunt lezate valorile sociale ocrotite de legea penală, aceștia, indiferent de calitatea pe care o au, pot fi incriminați ca subiecți activi ai unor infracțiuni **[**102, par. 21-25; 107, par. 18**]**.

În cazul Republicii Moldova nu atestăm o consacrare expresă a formelor de răspundere juridică de care este pasibil judecătorul. Din economia *Legii-cadru* în domeniu (*Legea nr. 544/1995* **[**170**]**), poate fi dedusă doar posibilitatea atragerii acestuia la răspundere penală (art. 19) **[**83, p. 214**]**.

Vorbind nemijlocit despre *răspunderea penală a judecătorului*, precizăm că Curtea Constituțională a României distinge între răspunderea penală pentru fapte săvârșite în exercitarea funcțiilor și răspunderea penală ce intervine în cazul săvârșirii de fapte ce nu interferează cu exercitarea funcției de judecător **[**107, par. 22**]**. Chiar dacă la o primă vedere o astfel de delimitare pare a fi destul de simplă, totuși, atragem atenția că ea este foarte importantă, mai ales, sub aspectul imunității de care se bucură judecătorul care, după cum am enunțat anterior în lucrare, este una exclusiv funcțională. Respectiv, imunitatea este recunoscută și poate fi invocată doar în cazul atragerii la răspundere penală pentru fapte săvârșite în exercitarea funcției de judecător.

Privind dintr-o perspectivă mai largă, considerăm că *răspunderea penală a judecătorului* este posibilă în trei ipostaze **[**86, p. 90; 85, p. 4-5; 83, p. 214**]**: răspunderea penală în calitate de persoană

fizică (subiect general); răspunderea penală în calitate de funcționar public (subiect calificat); răspunderea penală în calitate de judecător (subiect calificat special).

În primul caz, magistratul în calitate de persoană fizică sau subiect general de drept este pasibil de răspundere penală pentru comiterea oricărei fapte incriminate de legea penală. În acest sens, nu există nicio îndoială că judecătorul trebuie să răspundă ca orice altă persoană pentru infracţiunile pe care le-ar săvârşi fără a avea legătură cu exercitarea profesiei sale (moment recunoscut și în plan internațional într-un context mai general: „atunci când nu exercită funcții judiciare, judecătorii sunt responsabili civil, penal sau administrativ ca și orice alt cetățean” **[**258, par. 71**]**; „judecătorii trebuie să fie răspunzători penal în fața legii ordinare pentru infracțiuni comise în afara funcției lor juridice” **[**10, par. 75**]**). Calitatea de judecător nu-l poate absolvi de răspundere şi nu constituie nici circumstanţă atenuantă, ba chiar dimpotrivă **[**11, p. 144**]**.

În al doilea caz, magistratul, exercitând o funcție publică și fiind deci un funcționar public în cadrul sistemului judecătoresc, ca serviciu public **[**92, p. 41**]**, este pasibil de răspundere penală pentru faptele interzise de legea penală săvârșite în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea. În acest caz, magistratul va răspunde pentru fapte comise de subiecți activi calificați, expres reglementate de legea penală. Din categoria acestora fac parte infracțiunile de serviciu, de corupție și unele infracțiuni împotriva înfăptuirii justiției.

În al treilea caz, magistratul va răspunde penal și pentru faptele expres prevăzute de legea penală ca fiind comise de *judecători*. De regulă, acestea fac parte din categoria specială a infracțiunilor contra justiției, incluse în Titlul IV din Partea specială a *Noului Cod Penal* al României **[**224**]** (în continuare NCP) și Capitolul XV din Partea specială a *Codului penal* al Republicii Moldova **[**44**]** (în continuare CP al RM).

O viziune similară am atestat și în doctrina de specialitate, în cadrul căreia cercetătorii identifică următoarele trei situații **[**221, p. 20**]**: a) situația în care magistratul apare în calitate de subiect ordinar al unei componențe obișnuite de infracțiune; b) situația în care magistratul apare în calitate de persoană cu funcție de răspundere – subiect al infracțiunii; c) situația în care numai magistratul poate fi în calitate de subiect al infracțiunii – pentru componențele de infracțiune contra justiției.

Orientându-ne de această delimitare (care coincide practic cu viziunea noastră expusă mai sus), în cele ce urmează ne propunem să realizăm o analiză de sinteză asupra problemei răspunderii penale a magistraților în calitate de *funcționari publici* pentru infracțiuni de serviciu și de corupție, în vederea elucidării particularităților acestora, precum și o abordare comparativă a problemei răspunderii magistraților în calitate de *judecători* pentru infracțiunile contra justiției reglementate de legea penală a României și a Republicii Moldova, în vederea precizării specificului acestor fapte penale, particularităților de reglementare și regimului sancționator consacrat în cele două state.

Înainte de a trece nemijlocit la studierea acestor momente, considerăm necesar a reitera unele aspecte legate de *inviolabilitatea* judecătorilor. Necesitatea este determinată de faptul că într-o societate democratică este general acceptat că judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunităţi absolute, ceea ce reliefează problema condiţiilor şi modalităţilor de angajare a răspunderii acestuia.

În acest context, precizăm că condițiile (în special, procedurale) de tragere la răspundere penală a judecătorului din România, diferă de cele din Republica Moldova, pornind chiar de la faptul că legislația română nu instituie expres regimul inviolabilității judecătorului. Cu toate acestea, art. 95 din *Legea nr. 303/2004* prevede **[**183**]**: „(1) [j]udecătorii (...) pot fi percheziționați, reținuți sau arestați numai cu încuviințarea Secției pentru judecători (...) a Consiliului Superior al Magistraturii. (2) În caz de infracțiune flagrantă, judecătorii (...) pot fi reținuți și supuși percheziției potrivit legii, Secția pentru judecători (...) fiind informată de îndată de organul care a dispus reținerea sau percheziția".

Suplimentar, *Legea nr. 317/2004* **[**184**]** prevede la:

- art. 28 alin. (2): „Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, ministrul justiției și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție nu au drept de vot în situațiile în care secțiile îndeplinesc rolul de instanță de judecată (...), la soluționarea (...) cererilor privind încuviințarea percheziției, reținerii, arestării preventive sau arestului la domiciliu cu privire la judecători."

- art. 29 alin. (1): „(...) Ședințele secțiilor în care se soluționează cererile privind încuviințarea percheziției, reținerii, arestării preventive sau arestului la domiciliu cu privire la judecători, (...) nu sunt publice."

- art. 42: „(1) Secția pentru judecători a Consiliului Superior al Magistraturii încuviințează percheziția, reținerea, arestarea preventivă sau arestul la domiciliu cu privire la judecători (...). (3) Dispozițiile prevăzute la alin. (1) și (2) privind percheziția și reținerea nu se aplică în caz de infracțiune flagrantă. (4) Secțiile Consiliului Superior al Magistraturii se pronunță de îndată după primirea sesizării."

- art. 46: „(...) (3) Cercetarea disciplinară se suspendă atunci când împotriva judecătorului (…) cercetat s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale pentru aceeași faptă. (4) Organul de urmărire penală este obligat să comunice Consiliului Superior al Magistraturii și Inspecției Judiciare, într-un termen rezonabil, actul prin care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale. (5) Suspendarea cercetării disciplinare se dispune de inspectorul judiciar prin rezoluție și operează până când soluția pronunțată în cauza care a motivat suspendarea a devenit definitivă."

În baza acestor prevederi legale, putem deduce următoarele momente importante **[**83, p. 218**]**: pornirea urmăririi penale față de judecătorii din România ține de competența organului de urmărire penală; punerea în mișcare a acțiunii penale față de judecător se aduce la cunoștința CSM, în termen rezonabil; aplicarea măsurilor preventive (percheziția, reținerea, arestarea preventivă sau arestul la domiciliu) față de judecători se face cu încuviințarea Secției pentru judecători a CSM; percheziția și

reținerea poate fi aplicată fără încuviințarea Secției doar în caz de infracțiune flagrantă; ședința Secției pentru judecători a CSM în cadrul căreia se soluționează cererea privind încuviințarea aplicării măsurilor preventive față de judecători nu este publică; Secția se pronunță imediat după primirea sesizării; în cazul soluționării cererilor privind încuviințarea aplicării măsurilor preventive față de judecători, Secția îndeplinește rolul de instanță de judecată.

În ce privește Republica Moldova, la acest capitol atestăm următoarele reglementări normative:

- *Legea nr. 544/1995*: „ (...) (4) Urmărirea penală împotriva judecătorului poate fi pornită doar de către Procurorul General sau prim-adjunctul, iar în lipsa acestuia de către un adjunct în temeiul ordinului emis de Procurorul General, cu acordul Consiliului Superior al Magistraturii, în condiţiile Codului de procedură penală. În cazul săvîrşirii de către judecător a infracţiunilor specificate la art. 243, 324, 326 şi 330^2 ale Codului penal al RM, precum şi în cazul infracţiunilor flagrante, acordul Consiliului Superior al Magistraturii pentru pornirea urmăririi penale nu este necesar. (4^1) Hotărîrile prin care Consiliul Superior al Magistraturii își expune acordul sau dezacordul pentru pornirea urmăririi penale în condițiile alin. (4) trebuie să fie motivate și se publică pe pagina web oficială a Consiliului Superior al Magistraturii, cu anonimizarea datelor cu privire la identitatea judecătorului. (5) Judecătorul nu poate fi reţinut, supus aducerii silite, arestat, percheziţionat fără acordul Consiliului Superior al Magistraturii. Toate acţiunile procesuale în privinţa judecătorului, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, pot fi efectuate numai după emiterea ordonanţei de pornire a urmăririi penale, cu respectarea garanţiilor instituite de normele constituţionale şi actele internaţionale. Acordul Consiliului Superior al Magistraturii nu este necesar în caz de infracţiune flagrantă."

- *Legea nr. 947/1996* **[**166**]** – art. 23: „(1) Propunerea Procurorului General sau a prim-adjunctului, iar în lipsa acestuia – a adjunctului desemnat prin ordinul Procurorului General de pornire a urmăririi penale, de reţinere, de aducere silită, de arestare sau de percheziţie a judecătorului se examinează de către Consiliul Superior al Magistraturii imediat, dar nu mai tîrziu de 5 zile lucrătoare. (2) Consiliul Superior al Magistraturii examinează propunerea Procurorului General sau a prim-adjunctului, iar în lipsa acestuia – a adjunctului desemnat prin ordinul emis de Procurorul General doar sub aspectul respectării condiţiilor sau a circumstanţelor prevăzute de Codul de procedură penală pentru dispunerea pornirii urmăririi penale, reţinerii, aducerii silite, arestării sau percheziţiei judecătorului, fără a-şi aroga atribuţiile unei instanţe judecătoreşti. (3) Procurorul General nu participă la deliberare."

Privite comparativ, constatăm că normele legale citate instituie regimuri diferite în cele două state (aspect reflectat sintetic și în Anexa 4), în materia intentării procesului penal față de judecători. În special, vom evidenția următoarele particularități **[**83, p. 220-221**]**:

- pornirea urmăririi penale față de judecători în Republica Moldova nu ține de competența organului de urmărire penală (ca în România), ci de competența Procurorului General sau prim-adjunctul său, iar în lipsa acestuia de către un adjunct în temeiul ordinului emis de Procurorul General;

- punerea în mișcare a acțiunii penale față de judecătorii din Republica Moldova nu doar se aduce la cunoștința CSM, în termen rezonabil, ci se dispune cu acordul acestuia, care nu este necesar doar în cazul săvârşirii de către judecător a infracţiunilor specificate la art. 243, 324, 326 şi 330^2 ale *Codului penal al RM*, precum şi în cazul infracţiunilor flagrante;

- aplicarea măsurilor preventive față de judecătorii din Republica Moldova (percheziția, reținerea, arestarea și aducerea silită), ca și în România, se face cu acordul CSM;

- toate acțiunile procesuale în privința judecătorului, cu excepţia cazurilor de infracţiune flagrantă, pot fi efectuate numai după emiterea ordonanţei de pornire a urmăririi penale;

- acordul CSM din Republica Moldova pentru acțiunile procesuale în privința judecătorului (percheziția, reținerea, arestarea și aducerea silită) nu este necesar în caz de infracţiune flagrantă, în timp ce în România în asemenea condiții se poate aplica doar percheziția și reținerea;

- propunerea de pornire a urmăririi penale, de reţinere, de aducere silită, de arestare sau de percheziţie a judecătorului se examinează de către CSM din Republica Moldova imediat, dar nu mai târziu de 5 zile lucrătoare, în timp ce în România, Secția este obligată să se pronunțe imediat;

- hotărârile prin care CSM din Republica Moldova își expune acordul sau dezacordul pentru pornirea urmăririi penale trebuie să fie motivate și se publică pe pagina web oficială a CSM, cu anonimizarea datelor cu privire la identitatea judecătorului [9] (în România legea precizează doar că ședințele Secției în asemenea cazuri nu sunt publice);

- în fine, dacă în România, în cazul soluționării cererilor privind încuviințarea aplicării măsurilor preventive față de judecători, Secția pentru judecători din cadrul CSM **îndeplinește rolul de instanță de judecată**, atunci în Republica Moldova legea expres prevede că în asemenea cazuri CSM examinează propunerea Procurorului General doar sub aspectul respectării condiţiilor sau a circumstanţelor prevăzute de Codul de procedură penală pentru dispunerea pornirii urmăririi penale, reţinerii, aducerii silite, arestării sau percheziţiei judecătorului, **fără a-şi aroga atribuţiile unei instanţe judecătoreşti.**

Acest ultim moment a fost specificat în lege în rezultatul verificării constituționalității sintagmei „fără a da apreciere calității și veridicității materialelor prezentate de acesta din urmă” din alin. (2) al art. 23 din *Legea nr. 947/1996*, în contextul căreia Curtea Constituțională a RM a reținut următoarele **[**145**]**:

[9] În practică, constatăm că este greu de determiant de ce criterii se conduce CSM când își dă acordul pentru intentarea urmăririi penale față de judecători, întrucât public (pe site-ul CSM) este făcut doar dispozitivul hotărârilor acestuia (lipsind completamente motivarea).

- acordul CSM pentru pornirea urmăririi penale în privința judecătorului, precum și pentru reţinerea, aducerea silită, arestarea sau percheziţionarea judecătorului, reprezintă o garanție legală a consolidării principiilor constituționale privitoare la independența judecătorilor /par. 61/;

- încuviinţarea CSM în cazurile [pornirii urmăririi penale], reţinerii, aducerii silite, arestării, percheziţionării judecătorului constituie o anumită garanţie, care diminuează riscul abuzurilor, acţiunilor arbitrare, precum şi al acuzaţiilor false împotriva judecătorului de către persoane interesate /par. 62/;

- răspunderea penală pentru infracţiunea săvârşită nu este un act de intervenţie în activitatea şi independenţa judecătorilor, ci o tragere legală la răspundere pentru ilegalitatea comisă /par. 68/;

- Procurorul General urmează să argumenteze și să probeze existența condițiilor sau a circumstanţelor prevăzute de Codul de procedură penală pentru dispunerea, după caz, a pornirii urmăririi penale în privința judecătorului, precum și a reţinerii, aducerii silite, arestării sau percheziţionării judecătorului. Corelativ, CSM îi revine sarcina, în temeiul art. 23 alin. (2) din *Legea nr.947/1996,* de a verifica respectarea acestor exigenţe /par. 69/;

- la eliberarea acordului privind pornirea urmăririi penale în privința judecătorului, aplicarea măsurilor procesuale sau efectuarea acțiunilor procesuale, CSM verifică temeinicia propunerii Procurorului General sau prim-adjunctului, fără a da apreciere calității și veridicității materialelor prezentate de acesta din urmă /par. 70/;

- prin urmare, … prin excluderea *ab initio* a posibilității de a aprecia calitatea şi veridicitatea materialelor prezentate de către Procurorul General, CSM este limitat și constrâns să procedeze la o încuviinţare *quasi*-automată a pornirii urmăririi penale, aplicării unor măsuri procesuale sau a efectuării unor acțiuni procesuale în privinţa judecătorilor /par. 71/;

- o atare situaţie conduce la diminuarea importanţei acordului CSM (în calitatea sa de garant al independenţei autorităţii judecătoreşti) care, de fapt, constituie o exigență specială prevăzută de lege şi are natura juridică a unui act-condiţie pentru pornirea urmăririi penale, aplicarea măsurilor procesuale sau efectuarea acțiunilor procesuale în privința judecătorului /par. 72-73/;

- pentru adoptarea hotărârii prin care CSM ridică sau refuză să ridice imunitatea judecătorului, este imperioasă analiza şi aprecierea materialelor prezentate de către procuror în vederea constatării faptului dacă s-au respectat condițiile sau circumstanţele prevăzute de Codul de procedură penală pentru acțiunea sau măsura procesuală solicitată, așa cum prevede art. 23 alin. (2) teza întâi din *Legea nr.947/1996*. Or, în mod firesc, concluzia CSM trebuie să rezulte din premise, ceea ce implică necesarmente o examinare factologică a materialelor prezentate /par. 75/;

- decizia de ridicare sau nu a imunității judecătorului ține de marja de apreciere a CSM, care trebuie să fie însoțită de o motivare corespunzătoare, astfel încât să se depăşească orice suspiciune de arbitrar. Pentru aceasta este indispensabilă aprecierea materialelor prezentate /par. 76/;

- exprimându-şi acordul sau refuzul pentru pornirea urmăririi penale în privința judecătorului, precum și pentru reţinerea, aducerea silită, arestarea sau percheziţionarea judecătorului, CSM are dreptul şi obligaţia de a aprecia materialele prezentate, fără să formuleze concluzii asupra vinovăţiei judecătorului /par. 78/.

Ținând cont de cele relevate, Curtea a conchis în cele din urmă că textul „*fără a da apreciere calităţii şi veridicităţii materialelor prezentate*" din art. 23 alin. (2) din *Legea nr.947/1996* aduce atingere substanței principiilor independenței și inviolabilității judecătorului, fiind contrar art. 116 alin. (1) din Constituţie /par. 79/.

Așadar, prin jurisprudența sa (care a marcat modificarea corespunzătoare a legislației), Curtea Constituțională a RM a conturat rolul CSM ca autoritate chemată să garanteze independența judecătorilor în cazul tragerii acestora la răspundere penală, precizând că chiar dacă acesta nu exercită atribuțiile unei instanțe judecătorești în asemenea cazuri, totuși, este o autoritate responsabilă de diminuarea riscului abuzurilor, acțiunilor arbitrare, precum și a acuzațiilor false împotriva judecătorului de către persoane interesate. În acest sens, CSM îi revine misiunea de a verifica respectarea exigențelor legii procesual penale pentru a asigura astfel legalitatea procesului de tragere la răspundere penală a judecătorilor **[**83, p. 227**]**.

Totodată, în pofida conturării acestui rol important al CSM pentru atragerea la răspundere penală a judecătorilor, atragem atenția că, într-un alt context, Curtea Constituțională a RM a subliniat următoarele: „Consiliul Superior al Magistraturii, la autorizarea pornirii urmăririi penale în baza art. 307 din Codul penal, este obligat să ţină cont de faptul că răspunderea penală trebuie să rămână întotdeauna o măsură la care se recurge în ultimă instanță. Prin urmare, trebuie să analizeze, de fiecare dată, dacă alte măsuri decât cele de ordin penal, de exemplu, sancțiuni de natură disciplinară, nu ar putea fi eficace" **[**141, par. 91**]**.

O asemenea alegație a Curții ridică, în opinia noastră, câteva semne de întrebare. Bunăoară, sarcina dată a CSM este valabilă în toate cazurile de atragere la răspundere penală a judecătorului sau doar în cazul art. 307 din Codul penal? Dacă da, de ce? Dintr-un anumit punct de vedere, logic ar fi ca acest lucru să fie valabil în toate cazurile, întrucât art. 307 din Codul penal (*Pronunţarea cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii*) incriminează în esență doar un caz particular de abuz în serviciu (moment la care vom reveni mai jos). Pe de altă parte însă, este important de ținut cont de faptul că art. 307 din CP al RM reglementează o infracțiune distinctă ce face parte din categoria infracțiunilor contra justiției, care cad sub incidența imunității judecătorești. Practic, acest fapt justifică regimul juridic nuanțat al infracțiunilor date.

Dincolo de aceste momente totuși considerăm a fi dubioasă sarcina CSM de a decide substituirea măsurilor penale cu cele disciplinare, pornind de la caracterul mai eficace al acestora. Cu alte cuvinte, o asemenea sarcină camuflează practic o modalitate de evitare de către judecător a răspunderii penale

pentru infracțiunea comisă, altfel spus absolvirea acestuia de răspundere penală. Sub acest aspect, imunitatea judecătorească se transformă din una funcțională în una absolută.

Pe cale de consecință, considerăm că rolul CSM din Republica Moldova necesită o concretizare clară, fie acesta rezidă în asigurarea „respectării exigențelor legii procesual penale sau legalitatea procesului de tragere la răspundere penală a judecătorilor" (ceea ce este logic și necesar într-o societate democratică), fie în a decide „dacă alte măsuri decât cele de ordin penal, de exemplu, sancțiuni de natură disciplinară, ar putea fi mai eficace" pentru sancționarea judecătorului (moment ce contravine standardelor unui stat de drept, fiind un paravan pentru iresponsabilitatea acestor subiecți de drept).

Pe de altă parte, e necesar a atrage atenția la faptul că Curtea Constituțională a RM, vorbind despre acordul sau refuzul CSM pentru începerea urmăririi penale și aplicarea măsurilor procesuale față de judecători, le echivalează cu „decizii de ridicare sau nu a imunității judecătorului". Acest moment ne determină să reiterăm în contextul dat problema *răspunderii constituționale a judecătorilor*, întrucât în doctrină „acordul dat de către o autoritate pentru pornirea urmăririi penale și aplicarea măsurilor procesuale față de anumiți subiecți" desemnează instituția „ridicării imunității", calificată ca fiind o măsură de *răspundere constituțională* **[**315, p. 7**]**. Prin urmare, observăm că atragerea la răspundere penală a judecătorilor în anumite cazuri este condiționată de atragerea acestora la *răspunderea constituțională* (fiind vorba despre regula în materie, excepția fiind infracțiunea flagrantă). Sub acest aspect, putem constata unele asemănări cu răspunderea penală a deputaților, care la fel depinde de ridicarea prealabilă a *imunităţii parlamentare* **[**207, p. 246**]**. În concret, se consideră că mecanismul atragerii la răspundere penală a parlamentarilor cuprinde două etape distincte, interdependente **[**207, p. 263-264**]**: *procedura ridicării imunităţii parlamentare* (ca formă de răspundere constituțională **[**205, p. 85-89**]**) și *procedura penală propriu-zisă* (soldată eventual cu atragerea efectivă la răspundere penală a deputatului și aplicarea pedepsei penale).

Un studiu mai aprofundat în materia dată am atestat la cercetătorul V. Micu, care în baza jurisprudenței instanței constituționale a Republicii Moldova și a doctrinei de specialitate străine a punctat câteva momente importante referitoare la ridicarea imunității ca măsură de răspundere constituțională a parlamentarilor care, în opinia noastră, pot fi valabile și pentru răspunderea constituțională a judecătorilor. În special, vom cita următoarele concluzii ale autorului **[**207, p. 255**]**:

- în privinţa deputatului poate fi pornită și exercitată urmărirea penală fără ridicarea imunităţii;

- ridicarea imunităţii este obligatorie pentru aplicarea reţinerii, arestului și percheziţiei (condiție caracteristică și parlamentarilor din România în baza art. 23 alin. (1) din *Legea nr. 96/2006 privind Statutul deputaţilor şi al senatorilor* **[**188**]** – e.n.);

- aplicarea unor asemenea măsuri de constrângere fără ridicarea imunităţii parlamentare se admite doar în caz de infracţiune flagrantă;

- trimiterea cauzei în judecată poate fi efectuată doar după ridicarea imunităţii deputatului.

Raportând aceste momente la situația judecătorilor (expusă mai sus), putem constata că:

- urmărirea penală a judecătorilor poate fi inițiată fără ridicarea imunității doar în cazul României, întrucât în Republica Moldova acordul CSM este obligatoriu în acest sens (cu excepția cazurilor de comitere a infracțiunilor de spălare a banilor (art. 243 CP), corupere pasivă (art. 324 CP), trafic de influență (art. 326 CP) și îmbogățire ilicită (art. 330^2 CP), inclusiv a infracțiunilor flagrante);

- pentru aplicarea măsurilor procesual penale față de judecători (percheziția, reținerea, arestarea și aducerea silită în cazul Republicii Moldova și percheziția, reținerea, arestarea preventivă sau arestul la domiciliu în cazul României) este obligatorie ridicarea imunității judiciare prin obținerea acordului/încuviințării CSM;

- ridicarea imunității judiciare pentru aplicarea măsurilor procesual penale nu este obligatorie doar în cazul infracțiunilor flagrante;

- trimiterea cauzei în judecată nu este condiționată de ridicarea imunităţii judiciare.

Referitor la acest ultim moment, observăm că reprezintă un element de distincție a răspunderii constituționale a deputaților din Republica Moldova față de răspunderea constituțională a judecătorilor din ambele state. Deci, în cazul acestor deputați trimiterea cauzei în judecată este condiționată de ridicarea imunităţii parlamentare. În legătură cu acest fapt, considerăm că e necesar de a reflecta mai profund asupra momentului în care este necesară și binevenită ridicarea imunității în cazul judecătorilor: la etapa inițierii urmăririi penale (ca în cazul Republicii Moldova), doar în cazul aplicării măsurilor procesual penale (ca în cazul României), fie la etapa trimiterii cauzei în judecată (ca în cazul deputaților moldoveni). La o primă vedere, este greu de apreciat care moment este cel mai potrivit. În pofida acestei dificultăți, totuși un răspuns se impune a fi absolut necesar. În opinia noastră, la formularea acestuia trebuie de pornit de la însăși menirea imunității și efectele acestei instituții pentru fiecare categorie de subiecți.

Reflecții relevante în acest sens am atestat la prof. V. Popa (din Republica Moldova) care referitor la imunitatea deputaților a notat: „imunitatea deputatului împotriva răspunderii penale nu trebuie considerată a fi o posibilitate de evitare a răspunderii pentru infracţiunile săvârşite. Imunitatea este stabilită în scopul stopării urmăririi represive sau abuzive din motive politice, pentru a determina un anumit comportament al deputatului sau a-l face docil faţă de unele forţe. În cazul săvârşirii cu adevărat a unor infracţiuni, imunitatea deputatului se *suspendă* (se *ridică* – e.n.) de către Parlament". Totodată, autorul întrebându-se – Dacă deputatul a săvârşit infracţiunea, iar Parlamentul nu suspendă imunitatea, poate aceasta servi drept motiv pentru eliberarea de răspundere? – răspunde: „după expirarea mandatului, fostului deputat i se va aplica răspunderea penală, deoarece inviolabilitatea acestuia acţionează numai pe perioada mandatului. Deci inviolabilitatea nu suprimă represiunea, ci o amână pentru o perioadă de timp" **[**48, p. 274-275**]**.

În același context, Curtea Constituţională a RM a precizat: „… imunitatea fiind limitată în timp și reglementată prin reguli specifice, nu constituie decât un **obstacol procedural temporar** în calea desfășurării procedurilor penale, obstacol care însă nu anulează pentru partea interesată posibilitatea de soluţionare definitivă a litigiului. Efectul inviolabilităţii parlamentare asupra urmăririi procedurilor penale este temporar, dar, în acelaşi timp, structurile parlamentare nu pot interveni din principiu asupra cursului justiţiei aşa cum este el. Examinând cererea de ridicare a imunităţii parlamentare, acestea **trebuie să evalueze doar dacă inviolabilitatea, în calitatea sa de întrerupere temporară a procedurii din justiţie, trebuie ridicată pe loc sau dacă nu este cumva preferabil să se aştepte până la expirarea mandatului de parlamentar**. Astfel, Parlamentul doar poate suspenda cursul justiţiei, fără a interveni sau a participa la acesta” **[**142, par. 62-63**]**.

Privind prin prisma celor menționate la situația judecătorilor, constatăm că imunitatea judecătorească nu poate fi văzută ca un obstacol procedural temporar veritabil, întrucât judecătorii nu își exercită funcția în bază de mandat ca parlamentarii ceea ce nu permite amânarea/suspendarea cursului justiției (o excepție în acest caz reprezintă numirea inițială a judecătorilor din Republica Moldova pe un termen de 5 ani). Din acest considerent, pare a fi nebinevenită intervenția CSM la etapa trimiterii cauzei în judecată (ca răspuns la întrebarea formulată mai sus), moment preluat de către legiuitorul din ambele state (întrucât aceasta ar echivala cu absolvirea de răspundere penală a judecătorului).

Referitor la condiționarea începerii urmăririi penale față de judecători doar cu acordul CSM, reiterăm că este o situație proprie doar Republicii Moldova. Mai mult, în practică, potrivit site-ului CSM al RM, cererile procurorului general (din ultimii ani) sunt axate doar pe începerea urmăririi penale față de judecători. Cel mai probabil acest moment presupune faptul că odată acceptată ridicarea imunității la intentarea procesului, ulterior ea nu se mai solicită pentru aplicarea măsurilor procesuale față de judecător. În esență, considerăm că acest moment este logic, întrucât în cadrul unuia și aceluiași proces imunitatea poate și trebuie să fie ridicată doar o singură dată. Sub acest aspect, pare a fi lipsită de logică reglementarea legiuitorului din Republica Moldova, care prevede posibilitatea ridicării imunității judecătorului atât pentru intentarea urmăririi penale, cât și pentru aplicarea măsurilor procesuale **[**93, p. 43**]**.

În fine, pornind de la cele expuse, ne întrebăm cât de logică și eficientă este regula aplicabilă în România, care prevede posibilitatea ridicării imunității judecătorilor doar pentru aplicarea măsurilor procesuale (percheziția, reținerea, arestarea preventivă sau arestul la domiciliu). Totodată, observăm că, potrivit *Codului de procedură penală al României* **[**41, art. 203**]** (în continuare CPP al României), cele patru măsuri procesuale, în cele mai multe cazuri (față de orice subiect de drept procesual penal), pot fi dispuse de către organul judiciar (judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată). Prin urmare, nu este clar de ce în asemenea cazuri ar trebui să fie

implicat și CSM? Or, însăși dispunerea acestor măsuri de organul judiciar ar trebui din oficiu să garanteze independența judecătorului în calitatea sa de bănuit.

Pornind de la aceste reflecții, am putea deduce că cel mai vulnerabil judecătorul se prezintă a fi la etapa intentării urmăririi penale, fapt ce și justifică intervenția CSM ca garant al independenței acestuia, prin încuviințarea ridicării imunității judecătorești. În același timp, intervenția CSM la aceasta etapă exclude practic o eventuală ingerință a sa în actul justiției **[**93, p. 43**]**.

Totodată, este de subliniat că intervenția CSM la etapa pornirii urmăririi penale față de judecători nu trebuie privită ca o regulă comună, ci ca o derogare. Altfel spus, CSM este chemat să garanteze independența judecătorului (prin realizarea acestei misiuni), doar în cazul în care acesta este suspectat de comiterea de infracțiuni în exercitarea funcțiilor sale (care se reduc la infracțiunile comise contra justiției). În toate celelalte cazuri (potrivit standardelor europene **[**10, par. 52; 290, par. 61; 3, par. 19; 287, par. 15**]**), judecătorul nu poate fi protejat de imunitate.

Pe de altă parte, trebuie precizat că CSM are nu numai dreptul, ci și datoria de a ridica imunitatea unui judecător în toate cazurile în care, după părerea sa, păstrarea imunității ar împiedica realizarea justiției și în care imunitatea poate fi ridicată fără a prejudicia scopul pentru care a fost acordată **[**244, par. 4**]**. Momentul dat este unul foarte important, întrucât practica arată că „consiliile judecătoreşti ocazional au tendința de a nu ridica imunitatea procedurală a colegilor săi, chiar și în cazul în care nu există nici un indiciu de presiune asupra judecătorului în cauză” **[**3, par. 24**]**. Acest comportament reprezintă o violare clară a principiului egalităţii judecătorilor în raport cu cetăţenii de rând, ba chiar mai rău, neridicarea imunităţii distruge reputaţia sistemului judecătoresc în ansamblu. Din perspectiva dată putem conchide că rolul CSM poate fi privit sub un dublu aspect: nu doar ca un garant al independenței judecătorului, dar și ca un garant al imaginii și reputației sistemului judecătoresc în cadrul societății.

4.2. Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de serviciu și de corupție

4.2.1. Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de serviciu. Pentru început, referindu-ne nemijlocit la categoria *infracțiunilor de serviciu*, precizăm că ea include atât infracțiuni care pot fi săvârșite de orice persoană, cât și infracțiuni al căror subiect nu poate fi decât o persoană ce trebuie să îndeplinească o condiție specială, aceea de funcționar public **[**119, p. 81**]**. În acest context, judecătorii pot avea calitatea de funcționar public în accepțiunea legii penale, în cazul în care săvârșesc infracțiuni în exercitarea atribuțiilor de serviciu ce au legătură cu exercitarea acestora **[**238, p. 38**]**.

Privite în ansamblu, infracțiunile din această categorie sunt reglementate în Capitolul II din Titlul V al NCP **[**224**]**, după cum urmează: art. 295 – *Delapidarea;* art. 296 – *Purtarea abuzivă;* art. 297 – *Abuzul în serviciu;* art. 298 – *Neglijența în serviciu;* art. 299 – *Folosirea abuzivă a funcției în scop sexual;* art. 300 – *Uzurparea funcției;* art. 301 – *Folosirea funcției pentru favorizarea unor persoane;*

art. 302 – *Violarea secretului corespondenței;* art. 303 – *Divulgarea informațiilor secrete de stat;* art. 304 – *Divulgarea informațiilor secrete de serviciu sau nepublice;* art. 305 – *Neglijența în păstrarea informațiilor;* art. 306 – *Obținerea ilegală de fonduri;* art. 307 – *Deturnarea de fonduri.*

La rândul său, legea penală a Republicii Moldova incriminează (în Capitolul XV din Partea Specială a CP) următoarele fapte în calitate de infracțiuni de serviciu: art. 326^1 – *Exercitarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese;* art. 327 – *Abuzul de putere sau abuzul de serviciu;* art. 328 – *Excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu;* art. 329 – *Neglijenţa în serviciu;* art. 330^1 – *Încălcarea regimului de confidenţialitate a informaţiilor din declaraţiile de avere și interese personale;* art. 330^2 – *Îmbogăţirea ilicită;* art. 332 – *Falsul în acte publice;* art. 332^1 – *Obţinerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe;* art. 332^2 – *Delapidarea mijloacelor din fondurile externe.*

Potrivit cercetătorilor români **[**238, p. 38**]**, cele mai des întâlnite infracțiuni în practica judiciară, pentru comiterea cărora sunt atrași la răspundere judecătorii, sunt infracțiunile de *abuz în serviciu* și *neglijență în serviciu*. Respectiv, în continuare, vom caracteriza succint aceste infracțiuni (după cum sunt reglementate în legea penală din România și Republica Moldova /vezi Anexa 5/), după care ne vom opri mai detaliat asupra problemei conflictului de interese ca temei de răspundere penală a judecătorilor.

ROMÂNIA: ***Infracțiunea de abuz în serviciu.*** Infracțiunea de abuz în serviciu este prevăzută de art. 297 din NCP și constă în: „(1) *Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, nu îndeplinește un act sau îl îndeplinește în mod defectuos și prin aceasta cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau juridice*. (2) *Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, îngrădește exercitarea unui drept al unei persoane ori creează pentru aceasta o situație de inferioritate pe temei de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, apartenență politică, avere, vârstă, dizabilitate, boala cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA*.” **[**18, p. 469**]**.

În ceea ce privește îndeplinirea calității de subiect activ al *judecătorului* în cazul infracțiunii analizate, Curtea Constituțională a României a confirmat acest moment **[**107, par. 26**]**, bazându-se pe prevederile art. 175 alin. (1) lit. a) din NCP. Totodată, este evident că angajarea răspunderii penale a acestuia implică unele nuanțări.

După cum se știe, judecătorii au obligația ca în activitatea lor să respecte îndatoriile de serviciu prevăzute de legi și regulamente, precum și anumite atribuții cu caracter administrativ dispuse în condițiile legii de către conducătorul instanței. În acest sens, în doctrină se susține că neîndeplinirea sau îndeplinirea în mod defectuos a unor atribuții cu caracter administrativ nu întrunește elementele constitutive ale *infracțiunii de abuz în serviciu* pentru următoarele considerente. În primul rând, *infracțiunea de abuz în serviciu* este o infracțiune de rezultat, care constă în producerea unei pagube

ori vătămare a drepturilor sau intereselor unei persoane fizice sau a unei persoane juridice, rezultat greu de imaginat în ipoteza neîndeplinirii sau îndeplinirii în mod defectuos a unei îndatoriri cu caracter administrativ. În al doilea rând, o asemenea faptă poate întruni elementele constitutive ale abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. m) din *Legea nr. 303/2004* [10]. Prin urmare, încadrarea unei astfel de fapte în sfera ilicitului penal ar fi excesivă și, totodată, ar putea conduce, în mod indirect, la afectarea independenței și imparțialității judecătorilor.

Potrivit art. 99 lit. t) din *Legea nr. 303/2004 – exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență* constituie abatere disciplinară. Totodată, art. 99^1 alin. (1) din aceeași lege clarifică: „există rea-credință atunci când judecătorul (…) încalcă cu știință normele de drept material sau procesual, urmărind sau acceptând vătămarea unei persoane". Rezultă deci că elementul material al abaterii disciplinare constă în îndeplinirea în mod defectuos a unui act ce intră în atribuțiile de serviciu ale judecătorului, moment ce într-o anumită măsură se suprapune cu latura obiectivă a infracțiunii de abuz în serviciu. Din perspectiva dată, se poate ridica problema dacă un judecător răspunde penal pentru infracțiunea de abuz în serviciu, cât și disciplinar sub aspectul săvârșirii abaterii disciplinare prevăzute de art. 99 lit. t) din *Legea nr. 303/2004*, pentru aceeași faptă. Cercetătorii susțin că răspunsul la această problemă este unul negativ, în sensul că nu poate exista un concurs ideal între infracțiunea de abuz în serviciu și abaterea disciplinară amintită **[**238, p. 40-41**]**. Între timp, legiuitorul a formulat o altă soluție în acest sens, completând lit. t) al art. 99 din *Legea nr. 303/2004* cu următoarea dispoziție: „Sancțiunea disciplinară nu înlătură răspunderea penală". Prin interpretare, se poate constata că chiar dacă judecătorul a fost sancționat disciplinar pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, el poate fi atras și la răspundere penală. Prezintă interes în cazul dat în ce măsură sancționarea disciplinară a judecătorului în baza acestui temei obligă la tragerea la răspundere penală a acestuia pentru abuz sau neglijență în serviciu? Sub un alt aspect s-a expus în acest sens Comisia de la Veneția, care a precizat că: „răspunderea penală și disciplinară a judecătorului nu se exclud reciproc. Sancțiunile disciplinare pot fi în continuare opozabile în cazul unei achitări în materie penală. Neinițierea procedurii penale pe motiv că nu s-a reușit stabilirea vinovăției sau a faptelor într-un caz penal, nu înseamnă că judecătorul dat nu a comis nici o încălcare disciplinară …" **[**2, par. 18**]**.

În continuare, cercetătorii atrag atenția la faptul că distincția dintre cele două forme de răspundere, ar trebui făcută după urmarea imediată a faptei. Astfel, în situația în care prin fapta sa, judecătorul în exercitarea atribuțiilor de serviciu a îndeplinit în mod defectuos un act prin care a adus o atingere gravă drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane ar trebui angajată răspunderea penală sub aspectul săvârșirii *infracțiunii de abuz în serviciu*, iar în ipoteza în care prin aceeași faptă a fost adusă o atingere de o intensitate mai mică sau medie a drepturilor sau intereselor legitime ale unei

[10] Art. 99 lit. m) din *Legea nr. 303/2004*: „Nerespectarea în mod nejustificat a dispozițiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanței ori a altor obligații cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente".

persoane trebuie antrenată numai răspunderea disciplinară **[**238, p. 41**]**. Dincolo de raționalitatea acestei constatări, totuși considerăm necesar de subliniat că gravitatea sau intensitatea vătămării aduse trebuie neapărat concretizată de către legiuitor.

Unele precizări importante pentru interpretarea corectă a dispozițiilor art. 297 din NCP, dar și pentru calificarea justă a faptelor, care eventual ar cădea sub incidența acestora, pot fi atestate în *Decizia Curții Constituționale a României*, nr. 405 din 15 iunie 2016 **[**104**]**, după cum urmează:

- Referitor la *identificarea concretă a îndatoririlor legate de o anumită funcție*, deoarece există un complex de norme (cuprinse în acte normative cu caracter general și special) care le reglementează, Curtea a statuat că: „neîndeplinirea ori îndeplinirea defectuoasă a unui act trebuie analizată numai prin raportare la atribuţii de serviciu reglementate expres prin legislaţia primară – legi şi ordonanţe ale Guvernului" (par. 60). În legătură cu aceasta, legiuitorului îi revine obligaţia ca, în actul de legiferare, să asigure respectarea principiului clarităţii şi previzibilităţii legii.

- Referitor la *termenul „defectuos"* din norma penală analizată, Curtea a precizat că acesta nu este „un termen adecvat folosirii în domeniul penal", întrucât „legiuitorul nu a circumscris existenţa acestui element al conţinutului constitutiv al infracţiunii de abuz în serviciu de îndeplinirea anumitor criterii" (par. 54).

Pe cale de consecință, Curtea a stabilit că sintagma „îndeplineşte în mod defectuos" din cuprinsul art. 297 alin. (1) din NCP nu poate fi interpretată decât în sensul că îndeplinirea atribuţiei de serviciu (prin acțiune sau inacțiune) se realizează „prin încălcarea legii" (singura interpretare care poate determina compatibilitatea normelor penale criticate cu dispoziţiile constituţionale referitoare la claritatea şi previzibilitatea legii **[**103, par. 48**]**). Întru susținerea acestei alegații, Curtea a invocat art. 19 din *Convenţia Naţiunilor Unite împotriva corupţiei* **[**51**]**, care menţionează expres că, pentru a exista infracţiunea de „abuz de funcţii", agentul public trebuie să îndeplinească ori să se abţină să îndeplinească, în exerciţiul funcţiilor sale, un act cu încălcarea legii.

Generalizând, atragem atenția că speța prezentată confirmă cel puțin o problemă majoră în domeniul răspunderii penale, precum este claritatea și predictibilitatea legii penale, care evident, prezintă o importanță deosebită și pentru atragerea la răspundere penală a judecătorilor.

Pe de altă parte, considerăm relevante în contextul dat și alte alegații ale Curții (expuse într-o altă decizie **[**107**]**), care constată că pentru susținerea acuzației de *abuz în serviciu* trebuie dovedite, din punct de vedere obiectiv, următoarele: 1) *conduita proprie a persoanei acuzate în legătură cu actele de serviciu* (îndeplinirea, neîndeplinirea ori întârzierea îndeplinirii unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, realizarea unui act contrar acestor îndatoriri); 2) *conduita proprie a persoanei acuzate în legătură cu prejudiciul* (cu știință, nu îndeplinește un act ori îl îndeplinește în mod defectuos); *legătura dintre prejudiciul produs și atribuțiile de serviciu* (par. 27).

În ceea ce privește *conduita proprie a persoanei acuzate în legătură cu actele de serviciu*, Curtea reține că fapta incriminată (abuzul în serviciu) trebuie să fie săvârșită în exercitarea atribuțiilor de serviciu, iar neîndeplinirea unui act și îndeplinirea unui act prin încălcarea legii reprezintă modalități de realizare a elementului material al laturii obiective a infracțiunii (par. 28). Important este că în contextul dat, Curții i s-a cerut să se expună asupra faptului dacă „în toate cazurile, sintagma *act* cuprinsă în art. 297 alin. (1) din NCP nu se referă la *pronunțarea unei hotărâri judecătorești*. Cu alte cuvinte, i s-a solicitat restrângerea sferei răspunderii penale a judecătorilor" (par. 17).

Așadar, expunându-se asupra problemei *atragerii la răspundere penală a judecătorului pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești*, Curtea a constatat următoarele **[**107**]**:

- „... din perspectiva exercitării de către judecător a atribuțiilor de serviciu, *pronunțarea unei hotărâri judecătorești* presupune interpretarea și aplicarea legii la cazurile concrete deduse judecății, avându-se în vedere circumstanțele specifice ale acestora" (par. 29).

- „... atribuțiile judecătorului implică identificarea normei aplicabile, analiza conținutului său și o necesară adaptare a acesteia la faptele juridice pe care le-a stabilit (...). Astfel, în activitatea sa de interpretare a legii, judecătorul trebuie să realizeze un echilibru între spiritul și litera legii, între exigențele de redactare și scopul urmărit de legiuitor, (...). Interpretarea legilor este o operațiune rațională, utilizată de orice subiect de drept, în vederea aplicării și respectării legii, având ca scop clarificarea înțelesului unei norme juridice sau a câmpului său de aplicare. Instanțele judecătorești interpretează legea, în mod necesar, în procesul soluționării cauzelor cu care au fost învestite, interpretarea fiind faza indispensabilă procesului de aplicare a legii" (par. 30).

- „... premisele pronunțării unei hotărâri judecătorești le constituie identificarea normei aplicabile, analiza conținutului său și adaptarea acesteia la faptele juridice (interpretarea normei) și aplicarea acesteia la cauza dedusă judecății" (par. 31).

- „... în principiu, interpretarea legii, evaluarea faptelor și a probelor efectuate de către un judecător în scopul soluționării cauzelor, nu poate să conducă la tragerea la răspundere penală a acestuia" (par. 31).

Dincolo de aceasta, Curtea a invocat și unele teze expuse de Comisia de la Veneția **[**2, par. 32-35**]**, care justifică excluderea răspunderii penale în cazul pronunțarii unei hotărâri judecătorești. Este vorba despre:

- problema *neconformității interpretării făcute de judecător cu jurisprudența consacrată*. Aceasta potrivit Comisiei „nu trebuie să devină, în sine, un motiv pentru aplicarea sancțiunilor disciplinare, cu excepția cazului în care această interpretare se face cu rea-credință, cu intenția de a obține un beneficiu sau de a prejudicia o parte la proces sau ca urmare a unei neglijențe grave. (...) Doar opunerea persistentă față de practicile consolidate, care rezultă cu multiple anulări ale deciziilor

luate în cauzele în privința cărora există o jurisprudență bine stabilită și clară, poate duce la aplicarea sancțiunilor disciplinare” **[**2, par. 32**]**.

- problema *anulării hotărârii judecătorești de instanța superioară*. În acest sens, Comisia a subliniat: „[a]spectul nonmecanic de judecare a cauzei presupune faptul că răspunderea individuală pentru exercitarea funcțiilor judiciare nu trebuie să depindă doar de soluția pronunțată în această cauză de instanța superioară. Răspunderea ar trebui să fie legată mai cu seamă doar de respectarea de către judecător a standardelor de conduită profesională, etică și respectarea procedurilor. Simplul fapt că o hotărâre judecătorească este anulată în instanța superioară nu înseamnă că judecătorul din instanța inferioară a încălcat standardele profesionale sau a încălcat legea” **[**2, par. 34**]**. Anularea soluției de către instanțele superioare nu presupune în mod necesar că judecătorul nu a acționat competent sau profesionist. Pentru a-l trage la răspundere personală pe judecător pentru hotărârile pronunțate nu este suficient să se facă trimitere la faptul că hotărârile au fost anulate de către o instanță superioară. În orice caz, judecătorii pot fi trași la răspundere penală pentru hotărârile lor dacă le este dovedită vinovăția individuală și dacă eroarea lor se datorează relei-credințe sau neglijenței grave” **[**2, par. 43-45**]**.

În fine, Curtea Constituțională a subliniat că: „potrivit standardelor constituționale și celor europene, *pronunțarea unei hotărâri judecătorești* nu este exclusă *de plano* de la incidența răspunderii penale a judecătorului. Regula ce se impune în acest caz este că *pronunțarea unei hotărâri judecătorești* nu poate atrage răspunderea penală, excepția – tragerea la răspundere penală – intervenind ca urmare a stabilirii modului în care judecătorul a acționat – cu intenție, rea-credință, fără însă a putea fi enumerate exhaustiv și concret cazurile care determină incidența răspunderii penale în cazul pronunțării unei hotărâri judecătorești” **[**107, par. 25**]**. Deci, judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești doar dacă a acționat cu intenție sau rea-credință.

Analizând în același context și elementul *rea-credință*, Curtea Constituțională a invocat practica judiciară precizând că **[**107, par. 42**]**: „reaua-credință presupune distorsionarea conștientă a dreptului, fiind o eroare evidentă și conștientă. Ea presupune aplicarea în mod greșit a legii, pronunțarea de către judecător, conștient că greșește, a unei hotărâri evident eronate. Pentru a ne afla în prezența relei-credințe nu este suficient ca hotărârea/actul respectiv să fie evident eronat, trebuie să existe și alte indicii care să ducă la convingerea că magistratul a acționat cu intenția directă de a încălca legea și în deplină cunoștință de cauză. Distorsionarea legii trebuie să fie evidentă. Niciun alt judecător, având această cauză și aflat în aceleași condiții, nu ar fi judecat astfel. Raționamentul juridic al magistratului respectiv este în contradicție flagrantă cu principiile de drept din materia respectivă. Sub aspect probator, elementele se pot găsi doar în motivarea hotărârii și doar dacă există indicii că motivația este străină de obiectul cauzei. Trebuie să existe și alte indicii care să argumenteze credința că magistratul a distorsionat legea în mod conștient, care să demonstreze că judecătorul a aplicat legea în mod eronat în deplină cunoștință de cauză. Există erori care sunt comise fără ca persoana în cauză să fie conștientă

că a încălcat legea. Prin urmare, nu orice eroare, fie ea gravă, poate face obiectul unei sancțiuni disciplinare. (…) având în vedere principiul independenței magistratului, un caz este pasibil de o sancțiune disciplinară atunci când hotărârea/actul respectiv este în mod evident contrar legii și o explicație scuzabilă nu poate fi găsită". Raportând reaua-credință la speță, Curtea conchide că aceasta „presupune intenția de a produce un prejudiciu, dublată de un element imoral, judecătorul fiind conștient că acționează împotriva propriei sale convingeri și că manipulează legea" (par. 43).

Așadar, potrivit standardelor constituționale și celor europene, Curtea constată că elementele expuse – care se circumscriu activității de pronunțare a unei hotărâri judecătorești – nu pot antrena răspunderea penală a judecătorului. O eventuală răspundere penală a judecătorului, din perspectiva săvârșirii infracțiunii de abuz în serviciu, poate fi pusă în discuție numai după analiza conduitei proprii a persoanei acuzate în legătură cu paguba ori cu vătămarea drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice (par. 36).

În ceea ce privește legătura dintre prejudiciul produs (paguba ori vătămarea drepturilor sau intereselor legitime) și atribuțiile de serviciu, Curtea a constatat că aceasta trebuie să fie o legătură de cauzalitate (relația de la cauză la efect care trebuie să existe între acțiunea sau inacțiunea ce constituie elementul material al infracțiunii și urmarea imediată cerută de lege pentru existența acestei infracțiuni). Astfel, conduita proprie a judecătorului acuzat în legătură cu actele de serviciu trebuie să fie cauza ce determină producerea prejudiciului (paguba ori vătămarea drepturilor sau intereselor legitime), care reprezintă efectul. Curtea a apreciat că simpla proiecție subiectivă a părților sau a organului judiciar, în cauzele la care participă, în sensul că judecătorul a pronunțat, cu rea-credință, o hotărâre, nu poate sta la baza tragerii la răspundere penală a acestuia **[**107, par. 44**]**. Deci, constatăm că judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru pronunțarea unei hotărâri judecătorești nu numai dacă a acționat cu intenție sau rea-credință, ci dacă a acționat astfel urmărind cauzarea unui prejudiciu sau a unei vătămări.

Dincolo de jurisprudența Curții Constituționale, în doctrina românească se menționează că pentru angajarea răspunderii penale a unui magistrat sub aspectul săvârșirii infracțiunii de *abuz în serviciu*, este necesară „stabilirea culpei penale prin exercitarea atribuţiilor în mod abuziv, cu rea-credinţă, prin care se urmăreşte deliberat pronunţarea unei hotărâri contrare realităţii şi deci cu intenţie, încă de la începutul procesului se urmăreşte adoptarea unei soluţii favorabile unei părţi, cu denaturarea vădită a stării de fapt" **[**276, p. 169**]**. Într-o altă opinie **[**238, p. 39**]**, răspunderea penală a judecătorului, poate fi angajată sub aspectul săvârșirii infracțiunii de abuz în serviu, doar atunci când acesta încalcă cu intenție directă sau indirectă normele materiale sau procedurale aplicabile în cauza pe care o instrumentează sau o judecă, urmărind totodată vătămarea drepturilor sau intereselor unei părți.

Generalizând cele analizate, considerăm că judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru comiterea infracțiunii de abuz în serviciu, doar în cazul în care acesta cu intenție directă sau indirectă

/elementul subiectiv/, în exercitarea atribuțiilor funcționale (în cauza pe care o instrumentează sau o judecă) nu îndeplinește un act sau îndeplinește un act /elementul obiectiv/ cu încălcarea legii (a normelor materiale sau procedurale aplicabile), urmărind prin aceasta cauzarea de pagube sau vătămarea drepturilor sau intereselor justițiabililor /legătura cauzală/.

Dincolo de această apreciere generală, problematic în opinia noastră rămâne a fi însăși conținutul sintagmei *act.* În acest sens, chiar dacă Curtea Constituțională a României a acceptat (într-o formă indirectă, deoarece nu a negat acest lucru) că această sintagma acoperă și *pronunțarea unei hotărâri judecătorești,* cu regret, ea nu a precizat ce mai poate intra în conținutul acesteia din perspectiva comiterii infracțiunii de către judecător. După cum vom vedea ceva mai jos, în Republica Moldova, pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale constituie o infracțiune separată, catalogată la categoria infracțiunilor contra justiției.

Considerăm că acest moment este extrem de important, mai ales, sub aspectul incidenței imunității judecătorești. Or, după cum se știe, aceasta poate fi invocată doar în cazul în care judecătorul este acuzat de comiterea unei infracțiuni legate de exercitarea atribuțiilor funcționale, deoarece în cazul în care „judecătorii comit, în exercitarea mandatului lor, fapte care ar fi considerate infracțiuni în orice circumstanțe (de exemplu acceptă mită), ei nu pot invoca imunitatea într-un proces penal ordinar" **[**10, par. 52**]**. Din perspectiva dată, putem aprecia că în cazul în care judecătorul este acuzat de *abuz în serviciu* (infracțiune comună pentru toți funcționarii publici), el nu poate beneficia de protecția imunității judecătorești.

Infracțiunea de neglijență în serviciu. *Codul penal al României* în vigoare, stabilește în art. 298: „*Încălcarea din culpă de către un funcționar public a unei îndatoriri de serviciu, prin neîndeplinirea acesteia sau prin îndeplinirea ei defectuoasă, dacă prin aceasta se cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă*."

Cu ocazia soluționării excepției de neconstituționalitate ridicată pe marginea dispozițiilor art. 298 din NCP **[**106**]**, Curtea Constituțională a României reține că rațiunea incriminării faptei de *neglijență în serviciu* este similară celei pentru care este incriminat *abuzul în serviciu*, diferența între cele două infracțiuni distingându-se la nivelul laturii subiective – **intenția** în cazul *abuzului în serviciu*, respectiv **culpa cu prevedere** (ușurința) /**culpa fără prevedere sau simplă** (neglijența) în cazul infracțiunii de *neglijență în serviciu*.

În pofida reglementărilor legale și a alegațiilor Curții Constituționale, în doctrina românească atestăm următoarea idee: „raportată la dispozițiile art. 175 alin. (1) din NCP, infracțiunea de *neglijență în serviciu* poate fi săvârșită și de un judecător, „atunci când acesta în cauzele pe care le instrumentează sau le soluționează, nesocotește din culpă, în mod grav, neîndoielnic şi nescuzabil, normele de drept

material ori procesual aplicabile în respectivul dosar, cauzând o pagubă ori o vătămare a intereselor sau a drepturilor unei părți" **[**238, p. 42**]**.

În opinia noastră, această idee este rezultatul unei interpretări extinse/largi a prevederilor legii penale, de natură să încalce principiul legalității în materia dată. Argumentul nostru în acest sens pornește de la întrebarea dacă există vreo diferență între *culpa cu prevedere* și *culpa fără prevedere* ca forme ale *vinovăției penale* și *neglijența gravă* ca formă a *vinovăției disciplinare,* ambele raportate la conduita judecătorului? Răspunsul nostru este incontestabil unul afirmativ, fiind de părerea că fapta judecătorului de exercitare a funcției cu gravă neglijență (ca abatere disciplinară) se prezintă a fi mai gravă decât neglijența în serviciu (ca infracțiune), anume sub aspectul laturii subiective (vinovăția).

Tot din perspectiva dată, dacă e să comparăm *simpla neglijență* (culpa fără prevedere) cu *grava neglijență,* constatăm că în timp ce prima presupune doar o *simplă lipsă de diligență* (proprie de altfel imprudenței), cea de-a doua desemnează o *nesocotire deliberată și voită a necesității de a exercita diligența cuvenită,* ceea ce poate provoca vătămări grave sau previzibile **[**285**]**.

În același timp, în doctrină, pe marginea limitelor diligenței, se consideră că acestea sunt diferite în funcție de subiecții la care se raportează, care pot fi fie *persoane obişnuite* – nepregătite într-un domeniu de activitate, fie *profesionişti* cărora li se cere o diligenţă specială, un maximum de prudenţă şi precauţiune, întrucât cunoştinţele lor tehnice le permit să prevadă şi să ia măsurile corespunzătoare pentru a nu se produce rezultatul vătămător **[**277, p. 548**]**.

Prin urmare, în cazul abaterii disciplinare de exercitare a funcției cu *gravă neglijență,* judecătorul știe prea bine că nesocotește (ignoră sau încalcă) normele de drept material și procesual (deoarece o face în *mod neîndoielnic*). Mai mult, el le nesocotește în mod *grav* și *nescuzabil,* ceea ce nu poate fi calificat ca o simplă *culpă fără prevedere*. În același timp, caracterul grav al nesocotirii legii nu ne permite să echivalăm *grava neglijența* nici cu *culpa cu prevedere,* deoarece aceasta este văzută ca o ușurință sau un exces de încredere. În acest caz, este greu de acceptat ca un judecător, știind că ignoră sau încalcă legea în mod grav și neîndoielnic, să creadă că în rezultat nu va surveni nici o consecință.

Dincolo de imposibilitatea suprapunerii *neglijenței grave* cu *culpa* prevăzută de legea penală (în cazul neglijenței în serviciu), atragem atenția la un moment foarte important repetat de mai multe ori (în par. 21, 22, 27, 39, 42, 46 etc.) de către Comisia de la Veneția în *Amicus curiae privind răspunderea penală a judecătorilor* **[**2**]**. În concret, la acest subiect, Comisia a subliniat că: „simpla interpretare a legii, stabilire a faptelor sau apreciere a probelor de către judecători pentru a soluționa cauzele nu trebuie să genereze răspunderea civilă, penală sau disciplinară, chiar și în caz de neglijență ordinară" (par. 27); „judecătorii pot fi trași la răspundere penală pentru interpretarea legislației, stabilirea faptelor sau evaluarea probelor, (...) numai în cazul faptelor ilicite săvârșite cu intenție și – fără îndoială – cu neglijență gravă" (par. 39). Așadar, standardele europene impun ca vina individuală a judecătorilor (în toate cazurile de răspundere nu doar penală) să fie constatată la nivel de intenție deliberată sau

neglijență gravă. Pornind de la aceasta, conchidem că judecătorii nu pot fi trași la răspundere penală pentru *neglijență în serviciu*, întrucât legea penală condiționează comiterea infracțiunii din culpă (care cuprinde o neglijență ordinară) și nu din neglijență gravă. La fel, comiterea unei astfel de fapte de către judecător nu va putea fi sancționată nici disciplinar, întrucât art. 99 lit. 7) din *Legea 303/2004* prevede clar forma vinovăției: „exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni".

Revenind la deciziile Curții Constituționale invocate mai sus (referitoare la infracțiunile de abuz în serviciu și neglijență în serviciu), reiterăm problema legată de *pronunțarea hotărârii judecătorești* care, după cum am văzut, face parte din latura obiectivă a abuzului în serviciu. Ținând cont de rațiunea incriminării faptei de *neglijență în serviciu,* care în opinia Curții este similară celei pentru care este incriminat *abuzul în serviciu,* ne întrebăm dacă *pronunțarea* poate fi cuprinsă și de latura obiectivă a *neglijenței în serviciu?* Răspunsul l-am găsit în același *Amicus curiae privind răspunderea penală a judecătorilor* **[**2**]** semnat de Comisia de la Veneția, în care aceasta subliniază că „judecătorii sunt responsabili penal doar pentru *pronunțarea intenționată* a deciziilor, sentințelor, hotărârilor și încheierilor judecătorești ilegale" **[**2, par. 46**]**. Acest moment restrânge, în opinia noastră, și mai mult incidența normei penale ce incriminează *neglijența în serviciu* asupra conduitei judecătorilor.

Ultimul aspect asupra căruia ne vom reține, privește caracterizarea *neglijenței în serviciu* ca fiind o infracțiune de rezultat (urmarea imediată fiind cauzarea unei pagube ori a unei vătămări a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice). Referitor la acest moment, Curtea Constituțională **[**106**]** a constatat că reglementarea în vigoare a infracțiunii de *neglijență în serviciu* permite încadrarea în conținutul său a oricărei fapte săvârșite din culpă, dacă s-a adus o atingere minimă drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice (par. 44). În aceste condiții, este necesară complinirea de către legiuitor a omisiunii legislative constatate, sub aspectul valorii pagubei sau intensității/gravității vătămării drepturilor sau intereselor legitime în vederea asigurării clarității și previzibilității normei penale examinate (par. 45). Prin urmare, este necesar ca fapta să prezinte o anumită gravitate. În caz contrar, neexistând gradul de pericol social al unei infracțiuni, fapta atrage, după caz, numai răspunderea administrativă sau disciplinară (par. 47).

Așadar, pornind de la cele enunțate, conchidem că infracțiunea de *neglijență în serviciu* reprezintă o faptă mai puțin gravă decât abaterea disciplinară de *exercitare a funcției cu gravă neglijență* de către judecător, atât sub aspectul laturii subiective, cât și a laturii obiective în ceea ce privește consecințele survenite. În acest ultim caz, este greu de imaginat ca nesocotirea gravă și nescuzabilă a legii de către judecător în exercitarea funcției sale să nu genereze consecințe prejudiciabile grave pentru justițiabili.

REPUBLICA MOLDOVA. Din legea penală a Republicii Moldova am selectat pentru analiză trei infracțiuni, după cum urmează: art. 327 CP – *Abuzul de putere sau abuzul de serviciu*; art. 328 CP – *Excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu;* art. 329 CP – *Neglijenţa în serviciu* (conținutul normativ al articolelor citate este redat complet în Anexa 5).

Dincolo de abordările doctrinare, în continuare, vom prezenta unele teze extrase din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova pe marginea încadrării juridice a faptelor în cauză **[**150**]**, considerând deosebit de relevante explicațiile înaltei instanțe la acest capitol.

Pentru început, Plenul Curții Supreme de Justiție (în continuare CSJ), precizează că infracţiunile, prevăzute la art. 327-329 din CP al RM, constituie fapte prejudiciabile, care aduc atingere activităţii de serviciu în sfera publică, dar care nu sunt legate nemijlocit de corupţie, având menirea de a proteja, în plan principal, bunul mers al activităţii serviciului, în care persoana publică şi persoana cu funcţie de demnitate publică îşi desfăşoară activitatea, prin îndeplinirea atribuţiilor de serviciu cu responsabilitate, competenţă, eficienţă, promptitudine şi corectitudine, fără abuzuri şi excese, cât şi apărarea intereselor publice, a drepturilor şi intereselor legale ale persoanei fizice sau ale persoanei juridice (par. 1).

Infracţiunile în cauză sunt infracţiuni cu subiect special: persoană publică sau *persoană cu funcţie de demnitate publică* (din categoria căreia face parte și judecătorul în baza pct. 1) și 2) din alin. (3) al art. 123 din CP – e.n). Important este că de justa apreciere a calităţii subiectului depinde diferenţierea răspunderii penale; or, comiterea abuzului de putere sau abuzului de serviciu ori excesului de putere sau depăşirii atribuţiilor de serviciu, de către persoana cu funcţie de demnitate publică, implică imputarea variantelor agravate ale numitelor infracţiuni, şi anume: lit. b) alin. (2) art. 327, respectiv lit. b) alin. (3) art. 328 din CP (par. 3.1.). Astfel, este de precizat că comiterea faptelor enunțate de către judecător urmează a fi calificate ca variante agravante ale infracțiunilor prevăzute la art. 327 și 328 din CP și, prin urmare, sunt pedepsite mai aspru.

Totodată, Plenul CSJ explică: deşi persoana cu funcţie de demnitate publică nu este subiect special al uneia dintre variantele agravate ale infracţiunii de neglijenţă în serviciu, aceasta va evolua ca subiect al infracţiunii de neglijenţă în serviciu, în varianta-tip (alin. (1) art. 329 din CP).

Referitor la infracţiunea de *abuz de putere sau abuz de serviciu* (art. 327 din CP – „Folosirea intenţionată de către o persoană publică a situaţiei de serviciu”), CSJ precizează că *folosirea situaţiei de serviciu* presupune comiterea de către subiect a unor acţiuni sau inacţiuni prejudiciabile, care derivă din atribuţiile sale de serviciu, fiind în limitele competenţei sale funcţionale.

În opinia Curții Constituționale a RM, „elementul material al infracțiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu este expus într-o formulă extrem de vagă”, ceea ce face ca „destinatarii legii să nu poată anticipa încălcarea căror atribuții de serviciu pot determina atragerea la răspundere penală, or, norma penală nu indică la care prevedere normativă trebuie raportate dispozițiile criticate” **[**148, par.

89**]**. Pe cale de consecință, Curtea conchide că „pentru aplicarea normei penale în calitate de ultim resort, noțiunea *situația de serviciu* din elementul material al infracțiunii de *abuz de putere sau abuz de serviciu* trebuie analizată doar prin raportare la atribuțiile de serviciu acordate prin lege (par. 93). În cazul în care folosirea intenţionată de către o persoană publică a situaţiei de serviciu nu s-ar raporta la atribuțiile de serviciu prevăzute de o lege, s-ar ajunge la situația ca elementul material al infracțiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu să fie configurat atât de către legiuitor, cât și de către alte entități publice (par. 95), caz în care asistăm la o încălcare a principiului legalității incriminării (situație atestată și de către instanța constituțională din România).

Revenind la alegațiile Plenului CSJ, menționăm că în opinia acestuia la modalităţile faptice ale infracțiunii, printre altele, se referă: acordarea, fără just temei, a preferinţei unor persoane fizice sau juridice, la elaborarea şi emiterea deciziei; folosirea ilicită, în lipsa scopului de cupiditate, a bunurilor puse la dispoziţie, pentru exercitarea funcţiei; folosirea informaţiei recepţionate în exercitarea funcţiei, în interes personal sau în favoarea unui terţ, în cazul în care această informaţie este confidenţială; refuzul sau tergiversarea de a acorda persoanelor fizice sau juridice informaţia permisă, prin acte normative; refuzul neîntemeiat de a primi sau de a înregistra un act, un document, un dosar etc.

Important este că în sensul art. 327 din CP, *abuzul de putere* reprezintă o conduită infracţională, ce poate fi comisă doar de către persoana publică, respectiv, persoana cu funcţie de demnitate publică, care îşi desfăşoară activitatea în cadrul unei autorităţi publice. Celelalte persoane, care nu reprezintă o autoritate publică, comit *abuz de serviciu* (de exemplu, angajaţii din cadrul întreprinderii de stat sau municipale) **[**150**]**. Raportând aceste momente la situația judecătorilor din Republica Moldova, observăm că aceştia sunt pasibili de răspundere penală doar pentru *abuz de putere*, și nicidecum pentru abuz în serviciu (ceea ce ar sublinia o dată în plus statutul lor special de funcționar public). În România, după cum am văzut, întrucât nu se face o astfel de distincție, judecătorii sunt pasibili doar de abuz în serviciu.

Spre deosebire de infracţiunea de *abuz de putere sau abuz de serviciu* (art. 327 din CP), în cazul *excesului de putere sau depăşirii atribuţiilor de serv*iciu (art. 328 din CP – „săvîrşirea de către o persoană publică a unor acţiuni care depăşesc în mod vădit limitele drepturilor şi atribuţiilor acordate prin lege"), subiectul comite unele acţiuni ce nu țin de competența exclusivă a acestuia, depășind limitele drepturilor şi atribuţiilor sale.

Pentru reţinerea la încadrare a art. 328 din CP, CSJ subliniază că este important ca depăşirea limitelor drepturilor şi atribuţiilor acordate prin lege să aibă un caracter vădit. Dacă există dubii, rezultate din contradicţiile reglementării competenţei funcţiei deţinute, iar persoana publică, respectiv, persoana cu funcţie de demnitate publică, admite că uzurpează atribuţii sau că săvârşeşte unele acţiuni, fără a respecta anumite cerinţe impuse de lege etc., deci fără a avea certitudinea că răspunderea penală nu va surveni, fapta nu va fi calificată conform art. 328, deoarece nu au fost depăşite în mod vădit

limitele drepturilor şi atribuţiilor, acordate prin lege. În legătură cu aceasta, este relevant momentul subliniat de către Curtea Constituțională a RM: „atunci când operează cu noțiunea de *atribuții de serviciu*, Codul penal utilizează expresia *atribuții acordate prin lege*” **[**148, par. 90**]**. Deci, la constatarea comiterii acestei infracțiuni, urmează să se țină cont de drepturile și obligațiile expres stabilite de lege, în pofida detalierilor cuprinse în alte acte normative.

În sensul art. 328 din CP al RM, *excesul de putere* reprezintă o conduită infracţională activă, ce poate fi comisă doar de către persoana publică, respectiv, persoana cu funcţie de demnitate publică, care îşi desfăşoară activitatea în cadrul unei autorităţi publice. Celelalte persoane, ce nu reprezintă o autoritate publică, comit *depăşirea atribuţiilor de serviciu*. Deci și în acest caz, putem constata că judecătorii pot fi pasibili de răspundere penală doar pentru infracțiunile de abuz sau exces de putere.

Totodată, Plenul CSJ atrage atenția la faptul că *tragerea cu bună ştiinţă la răspundere penală a unei persoane nevinovate* (art. 306 CP), *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii* (art. 307 CP), *reţinerea sau arestarea ilegală* (art. 308 CP), *constrângerea de a face declaraţii* (art. 309 CP), precum şi *falsificarea probelor în procesul penal de către persoana care efectuează urmărirea penală, procuror sau de către apărătorul admis în procesul penal* (alin. (2) art. 310 CP), **reprezintă cazuri particulare de exces de putere** sau depăşire a atribuţiilor de serviciu, motiv din care art. 328 se consideră normă generală, în raport cu celelalte norme indicate mai sus.

În opinia noastră, aceste infracțiuni pot fi doar cazuri particulare de abuz de putere sau abuz de serviciu, deoarece faptele incriminate țin de competența subiecților infracțiunilor, doar că sunt înfăptuite (realizate) cu încălcarea legii.

Referitor la latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute de art. 327 și 328 din CP, Plenul CSJ constată că acestea pot fi comise atât cu *intenţie directă*, cât şi cu *intenţie indirectă*. *Scopul* și *motivul* comiterii infracțiunilor, nu au relevanță la încadrare. Totuși, atunci când făptuitorul abuzului de putere sau abuzului de serviciu urmărește un interes material sau un alt interes personal ori comite infracțiunea în interesul unei terțe persoane, sau când făptuitorul excesului de putere săvârșește infracțiunea în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale, răspunderea penală se agravează.

În continuare, referindu-se la infracţiunea de *neglijenţă în serviciu* (art. 329 din CP – „Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligaţiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconştiincioase faţă de ele”), Plenul CSJ menționează că pentru reţinerea la încadrare a art. 329 din CP, persoana publică trebuie să încalce o obligaţie de serviciu, respectiv, să nesocotească sau să nu respecte o sarcină ce derivă din obligaţiile de serviciu, încălcare care se poate manifesta alternativ prin: neîndeplinirea (omisiune) sau îndeplinirea necorespunzătoare (defectuoasă: cu întârziere, incompletă sau necalitativă) a obligaţiilor de serviciu **[**150**]**. Referitor la sintagma *îndeplinire necorespunzătoare,* ca și în cazul României (*îndeplinire defectuoasă*),

considerăm că e necesar să opereze același principiu, adică să fie înțeleasă ca o *îndeplinire prin încălcarea legii* (moment constatat de Curtea Constituțională a României **[**104, par. 54**]**).

În ceea ce privește latura subiectivă a infracțiunii de *neglijenţă în serviciu* (art. 329 din CP), atragem atenția că în timp ce Plenul CSJ **[**150**]** și Curtea Constituțională a RM **[**101, par. 19**]** susțin ferm că aceasta poate fi comisă doar din *imprudenţă,* în doctrină se admite posibilitatea ca fapta să fie comisă și cu intenție **[**264, p. 13**]**. În opinia noastră, confuzia în cea mai mare parte este generată în cazul dat de formula utilizată de legiuitor în definirea infracțiunii. Fără a preciza care este forma vinovăției, legiuitorul indică doar că neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligaţiilor de serviciu trebuie să fie rezultatul unei atitudini neglijente sau neconştiincioase faţă de ele.

În contextul dat, Plenul CSJ explică că prin *atitudine neglijentă faţă de obligaţiile de serviciu* se înţelege un comportament nechibzuit, inadecvat sau chiar dezinvolt, pe care-l manifestă făptuitorul în exerciţiul funcţiei, pe când *atitudinea neconştiincioasă faţă de obligaţiile de serviciu* presupune un comportament lipsit de loialitate şi onestitate.

În pofida acestor explicații, considerăm că legea penală din România este formulată mai corect, întrucât reflectă expres vinovăția sub formă de *culpă*. Mai mult, însăși Curtea Constituțională a României a subliniat tranșant că „atunci când intenția legiuitorului este aceea de a sancționa faptele săvârșite cu forma de vinovăție a culpei, acesta este obligat să specifice, în mod expres, acest lucru în cuprinsul infracțiunii” **[**104, par. 81**]**.

Așadar, conchidem că formula actuală a normei din *Codul penal al RM*, care consacră infracțiunea de *neglijență în serviciu*, este una lipsită de claritate și previzibilitate (sub aspectul laturii subiective), ceea ce ar putea genera abuzuri și atitudini arbitrare la aplicarea ei, prezentând astfel un pericol pentru principiul legalității incriminării. Pe de altă parte, acest moment, practic lipsește de aplicabilitate norma dată în cazul judecătorilor, întrucât, după cum am enunțat mai sus, este evidentă problema lipsei de suprapunere dintre culpa penală și grava neglijență (condiție inerentă pentru tragerea la răspundere penală a judecătorilor conform standardelor europene).

Dincolo de conținutul și încadrarea juridică a infracțiunilor, Plenul CSJ precizează că *abuzul de putere sau abuzul de serviciu* (art. 327 CP), *excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu* (art. 328 CP), precum şi *neglijenţa în serviciu* (art. 329 CP) constituie componenţe de infracţiuni materiale (de rezultat **[**143, par. 68; 148, par. 72**]**), întrucât pentru consumarea lor este obligatorie survenirea de urmări prejudiciabile, şi anume: daune, în proporţii considerabile, intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice (art. 327 și art. 328 CP); daune, în proporţii mari, intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice (art. 329 CP); decesul unei persoane (lit. a) alin. (2) art. 329 CP); urmări grave (lit. c) alin. (2) art. 327, lit. d) alin. (3) art. 328, lit. b) alin. (2) art. 329 CP).

Urmările prejudiciabile ale infracţiunilor, prevăzute la art. 327-329 CP, se produc în dauna unui interes public sau în dauna unui drept şi interes privat. Referitor la *interesul public,* Curtea Constituțională a RM a precizat că norma de trimitere (art. 126 alin. (2) din CP), în temeiul căreia se evaluează *in concreto* prejudiciul cauzat în fiecare caz, nu stabilește *expressis verbis interesul public* ca valoare socială care poate fi determinată **[**143, par. 78**]**. Mai mult, lipsa unor prevederi pentru evaluarea caracterului considerabil al urmărilor prejudiciabile cauzate *intereselor publice* deschide un teren larg arbitrarului, existând riscul ca acțiunile persoanei publice care depășesc limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege, *indiferent de gravitatea faptei săvârșite*, să cadă sub incidența normei penale (par. 80). Din aceste considerente (care, în esență, denotă o lipsă de claritate și previzibilitate a normei penale), Curtea a constatat neconstituționalitatea sintagmei în cauză, ceea ce a determinat ca, la moment, infracțiunile de *exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu* și de *abuz de putere sau abuz de serviciu* să fie legate de producerea unor consecințe prejudiciabile, sub formă de *cauzarea daunelor în proporţii considerabile drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice* **[**83, p. 262**]**. Același lucru, *mutatis mutandis* este valabil și pentru infracțiunea de *neglijență în serviciu,* cu o singură diferență în ce privește mărimea daunelor, în acest caz acestea fiind doar în *proporţii mari*.

Raportând acest moment la prevederile legii penale din România, putem constata că consecințele prejudiciabile ale infracțiunilor similare din România, pe de o parte, nu au implicat și nici nu implică expres prejudicierea *interesului public,* fapt prin care se aseamănă deja cu cele din Republica Moldova, iar pe de altă parte, acestea diferă, întrucât atât art. 297 (abuzul în serviciu), art. 298 (neglijența în serviciu), cât și art. 300 (uzurparea funcției) din NCP prevăd în calitate de astfel de consecințe: „o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime". Deci, observăm că legiuitorul din Republica Moldova stabilește o anumită gravitate pentru consecințele prejudiciabile cauzate de infracțiunile analizate – *în proporţii considerabile,* moment important în opinia Curții Constituționale a RM, enunțată mai sus (întrucât „din perspectiva principiului *ultima ratio* în materie penală, nu este suficient să se constate că faptele incriminate aduc atingere valorii sociale ocrotite, ci această atingere trebuie să prezinte un anumit grad de intensitate, de gravitate, care să justifice sancţiunea penală" **[**143, par. 100**]**). Cu toate acestea, însă legea penală nu stabilește expres care ar fi cuantumul concret al *daunelor în proporţii considerabile.* La acest capitol Curtea Constituțională a RM a recomandat legiuitorului stabilirea în legea penală a unui prag valoric *al daunelor considerabile* (și esențiale) pentru excluderea estimărilor subiective **[**143, par. 101**]**.

Pe de altă parte, atragem atenția că evaluarea corectă şi unitară a urmărilor prejudiciabile, în cazul infracţiunilor de *abuz de putere sau abuz de serviciu*, precum şi *exces de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu* este principială, deoarece de întinderea acestora depinde disocierea infracţiunilor, prevăzute la art. 327, respectiv, art. 328 CP, de contravenţiile cu aceeaşi denumire

consacrate în art. 312, respectiv, art. 313 din *Codul contravenţional al RM* **[**36**]**, adică aplicarea sferei ilicitului penal sau a celui contravenţional. Tot atât de principială este evaluarea corectă a conţinutului urmării prejudiciabile, rezultate din *neglijenţa în serviciu* (art. 329 CP); or, dacă se va constata că prin neglijenţa în serviciu nu s-au cauzat daune, în proporţii mari, drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice, în legătură cu lipsa unui corespondent contravenţional de neglijenţă în serviciu, fapta va fi susceptibilă doar de răspundere disciplinară.

Referitor la *urmările grave,* ce apar în conţinutul agravat al infracţiunilor prevăzute la lit. c) alin. (2) art. 327 CP, lit. d) alin. (3) art. 328 CP, lit. b) alin. (2) art. 329 CP, este de precizat că acestea au o natură estimativă, motiv din care existenţa sau inexistenţa şi dimensiunea graduală a acestora (obişnuită, considerabilă, gravă) trebuie să fie stabilită de instanţă, în fiecare caz în parte.

Pe marginea acestui subiect, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a opinat următoarele **[**144**]**: în ipoteza în care infracțiunea are *urmări grave*, gradul prejudiciabil al acesteia este mai mare decât în cazul în care infracțiunea provoacă daune în *proporții considerabile*. Cu alte cuvinte, diferențierea noțiunilor daune *în proporții considerabile* și *urmări grave* are implicații în privința agravării sau neagravării răspunderii penale a făptuitorului (par. 41).

Pornind de la faptul că în legea penală nu există niciun text normativ care ar defini noțiunea de „urmări grave" și niciun criteriu material care să cuantifice gravitatea urmării prejudiciabile, există riscul ca gravitatea să fie apreciată în baza unor criterii arbitrare și discreționare de către cei dotați cu competența aplicării legii penale (par. 46). Prin urmare, normele în cauză sunt susceptibile de o interpretare extensivă în devafoarea făptuitorului (par. 51), ceea ce contravine standardului calității legii penale, cuprins în Legea Fundamentală a statului.

Cu toate acestea, Curtea menționează că, deși a constatat neconstituționalitatea normei penale date, acest fapt nu împiedică Parlamentul să precizeze întinderea și conținutul agravantei în cauză. De altfel, simpla eliminare a lit. d) din alin. (3) al art. 328 din CP (și implicit a dispoziției asemănătoare din art. 327 și 329 CP – e.n.) ar putea să nu ofere o protecție adecvată valorilor sociale ocrotite de legea penală atunci când prin excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu se atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și în cazul în care se provoacă prejudicii materiale semnificative (par. 54). Evident, suntem de acord cu o astfel de poziție, întrucât ea accentuează o dată în plus necesitatea cuantificării urmărilor prejudiciabile ale infracțiunilor pentru ca astfel să se asigure proporționalitatea necesară între pedeapsa penală și caracterul prejudiciabil al infracțiunii.

Generalizând cele analizate, subliniem că în Republica Moldova, judecătorul este pasibil de răspundere penală pentru comiterea unor astfel de infracțiuni de serviciu precum *abuzul de putere* și *excesul de putere,* în varianta lor agravată, în timp ce în România, judecătorul este pasibil de răspundere penală doar pentru *abuz în serviciu*. În ce privește *neglijența în serviciu*, considerăm a fi complicată imputarea acesteia unui judecător, întrucât în cea mai mare parte, standardele europene, admit

atragerea la răspundere penală a acestui subiect de drept doar în cazul în care manifestă rea-credință sau gravă neglijență în exercițiul funcțiunii.

Referitor la pedeapsa aplicabilă pentru comiterea unor asemenea infracțiuni, atragem atenția că în România, pentru *abuz în serviciu*, judecătorul riscă o pedeapsă cu „închisoarea de la unu la 5 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică". În Republica Moldova, pentru *abuz în serviciu* judecătorul poate fi pedepsit „cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani" (pentru *exces de putere* – „cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani"). S-ar părea la o primă vedere că legea penală a Republicii Moldova instituie un regim sancționator mai aspru pentru infracțiunea de *abuz în serviciu*. Cu toate acestea, prezența pedepsei alternative (amenda) denotă că, în principiu, pedeapsa penală aplicabilă judecătorilor moldoveni poate fi mai blândă ca în cazul colegilor din România.

4.2.2. Conflictul de interese ca temei al răspunderii penale a judecătorului. **Preliminarii.** Pentru început, reiterăm că *imparțialitatea judecătorilor* (ca obligație constituțională a acestora **[**137, p. 44**]**) este garantată prin regimul de incompatibilitate și a conflictului de interese, de interdicții și de incapacități **[**74, p. 256**]**. Potrivit principiului 5 din *Recomandarea nr. (94) 12 a Consiliului Europei* „judecătorii trebuie să-și asume responsabilitatea de a se abține să judece o cauză sau să renunțe când există motive juste în acel caz, de exemplu, probleme grave de sănătate, existența vreunui *conflict de interese* sau interesul justiției" **[**259, pct. 3 lit. e)**]**.

În opinia specialiștilor, *conflictul de interese* reprezintă acea situație sau împrejurare care privește un magistrat în care interesul personal, direct ori indirect, contravine interesului public, astfel încât afectează sau ar putea afecta independența și imparțialitatea în luarea deciziilor ori îndeplinirea la timp și cu obiectivitate a îndatoririlor care îi revin în exercitarea funcției. Practic judecătorul are de ales între interesul public, acela de a face dreptate, și interesul privat, acela de a-și procura un beneficiu. De aici se consideră că regula evitării conflictului de interese este o aplicație a principiului *nemo in rem suam auctor esse potest* (nimeni nu poate oficia în propria sa cauză) **[**124, p. 30**]**.

Într-o altă interpretare, un *conflict de interese* apare atunci când interesul personal al judecatorului (sau al celor apropiați lui) intră în conflict cu obligația judecătorului de a judeca imparțial. Imparțialitatea justiției se referă atât la imparțialitatea în fapt, cât și la cea percepută de către observatorul rezonabil. În materie judiciară, testul de conflict de interese trebuie să cuprindă atât conflictele reale dintre interesul personal al judecătorului și obligația de a judeca imparțial, cât și împrejurările în care un observator rezonabil ar (sau ar putea) percepe un conflict **[**46, p. 61**]**.

În context, trebuie să recunoaștem că problema *conflictului de interese* este una proprie întregului sistem statal (de administrare a statului), ceea ce implică și o accepțiune largă a acestuia,

potrivit căreia „un conflict de interese implică un conflict între datoria faţă de public și interesele personale ale unui funcţionar public, în calitatea sa de persoană privată, interese care ar putea influenţa în mod necorespunzător îndeplinirea obligaţiilor şi responsabilităţilor oficiale” **[**131, p. 3**]**.

În ordinea dată de idei, la nivel de lege **[**180**]**, prin *conflict de interese* se înțelege situația în care persoana ce exercită o demnitate publică sau o funcție publică are un interes personal de natură patrimonială, care ar putea influența îndeplinirea cu obiectivitate a atribuțiilor care îi revin potrivit Constituției și altor acte normative (art. 70). Funcționarul public este în conflict de interese, dacă se află în situația de a fi chemat să rezolve cereri, să ia decizii sau să participe la luarea deciziilor cu privire la persoane fizice și juridice față de care are relații cu caracter patrimonial; ori participă în cadrul aceleiași comisii, constituite conform legii, cu funcționarii publici care au calitatea de soț sau rudă de gradul I; sau interesele sale patrimoniale, ale soțului sau rudelor sale de gradul I pot influența deciziile pe care trebuie să le ia în exercitarea funcției publice (art. 79).

Suplimentar, legea definește *interesul legitim privat* ca fiind „posibilitatea de a pretinde o anumită conduită, în considerarea realizării unui drept subiectiv viitor și previzibil, prefigurat” **[**165, art. 2 alin. (1) lit. p)**]**. La rândul său, *interesul legitim public* este definit ca „interesul care vizează ordinea de drept și democrația constituțională, garantarea drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, satisfacerea nevoilor comunitare, realizarea competenței autorităților publice” **[**165, art. 2 alin. (1) lit. r)**]**. Așadar, *conflictul de interese* presupune că interesele patrimoniale private intră în conflict cu interesul public.

Incriminarea conflictului de interese. În doctrina românească **[**230, p. 558**]** se reține că incriminarea *conflictului de interese* este un răspuns la semnalele tot mai dese din partea societății civile, dar și a organismelor și instituțiilor internaționale cu privire la impactul pe care faptele comise cu încălcarea normelor deontologice cu acest specific îl produc (reglementări în domeniu putând fi atestate și în legislația altor state membre ale Uniunii Europene, precum: Austria, Belgia, Cipru, Finlanda, Franța, Lituania, Polonia, Spania și Ungaria).

Până la incriminarea *conflictului de interese* (în anul 2006), în legislația României au existat norme în domeniu, însă acestea dovedeau existența unor confuzii între incompatibilități și conflictul de interese. Venind cu explicații, I. Pascu menționează că *conflictul de interese* generează o stare de incompatibilitate *lato sensu,* dar, sub aspectul cauzelor care determină această incompatibilitate, *conflictul de interese* se deosebește prin faptul că factorul determinant nu este neapărat o situație juridică sau o activitate incompatibilă cu activitatea care este realizată în cadrul atribuțiilor de serviciu, ci un interes personal de natură patrimonială, care ar putea influența îndeplinirea cu obiectivitate a atribuțiilor care îi revin, potrivit Constituției și a altor acte normative **[**230, p. 558**]**. În același timp, pentru a exista un *conflict de interese*, trebuie să existe o decizie luată în interesul persoanelor expres

prevăzute de lege, în timp ce incompatibilitatea *există ca situație ilegală*, în cazul unui cumul de funcții interzis de legiuitor, deoarece este potențial generatoare de conflicte de interese **[**164, p. 15**]**.

Deși *conflictul de interese* nu înseamnă *ipso facto* corupție, totuși apariția unor conflicte între interesele personale și obligațiile publice ale funcționarilor publici, dacă nu este tratată corespunzător, poate duce la corupție. Prin urmare, incriminarea faptei presupune nu numai simpla interzicere a intereselor de natură privată ale funcționarului public, ci și formarea corectitudinii deciziilor administrative, pentru ca un conflict de interese nesoluționat să nu conducă la un abuz de serviciu **[**131, p. 2**]**.

În legătură cu incriminarea infracțiunii de *conflict de interese*, în jurisprudența română (Curtea de Apel București, sentința penală nr. 69/2014) s-a reținut că numai în mod aparent se produce „*o situație de inechitate* față de o anumită categorie de persoane, pentru că în realitate ceea ce se urmărește prin incriminarea acestei infracțiuni este exact *imparțialitatea* și *independența celor care exercită funcții publice și care ar putea fi, în astfel de împrejurări, influențate de calitatea unor persoane cu care instituția publică ar încheia acte.* În considerarea acestei *protecții a funcției publice*, persoanele care exercită asemenea funcții au anumite interdicții, dar toate acestea *sunt asumate încă de la momentul la care se candidează pentru o funcție publică,* fiind evident că odată cu acceptarea unei astfel de funcții, cel care preia funcția va prelua nu doar drepturile conferite, dar și obligațiile impuse și, de asemenea, anumite interdicții și privațiuni, toate în considerarea funcției" **[**164, p. 13**]**.

Așadar, prin incriminarea *conflictului de interese* legiuitorul român a înţeles să lărgească sfera infracţiunilor de serviciu, amplificare justificată prin faptul că, în practică, au apărut numeroase cazuri de funcţionari publici care, având un interes în cauză, au participat în procesul decizional, prin care au avantajat şi au facilitat activitatea unor persoane aparţinând familiei ori unor apropiaţi, în perioada în care ocupau funcţii de decizie şi în exercitarea atribuţiilor de serviciu **[**117, p. 447**]**.

Infracțiunea de conflict de interese. Infracțiunea de *conflict de interese* a fost introdusă în Titlul VI (*Infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public sau altor activități reglementate de lege*), Capitolul I (*Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul*) din partea specială a *Codului penal român* din 1969 (în continuare CPR 1969), în vederea alinierii legislației penale române la standardele europene privind protejarea integrității funcționarilor publici, a mediului concurențial, calității servicilor, prevenirea conflictelor de interese, garantarea independenței și imparțialității prestatorilor de servicii adiționale. Prin aceasta România și-a completat cadrul normativ de ocrotire a relațiilor de serviciu ca valoare socială, prin incriminarea în art. 253^1 CPR 1969 a faptei funcționarului public de a se afla în conflict de interese (în anul 2006). După intrarea în vigoare a *Noului Cod penal*, la 1 februarie 2014, infracțiunea de *conflict de interese* este incriminată în art. 301 din Capitolul II – *Infracțiuni de serviciu* **[**164, p. 13-14**]**.

Conform art. 301 NCP, constituie infracțiune de conflict de interese: *Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a îndeplinit un act ori a participat la luarea unei decizii*

prin care a obținut, direct sau indirect, un folos patrimonial, pentru sine, pentru soțul său, pentru o rudă ori pentru un afin pînă la gradul II inclusiv sau pentru o altă persoană cu care s-a aflat în raporturi comerciale ori de muncă în ultimii 5 ani sau din partea căreia a beneficiat ori beneficiază de foloase de orice natură, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.

Prin *Legea nr. 193/2017,* articolul în cauză a fost modificat, infracțiunea fiind denumită deja „Folosirea funcţiei pentru favorizarea unor persoane". Respectiv, modificările au atins și conținutul acesteia, în noua redacție infracțiunea presupunând: (1) *Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a îndeplinit un act prin care a obținut un folos patrimonial pentru sine, pentru soțul său, pentru o rudă ori un afin până la gradul II inclusiv, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică*. (2) *Dispozițiile alin. (1) nu se aplică în cazurile în care actul sau decizia se referă la următoarele situații: a) emiterea, aprobarea sau adoptarea actelor normative; b) exercitarea unui drept recunoscut de lege sau în îndeplinirea unei obligații impuse de lege, cu respectarea condițiilor și limitelor prevăzute de aceasta.*

În opinia noastră, modificarea denumirii marginale a articolului din legea penală și parțial conținutul acestuia nu afectează însăși incriminarea penală a conflictului de interese, întrucât esența faptei a rămas practic aceeași **[**74, p. 258**]**. Pornind de la aceasta, în cele ce urmează, pentru punctarea câtorva momente importante ale infracțiunii, vom utiliza denumirea veche a acesteia.

Atragem atenția că prin incriminarea faptei s-a urmărit ocrotirea relațiilor sociale referitoare la apărarea intereselor legale ale persoanelor fizice sau juridice împotriva intereselor ilicite ale funcționarului public **[**203, p. 126**]**. *Subiectul activ* al infracțiunii este calificat prin calitatea de *funcționar public,* în accepțiunea art. 175 NCP **[**163, p. 81-83**]**. Prin urmare, subiecți ai acestei infracțiuni pot fi și magistrații (judecătorii), practica judiciară atestând cazuri concrete de atragere la răspundere a acestor subiecți pentru comiterea unor asemenea infracțiuni **[**74, p. 258**]**.

Elementul material al *laturii obiective* a infracțiunii, anterior modificării, era realizat prin două acțiuni alternative: „a îndeplinit un act" ori „a participat la luarea unei decizii" **[**240, p. 270**]**. La moment, acest element presupune doar „îndeplinirea unui act". Termenul de *act* este folosit în incriminarea infracțiunii de *conflict de interese* în sensul de operație care trebuie efectuată de funcționarul public, conform atribuțiilor acestuia de serviciu, și poate consta în întocmirea unui înscris, în elaborarea unor acte juridice, efectuarea unei constatări cu efecte juridice și alte operații date în competența unui serviciu al persoanei juridice de drept public.

Legea nu cere ca îndeplinirea unui act să fie defectuoasă, astfel încât pentru incidenţa textului analizat este suficient ca autorul să acţioneze conform atribuţiunilor de serviciu **[**111, p. 440**]**. În ipoteza în care acest act este realizat cu încălcarea dispoziţiilor legale sau a atribuţiunilor de serviciu, pe lângă

conflictul de interese se va reţine şi acea faptă abuzivă (de exemplu, abuz în serviciu, fals intelectual etc.), dacă sunt întrunite şi celelalte condiţii prevăzute pentru infracţiunea concurentă **[**26, p. 26**]**.

Alături de efectuarea actului sau de participarea la luarea unei decizii sau în exercitarea atribuțiilor de serviciu, *condițiile cumulative* ce trebuie îndeplinite pentru existența elementului material sunt: realizarea unui folos patrimonial; acest folos să fie al făptuitorului, al soțului său, al unei rude sau afin până la gradul II inclusiv **[**164, p. 34**]**. Prin „folos patrimonial" se înțelege orice fel de avantaj patrimonial (de exemplu, bunuri, împrumuturi, premii, prestări de servicii gratuite, promovarea în servicii). Norma de incriminare nu cere ca folosul să fie unul injust, ci numai ca acesta să fi fost efectiv obținut printr-o procedură favorizantă. Deci, pentru existența infracțiunii de conflict de interese este suficient ca acțiunile inculpatului să fi produs un folos material provenit din fondurile publice pentru rudele apropiate.

Norma de incriminare impune atât natura folosului, ce trebuie să fie exclusiv de natură patrimonială (material), cât și beneficiarul folosului, care trebuie să fie una dintre persoanele arătate în textul de lege. Prin urmare, prin comiterea faptei nu este necesar să se producă o vătămare a intereselor persoanei juridice ori autorității respective, ci este suficient ca actul material să fi produs un folos celui în favoarea căruia se acționează.

Referitor la urmarea imediată a infracțiunii, în doctrină nu am atestat o poziție unică, opiniile întâlnite fiind total opuse. Bunăoară, în viziunea cercetătorilor **[**164, p. 36; 14, p. 464**]**, *urmarea imediată* a săvârșirii infracțiunii de conflict de interese constă în afectarea relațiilor de serviciu și crearea unei stări de pericol pentru îndeplinirea cu obiectivitate a atribuțiilor de serviciu în cadrul unei autorități publice, instituții publice sau altă persoană juridică de interes public. Prin urmare, se conchide că infracțiunea nu este una de rezultat, ci de *pericol*.

La același subiect, H. Diaconescu și R. Răducanu susțin că latura obiectivă a infracțiunii va fi realizată și aceasta va exista numai dacă, urmare a faptelor care definesc elementul ei material s-a obținut un folos patrimonial. În absența unei asemenea urmări nu se poate discuta și accepta existența infracțiunii. Prin urmare, legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea imediată cerută de lege trebuie stabilită, fixată probator în fiecare caz în parte **[**113, p. 179**]**. Evident, autorii au dreptate, întrucât din însăși textul normei penale se poate deduce caracterul material al infracțiunii (în detrimentul celui formal), întrucât legiuitorul condiționează expres săvârșirea faptei de obținerea unui folos patrimonial **[**83, p. 286**]**.

Ideea este confirmată și prin faptul că infracţiunea se *consumă* în momentul obţinerii folosului patrimonial de către una dintre persoanele prevăzute de lege, după ce anterior subiectul activ a săvârşit una dintre acţiunile alternative interzise **[**164, p. 45**]**.

Referindu-ne la situația din Republica Moldova, precizăm că abia în anul 2018, prin *Legea nr. 66/2018* **[**172**]**, în *Codul penal* al RM a fost introdusă o nouă componență de infracțiune (art. 326^1) cu

denumirea marginală – *Exercitarea atribuţiilor în sectorul public în situaţie de conflict de interese.* Potrivit Notei informative la proiectul legii în cauză **[**223**]**, în temeiul acestei completări s-a intenţionat incriminarea conflictelor de interese consumate.

Anterior acestor modificări legislative, potrivit *Legii nr. 133/2016* **[**173**]**, conflictele de interese consumate – erau sancţionate doar disciplinar (chiar dacă era aplicată cea mai gravă sancţiune – eliberarea/revocarea/demiterea din funcţie), ceea ce, evident, era disproporţionat în raport cu beneficiile/profiturile care le oferă un conflict de interese consumat. La rândul său, *Codul contravenţional* al RM (în art. 313^2) prevedea răspunderea contravenţională doar pentru: „nedeclararea" şi „nesoluţionarea" conflictului de interese. Respectiv, legislaţia nu conţinea răspunderea contravenţională sau penală pentru conflictul de interese consumat. Or, un subiect al declarării averilor şi intereselor chiar dacă va fi concediat pentru un conflict de interese consumat, el va continua să beneficieze de „produsele" acestui conflict, care pot fi incomparabil mai mari în raport cu sancţiunea de eliberare/demitere/retragere a mandatului etc. Prin urmare, pentru a descuraja admiterea conflictelor de interese şi pentru a spori caracterul disuasiv al sancţiunilor, s-a propus și respectiv s-a operat completarea Codului penal cu noua componenţă de infracţiune.

Astfel, potrivit art. 326^1 din CP al RM: „(1) Fapta persoanei publice care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a soluționat cereri, demersuri sau plîngeri, a adoptat un act administrativ, a încheiat, direct sau prin intermediul unei persoane terțe, un act juridic, a luat o decizie sau a participat la luarea unei decizii în vederea obținerii, directe sau indirecte, a unui avantaj patrimonial a cărui valoare depășește 10000 de unități convenționale, pentru sine sau pentru o persoană apropiată în sensul Legii nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, dacă conflictul de interese nu a fost declarat și soluționat în conformitate cu legislația privind declararea și controlul averii și a intereselor personale, se pedepsește cu amendă în mărime de la 10000 la 15000 de unități convenționale sau cu închisoare de pînă la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa funcții publice pe un termen de la 5 la 7 ani. (2) Fapta prevăzută la alin. (1): a) săvîrșită de către o persoană cu funcție de demnitate publică; b) săvîrșită în legătură cu negocierea, gestionarea sau executarea mijloacelor financiare din fonduri publice sau din fonduri externe, se pedepsește cu amendă în mărime de la 15000 la 20000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa funcții publice pe un termen de la 5 la 10 ani. (3) Dispozițiile prezentului articol nu se aplică în cazul emiterii, aprobării sau adoptării unor acte normative."

După cum se poate observa, în raport cu componența de infracțiune reglementate de legea penală din România, infracțiunea de conflict de interese prevăzută de *Codul penal* al RM dispune de anumite particularități, după cum urmează **[**83, p. 290-291**]**:

- elementul material al laturii obiective este cu mult mai complex. Respectiv, dacă în Legea română acesta constă în „a îndeplinit un act", în legea moldovenească – „a soluționat cereri, demersuri

sau plîngeri, a adoptat un act administrativ, a încheiat, direct sau prin intermediul unei persoane terțe, un act juridic, a luat o decizie sau a participat la luarea unei decizii";

- „avantajul patrimonial" este formulat de legiuitor sub forma scopului infracțional urmărit de făptuitor (fapta comisă „în vederea obținerii, directe sau indirecte, a unui avantaj patrimonial"), deci, mai mult ținând de intenția subiectului activ, în timp ce legiuitorul român stabilește „realizarea folosului patrimonial" ca fiind o condiție cumulativă ce trebuie îndeplinită pentru însăși existența elementului material al infracțiunii („fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a îndeplinit un act prin care a obținut un folos patrimonial"). Prin urmare, constatăm că legiuitorul din Republica Moldova a optat mai mult pentru o componență formală de infracțiune;

- „avantajul patrimonial" trebuie să depășească valoarea de 10000 de unități convenționale (o unitate convențională valorând 50 lei moldovenești), în timp ce legea penală nu concretizează care ar trebui să fie valoarea folosului patrimonial obținut de făptuitor;

- infracțiunea este condiționată, fapta căzând sub incidența normei din art. 326^1 din CP al RM doar dacă „conflictul de interese nu a fost declarat și soluționat în conformitate cu legislația privind declararea și controlul averii și a intereselor personale";

- fapta în varianta tip este pasibilă de două pedepse principale alternative: „amendă în mărime de la 15000 la 20000 de unități convenționale sau închisoare de până la 3 ani" și o pedeapsă complementară – „privarea de dreptul de a ocupa funcții publice pe un termen de la 5 la 7 ani". În ce privește legiuitorul român, reiterăm că a optat doar pentru o pedeapsă principală – închisoare de la unu la 5 ani și o pedeapsă complementară – interzicerea dreptului de a ocupa o funcție publică (care poate fi dispusă pentru un termen egal cu termenul maxim al pedepsei cu închisoarea, deci, în cazul dat – pentru 5 ani). Ținând cont de momentele date, considerăm că legiuitorul român stabilește un regim sancționator mai sever pentru infracțiunea de *conflict de interese*.

Evident, analiza comparativă a normelor penale poate fi (și trebuie) continuată, întrucât aspectele invocate, și nu numai, necesită o tratare teoretică desfășurată (mai ales din considerentul că pentru Republica Moldova o astfel de incriminare este cu totul nouă). Noi însă ne vom limita doar la aceste reflecții, precizând în final că fapta judecatorului, ca subiect activ al infracțiunii, va cădea sub incidența alin. (2) al art. 326^1 din CP al RM (întrucât este o persoană cu funcție de demnitate publică), deci va fi pedepsit pentru varianta agravată a infracțiunii cu „amendă în mărime de la 15000 la 20000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa funcții publice pe un termen de la 5 la 10 ani".

Generalizând asupra celor studiate, subliniem **[**87, p. 31-35; 74, p. 260-261**]** că incriminarea *conflictului de interese* este una binevenită, mai ales din perspectiva impactului său preventiv asupra activității funcționarilor publici, inclusiv, judecători. Sub acest aspect, însăși existența incriminării este de natură să prevină alte fapte ilegale pe care ar putea să le comită acești subiecți, cum ar fi abuzuri în

serviciu, acte de corupție etc. Pe de altă parte, pedepsirea penală a faptei analizate este de natură să consolideze considerabil integritatea, imparțialitatea și chiar independența corpului de funcționari, implicit de judecători. Pornind de la aceste momente, considerăm că o astfel de incriminare este binevenită și pentru sistemul de drept din Republica Moldova, în cadrul căruia până nu demult, problema conflictului de interese a fost abordată doar la nivel administrativ și contravențional.

4.2.3. Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de corupție **[**94, p. 82-91**]. Preliminarii cu privire la corupție.** În accepțiune generală, *corupția* presupune o manifestare, „o abatere de la moralitate, de la datorie" **[**212, p. 3**]**, care exprimă o gravă degradare, descompunere morală, venalitate **[**114, p. 230; 204, p. 450**]**.

În dreptul penal, termenul de *corupție* reprezintă o conduită a funcționarilor publici sau a persoanelor asimilate acestora, ce își vând sau comercializează atributele funcției în scopuri personale și ilicite, lezând astfel buna desfășurare a activităților instituțiilor publice **[**269, p. 196**]**. Într-o altă opinie, *corupția* este văzută ca fiind în esență un abuz de putere, de funcție din partea celor învestiți cu exercițiul acestora, săvârșit în scopul obținerii de avantaje materiale, ori alte foloase **[**112, p. 3; 126, p. 5; 119, p. 138**]**.

La nivel internațional, corupția este definită și catalogată în *Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția* **[**52**]**, care împarte fenomenul în: corupție activă și corupție pasivă. *„Corupția activă* reprezintă promisiunea, oferirea sau darea cu intenție, de către persoane, direct sau indirect, a unui folos necuvenit, unui funcționar public, pentru sine ori pentru altul, în vederea îndeplinirii ori abținerii de la îndeplinirea unui act în exercițiul funcțiilor sale. *Corupția pasivă* reprezintă solicitarea ori primirea cu intenție, de către un funcționar public, direct ori indirect, a unui folos necuvenit, pentru sine ori pentru altul, sau acceptarea unei oferte sau promisiuni a unui astfel de folos, în vederea îndeplinirii ori abținerii de la îndeplinirea unui act în exercițiul funcțiilor sale" **[**18, p. 424**]**.

După cum se știe, *corupția* a existat din cele mai vechi timpuri, din antichitate însoțind nefast societatea umană, organizată statal de la începuturile ei, de-a lungul existenței și evoluției milenare a acesteia, până în zilele noastre (fiind apreciată ca un obstacol major în dezvoltarea societății **[**100, p. 45; 98, p. 5**]**; cea mai distructivă manifestare criminală **[**12, p. 11**]**). Sub aspect istoric – la început moral și apoi juridic – s-a reacționat firesc împotriva corupției. Protecția juridică față de acest fenomen s-a impus nu numai datorită sentimentului firesc de ostilitate, ci mai ales din nevoia pe care societatea organizată și-o datorează și o datorează membrilor săi, de apărare împotriva descompunerii morale grave, a degradării, a venalității celor învestiți cu exercițiul puterii sau al unei funcții **[**112, p. 3**]**.

În antichitate, *corupția* era considerată una dintre componentele cele mai grave și mai răspândite ale funcției publice. În anumite perioade istorice era acceptat ca ceva firesc oferirea și primirea de foloase de către funcționari pentru un serviciu bine făcut, de care clientul era mulțumit. Potrivit unor cercetători, abia în anul 1810 *Codul penal francez* (Codul lui Napoleon) incriminează pentru prima

dată astfel de practici, prevăzând sancțiuni drastice atât pentru cazul în care erau îndeplinite corect sarcinile de serviciu, cât și pentru situația în care se efectuau acte contrare intereselor de serviciu, pentru obținerea unor foloase materiale **[**201, p. 4**]**. În pofida acestei idei, în doctrină se susține că începutul incriminării faptelor de corupție se găsește în antichitate **[**126, p. 5**]**.

În vechiul drept penal românesc, *corupția* apare incriminată destul de târziu – în perioada domniilor fanariote, dar și atunci imperfect. După cum se știe, dregătorii Principatelor române erau totodată judecători, iar veniturile lor se acumulau atât din impozitele și dijmele strânse sau din alte foloase culese în legătură cu atribuțiile pe care le aveau în administrarea țării, cât și din amenzile pe care le pronunțau în calitate de judecători. În a doua jumătate a sec. al XVI-lea, fenomenul corupției a devenit atât de răspândit, încât linia de demarcație între darurile oficiale și cele neoficiale ajunsese să fie tot mai labilă, sistemul darurilor fiind atât de practicat încât făcea parte din arsenalul formulelor de politețe, iar persoanele oficiale le pretindeau pe față **[**159, p. 90**]**.

Despre corupția judecătorilor vorbește și Miron Costin în *Letopisețul Țării Moldovei,* care arată că aceștia puteau fi sancționați, după legile vechi, în situația în care se lăsau corupți **[**116, p. 5**]**.

Până la sfârșitul sec. al XVIII-lea, istoricii nu mai semnalizează nicio lege care să prevadă delictul de corupție. Condițiile vieții materiale și sociale, dar în special, influența nefastă a Fanarului (Cartier din Constantinopol **[**214, p. 74**]**), nu a permis incriminarea faptelor de corupție mai devreme, deși numărul cazurilor de mituire a crescut considerabil în timpul domniilor fanariote. Se consideră că anume domnitorii fanarioți au „implementat” obiceiurile degradante și servile preluate din Constantinopol, în morala poporului român. Ei au condus administrația prin despuierea locuitorilor, prin degradarea caracterului național și coruperea clasei superioare **[**116, p. 95**]**.

Din punct de vedere cronologic, un act ce prezintă importanță deosebită în reglementarea istorică a infracțiunilor de mită este *Pravilniceasca Condică* (culegere de legi întocmită sub domnia lui Alexandru Ipsilante pentru Țara Românească, publicată și pusă în aplicare în 1780 **[**269, p. 196**]**), care prevedea, în capitolul întitulat „Pentru Judecători”, pedepsire aspră a judecătorilor ce luau mită. Termenul de „pedepsire aspră” a fost utilizat întrucât în acea perioadă încă mai exista sistemul sancționării arbitrare.

Următorul act important în domeniu a fost *Condica Criminalistică* din anul 1826 (cunoscută și sub denumirea de *Condica Criminalicească și procedura ei* **[**126, p. 15**]**), apărută în Moldova sub domnia lui Ioan Sandu Sturză, care prevedea delictul de corupție, însă cu un conținut inexact **[**269, p. 197**]**. Normele vizau doar acei funcționari ce ajutau sau înlesneau, în schimbul foloaselor materiale, evadarea deținuților sau condamnaților aflați sub supravegherea lor, astfel că aceștia erau condamnați la pedeapsa închisorii și obligați să ajute la urmărirea evadaților, iar dacă eșuau, aveau obligația să plătească dublul prețului corupției în beneficiul instituțiilor de binefacere **[**126, p. 15**]**.

În contextul *Codului penal* din 1865 (care în esență a reprezentat o adaptare la realitatea socială românească a codului penal francez), delictele de corupție (atât în formă pasivă, cât și activă) au fost incriminate într-o formulă modernă prin norme unitare și precise, care prevedeau pedepse echilibrate cu caracter corector. Ulterior acesta a fost modificat și completat prin incriminarea traficului de influență, considerată la vremea aceea un element extrem de modern și o inovație legislativă, ce cuprindea ca modalitate normativă de săvârșire a infracțiunii „acceptarea promisiunii" **[**269, p. 197**]**. Într-o altă opinie, fapta de trafic de influență a fost reglementată în *Pravilniceasca Condică*, potrivit căreia era sancționat atât cumpărătorul de influență, cât și vînzătorul de influență **[**126, p. 15; 214, p. 74**]**.

Codul penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937, de asemenea, a adus elemente noi în materie, și anume prin incriminarea *dării de mită*, considerat fiind că „de cele mai multe ori rolul principal în actele de corupție revine agenților de corupție. Ei sunt aceia care ispitesc funcționarii, oferindu-le bani și alte foloase". În linii generale, *Codul penal* din 1969 a păstrat conținutul infracțiunilor de corupție **[**118, p. 186**]**, importante noutăți intervenind în domeniu după anul 1989.

În prezent, în România, infracțiunile de corupție sunt incriminate în *Noul Cod Penal*, precum și în *Legea 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție* **[**187**]**, care prevede unele infracțiuni asimilate infracțiunilor de corupție.

În contextul identificării în mod convențional a tipurilor de corupție, M. Murea **[**214, p. 43**]** atestă existența *corupției în sistemul judiciar* (de rând cu corupția politică, corupția în sistemul administrației publice, corupția în domeniul afacerilor etc.), pornind de la cercetările științifice în domeniu și existența unor condamnări penale. În opinia autorului, actele de corupție sunt prezente la nivelul fiecărui element al sistemului judiciar, precum: instanțele de judecată, procurori, poliția judiciară și alte organe care participă la înfăptuirea actului de justiție.

Vorbind nemijlocit despre răspunderea judecătorilor pentru infracțiunile de corupție, prezintă importanță doar faptele incriminate de *Noul Cod Penal* în Titlul V (*Infracțiuni de corupție și de serviciu*), Capitolul I (*Infracțiuni de corupție*), și anume: *Luarea de mită* (art. 289), *Darea de mită* (art. 290), *Traficul de influență* (art. 291), *Cumpărarea de influență* (art. 292).

În mod corespunzător, precizăm că în Republica Moldova sunt incriminate aceleași fapte penale, în Capitolul XV al Părții Speciale a *Codului Penal*, intitulat „*Infracţiuni contra bunei desfăşurări a activităţii în sfera publică*", în conținutul a trei articole, după cum urmează: *Coruperea pasivă* (art. 324); *Coruperea activă* (art. 325); *Traficul de influență* (art. 326).

La o analiză comparativă sumară a componențelor formulate de legiuitorii celor două state (prezentată și în Anexa 6), constatăm că în linii generale acestea sunt asemănătoare, excepție făcând doar faptul că în legea penală a Republicii Moldova infracțiunile sunt formulate atât în varianta tip, cât și în variante agravante. Bunăoară:

- *coruperea pasivă* dispune de: o variantă tip (art. 324 alin. (1) din CP), două variante agravante (art. 324 alin. (2) și (3) din CP) și o variantă atenuantă (art. 324 alin. (4) din CP);

- *coruperea activă* dispune de: o variantă tip (art. 325 alin. (1) din CP) și două variante agravante (art. 325 alin. (2) și (3) din CP);

- *traficul de influență* dispune de: două variante tip (art. 326 alin. (1) și (1^1) din CP) și două variante agravante (art. 326 alin. (2) și (3) din CP)

În ceea ce privește legiuitorul român, la acest capitol a optat în mare parte doar pentru variante tip ale infracțiunilor de corupție.

Pe cale de consecință, pot fi constatate deosebiri și în materia regimului sancționator al infracțiunilor analizate (vezi Anexa 6). Pornind de la aceasta, deducem că legiuitorul român a evaluat aproape uniform pericolul social /caracterul prejudiciabil al infracțiunilor de corupție, stabilind aceeași pedeapsă (închisoare de la 2 la 7 ani) pentru trei din cele patru infracțiuni, exceptând infracțiunea de *luare de mită,* în cazul căreia a optat pentru o sancțiune mai severă (închisoare de la 3 la 10 ani).

La rândul său, legiuitorul din Republica Moldova stabilește un regim sancționator mai sever pentru infracțiunile de corupție (atât în variantele tip, cât și în cele agravate). Severitatea regimului este condiționată nu doar de durata pedepsei închisorii (care variază în funcție de modalitatea normativă a infracțiunilor), dar și de faptul că toate infracțiunile (cu excepția variantei atenuante de la alin. (4) al art. 324 din CP) sunt pasibile cel puțin de două pedepse principale: închisoarea și ameda.

Important este că cea mai severă pedeapsă este prevăzută pentru *coruperea pasivă* în varianta agravantă, cuprinsă la alin. (3) al art. 324 – *închisoare de la 7 la 15 ani.* Totodată, precizăm că anume sub incidența acestei norme cade fapta judecătorului de corupere pasivă, deoarece ca circumstanță agravantă, aliniatul în discuție prevede comiterea faptei de o persoană cu funcție de demnitate publică **[**83, p. 303**]**.

4.3. Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni contra justiției

Preliminarii. În orice sistem penal, infracțiunile contra justiției joacă rolul de sprijin principal pentru desfășurarea în bune condiții a procedurilor judiciare **[**13, p. 304**]** și realizarea eficientă a actului de justiție. Mai mult, „funcționarea mecanismului statal, precum și asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor nu sunt posibile în lipsa unei justiții eficiente. Eficacitatea justiției este rezultatul respectării stricte a legii de către reprezentanții puterii judecătorești, dar și de către persoanele cu funcție de răspundere care contribuie la înfăptuirea justiției. Infracțiunile comise de către aceștia subminează autoritatea puterii de stat, în general, și autoritatea instituțiilor și autorităților publice în care activează astfel de persoane, în particular. Atingerea adusă relațiilor și valorilor sociale din sfera justiției de către reprezentanții puterii judecătorești și de către persoanele cu funcție de răspundere, care contribuie la înfăptuirea justiției, provoacă îndoieli din partea cetățenilor cu privire la capacitatea

statului de a menține ordinea de drept, precum și cu privire la supremația legii" (E.F. Baisalueva **[**294, p. 3**]** citată de S. Brînză și V. Stati **[**19, p. 789**]**). Iar aceasta generează într-un final nihilismul juridic, fenomen ce deturnează însăși esența statului de drept.

În mare parte de aici pornește raționamentul necesității incriminării unui șir de fapte ca fiind comise împotriva/contra justiției. În același timp, este important de precizat că justiția în calitate de obiect generic al infracțiunilor contra justiției este apărată numai sub acele aspecte în care poate fi atins nemijlocit procesul înfăptuirii justiției (atât de către subiecți activi generali, cât și speciali). Cu toate acestea în activitatea organelor judiciare se săvârșesc și alte infracțiuni cum ar fi actele de corupție, neglijența în serviciu, abuz de putere și de serviciu, exces de putere etc. Atunci când aceste fapte nu aduc atingere nemijlocit procesului înfăptuirii justiției nu poate fi vorba de infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției **[**274, p. 11**]**, ele încadrându-se deja în altă categorie de infracțiuni.

Rămânând în sfera infracțiunilor contra justiției, ne propunem în continuare să identificăm și să analizăm succint faptele pentru care sunt pasibili judecătorii, potrivit legii penale a României și a Republicii Moldova (vezi și Anexa 7).

4.3.1. ***Răspunderea judecătorului din România pentru infracțiuni contra justiției*** **[**86, p. 89-102; 85, p. 4-10**]**. Din economia legii penale a României, constatăm că judecătorii (ca subiecți activi speciali) sunt pasibili de răspundere penală pentru următoarele infracțiuni contra justiției: *compromiterea intereselor justiției* (art. 277); *cercetarea abuzivă* (art. 280); *represiunea nedreaptă* (art. 283).

I. ***Compromiterea intereselor justiției.*** Potrivit art. 277 alin. (1) din NCP, judecătorul este pasibil de răspundere penală pentru „divulgarea, fără drept, de informații confidențiale privind data, timpul, locul, modul sau mijloacele prin care urmează să se administreze o probă (...), dacă prin aceasta poate fi îngreunată sau împiedicată urmărirea penală (...)". Aliniatul (2) al art. 277 din NCP stabilește răspunderea penală a funcționarului public pentru „[d]ezvăluirea, fără drept, de mijloace de probă sau de înscrisuri oficiale dintr-o cauză penală, înainte de a se dispune o soluție de netrimitere în judecată ori de soluționare definitivă a cauzei (...)" de care a luat cunoștință în virtutea funcției.

Prin interpretare, putem constata că magistratul este pasibil de pedeapsă penală și pentru o asemenea faptă, întrucât face parte, potrivit art. 175 alin. (1) din NCP, din câmpul semantic al noțiunii de „funcționar public" **[**86, p. 91; 85, p. 5**]**.

În general, infracțiunea de *compromitere a intereselor justiției* cuprinde o paletă largă de conduite care, dintr-o perspectivă sau alta, pot afecta înfăptuirea actului de justiție, fie prin îngreunarea sau împiedicarea urmăririi penale, fie prin afectarea drepturilor procesuale ale persoanelor implicate în procesul penal, drept urmare a alterării prezumției de nevinovăție, ca principiu director al procesului penal **[**13, p. 351**]**. Ca motivație a acestei incriminări (apreciată ca fiind una nouă **[**4, p. 24**]**), redactorii textului atestă faptul că „incriminarea acestui tip de conduită urmărește în primul rând creșterea

gradului de exigență față de funcționarii care își desfășoară activitatea în domeniul administrării justiției, în legătură cu modul de gestionare a unor date și informații pe care le obțin în cursul unui proces penal, care pot influența semnificativ aflarea adevărului ori dreptul la un proces echitabil al persoanei cercetate sau judecate" **[**123**]**. Incriminarea unei astfel de fapte vine să întărească garanțiile privind dreptul la un proces echitabil și, în special, prezumția de nevinovăție, consacrate în art. 6 din *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* **[**53**]**. Potrivit Convenției, statele semnatare au, pe lângă obligația negativă de a se abține de la orice încălcare a drepturilor în afara limitelor permise, și obligația pozitivă de a lua măsurile necesare să asigure garantarea acestor drepturi împotriva încălcării lor de către orice altă persoană, astfel că încălcarea prezumției de nevinovăție angajează responsabilitatea statului în cazul nerespectării oricăreia dintre cele două obligații.

Prin reglementarea analizată se urmărește „împiedicarea funcționarilor să prezinte public mijloace de probă (declarații de martori, expertize, înregistrări audio-video, procese-verbale de redare a conținutului unor convorbiri înregistrate etc.) într-un proces penal în curs de desfășurare, în scopul de a nu transforma prezumția de nevinovăție într-o prezumție provizorie de vinovăție până la soluționarea cauzei. În plus, aprecierea unei probe, indiferent de conținutul acesteia, poate duce adesea la concluzii eronate, atât timp cât ea nu este evaluată în raport de întregul probatoriu al dosarului pentru a-i stabili astfel legalitatea, relevanța și forța probatorie, dar, odată adusă la cunoștința publică, o probă aparent incriminatoare va induce în mod inevitabil, ideea de vinovăție, iar uneori această percepție nu mai poate fi schimbată nici măcar prin prezentarea verdictului oficial de nevinovăție constatat de autoritățile judiciare" **[**123**]**.

Date fiind modalitățile eterogene de comitere a faptei, fiecare dintre conduitele incriminate lezează dintr-un unghi distinct valoarea socială protejată, generic numită buna înfăptuire a justiției.

Articolul analizat conține o variantă tip în alin. (1) și două variante de tip – alin. (2) și (3) **[**121, p. 61**]**. Potrivit cercetătorilor **[**13, p. 352**]**, alin. (1) al art. 277 din NCP incriminează o formă specială de favorizare a infractorului, căci prin divulgarea unor date privind derularea unor acte de urmărire penală aflarea adevărului poate fi iremediabil compromisă, cu consecința implicită a îngreunării sau zădărnicirii urmăririi penale. În esență, infracțiunea urmărește împiedicarea scurgerilor de informații cu privire la derularea unor procedee probatorii în cadrul procesului penal, scurgeri care ar putea compromite aflarea adevărului. Prin următoarele două modalități de comitere (alin. (2) și (3) ale art. 277 din NCP) se urmărește protejarea suspectului sau inculpatului de eventuale încălcări ale prezumției de nevinovăție, prin expunerea publică a unor informații din dosarul penal, care ar putea altera până la esență această garanție/drept procesual acordat inculpatului.

Subiectul activ al infracțiunii este unul special (calificat, circumstanțiat) – funcționarul public. În doctrină, s-a susținut că „nu este vorba de orice funcționar public, ci numai de cel care desfășoară atribuții în legătură cu soluționarea unei cauze penale și care dobândește informațiile în virtutea funcției

desfășurate (judecător, procuror, organ de cercetare al poliției judiciare, organ de cercetare penală special etc.) [217, p. 458]. De asemenea, s-a apreciat că infracțiunea „nu poate fi săvârșită decât de către un magistrat sau de un alt funcționar public a cărui activitate are legătură cu desfășurarea urmăririi penale și care astfel ia cunoștință de informații confidențiale, respectiv, are acces la mijloacele de probă sau/și la înscrisurile oficiale existente într-o cauză penală" [97, p. 446].

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 277 din NCP cuprinde acțiunea de *divulgare* care presupune transmiterea informației privind administrarea unei probe unei/unor persoane sau publicului larg. O asemenea informație este confidențială, întrucât se referă la date despre aplicarea unor procedee procesuale (interceptarea audio sau video, efectuarea în viitor sau derularea unor operațiuni sub acoperire, efectuarea unei percheziții domiciliare, efectuarea unui flagrant etc. [228, p. 188]) asupra suspectului/inculpatului, mizându-se pe luarea prin surprindere a acestuia, astfel încât să nu aibă posibilitatea de a distruge probele relevante pentru cauză ori de a-și disimula comportamentul în vederea ascunderii conduitei sale infracționale.

În a doua modalitate de comitere a faptei, (varianta atenuantă prevăzută la alin. (2) al art. 277 din NCP), se sancționează *divulgarea* oricărei informații consemnate în dosarul cauzei penale, fie că ea se referă la probe, fie că se referă la efectuarea unor acte procesuale. În opinia cercetătorilor [228, p. 189], fapta se poate comite și prin *omisiune,* dacă subiectul activ, cu intenție, nu asigură securitatea datelor pe care le deține, de pildă, pleacă din birou pe câteva minute, în înțelegere cu altă persoană, și lasă la vedere o autorizație de percheziție din care se poate afla numele și datele de indentificare ale unei persoane urmărite pentru o infracțiune gravă.

Sancțiunea pentru modalitatea de comitere prevăzută la alin. (1) al art. 277 NCP este închisoare de la 3 luni la 2 ani sau amenda (de la 120-240 de zile-amendă – al cărei cuantum este stabilit în conformitate cu art. 61 alin. (2) și (4) lit. b) din NCP, suma corespunzătoare unei zile-amendă fiind cuprinsă între 10 lei și 500 lei), iar pentru varianta atenuantă prevăzută la alin. (2) – închisoare de la o lună la un an sau amenda (de la 120-240 zile-amendă).

Potrivit cercetătorilor, prevederi similare celei române sunt în art. 226-13 și 434-7-2 din *Codul penal francez,* art. 379bis din *Codul penal italian,* art. 466 din *Codul penal spaniol,* art. 371 din *Codul penal portughez,* art. 293 din *Codul penal elvețian* și în Capitolul 20 din *Codul penal suedez* [121, p. 61]. În context, unele voci susțin că norma penală în cauză cuprinde o incriminare nouă (opinie contrazisă de M. Oprea, potrivit căreia o normă similară a fost prevăzută în Codul Penal din 1936 în art. 293, întitulat „Delict de divulgare a actelor de procedură secretă" [228, p. 168-169]) care nu corespunde realităților din România. Este un exces de represiune nejustificat nici de solicitările doctrinei, nici ale jurisprudenței. Mai mult, există și o preluare necritică a unor modele străine [4, p. 24].

În opinia altor cercetători, necesitatea incriminării compromiterii intereselor justiției rezultă atât din condamnarea României de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cât și din constatarea că

instituțiile abilitate administrativ nu au putut stabili răspunderea pentru dezvăluirea în presă a unor date din dosarele penale aflate pe rolul organelor penale **[**228, p. 174**]**, dezvăluiri care au determinat opinia publică să facă o „judecată în avans" sau o „pseudo justiție" (să considere o persoană vinovată, deși nu s-a dat o soluție de către autoritatea judecătorească învestită cu această competență).

Pe de altă parte, se consideră că o sancțiune disciplinară sau administrativă, în cazul în care un funcționar public sau un magistrat divulgă informații cu privire la efectuarea unei percheziții sau la dispunerea unui mandat de supraveghere tehnică față de persoane suspectate de comiterea unor infracțiuni grave, nu sunt de natură să asigure protecția înfăptuirii urmăririi penale în condiții de siguranță și fără împiedicarea ori compromiterea intereselor justiției. Măsura se impune și pentru a se asigura încrederea în sistemul judiciar atunci când se desfășoară o anchetă penală ori se derulează un proces penal nepublic în fața instanțelor judecătorești **[**228, p. 173**]**.

În opinia noastră **[**86, p. 92; 85, p. 5**]**, asemenea fapte comise de judecător nu ar trebui să rămână nepedepsite, întrucât într-o astfel de variantă ele ar putea constitui și premise certe pentru eventuale acte de corupție.

II. ***Cercetarea abuzivă.*** Potrivit art. 280 din NCP: „(1) Întrebuinţarea de promisiuni, ameninţări sau violenţe împotriva unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală, de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un *judecător*, pentru a o determina să dea ori să nu dea declaraţii, să dea declaraţii mincinoase ori să îşi retragă declaraţiile, se pedepseşte cu închisoarea de la 2 la 7 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică. (2) Cu aceeaşi pedeapsă se sancţionează producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un judecător".

În prima formă de comitere (varianta tip prevăzută la alin. (1) art. 280 din NCP), infracțiunea de cercetare abuzivă vizează toate acele forme prin care se poate compromite legalitatea procesului penal, prin încălcarea principiului loialității administrării probelor (principiu expres reglementat de art. 101 *CPP al României* **[**41**]**).

Astfel, chiar dacă finalitatea oricărui proces penal trebuie să fie aflarea adevărului, acesta poate fi aflat doar prin instrumentele legale puse la dispoziția organelor judiciare, nu și prin conduite abuzive care pun în discuție fundamentele statului de drept. Din această perspectivă, infracțiunea este una contra înfăptuirii actului de justiție în afara limitelor de legalitate trasate de dreptul procesual penal **[**13, p. 362**]**.

Subiectul activ este unul special, respectiv un organ de cercetare penală, procuror sau un judecător (fie un judecător de drepturi și libertăți, fie un judecător de cameră preliminară, fie un judecător de scaun – cel care judecă propriu-zis cauza **[**121, p. 64**]**). Subiectul activ nemijlocit al infracțiunii, în varianta tip, nu poate fi decât un organ de cercetare penală, procuror sau judecător ce are competența de a lua declarații într-o cauză penală. Judecătorul de drepturi și libertăți poate comite

această infracțiune în ipoteza în care este sesizat cu o cerere a procurorului de administrare anticipată a probatoriului (astfel cum prevede art. 308 din *CPP al României*).

Referitor la judecătorul de cameră preliminară, se consideră că acesta poate comite infracțiunea de cercetare abuzivă, în varianta tip, în situațiile în care se pronunță cu privire la luarea, înlocuirea sau revocarea măsurilor preventive. În aceste situații judecătorul este obligat, în conformitate cu art. 238, raportat la art. 225 alin. (7) și art. 242 alin. (2), (3) și (8) din *CPP al României*, să-l audieze pe inculpat, fiind create condițiile premisă ale posibilității comiterii acțiunilor tipice incriminate **[**228, p. 236**]**.

În exercitarea atribuțiilor specifice de cameră preliminară, judecătorul investit cu verificarea legalității sesizării instanței, a legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de umărire penală, poate comite infracțiunea de cercetare abuzivă în oricare din variantele sale.

Important este ca subiectul activ să acționeze în exercitarea atribuțiilor sale de serviciu, respectiv să efectueze acte procesuale și procedurale specifice urmăririi penale, activităților desfășurate de către judecătorul de drepturi și libertăți, de cameră preliminară sau de judecată într-o cauză pe care o administrează în mod direct. Atunci când acțiunile de amenințare, pomisiunile sau violența sunt comise de către un judecător, procuror sau organ de cercetare penală, dar nu într-o cauză pe care o instrumentează, ci într-o cauză penală aflată pe rolul altui organ judiciar, acesta poate comite infracțiunea de influențare a declarațiilor, prevăzută de art. 272 din NCP, ori, în cazul în care a acționat împreună cu organul judiciar în fața căruia se afla cauza, iar acesta din urmă întrunește condițiile subiectului activ al infracțiunii de cercetare abuzivă, se poate reține complicitatea la această faptă **[**228, p. 237**]**.

În varianta asimilată a infracțiunii (prevăzută la alin. (2) al art. 280 NCP) sfera subiecților activi este mai extinsă. Participația penală este posibilă sub toate formele sale. Coautori pot fi doar subiecții activi care îndeplinesc condiția specială prevăzută de lege cu privire la calitatea pe care trebuie să o aibă la data comiterii faptei. Instigator sau complice poate să fie orice persoană care îndeplinește condițiile pentru a răspunde conform legii penale.

Latura obiectivă a infracțiunii, în prima sa modalitate de comitere (alin. (1) art. 280 din NCP), presupune acțiunea de întrebuințare de promisiuni, amenințări sau violențe față de victimă, pentru a o determina să dea sau să nu dea declarații, să dea declarații mincinoase ori să își retragă declarațiile. Deci, fapta este una comisivă, exprimată prin acțiuni de întrebuințare a promisiunilor, amenințărilor sau violențelor față de victimă.

În a doua formă de comitere (alin. (2) art. 280 din NCP), potrivit unor cercetători **[**13, p. 363**]**, infracțiunea nu este decât o formă specială de inducere în eroare a organelor judiciare prin producerea sau ticluirea de probe, formă calificată prin calitatea specială a subiectului activ (raportat la art. 268 alin. (1) din NCP). Din acest punct de vedere, se consideră că pentru o reglementare mai „ordonată" a infracțiunilor, ar fi fost oportună plasarea acestei modalități de comitere ca o formă agravantă în cadrul art. 268 alin. (2) din NCP **[**13, p. 363**]**, care incriminează fapta de *inducere în eroare a organelor*

judiciare. În concret, norma dată prevede pedeapsă penală pentru „producerea sau ticluirea de probe nereale, în scopul de a dovedi existența unei fapte prevăzute de legea penală ori săvârșirea acesteia de către o anumită persoană". Alte voci susțin că chiar dacă fapta cercetată reprezintă o variantă specială a inducerii în eroare a organelor judiciare ca modalitate de comitere, ea nu poate fi inclusă la acea infracțiune din cauza calității subiectului activ (însuși organul judiciar) **[**121, p. 64**]**.

Venind cu unele explicații, precizăm că *producerea* de probe înseamnă crearea unor probe care nu au existat (de exemplu, înscrisuri falsificate), iar *ticluirea* înseamnă crearea unui scenariu cu probe existente, astfel încât să se creeze aparența de probare. Raportat la reglementarea anterioară, în doctrină s-a susținut că ticluirea se poate face doar cu probe neadevărate **[**270, p. 231**]** (în noua reglementare, fiind utilizat termenul de „nereale" – e.n.). În opinia altor cercetători însă, plecând de la o asemenea abordare, nu ar mai exista nici o diferență între ticluirea și producerea de probe. Așadar, se crede că probele pot fi și adevărate, dar contextul în care sunt prezentate face ca fapta autorului să poată fi considerată o ticluire de probe **[**13, p. 315**]**. Pe de altă parte, atragem atenția că norma penală analizată (alin. (2) art. 280 din NCP) incriminează nu doar producerea și ticluirea de probe nereale, dar și falsificarea de probe.

Latura subiectivă a infracțiunii se materializează prin intenție directă sau eventuală **[**13, p. 315**]**. Potrivit altei opinii, cu care suntem de acord, elementul subiectiv specific al acestei infracțiuni este intenția directă calificată prin scop, întrucât fapta trebuie să fie comisă pentru determinarea persoanei urmărite sau judecate să dea ori să nu dea declarații, să dea declarații mincinoase ori să își retragă declarațiile. Pe cale de consecință, pentru consumarea infracțiunii nu este necesar să se realizeze acest scop, fiind suficient să se constate că a fost urmărit de făptuitor la momentul comiterii infracțiunii **[**121, p. 64**]**. Aceeași formă a intenției poate fi reținută și pentru fapta prevăzută la alin. (2) – „producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale", în acest caz, legiuitorul nespecificând existența vreunui scop.

Pedeapsa prevăzută pentru ambele modalități de comitere a faptei este închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.

III. ***Represiunea nedreaptă***. Potrivit art. 283 din NCP: „(1) Fapta de a pune în mişcare acţiunea penală, de a lua o măsură preventivă neprivativă de libertate ori de a trimite în judecată o persoană, ştiind că este nevinovată, se pedepseşte cu închisoarea de la 3 luni la 3 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică. (2) Reţinerea sau arestarea ori condamnarea unei persoane, ştiind că este nevinovată, se pedepseşte cu închisoarea de la 3 la 10 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică".

Observăm că fapta este incriminată în două variante, legiuitorul considerând că, în abstract, fapta de a dispune reținerea, arestarea preventivă sau condamnarea unei persoane nevinovate este mai gravă, asfel cum rezultă din limitele stabilite pentru pedeapsa închisorii **[**228, p. 368**]**.

Prin infracțiunea de *represiune nedreaptă* se urmărește buna înfăptuire a actului de justiție prin asigurarea că persoanele care au atribuții privind aplicarea legii penale nu le vor deturna de la scopul lor legitim, folosind abuziv aceste instrumente de coerciție, cu consecința încălcării flagrante a drepturilor victimei, respectiv a drepturilor la libertate fizică, la liberă circulație și chiar la viață privată **[**13, p. 367**]**.

În general, atunci când se pune în mișcare acțiunea penală, se dispun măsuri preventive neprivative și privative de libertate, se trimite în judecată sau se condamnă o persoană, despre care se știe că nu este vinovată, se comit acte procesuale deosebit de periculoase pentru activitatea de înfăptuire a justiției, întrucât ele duc la supunerea unei persoane nevinovate la o represiune nedreaptă **[**119, p. 133**]**.

Subiectul activ al infracțiunii este unul special. Chiar dacă norma nu cere în mod explicit o anumită calitate a subiectului activ, din tipicitatea faptei se deduce că acesta trebuie să fie un funcționar public cu atribuții în realizarea actului prevăzut de normă **[**119, p. 134**]**: punerea în mișcare a acțiunii penale (care poate fi dispusă de procuror și judecător); dispunerea și aplicarea măsurilor preventive de constrângere (care pot fi dispuse de procuror și judecător); trimiterea în judecată (care poate fi dispusă numai de procuror), condamnarea unei persoane (care poate fi dispusă numai de judecător) etc.

Într-o altă opinie, pot avea calitatea de subiect activ al infracțiunii **[**228, p. 369-370**]**:

- *organul de cercetare penală*, care poate lua față de suspect sau inculpat măsura preventivă a reținerii (art. 203 alin. (1) din CPP al României);

- *procurorul*, care are atribuții, în cursul urmăririi penale (conform CPP al României), cu privire la: punerea în mișcare a acțiunii penale [art. 309 alin. (1)]; trimiterea în judecată [art. 327 lit. a)]; reținerea suspectului sau inculpatului [art. 203 alin. (1)]; luarea măsurilor preventive neprivative de libertate ale controlului judiciar și controlului judiciar pe cauțiune [art. 202 alin. (4) lit. b) și c)];

- *judecătorul de cameră preliminară*, ce poate dispune cu privire la măsurile preventive neprivative de libertate ale controlului judiciar și controlului judiciar pe cauțiune [art. 202 alin. (4) lit. b) și c)]; verificarea legalității sesizării instanței [art. 342-348]; luarea măsurii preventive a arestului la domiciliu sau a arestului preventiv [art. 203 alin. (3)];

- *judecătorul de drepturi și libertăți,* care are atribuții cu privire la luarea măsurii preventive a arestului la domiciliu sau a arestului preventiv [art. 203 alin. (3)];

- *instanța de judecată,* care poate dispune, în cursul judecății, luarea măsurilor preventive ale controlului judiciar sau controlului judiciar pe cauțiune [art. 203 alin. (2)]; luarea măsurii preventive a arestului la domiciliu sau a arestului preventiv [art. 202 alin. (3)]; condamnarea inculpatului [art. 396].

Dacă e să ne referim concret la judecător, este de precizat că, potrivit normei penale analizate, acesta este pasibil de răspundere penală pentru asemenea fapte ca: punerea în mișcare a acțiunii penale, dispunerea măsurilor preventive neprivative de libertate, arestarea și condamnarea unei persoane, despre care știe că este nevinovată **[**86, p. 92; 85, p. 6**]**.

Participația penală este posibilă sub forma instigării sau complicității în toate cazurile. În forma coautoratului, infracțiunea de represiune nedreaptă poate fi comisă numai în ceea ce privește arestarea sau condamnarea unei persoane de către un complet de judecată **[**119, p. 134**]**.

Latura obiectivă presupune acțiunea de punere în mișcare a acțiunii penale, luarea unei măsuri preventive neprivative de libertate ori trimitera în judecată a unei persoane știind că este nevinovată. Se afirmă astfel că orice restricționare sau privare de drepturi făcută în mod abuziv, știind că persoana este nevinovată, trebuie să intre sub incidența legii. În modalitatea asimilată de comitere (prevăzută la alin. (2) art. 283 din NCP), sancționată mai grav, fapta constă în reținera sau arestarea ori condamnarea unei persoane, știind că este nevinovată.

Infracțiunea este una comisivă, săvârșirea uneia dintre acțiunile menționate fiind suficientă pentru realizarea elementului material al infracțiunii **[**119, p. 135**]**.

Explicarea acțiunilor prin care se comite fapta le regăsim la cercetătoarea F. Dragomir, după cum urmează **[**119, p. 135-136**]**:

Punerea în mișcare a acțiunii penale înseamnă inculparea unei persoane care este învinuită de comiterea unei infracțiuni, mijlocul prin care se pune în mișcare acțiunea penală și prin care se realizează elementul material al infracțiunii este unul dintre actele procesuale prevăzute de lege: ordonanța procurorului, încheierea judecătorului.

Arestarea unei persoane presupune emiterea unui mandat de arestare preventivă de către organele abilitate, acțiunea prin care se realizează arestarea fiind încheierea prin care se dispune arestarea învinuitului sau inculpatului și emiterea mandatului de arestare preventivă. Acțiunea de dispunere a arestării există și atunci când se menține sau se prelungește această măsură.

Trimiterea în judecată presupune deferirea instanței de judecată a unei persoane învinuită de comiterea unei fapte penale, acțiune care se realizează prin întocmirea rechizitoriului de către procuror.

A *condamna* o persoană înseamnă a pronunța o hotărâre prin care se constată că persoana inculpată este vinovată și se aplică o pedeapsă sau alte sancțiuni de drept penal. Elementul material al infracțiunii de represiune nedreaptă se realizează prin pronunțarea hotărârii de condamnare, indiferent dacă aceasta a fost ulterior desființată de o instanță superioară sau dacă a intervenit o amnistie.

Toate aceste acțiuni dobândesc caracter penal atunci când sunt exercitate contra unei persoane nevinovate. Nevinovăția se consideră dovedită atunci când s-a constatat existența vreunuia dintre cazurile prevăzute la art. 10 *CPP al României* (fapta nu există, fapta nu este prevăzută de legea penală, faptei îi lipsește unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii etc.) sau în situația în care, potrivit art. 11 din *CPP*, trebuie să se dispună scoaterea de sub urmărire penală sau achitarea **[**119, p. 136**]**.

Fapta analizată poate fi comisă cu intenție directă sau eventuală (indirectă). Pentru existența infracțiunii este necesar ca făptuitorul să fi știut că persoana împotriva căreia se comite vreuna dintre acțiunile prevăzute la art. 283 din NCP, este nevinovată. Săvârșirea faptei din culpă nu este incriminată

și, ca atare, nu constituie infracțiune. Nu există răspundere penală în situația în care făptuitorul a apreciat în mod greșit că o persoană împotriva căreia a acționat este vinovată sau în situația în care a apreciat greșit că o persoană este nevinovată dar, ulterior, se stabilește vinovăția acesteia **[**119, p. 136**]**.

Sancțiunea. În prima modalitate de comitere, infracțiunea se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică. În a doua modalitate de comitere, fapta se sancționează cu închisoare de la 3 la 10 ani de la și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică. Opțiunea legiuitorului de a sancționa mai grav comiterea faptei în această modalitate se consideră a fi justă, având în vedere faptul că prin aceste acțiuni victima suferă cea mai gravă consecință ce poate fi generată în cadrul unui proces penal, respectiv privarea sa de libertate **[**13, p. 368**]**.

În fine, precizăm că norma analizată reproduce prevederile art. 268 *Cod penal* anterior adăugând ipoteze noi (reținerea, luarea unei măsuri preventive neprivative de libertate). Potrivit statisticii judiciare acest text nu s-a aplicat niciodată. Prin urmare, în doctrină se susține că fapta rămâne a fi o incriminare ce răspunde mai mult unei ipoteze teoretice **[**4, p. 24; 121, p. 61**]**.

Generalizând, conchidem că potrivit legii penale române, magistrații în calitate de judecători sunt pasibili de răspundere penală pentru comiterea următoarelor fapte **[**85, p. 8-9**]**:

- *compromiterea intereselor justiției* (prin „divulgarea, fără drept, de informații confidențiale privind data, timpul, locul, modul sau mijloacele prin care urmează să se administreze o probă (...), dacă prin aceasta poate fi îngreunată sau împiedicată urmărirea penală (...)" sau prin „[d]ezvăluirea, fără drept, de mijloace de probă sau de înscrisuri oficiale dintr-o cauză penală, înainte de a se dispune o soluție de netrimitere în judecată ori de soluționare definitivă a cauzei (...)");

- *cercetare abuzivă* (exprimată prin „[î]ntrebuinţarea de promisiuni, amenințări sau violențe împotriva unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală, (...), pentru a o determina să dea ori să nu dea declaraţii, să dea declaraţii mincinoase ori să îşi retragă declaraţiile" sau prin „(...) producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale (...)") și

- *represiune nedreaptă* (exprimată prin „[f]apta de a pune în mişcare acţiunea penală, de a lua o măsură preventivă neprivativă de libertate ori de a trimite în judecată o persoană, ştiind că este nevinovată (...) sau prin „[r]eţinerea sau arestarea ori condamnarea unei persoane, ştiind că este nevinovată (...)").

Sub aspectul gradului prejudiciabil al acestor fapte rămâne valabilă aceeași consecutivitate. În funcție de sancțiunea prevăzută de legea penală, *compromiterea intereselor justiției* este cea mai ușoară infracțiune (fiind pasibilă de pedeapsa închisorii de la 3 luni la 2 ani sau amendă, iar în varianta sa mai ușoară – de la o lună la un an sau amendă), la celălalt pol plasându-se *represiunea nedreaptă* (cu o pedeapsă de închisoare de la 3 ani la 10 ani în forma sa agravată, iar în forma ușoară – închisoare de la 3 luni la 3 ani, în ambele cazuri cu interzicerea dreptului de a ocupa o anumită funcție). Între aceste

limite se află *cercetarea abuzivă* pentru care legea penală prevede pedeapsa închisorii de la 2 la 7 ani cu interzicerea dreptului de a ocupa o anumită funcție.

4.3.2. ***Răspunderea judecătorului din Republica Moldova pentru infracțiuni contra justiției*** **[**86, p. 89-102**]**. Din economia legii penale a Republicii Moldova, constatăm că judecătorii (ca subiecți activi speciali) sunt pasibili de răspundere penală pentru următoarele infracțiuni împotriva înfăptuirii justiției: *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii* (art. 307 CP); *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă* (art. 308 alin. (2)din CP); *constrângerea de a face declaraţii* (art. 309 din CP).

O caracterizare juridico-penală complexă a acestor infracțiuni regăsim la cercetătorii S. Brînză și V. Stati **[**19, p. 777-790**]**. Respectiv, în cele ce urmează ne vom axa, în special, pe ideile acestora.

I. ***Pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii.*** În art. 307 din CP al RM sunt reunite două variante-tip de infracțiune (la alin. (1) și alin. (2) lit. a) sunt prevăzute două infracți-uni de sine stătătoare) și o variantă agravată de infracțiune. Potrivit cercetătorilor, acestea sunt **[**19, p. 777**]**:

- prima variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin. (1) art. 307 din CP, constă în *pronunţarea cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii, dacă aceasta nu este legată de învinuirea de săvârşire a unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave;*

- cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, specificată la lit. a) alin. (2) art. 307 din CP, se exprimă în *pronunţarea cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii, dacă aceasta este legată de învinuirea de săvârşire a unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave;*

- varianta agravată de infracțiune, consemnată la lit. c) alin. (2) art. 307 din CP, cuprinde cazul în care infracțiunea prevăzută la alin. (1) se soldează cu urmări grave.

Reflectând asupra variantelor enunțate de către cercetători, considerăm că prima variantă-tip este formulată eronat, întrucât alin. (1) al art. 307 prevede exclusiv următoarele: „Pronunţarea cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii". Respectiv, legiuitorul nu face nicio precizare în ceea ce privește legătura acestor acte cu *învinuirea de săvârşire a unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave,* ceea ce presupune că o astfel de infracțiune poate fi comisă și în contextul procesului civil, contravențional sau de contencios administrativ. O dovadă în acest sens servește cel mai răsunător în ultimul timp caz de atragere la răspundere penală a unui judecător (de nivelul Curții de Apel Chișinău) din Republica Moldova, pentru comiterea infracțiunii reglementate de art. 307 din CP al RM, în contextul unui proces de contencios administrativ (în materie electorală), caz în care a fost sesizată și Curtea Constituțională în vederea

aprecierii constituționalității dispozițiilor conținute în articolul dat (pentru detalii vezi *Hotărârea Curții nr. 12 din 28 martie 2017* **[**141, par. 41**]**).

În continuare, în încercarea de a justifica necesitatea incriminării faptei în discuție, reiterăm că potrivit *Hotărârii Parlamentului RM pentru aprobarea Strategiei de consolidare a sistemului judecătoresc*, nr. 174 din 19.07.2007 **[**149, pct. 4.4.**]**, garantarea independenței justiției nu depinde numai de asigurarea unui cadru legislativ coerent și de furnizarea mijloacelor necesare, dar și de responsabilizarea sistemului judecătoresc prin formarea unei atitudini a judecătorilor care să garanteze aplicarea legii în conformitate cu cele mai înalte standarde profesionale. De asemenea, potrivit *Legii nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului* **[**170, art. 15 alin. (1) și (2)**]**, judecătorii sunt obligați, printre altele, să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției și să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației; să se abțină de la fapte care dăunează intereselor serviciului și prestigiului justiției, care compromit cinstea și demnitatea de judecător, provoacă îndoieli față de obiectivitatea lor. La fel, conform art. 5 din *Codul de etică al judecătorului* **[**37**]**, în exercitarea atribuțiilor, judecătorul are următoarele obligații: să-și îndeplinească îndatoririle și funcțiile de serviciu profesionist, competent, conform legii; să decidă prompt, eficient și obiectiv în toate cauzele judiciare; să-și exercite responsabilitățile juridice ce îi revin în măsura în care să se asigure de aplicarea corectă a legii etc.

Cu siguranță, unul dintre exemplele cele mai grave de încălcare a acestor obligații îl constituie *pronunţarea unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii* **[**19, p. 778**]** (apreciată de către însuși legiuitor ca fiind „una dintre cele mai grave infracţiuni împotriva justiţiei” **[**141**]**), faptă pasibilă de pedeapsă penală în baza art. 307 din CP al RM.

La o analiză sumară a componenței de infracțiune prevăzută la acest articol, menționăm următoarele:

Obiectul imaterial al infracțiunii îl reprezintă hotărârea, sentința, decizia sau încheierea contrară legii. Hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii atunci când are la bază încălcări de natură materială sau procesuală (de exemplu, nu s-a efectuat corect calificarea faptei persoanei inculpate; i s-a aplicat o pedeapsă neîntemeiat de severă sau neîntemeiat de blândă; a fost satisfăcută neîntemeiat acțiunea civilă sau s-a refuzat neîntemeiat satisfacerea acesteia; au fost încălcate substanțial principiile procesului penal, ale procesului civil sau ale procesului contravențional; au fost grav încălcate drepturile participanților la proces etc.) **[**19, p. 779**]**.

Este necesar ca încălcarea să fie suficient de gravă. De asemenea, este obligatoriu să existe o confirmare juridică a faptului că hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii. Potrivit cercetătorilor, o astfel de confirmare o reprezintă casarea totală sau parțială a actului procedural corespunzător de către instanța ierarhic superioară. Respectiva confirmare juridică se poate exprima și în recunoașterea actului procedural corespunzător, de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului,

drept hotărâre prin care au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În lipsa oricărei din aceste confirmări juridice, nu există temei pentru aplicarea răspunderii în baza alin. (1) art. 307 din CP al RM **[**19, p. 780**]**.

Este greu de a fi de acord cu o asemenea poziție, întrucât până la moment, nici un judecător nu a fost tras la răspundere penală în baza alin. (1) art. 307 din CP al RM din considerentul că Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin actul justiției. Mai mult, raportat la numărul permanent în creștere al cauzelor pierdute de stat în fața Curții Europene, până la moment nu s-a reușit nici măcar atragerea la răspundere civilă a judecătorilor în cauză, nemaivorbind de răspunderea penală, aceștia continuând să activeze și, eventual, să ia nestingherit decizii ilegale prin care încalcă grav drepturile fundamentale ale omului **[**86, p. 100**]**.

Probabil, pentru a face lumină în această situație *Legea nr. 544/1995* **[**170**]** prevede la art. 19 alin. (3): „Judecătorul nu poate fi tras la răspundere pentru opinia sa exprimată în înfăptuirea justiţiei şi pentru hotărîrea pronunţată dacă nu va fi stabilită, prin sentinţă definitivă, vinovăţia lui de abuz criminal”. În opinia noastră, și în condițiile existenței acestei precizări legale, nu se epuizează semnele de întrebare ridicate la capitolul dat. Bunăoară, ce trebuie înțeles prin „abuz criminal”, odată ce legea în cauză nu oferă nici o explicație? Prababil este un subiect ce trebuie clarificat fie pe cale legislativă, fie jurisprudențială, pentru a evita orice interpretare eronată în materie **[**86, p. 100**]**.

Latura obiectivă a acestei infracțiuni, potrivit unei opinii, constă în acțiunea de pronunțare a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii. Se are în vedere citirea în ședința de judecată a rezultatului deliberării judecătorului sau a completului de judecată **[**19, p. 780**]**. În ceea ce ne privește, considerăm că o astfel de identificare a laturii obiective a infracțiuni nu este corectă, întrucât legiuitorul nu incriminează acțiunea de aducere la cunoștința publică a rezultatului actului de justiție realizat, ci însăși decizia ilegală luată de judecător la soluționarea pricinii deduse în fața sa, indiferent de forma procedurală pe care o îmbracă (hotărâre, decizie, sentință sau încheiere). Prin urmare, judecătorul este pasibil de răspundere penală pentru soluția ilegală pe care a dat-o și nu pentru citirea acesteia destinatarilor săi **[**86, p. 100**]**.

Latura subiectivă a infracțiunii se caracterizează prin intenție directă, în acest sens, fiind indispensabil ca făptuitorul să manifeste bună știință la săvârșirea infracțiunii analizate. Această condiție presupune că el are certitudinea că actul procedural, pe care îl pronunță, nu corespunde legii (mai bine zi decizia pe are a luat-o nu corespunde legii – e.n.). În cazul neîntrunirii acestei condiții, evident, lipsește temeiul aplicării alin. (1) art. 307 din CP al RM **[**19, p. 781**]**.

În context, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a precizat **[**141**]**:

- „prin instituirea la art. 307 din CP a sintagmei *pronunţarea cu bună-ştiinţă* legiuitorul a stabilit expres că judecătorul poate fi tras la răspundere penală pentru această componență de infracțiune doar

exclusiv în cazul în care este demonstrată *intenţia* acestuia de a pronunța hotărârea, sentinţa, decizia sau încheierea *contrar prevederilor legale*" (par. 88);

- judecătorii (...) pot fi trași la răspundere penală în temeiul art. 307 din CP doar în cazul în care este probată indubitabil, dincolo de orice îndoială rezonabilă, *intenţia directă* în pronunțarea unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii" (par. 98).

În opinia noastră, comiterea cu bună-știință a unei astfel de infracțiuni denotă nu doar caracterul intenționat al faptei, dar și reaua-credință cu care a acționează judecătorul, ceea ce nu poate rămâne nepedepsit.

Pedeapsa aplicată pentru varianta-tip a infracțiunii prevăzute la alin. (1) este amenda în sumă de la 650 la 1150 unităţi convenţionale sau închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani. Raportat la art. 16 alin. (3) din CP al RM, infracțiunea în cauză este o *infracțiune mai puțin gravă*.

Observăm că pentru infracțiunea analizată, legiuitorul a prevăzut două pedepse principale, alternative. În legătură cu acest moment precizăm că potrivit art. 75 alin. (2) din CP al RM: „[î]n cazul alternativelor de pedeapsă prevăzute pentru infracţiunea săvîrşită, pedeapsa cu închisoare are un caracter excepţional și se aplică atunci cînd gravitatea infracțiunii și personalitatea infractorului fac necesară aplicarea pedepsei cu închisoare, iar o altă pedeapsă este insuficientă și nu și-ar atinge scopul. O pedeapsă mai aspră, din numărul celor alternative prevăzute pentru săvîrșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blîndă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei. Caracterul excepţional la aplicarea pedepsei cu închisoare urmează a fi argumentat de către instanţa de judecată".

Prin urmare, este de presupus, că în cazul comiterii de către judecător a infracțiunii prevăzute la art. 307 alin. (1) din CP, acesta doar în caz excepțional va fi pedepsit cu închisoarea.

În ce privește cea de-a doua varinată-tip a infracțiunii (alin. (2) lit. a) art. 307 din CP al RM), inclusiv varianta calificată a acesteia (alin. (2) lit. c)), pedeapsa aplicabilă este închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani. De astă dată, în baza aceluiaș art. 16 din CP al RM (alin. 4) infracțiunea este deja una *gravă*, fiind pedepsită respectiv doar cu închisoare (ca pedeapsă principală).

După cum am enunțat ceva mai sus, în România, fapta de *pronunțare a unei hotărâri judecătorești ilegale* este cuprinsă (prin interpretare) în conținutul infracțiunii de *abuz în serviciu*. Comparând măsurile de pedeapsă prevăzute de legea penală a celor două state (reamintim că în România fapta se pedepsește cu închisoare de la de la 2 la 7 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică), constatăm că în România, fapta este incriminată într-o singură variantă tip, fiind prevăzută o singură pedeapsă, în timp ce în Republica Moldova, legiuitorul face distincție între pronunțarea unei hotărâri judecătorești în materie penală și pronunțarea în celelalte materii, apreciind

primul caz ca fiind mai grav și stabilind o pedeapsă mai severă (asemănătoare celei din România). În opinia noastră, aprecierea gravității unor astfel de fapte nu trebuie să depindă de sfera în care se produc, întrucât periculoasă și prejudiciabilă este însăși pronunțarea de hotărâri judecătorești ilegale, pericolul fiind același indiferent de materia dreptului în care se produce. Prin urmare, legiuitorul trebuie să stabilească o singură pedeapsă penală pentru asemenea fapte (în care nu trebuie să se regăsească amenda).

II. ***Arestarea ilegală cu bună-ştiinţă.*** O altă faptă pentru care judecătorul poate fi atras la răspundere penală este reglementată în alin. (2) al art. 308 din CP al RM – *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă.* Prin incriminarea unei astfel de fapte se urmărește apărarea ordinii de drept împotriva reținerilor și arestărilor ilegale.

Latura obiectivă a infracțiunii constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea sau inacțiunea de arestare ilegală **[**19, p. 786**]**. În accepțiunea alin. (2) al articolului, prin „arestare" se are în vedere, după caz: arestarea preventivă (conform art. 185-187 din *CPP al RM* **[**40**]**); arestare la domiciliu (conform art. 188 din CPP al RM); arestul contravențional, ca sancțiune contravențională reglementată de art. 38 din *Codul contravențional al RM* **[**36**]**.

Este important de precizat că arestarea este ilegală atunci când nu se respectă temeiurile, termenele, condițiile de aplicabilitate față de anumite categorii de persoane sau alte condiții esențiale, stabilite de legea procesual penală sau contravențională. În opinia noastră, aceste momente sugerează ideea că fapta prevăzută la art. 308 este un caz particular al faptei prevăzute la art. 307 din CP.

Infracțiunea poate fi săvârșită nu doar pe calea acțiunii, dar și pe calea inacțiunii (prin intenție directă). Astfel, dacă făptuitorul nu-și îndeplinește obligația de a repune persoana în libertate, deși putea și trebuia să o îndeplinească, atunci el săvârșește o inacțiune care este calificată ca arestare ilegală. În alți termeni, arestarea ilegală se comite prin acțiune în cazul în care, până în momentul săvârșirii faptei incriminate la alin. (2) al art. 308 din CP, victima era lipsită de libertate în mod legal, iar la încetarea temeiului legal al privării de libertate făptuitorul omite să o elibereze **[**19, p. 788**]**. Or, potrivit art. 11 alin. (6) din CPP al RM, instanța judecătorească este obligată să elibereze imediat orice persoană dacă temeiurile arestării au decăzut.

Subiect al infracțiunii poate fi: judecătorul de instrucție, judecătorul; judecătorul din cadrul completului de judecată. În ultima ipoteză, infracțiunea este săvârșită în coautorat. Alte persoane (bunăoară, procurorul) nu pot fi subiecți ai infracțiunii, acestea pot doar contribui la săvârșirea infracțiunii în cauză în calitate de organizatori, instigatori sau complici **[**19, p. 788**]**.

Referior la *pedeapsa penală* aplicabilă în cazul comiterii unei astfel de fapte, aceasta cuprinde închisoare de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani, ceea ce denotă că infracțiunea este una mai *puțin gravă*. În ce privește varianta calificată a infracțiunii (alin. (4) al art. 308 din CP), care implică „provocarea unor

urmări grave", pedeapsa aplicabilă este închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani (ca și în cazul variantei calificate a infracțiunii prevăzute la art. 307). În asemenea condiții infracțiunea este deja una *gravă*. Ținând cont de faptul că Curtea Constituțională a declarat neconstituțională sintagma „urmări grave" din conținutul unor articole din Codul Penal al RM, apreciem că la moment, o astfel de variantă agravantă a infracțiunii nu există. Deci, pentru comiterea faptei de *arestare ilegală cu bună-știință*, judecătorul este pasibil la moment de pedeapsa „închisorii de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani".

Privind sub aspect comparativ, reiterăm că în cazul României infracțiunea de *arestare și condamnare a unei persoane, știind că este nevinovată* se pedepsește cu „închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică". În ipoteza în care prin sintagma „știind că este nevinovată" înțelegem implicit „încălcarea legii", deducem că legiuitorul român a evaluat pericolul social/caracterul prejudiciabil al faptelor de arestare „ilegală" (care coincide cu fapta incriminată în art. 308 din CP al RM) și condamnare „ilegală" (care coincide cu fapta incriminată în art. 307 din CP al RM) ca fiind cu mult mai grav și a stabilit destul de just un regim sancționator mai sever, comparativ cu legiuitorul din Republica Moldova.

III. ***Constrângerea de a face declaraţii.*** Potrivit art. 309 din CP al RM: „[c]onstrîngerea persoanei, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face declaraţii, de a încheia acord de recunoaştere a vinovăţiei, constrângerea, în acelaşi mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către persoana care constată infracţiunea, ofiţerul de urmărire penală, procuror sau de către *judecător*, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant, se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unităţi convenţionale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani."

Latura obiectivă a infracțiunii constă în fapta prejudiciabilă exprimată prin următoarele modalități normative cu caracter alternativ: constrângerea persoanei, prin amenințare sau alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acordul de recunoaștere a vinovăției; constrângerea expertului, prin amenințare sau alte acte ilegale, de a face concluzia; constrângerea traducătorului sau interpretului, prin amenințare sau alte acte ilegale, de a face o traducere sau interpretare incorectă. După cum se poate observa, în fiecare dintre cele trei modalități, făptuitorul constrânge victima, recurgând la amenințare sau la alte acte ilegale. Termenul „constrângere" are înțelesul de influențare asupra victimei, astfel încât aceasta să fie lipsită de posibilitatea de a-și dirija acțiunile **[**19, p. 790**]**.

Pentru calificarea faptei în baza art. 309 din CP al RM, nu are importanță dacă persoana este constrânsă să facă declarații/concluzii false sau veridice. Sub acest aspect, infracțiunea prevăzută la art. 309 din CP se deosebește de infracțiunea specificată la art. 314 din CP. În ultimul caz, răspunderea

se aplică pentru constrângerea martorului sau a părții vătămate de a face declarații numai mincinoase, ori a expertului de a face concluzii numai false **[**19, p. 790**]**.

Metodele de constrângere la care poate recurge subiectul infracțiunii specificate la art. 309 sunt: a) amenințare și b) alte acte ilegale. În esență, aceste metode sunt expuse de legiuitor ca *semne estimative* ale componenței de infracțiune.

În prezența primei sale modalități normative, acțiunea prejudiciabilă specificată la art. 309 din CP se poate concretiza nu doar în constrângerea persoanei de a face declarații, ci și în constrângerea persoanei de a încheia acordul de recunoaștere a vinovăției. În acest sens, normele CPP al RM (art. 504-509) prevăd câteva condiții ce trebuie respectate în cadrul procedurii de încheiere a acordului de reunoaștere a vinovăției, care exclud categoric eventualitatea încheierii acestuia prin constrângere.

Infracțiunea prevăzută la art. 309 din CP este o *infracțiune formală* și se consideră consumată din momentul constrângerii victimei. Pentru calificare nu este relevant dacă victima va îndeplini acțiunea la care este constrânsă sau nu. Circumstanța dată poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei.

Latura subiectivă se caracterizează prin intenție directă. *Scopul* este unul special. Pentru aplicarea pedepsei nu contează dacă scopul a ajuns să fie realizat: dacă persoana a făcut declarații; dacă expertul a făcut concluzia; dacă traducătorul sau interpretul a făcut o traducere sau interpretare incorectă.

Sancțiunea normei cuprinse în art. 309 din CP – închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unităţi convenţionale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani, denotă că infracțiunea analizată este una *gravă*.

La fel ca și în cazul infracțiunii prevăzute la art. 307 alin. (1) din CP (*pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*), și pentru *constrângerea de a face declarații* judecătorul doar în caz excepțional va fi pedepsit cu închisoarea (în baza art. 75 alin. (2) din CP).

Generalizând, conchidem că potrivit legii penale a Republicii Moldova, magistrații în calitate de judecători sunt pasibili de răspundere penală pentru comiterea următoarelor fapte: *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii* (exprimată prin „[p]ronunţarea cu bună-ştiinţă de către judecător a unei hotărâri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii” sau prin „[a]ceeaşi acţiune: a) legată de învinuirea de săvârşire a unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave”); *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă*; *constrângerea de a face declaraţii* (exprimată prin „[c]onstrângerea persoanei, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face declaraţii, de a încheia acord de recunoaştere a vinovăţiei, constrângerea, în acelaşi mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă (…), dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant”).

În Republica Moldova, spre deosebire de România, judecătorul nu este pasibil de răspundere penală pentru asemenea fapte precum: „divulgarea informațiilor confidențiale, dezvăluirea mijloacelor de probă sau a înscrisurilor oficiale până la soluționarea definitivă a cauzei (fapte circumscrise infracțiunii de *compromitere a intereselor justiției*) și nici de „producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale" (fapte circumscrise infracțiunii de *cercetare abuzivă*). În opinia noastră, în condițiile în care este posibil ca un judecător să comită asemenea fapte, este necesară incriminarea și pedepsirea lor.

Pe de altă parte, judecătorii din România sunt pasibili de răspundere penală doar pentru constrângerea *unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală* (pentru a o determina să dea ori să nu dea declaraţii, să dea declaraţii mincinoase ori să îşi retragă declaraţiile), în timp ce în Republica Moldova, judecătorii sunt pedepsiți penal și pentru constrângerea persoanei de a face declarații (care poate fi parte în orice proces judiciar), a expertului (de a face concluzia), a traducătorului și a interpretului (de a face o traducere sau interpretare incorectă). Urmând logica raționamentului dat, este de presupus că un judecător ar putea să constrângă și un martor (de ce nu?). Prin urmare, în condițiile în care realizarea actului justiției depinde în mare parte de asemenea participanți, este evident că pentru asigurarea unei justiții corecte și echitabile este necesar de a preveni și sancționa nu doar constrângerea acestora (în vederea depunerii de declarații, concluzii, rapoarte, interpretări false/eronate) din partea altor subiecți, dar și din partea însăși a celor învestiți cu puterea de a realiza justiția – adică *judecătorii*. Sub acest aspect, propunem completarea corespunzătoare a legii penale din cele două state.

Sub aspectul gradului prejudiciabil al acestor fapte, observăm că în funcție de sancțiunea prevăzută de legea penală pentru varianta-tip:

- cea mai gravă infracțiune este *constrângerea de a face declaraţii* (pasibilă de pedeapsa cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unităţi convenţionale);

- urmată de *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii* (pasibilă de pedeapsa cu amendă în sumă de la 650 la 1150 unităţi convenţionale sau închisoare de pînă la 5 ani);

- cea mai ușoară fiind *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă* (pentru care este prevăzută o pedeapsă cu închisoare de până la 3 ani).

De forme agravate dispune doar infracțiunea *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*, pedeapsa apicabilă fiind închisoarea de la 3 la 7 ani.

Trasând o paralelă între sancțiunile stabilite de legiuitorul român și cele reglementate de legea penală din Republica Moldova (pentru infracțiunile asemănătoare), constatăm că în linii generale infracțiunile comise de către magistrați în calitatea lor de judecători au un caracter prejudiciabil diferit, cu unele excepții. Astfel, pentru fapte ca:

- determinarea prin constrângere a persoanelor de a depune declarații, un judecător din România poate fi pedepsit cu închisoare de la 2 la 7 ani, în timp ce un judecător din Republica Moldova – cu închisoare de la 2 la 6 ani;

- arestarea unei persoane, știind că nu este vinovată (arestarea ilegală cu bună-știință), un judecător din România poate fi pedepsit cu închisoare de la 3 la 10 ani, în timp ce un judecător din Republica Moldova – cu închisoare de până la 3 ani.

În același timp, merită atenție faptul că judecătorii din Republica Moldova pentru două din cele trei infracțiuni analizate (*pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii* și *constrângerea de a face declarații*), pot fi pasibili de două pedepse principale alternative (*închisoarea* și *amenda*). Mai mult, în cazul comiterii acestor infracțiuni judecătorii doar în caz excepțional vor fi pedepsiți cu închisoarea, de regulă fiind aplicabilă pedeapsa alternativă – în cazurile date *amenda*. Sub acest aspect, legea penală a României este mai severă, întrucât prevede doar pentru *compromiterea intereselor justiției* – două pedepse principale alternative – închisoarea și amenda, în timp ce pentru celelate două infracțiuni – doar o singură pedeapsă principală – cea mai gravă – *închisoarea*.

Referitor la pedeapsa complementară, aplicabilă pentru infracțiunile analizate - *privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate* (în Republica Moldova) și *interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică* (în România), observăm că în Republica Moldova aceasta se dispune în majoritatea cazurilor pe un termen de până la 5 ani, doar pentru infracțiunea de „constrângere pentru a face declarații" – acest termen este de 5 ani.

În România, sancțiunea normelor penale de incriminare analizate (art. 277, 280 și 283) nu prevede termenul pentru care se aplică pedeapsa complementară. În schimb, art. 65 alin. (3) din NCP stabilește: „[p]edeapsa accesorie a interzicerii unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare și până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată". Prin urmare, judecătorii din România pot fi privați de dreptul de a ocupa o funcție publică doar pe termenul stabilit pentru pedeapsa închisorii la care au fost condamnați.

Așadar, putem conchide că legea penală din Republica Moldova permite ca termenul pedepsei complementare aplicate judecătorilor să fie mai mic sau mai mare comparativ cu termenul pedepsei cu închisoarea stabilit în sentința de condamnare.

În fine, generalizând asupra celor analizate și expuse, subliniem **[**86, p. 101-102**]** că în ambele sisteme de drept, legiuitorii au identificat câteva fapte ilegale concrete pentru care au prevăzut răspunderea penală a a magistraților în calitatea lor de judecători. Privite în ansamblu, se poate susține cu certitudine necesitatea și utilitatea unor astfel de incriminări în conduita judecătorilor, întrucât anume ei sunt cei chemați să realizeze justiția în stat și astfel se pot evita eventualele atingeri aduse acesteia din partea însuși a castei magistraților.

4.4. Concluzii la capitolul IV

Răspunderea penală a judecătorului este posibilă în trei ipostaze **[**86, p. 90; 85, p. 4-5; 83, p. 214**]**: răspunderea penală în calitate de persoană fizică (subiect general) – pentru comiterea oricărei fapte incriminate de legea penală; răspunderea penală în calitate de funcționar public (subiect calificat) – pentru faptele interzise de legea penală săvârșite în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea; răspunderea penală în calitate de judecător (subiect calificat special) – pentru faptele penale comise în exercitarea funcției de magistrat.

Răspunderea penală a magistratului în calitate de funcționar public este circumscrisă pentru comiterea de infracțiuni de serviciu și de corupție. O atenție distinctă în context, merită infracțiunea de *abuz în serviciu* și cea de *neglijență în serviciu.*

Ca rezultat al analizei comparative, am constatat că, în Republica Moldova, judecătorul este pasibil de răspundere penală pentru comiterea unor astfel de infracțiuni de serviciu precum *abuzul de putere* și *excesul de putere,* în varianta lor agravată, în timp ce în România, judecătorul este pasibil de răspundere penală doar pentru *abuz în serviciu*.

Judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru *abuz în serviciu,* doar în cazul în care acesta cu intenție /elementul subiectiv/, în exercitarea atribuțiilor funcționale (în cauza pe care o instrumentează sau o judecă) nu îndeplinește un act sau îndeplinește un act /elementul obiectiv/ cu încălcarea legii (a normelor materiale sau procedurale aplicabile), urmărind prin aceasta cauzarea de pagube sau vătămarea drepturilor sau intereselor persoanelor fizice și juridice /legătura cauzală/.

În cazul României, Curtea Constituțională a reținut că termenul *act,* din conținutul infracțiunii de *abuz în serviciu,* acoperă și *pronunțarea unei hotărâri judecătorești*. În asemenea condiții, *abuzul în serviciu* (comis de judecători) se transformă teoretic dintr-o infracțiune de serviciu, într-o infracțiune contra justiției (după modelul legii penale din Republica Moldova). În Republica Moldova, *pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale* este o infracțiune separată (art. 307 din CP al RM), fiind cuprinsă în categoria infracțiunilor contra justiției. Acest moment este important sub aspectul incidenței imunității judecătorești care, după cum se știe, poate fi invocată doar în cazul în care judecătorul este acuzat de comiterea unei infracțiuni legate de exercitarea funcției judiciare.

În România, judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru *pronunțarea unei hotărâri judecătorești* (faptă circumscrisă infracțunii de abuz în serviciu) nu numai dacă a acționat cu intenție sau rea-credință, ci dacă a acționat astfel urmărind cauzarea unui prejudiciu sau a unei vătămări. În Republica Moldova, judecătorul poate fi atras la răspundere penală doar pentru *pronunțarea cu bună știință a unei hotărâri judecătorești (sentințe, decizii, încheieri) ilegale*.

Referitor la vehicularea tot mai insistentă în ultima perioadă, în spațiul moldovenesc, a necesității de a dezincrimina infracțiunea dată, din considerentul că ar atenta la statutul judecătorului, considerăm

că o eventuală realizare a acestei propuneri ar avea ca rezultat implicit, circumscrierea faptei în infracțiunea de *abuz de putere* (ca în cazul României), moment ce în esență nu va soluționa problema, ci va crea noi confuzii. Prin urmare, mai potrivit ar fi dacă componența infracțiunii ar fi reconceptualizată, mai ales, prin transformarea acesteia din una formală în una materială, cu prevederea expresă a scopului, consecințelor urmărite de făptuitor (cauzarea unui prejudiciu sau a unei vătămări). Acest moment, ar putea constitui o garanție sigură pentru evitarea arbitrariului și abuzului în procesul de atragere la răspundere penală a judecătorilor. Totodată, componența de infracțiune ar trebui modificată și sub aspectul excluderii distincției dintre pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale în materie penală și pronunțarea în celelalte materii. În opinia noastră, aprecierea gravității unor astfel de fapte nu trebuie să depindă de sfera în care se produc, întrucât periculoasă și prejudiciabilă este însăși pronunțarea de hotărâri judecătorești ilegale, pericolul fiind același indiferent de materia dreptului în care judecătorul se expune. Prin urmare, legiuitorul trebuie să stabilească o singură pedeapsă penală pentru asemenea fapte (în care nu trebuie să se regăsească amenda).

În ce privește *neglijența în serviciu*, considerăm a fi complicată imputarea acesteia unui judecător, întrucât în cea mai mare parte, standardele europene, admit atragerea la răspundere penală a acestui subiect de drept doar în cazul în care manifestă rea-credință sau gravă neglijență în exercițiul funcțiunii.

Pornind de la distincția care există între *culpa cu prevedere* și *culpa fără prevedere* ca forme ale *vinovăției penale* și *neglijența gravă* ca formă a *vinovăției disciplinare*, precum și de la standardele europene în domeniu (care impun ca vina individuală a judecătorilor /în toate cazurile de răspundere nu doar penală/ să fie constatată la nivel de intenție deliberată sau neglijență gravă), conchidem că judecătorii nu pot fi trași la răspundere penală pentru *neglijență în serviciu*, întrucât legea penală condiționează comiterea infracțiunii din culpă (care cuprinde o neglijență ordinară) și nu din neglijență gravă.

Răspunderea penală a magistratului în calitate de judecător este circumscrisă în general pentru comiterea de infracțiuni contra justiției. În Republica Moldova, judecătorii sunt pasibili de răspundere penală pentru: *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*; *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă*; *constrângerea de a face declaraţii,* ca infracțiuni contra justiției. Totodată, spre deosebire de România, judecătorul nu este pasibil de răspundere penală pentru: „divulgarea informațiilor confidențiale, dezvăluirea mijloacelor de probă sau a înscrisurilor oficiale până la soluționarea definitivă a cauzei (fapte circumscrise infracțiunii de *compromitere a intereselor justiției*) și nici de „producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale" (fapte circumscrise infracțiunii de *cercetare abuzivă*). În condițiile în care este posibil ca un judecător să comită asemenea fapte, considerăm că este necesară incriminarea și pedepsirea lor.

Pe de altă parte, judecătorii din România sunt pasibili de răspundere penală doar pentru constrângerea *unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală* (pentru a o determina să dea ori să nu dea declaraţii, să dea declaraţii mincinoase ori să îşi retragă declaraţiile), în timp ce în Republica Moldova, judecătorii sunt pedepsiți penal și pentru constrângerea persoanei de a face declarații (care poate fi parte în orice proces judiciar), a expertului (de a face concluzia), a traducătorului și a interpretului (de a face o traducere sau interpretare incorectă). În condițiile în care realizarea actului justiției depinde în mare parte de asemenea participanți, este evident că pentru asigurarea unei justiții corecte și echitabile este necesar de a preveni și sancționa nu doar constrângerea din partea altor subiecți procesuali, dar și din partea însăși a celor învestiți cu puterea de a realiza justiția – adică *judecătorii*. Sub acest aspect, propunem completarea corespunzătoare a legii penale din România.

Răspunderea penală a judecătorului, de obicei, este considerată strâns legată de *imunitatea judecătorească,* ceea ce în mod nejustificat a determinat perceperea instituției date ca fiind una absolută, altfel spus, de natură să absolvească judecătorul de răspunderea penală.

Pornind de la esența și menirea *imunității judecătorești* (de a preveni și evita riscul abuzurilor, acțiunilor arbitrare, acuzațiilor false împotriva judecătorului de către persoane interesate) și a caracterului exclusiv funcțional al acestei instituții, considerăm că ea trebuie să intervină și să protejeze independența judecătorului doar în cazurile în care acesta este suspectat de comiterea unei infracțiuni în exercitarea funcției de magistrat (adică infracțiuni contra justiției). În toate celelalte cazuri, judecătorul nu poate fi la adăpostul imunității.

Din considerentele date, suntem de părerea că atât legiuitorul din Republica Moldova (care prevede expres infracțiunile în cazul cărora nu poate fi invocată imunitatea – spălarea banilor /art. 243 CP/, coruperea pasivă /art. 324 CP/, traficul de influență /art. 326 CP/ și îmbogățirea ilicită /art. 330^2 CP/), cât și cel din România (care nu prevede expres nimic în acest sens) nu au dreptate, deoarece ar fi cu mult mai corect și eficient să fie expres reglementate infracțiunile în cazul cărora judecătorul este protejat de imunitate. Doar într-o asemenea variantă ar putea fi excluse interpretările eronate ale legii în materia cazurilor de ridicare a imunității judecătorești și percepția generală a caracterului absolut al acestei instituții. Așadar, considerăm că legea trebuie să prevadă expres cazurile în care este necesar acordul/încuviințarea CSM cu privire la ridicarea imunității, fapt prin care s-ar preciza sfera de aplicare a imunității.

Sub aspect procedural, prezintă importanță problema momentului în care este necesară și binevenită ridicarea imunității judecătorești: la etapa inițierii urmăririi penale (ca în cazul Republicii Moldova), doar în cazul aplicării măsurilor procesual penale – reținerea, percheziția, arestarea și arestul la domiciliu (ca în cazul României), fie la etapa trimiterii cauzei în judecată (ca în cazul deputaților moldoveni).

Pornind de la faptul că judecătorul nu își exercită funcția în bază de mandat (temporar), neridicarea imunității la etapa trimiterii cauzei în judecată ar echivala cu absolvirea judecătorului de răspundere penală (moment evitat de legea penală în ambele state).

Ridicarea imunității judecătorești doar pentru aplicarea măsurilor procesual penale este grevată, în esență, de două carențe: în primul rând, o astfel de variantă teoretic implică necesitatea ridicării imunității ori de câte ori se solicită aplicarea măsurilor procesuale (în același proces); iar în al doilea rând, competența ridicării imunității judecătorești de către CSM pentru aplicarea măsurilor procesual penale (care potrivit legii pot fi dispuse de organul judiciar – judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată) reprezintă o ingerință în activitatea justiției (or, însăși dispunerea acestor măsuri de organul judiciar ar trebui din oficiu să garanteze independența judecătorului în calitatea sa de bănuit).

Referitor la condiționarea începerii urmăririi penale față de judecători cu acordul CSM (situație proprie doar Republicii Moldova), aceasta presupune faptul că odată acceptată ridicarea imunității la intentarea procesului, ulterior ea nu se mai solicită pentru aplicarea măsurilor procesuale. În esență, acest moment este logic, întrucât în cadrul unuia și aceluiași proces imunitatea poate și trebuie să fie ridicată doar o singură dată. Sub acest aspect, este lipsită de logică reglementarea legiuitorului din Republica Moldova, care prevede posibilitatea ridicării imunității judecătorului atât pentru intentarea urmăririi penale, cât și pentru aplicarea măsurilor procesuale **[**93, p. 44**]**.

În opinia noastră, cel mai potrivit moment pentru ridicarea imunității judecătorești este cel al pornirii urmăririi penale, întrucât doar la această etapă judecătorul este cel mai vulnerabil, fapt ce și justifică intervenția CSM ca garant al independenței acestuia, prin încuviințarea ridicării imunității judecătorești. Mai mult, intervenția CSM la aceasta etapă exclude practic o eventuală ingerință a sa în actul justiției **[**93, p. 4**]**. Totodată, CSM are nu numai dreptul, ci și datoria de a ridica imunitatea unui judecător în toate cazurile în care, după părerea sa, păstrarea imunității ar împiedica realizarea justiției și în care imunitatea poate fi ridicată fără a prejudicia scopul pentru care a fost acordată. Din perspectiva dată, rolul CSM poate fi privit sub un dublu aspect: nu doar ca un garant al independenței judecătorului, dar și ca un garant al imaginii și reputației sistemului judecătoresc în cadrul societății.

Deciziile CSM cu privire la acordul sau refuzul ridicării imunității judecătorești trebuie să fie motivate (moment reglementat doar în Republica Moldova, dar nerealizat în practică) și făcute publice cu depersonalizarea datelor (ca în cazul Republicii Moldova).

În fine, rolul CSM (de instanță de judecată în România și de garant al independenței judecătorului în Republica Moldova) trebuie să se reducă la asigurarea respectării exigențelor legii procesual penale sau, altfel spus, a legalității procesului de tragere la răspundere penală a judecătorului, fără posibilitatea substituirii formelor de răspundere juridică a acestuia (după cum a reținut Curtea Constituțională a RM).

V. RĂSPUNDEREA CIVILĂ A JUDECĂTORULUI

5.1. Eroarea judiciară ca temei al răspunderii civile a judecătorului

În condițiile societății moderne, înfăptuirea justiției este unul dintre atributele statului, realizat prin intermediul serviciului public înființat în acest scop. Actul de justiție se realizează în numele legii, fiind unic, imparțial și egal pentru toți. Răspunderea pentru îndeplinirea idealului de justiție revine în primul rând statului, în calitate de garant al legalității activității judiciare, pentru organizarea acestei activități, dar și pentru numirea și îndrumarea judecătorilor, cei care prin munca lor realizează actul de justiție.

Activitatea judecătorilor, împreună cu personalul auxiliar, trebuie să se circumscrie cerințelor de legalitate privind respectarea Constituției, legilor, hotărârilor și regulamentelor. În măsura în care, în desfășurarea activităților jurisdicționale au fost încălcate dispozițiile legale și nu au fost respectate atribuțiile stabilite în sarcina judecătorului, soluțiile pronunțate reprezintă *erori judiciare* care pot cauza justițiabililor prejudicii de natură materială sau morală, prin atingerea adusă drepturilor subiective sau intereselor legitime **[**16, p. 457**]**. Pe cale de consecință, admiterea de asemenea *erori* (*eroare* – o falsă ori greșită reprezentare a realității; *eroare* – antonim al noțiunii de „adevăr” **[**232, p. 101**]**), constituie temei pentru survenirea, în anumite condiții, a *răspunderii civile* (*patrimoniale* **[**162, p. 75**]**).

Problema reparării prejudiciilor cauzate prin pronunțarea unor hotărâri nelegale sau luarea unor măsuri abuzive a declanșat dezbateri contradictorii în rândul teoreticienilor și practicienilor dreptului cu privire la fundamentul și condițiile speciale în care poate fi angajată răspunderea civilă pentru obținerea despăgubirilor. În doctrina juridică românească, la acest capitol, au fost conturate trei ipoteze de răspundere civilă pentru prejudicii cauzate prin *erori judiciare* **[**110, p. 102-112; 1, p. 217-230; 29, p. 82-89; 162, p. 70-81**]**:

- *răspunderea exclusivă a statului* în calitate de garant al legalității activității desfășurate de organele sale în domeniul justiției;
- *răspunderea statului împreună cu judecătorul* care a pronunțat soluția nelegală;
- *răspunderea personală a judecătorului*.

În opinia noastră **[**76, p. 264-269**]**, pentru prejudiciile cauzate prin *erori judiciare* responsabil este în exclusivitate statul, în calitate de garant al legalității actului de justiție. Judecătorii nu pot fi responsabili de *erorile judiciare*, întrucât remedierea acestora este asigurată prin organizarea ierarhică a sistemului judiciar și funcționarea căilor de atac. Mai mult, după cum prevede textul constituțional (al României), magistrații sunt răspunzători doar pentru exercitarea funcției cu rea-credință și gravă neglijență, adică fapte ce pot fi apreciate ca determinante de *erori judiciare*.

Dincolo de acest moment, cea mai disputată problemă în literatura de specialitate ține de domeniul în care poate surveni răspunderea statului pentru *erori judiciare,* fiind expuse diferite

considerațiuni pe marginea răspunderii pentru *erorile judiciare* admise în procesele penale și în alte procese decât cele penale. În cele ce urmează ne vom reține doar la câteva dintre acestea.

Răspunderea patrimonială a statului și a magistraților pentru prejudiciile cauzate prin *erori judiciare* este consacrată la nivel constituțional (art. 52 alin. (3) *Constituția României* revizuită), după cum urmează: „statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență" **[**49**]**.

O astfel de instituție a existat și în forma anterioară a Constituției (art. 48 alin. (3), însă era limitată numai la *erorile judiciare* săvârșite în procesele penale **[**232, p. 97**]**. După cum se poate observa, redacția actuală a textului constituțional nu face nici o precizare în acest sens, ceea ce poate fi interpretat ca o extindere a răspunderii patrimoniale a statului și pentru erorile judiciare admise în alte procese decât cele penale.

Sub aspect comparativ, precizăm că *Constituția Republicii Moldova*, în dispozițiile art. 53 alin. (2) stabilește: „Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvîrşite în procesele penale de către organele de anchetă şi instanţele judecătoreşti" **[**47**]**. Deci, în legislația Republicii Moldova, răspunderea patrimonială a statului este redusă exclusiv la *erorile judiciare* admise în procesele penale, fapt ce în viziunea noastră nu coincide cu realitatea, întrucât în baza hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, statul este obligat la despăgubiri cauzate de *erori judiciare* admise atât în procese penale, cât și în procese civile **[**76, p. 266**]**.

Dincolo de aceste particularități, este de remarcat că, în opinie majoritară, răspunderea patrimonială pentru *erorile judiciare* își găsește expresia cea mai clară în cauzele penale, întrucât în această materie se poate stabili mult mai evident dacă există o *eroare judiciară*, se poate face o mai clară distincție între adevăr și eroare (fapta a fost comisă sau nu, fapta a fost comisă de un anumit făptuitor sau nu etc.), spre deosebire de dreptul civil, în care judecătorul recurge de mai multe ori la o interpretare a normelor juridice care au un caracter preponderent dispozitiv și a voinței legiuitorului, potrivit echității și propriei sale conștiințe. În plus, în materie penală, mai mult decât în alte domenii, *erorile judiciare* au un impact mai mare asupra persoanelor, aducându-se atingere celor mai importante valori, precum libertatea individuală, inviolabilitatea domiciliului, libertatea de circulație și, în unele sisteme de drept, chiar dreptul la viață **[**232, p. 97-98; 110, p. 209**]**.

În același timp, un argument forte servește și faptul că însăși *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* reglementează numai răspunderea patrimonială pentru *erori judiciare* în materie penală (art. 3 din Protocolul nr. 7 la CEDO) **[**53**]**.

În context, trebuie să recunoaștem că în legislația românească nu există o definiție a *erorii judiciare* **[**238, p. 57; 16, p. 458**]**, legiuitorul român optând să enumere condițiile generale în care poate fi angajată răspunderea civilă a statului **[**238, p. 57**]**. De regulă, noțiunea de *eroare judiciară* este

asociată materiei penale, cu referire la o eroare de fapt săvârșită de instanța care, fiind chemată să se pronunțe asupra unei acuzații penale, dispune condamnarea unei persoane nevinovate **[**16, p. 458**]**.

În concret, legislația procesual penală prevede două ipoteze în care se poate angaja răspunderea civilă a statului pentru *erori judiciare* **[**238, p. 57-58**]**:

- atunci când o persoană a fost condamnată definitiv, indiferent dacă pedeapsa aplicată sau măsura educativă privativă de libertate a fost sau nu pusă în executare, precum și

- atunci când față de o persoană a fost dispusă în mod nelegal o măsură preventivă privativă de libertate.

Este de remarcat că, în materie penală, *eroarea judiciară* există numai în situațiile prevăzute de lege. Deși teoretic se poate vorbi de *erori judiciare* și în multe alte situații (de ex., hotărârea prin care instanța a reținut greșit starea de recidivă, ceea ce a avut ca efect o mărire a pedepsei, a fost ulterior desființată), legiuitorul s-a oprit doar la acele situații care justifică în mai mare măsură acordarea de despăgubiri civile **[**232, p. 101**]**.

Așadar, în materie penală, cazurile de *eroare judiciară,* respectiv cazurile în care persoana vătămată are dreptul la repararea prejudiciilor cauzate prin *erori judiciare* sunt: persoana care a fost condamnată definitiv are dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite, dacă în urma rejudecării cauzei s-a pronunțat o hotărâre definitivă de achitare. Are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată de libertate ori căreia i s-a restrâns libertatea în mod ilegal. În asemenea cazuri este necesar să existe o decizie a organului judiciar prin care să se stabilească existența *erorii judiciare* (pentru formularea acțiunii în despăgubiri) **[**162, p. 76**]**:

- în caz de condamnare eronată, este necesară o hotărâre judecătorească definitivă de achitare pronunțată în urma rejudecării cauzei;

- în caz de privare sau restrângere a libertății în mod legal:

a) procurorul poate constata eroarea prin ordonanță de revocare a măsurii privative sau restrictive de libertate, de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale pentru cauza prevăzută de legea procesual penală (autoritate de lucru judecat).

b) instanța poate constata eroarea prin hotărâre de revocare a măsurii privative sau restrictive de libertate, prin hotărâre definitivă de achitare sau prin hotărâre definitivă de încetare a procesului penal pentru cauza prevăzută de legea procesual penală (autoritate de lucru judecat).

Referitor la subiectul dat, Curtea Constituțională a României a precizat **[**105**]**:

„208. În materie penală, dreptul persoanei vătămate la repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare săvârşite în procesele penale este reglementat, în prezent, de *Codul de procedură penală*. Potrivit art. 538 alin.(1) şi (2) din *Codul de procedură penală*, persoana care a fost condamnată definitiv, indiferent dacă pedeapsa aplicată sau măsura educativă privativă de libertate a fost sau nu pusă în executare, are dreptul la repararea de către stat a pagubei suferite în cazul în care, în urma rejudecării

cauzei, după anularea sau desfiinţarea hotărârii de condamnare pentru un fapt nou sau recent descoperit care dovedeşte că s-a produs o eroare judiciară, s-a pronunţat o hotărâre definitivă de achitare. De asemenea, dreptul la repararea de către stat a pagubei subzistă şi în cazul redeschiderii procesului penal cu privire la condamnatul judecat în lipsă, dacă după rejudecare s-a pronunţat o hotărâre definitivă de achitare. Totodată, art.539 alin.(1) din *Codul de procedură penală* prevede că are dreptul la repararea pagubei şi persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată nelegal de libertate.

209. Acţiunea pentru repararea pagubei poate fi pornită de persoana îndreptăţită, iar, după moartea acesteia, poate fi continuată sau pornită de către persoanele care se aflau în întreţinerea sa la data decesului. Acţiunea poate fi introdusă în termen de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii instanţei de judecată, precum şi a ordonanţei sau încheierilor organelor judiciare, prin care s-a constatat eroarea judiciară, respectiv privarea nelegală de libertate. Pentru obţinerea reparării pagubei, persoana îndreptăţită se poate adresa tribunalului în a cărui circumscripţie domiciliază, chemând în judecată civilă statul, care este citat prin Ministerul Finanţelor Publice. Reparaţia este, în toate cazurile, suportată de stat, prin Ministerul Finanţelor Publice.

210. În cazul în care repararea pagubei a fost acordată în urma admiterii acţiunii pentru repararea pagubei anterior descrisă, precum şi în situaţia în care statul român a fost condamnat de către o instanţă internaţională pentru vreunul dintre cazurile prevăzute la art. 538 şi 539, acţiunea în regres pentru recuperarea sumei achitate poate fi îndreptată împotriva persoanei care, cu rea-credinţă sau din culpă gravă, a provocat situaţia generatoare de daune sau împotriva instituţiei la care aceasta este asigurată pentru despăgubiri în caz de prejudicii provocate în exerciţiul profesiunii. Statul trebuie să dovedească în cadrul acţiunii în regres, prin ordonanţa procurorului sau hotărâre penală definitivă, că „cel asigurat" [judecătorul/ procurorul – sn.] a produs cu rea-credinţă sau din culpă gravă profesională eroarea judiciară sau privarea nelegală de libertate cauzatoare de prejudicii."

Spre deosebire de materia penală, problema răspunderii statului pentru *erorile judiciare* în alte procese decât cele penale (în materie extrapenală) a fost puțin abordată. Potrivit cercetătorilor, în legătură cu această răspundere s-ar putea ridica unele probleme cum ar fi: există justificarea unei răspunderi pentru *erori judiciare* comise în alte procese decât cele penale; care este definiția *erorii judiciare* în aceste cazuri; cine stabilește și în funcție de ce criterii se poate considera că există o *eroare judiciară* **[**232, p. 97**]**.

Astfel, deși se admite posibilitatea angajării răspunderii și în alte cauze decât cele penale, nu sunt stabilite concret care sunt coordonatele *erorii judiciare* în aceste situații, care ar trebui avute în vedere pentru stabilirea ei **[**76, p. 266**]**.

În ordinea dată de idei, cercetătorii confirmă că *erori judiciare* se pot produce nu numai în cauze penale, ci și în alte cauze, ceea ce poate conduce la prejudicierea justițiabililor ale căror drepturi subiective au fost încălcate prin pronunțarea unor hotărâri nelegale și neîntemeiate **[**153, p. 21-27**]**.

Eroarea judiciară poate viza fie încălcarea unei norme de procedură care garantează dreptul la un proces echitabil, fie însuși conținutul soluției pronunțate de judecător de natură a produce consecințe asupra drepturilor fundamentale ale justițiabilului (cum ar fi dreptul său de proprietate, dreptul la viață privată și de familie, dreptul la integritate corporală, la viață și sănătate etc.) **[**16, p. 459**]**.

În doctrină **[**232, p. 101; 15, p. 407**]**, s-a exprimat opinia de a se considera drept *erori judiciare* în alte procese decât cele penale cazurile ce s-ar încadra în motivele de recurs prevăzute de legislația procesual civilă, respectiv, când hotărârea nu cuprinde motivele pe care se sprijină sau când cuprinde motive contradictorii sau străine de natura pricinii; când instanța, interpretând greșit actul dedus judecății, a schimbat natura ori înțelesul lămurit și vădit neîndoielnic al acestuia; când hotărârea pronunțată este lipsită de temei legal ori a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a legii.

Criticând o astfel de poziție, R. Iosof **[**161, p. 118**]** consideră că a interpreta legea în mod limitativ, doar la anumite cazuri, ce pot fi oricum remediate pe calea de atac a recursului, nu face decât să contrazică prevederile constituționale în materie. S-ar ajunge astfel la situația în care, deși legiuitorul nu a indicat expres care sunt cazurile de *eroare judiciară* și a acordat în acest fel instanțelor de judecată posibilitatea de apreciere asupra acestora, să se împiedice repararea prejudiciilor din cauza unor interpretări doctrinare. Respectiv, autorul consideră mult mai plauzibilă instituirea unor *criterii* de natură a duce la determinarea situațiilor ce pot constitui *eroare judiciară*, în acest sens, propunând să fie avute în vedere doar următoarele: *nelegalitatea hotărârii sau măsurii dispuse* și *caracterul arbitrar al dispozițiilor sale* **[**161, p. 119**]**.

În ce privește *nelegalitatea hotărârii sau măsurii* dispuse de organul judiciar, cercetătorul observă că, în principiu, orice soluție trebuie întemeiată pe o prevedere legală. Astfel, legislația procesual civilă (art. 419 alin. (1) lit. b) din Noul *Cod de procedură civilă*) dispune că hotărârea intanței trebuie să cuprindă motivele de fapt și de drept care au format convingerea instanței, precum și cele pentru care s-au înlăturat cererile părților. Desigur că există situații care scapă legii, revenind instanței îndatorirea să găsească principiile aplicabile cauzei și interpretarea corectă ce are a se da prin raportare la prevederile legale asemănătoare. Dar și atunci se poate spune că există un temei legal, ce se regăsește în dispozițiile art. 3 din *Codul civil român*, judecătorul neputând refuza a judeca sub cuvânt că legea „nu prevede sau că este întunecată sau neîndestulătoare” (sau în cazul noului *Cod de procedură civilă* în curpinsul art. 10 care face trimitere la aplicarea uzanțelor, analogiei și principiilor de drept). Încălcarea, respectiv, interpretarea eronată a prevederilor legale duce la pronunțarea unei hotărâri fără temei legal și la afectarea dreptului subiectiv sau interesului unei persoane. În consecință, se produce o *eroare judiciară*.

Referitor la *caracterul arbitrar al dispozițiilor date,* se observă că organul judiciar trebuie să își întemeieze soluția pe un material probator. Acesta trebuie analizat prin prisma prevederilor legale și a susținerilor părților. Neverificarea și neanalizarea acestora poate duce la pronunțarea unei hotărâri

subiective, de natură a provoca o *eroare judiciară*. Desigur că de la caz la caz trebuie văzut în ce măsură ar fi dus la o altă soluție proba sau susținerea omisă a fi examinată. Lipsa suportului probator va deschide calea abuzului și arbitrariului, fapt ce se repercutează asupra părților **[**161, p. 119**]**.

În fine, ceretătorul conchide **[**161, p. 119**]** că în situația în care s-ar preciza concret, doar câteva ipoteze de atragere a răspunderii statului, s-ar crea o inegalitate a justițiabililor în fața altor posibile erori judiciare, care nu s-ar încadra în tiparele stricte ale textelor legale. Dezvoltarea societății duce la situații nebănuite, realitatea depășind chiar imaginația. Tocmai de aceea, ar trebui lăsată o marjă de apreciere instanței de judecată care să analizeze gravitatea încălcării unui drept subiectiv sau a interesului legitim, în funcție de elementele concrete ale fiecărei spețe în parte.

O poziție asemănătoare promovează și cercetătoarea L.R. Boilă care, luând ca reper soluțiile pronunțate de CtEDO, susține că ar putea fi considerate *erori judiciare* în alte cauze decât cele penale următoarele situații **[**16, p. 459-460**]**:

- respingerea recursului pe motivul că această critică ar fi fost formulată pentru prima dată în fața instanței de recurs, deși fusese invocată și în concluziile depuse la instanța de apel (a fost considerată a fi o evidentă eroare de judecată, fiind încălcate dispozițiile art. 6 din CEDO – Cauza *Duiaurons c. Franței,* Hotărârea CtEDO din 21.03.2000);
- lipsa motivării hotărârii judecătorești (Cauza *Higgins și alții c. Franței,* Hotărârea CtEDO din 19.02.1998);
- respingerea recursului pe motivul neachitării cauțiunii, în condițiile în care reclamanta formulase o cerere de acordare a ajutorului public judiciar (Cauza *Garcia Manibardo c. Spaniei,* Hotărârea CtEDO din 15.02.2000);
- respingerea nelegală a unui recurs care a fost depus în termen de către reclamant, dar a fost înaintat cu întârziere instanței superioare de grefă (Cauza *Leoni c. Italiei,* Hotărârea CtEDO din 26.10.2000);
- instanța nu a căutat să identifice în speță motivele care să întemeieze exproprierea pentru cauză de utilitate publică (Cauza *Brumărescu c. României,* Hotărârea CtEDO din 28.10.1999).

În consecință, autoarea constată faptul că există o infinitate de situații care ar putea constitui *erori judiciare* constând în încălcarea legii sau care se bazează pe o apreciere greșită în fapt și în drept făcută de judecătorul cauzei. Recunoașterea acestei realități ar trebui să contribuie la reglementarea unor căi de redeschidere a procesului civil care s-ar fi derulat fără a ține cont de principiile unui proces cu adevărat echitabil pentru a oferi justițiabililor posibilitatea de a obține o soluție legală și temeinică, dar și șansa reparării prejudiciilor produse.

Față de această situație, domnia sa consideră că este necesară includerea unei definiții în textul legal, sens în care propune a fi avute în vedere trei criterii fundamentale: *nelegalitatea hotărârii*

judecătorești, arbitrariul soluției pronunțate și *gravitatea greșelilor săvârșite* în îndeplinirea actului de justiție care au avut drept consecință producerea unui prejudiciu persoanei vătămate **[**16, p. 460**]**.

Prin coroborarea dispozițiilor europene cu cele constituționale și legale, autoarea apreciază că principalele trăsături ale *erorii judiciare*, ca fapt generator de răspundere civilă delictuală, sunt *încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, cu prilejul soluționării unui litigiu sau luării unor măsuri procesuale de către judecători și procurori sau personalul auxiliar care deservește serviciul public al justiției, dacă sunt de natură a cauza prejudicii de natură patrimonială sau nepatrimonială* **[**16, p. 460**]**.

Dincolo de aceste dezbateri doctrinare (care indubitabil prezintă o semnificație deosebită pentru conturarea și înțelegerea instituției analizate), atestate până nu demult în literatura de specialitate românească, reiterăm că relativ recent, problema s-a aflat atât în atenția legiuitorului român, cât și a Curții Constituționale a României. Este vorba în special de modificarea și interpretarea dispozițiilor cuprinse în alin. (4) al art. 96 din *Legea nr. 303/2004*. Referindu-se la vechea redacție a acestui aliniat, Curtea Constituțională a reținut **[**105**]**:

„În materie extrapenală, în forma în vigoare (înainte de modificare – e.n.) a art. 96 alin. (4) din *Legea nr.303/2004,* dreptul persoanei vătămate la repararea prejudiciilor materiale cauzate prin erorile judiciare săvârşite în alte procese decât cele penale nu se va putea exercita decât în cazul în care s-a stabilit, în prealabil, printr-o hotărâre definitivă, răspunderea penală sau disciplinară, după caz, a judecătorului sau procurorului pentru o faptă săvârşită în cursul judecăţii procesului şi dacă această faptă este de natură să determine o eroare judiciară" [par. 211].

„Astfel, în prezent (înainte de modificare – e.n.), răspunderea civilă a statului şi, cea subsidiară, a judecătorului poate fi antrenată numai dacă în prealabil a fost angajată răspunderea penală sau disciplinară a judecătorului. Cu alte cuvinte, nu poate exista răspundere civilă pentru eroare judiciară, fără răspunderea penală/ disciplinară a judecătorului" [par. 213].

În acest sens, Curtea observă că textul constituţional al art. 52 alin.(3) nu condiţionează răspunderea civilă de răspunderea penală/ disciplinară a judecătorului, ceea ce înseamnă că a lăsat în marja de apreciere a legiuitorului configurarea unei soluţii legislative care să facă aplicabile prevederile art. 52 alin.(3) din Constituţie. Pornind de la aceasta soluţia legislativă este constituţională în sine, dar nu exclusivă. Prin urmare, este de competenţa exclusivă a legiuitorului să reglementeze **sfera răspunderii statului**, pentru a garanta într-un mod mai complet cetăţeanul pentru erorile judiciare săvârşite, şi **procedura prin care statul se poate îndrepta împotriva judecătorului**.

„Astfel, textul art.96 alin.(4) din *Legea nr.303/2004*, până la modificare, asigura, în materie extrapenală, o răspundere limitată a statului cu privire la erorile judiciare, în sensul că acesta indemniza persoana vătămată numai dacă, în prealabil, a fost stabilită răspunderea penală sau disciplinară a judecătorului. Întrucât numai fapta pentru care a fost angajată răspunderea penală sau disciplinară a

judecătorului este de natură să determine o eroare judiciară, rezultă că, în lipsa acestei din urmă răspunderi constatate ca atare, nu există o faptă generatoare a unei erori judiciare care să poată fi „reparată" prin indemnizarea persoanei vătămate de către stat" [par. 214].

Referindu-se la noua redacție a dispozițiilor art. 96 din *Legea nr. 303/2004,* Curtea Constituțională a subliniat: „răspunderea civilă a statului pentru eroare judiciară deja nu mai este legată de angajarea răspunderii penale sau disciplinare a judecătorului, ci strict de ideea de eroare judiciară. Cu alte cuvinte, indemnizarea de către stat pentru eroare judiciară nu este condiţionată de săvârşirea unei fapte de către judecător pentru care acesta a răspuns penal/ disciplinar. Se realizează, astfel, o distincţie, pe de o parte, între răspunderea civilă a statului şi cea a judecătorului şi, pe de altă parte, între răspunderea penală/ disciplinară a judecătorului. Din modul de redactare a noului text normativ, se înţelege că statul va indemniza persoanele vătămate dacă s-a produs o eroare judiciară, indiferent de conduita magistratului în cauză; practic, răspunderea civilă a statului este îndepărtată de sfera răspunderii penale/ disciplinare a judecătorului. Prin urmare, **răspunderea statului devine o răspundere directă şi obiectivă**, nefiind condiţionată de poziţia subiectivă pe care judecătorul a avut-o pe parcursul procesului" [par. 215].

Referitor la materia penală, Curtea constată că există tot o răspundere civilă obiectivă a statului pentru eroare judiciară săvârşită în condiţiile art.538 şi 539 din *Codul de procedură penală,* care se menţin şi în noua reglementare. La aceste situații însă, noul text, adăugă în mod implicit şi alte cazuri, pentru care statul va răspunde civil. În acest sens, art. 96 în noua redacție, stabilește: „(3) Există eroare judiciară atunci când: a) s-a dispus în cadrul procesului efectuarea de acte procesuale cu încălcarea evidentă a dispozițiilor legale de drept material și procesual, prin care au fost încălcate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, producându-se o vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară; b) s-a pronunțat o hotărâre judecătorească definitivă în mod evident contrară legii sau situației de fapt care rezultă din probele administrate în cauză, prin care au fost afectate grav drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, vătămare care nu a putut fi remediată printr-o cale de atac ordinară sau extraordinară. (4) Prin Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală, precum și prin alte legi speciale pot fi reglementate ipoteze specifice în care există eroare judiciară".

Dincolo de aceste reglementări normative, Curtea Constituțională precizează:

„Totuşi, definirea erorii judiciare trebuie să fie clară, *precisă şi previzibilă* şi să stabilească justul raport care trebuie să existe între o eroare judiciară şi o greşeală de judecată. Pentru că, în caz contrar, s-ar ajunge la situaţia în care orice greşeală, cât de mică sau neînsemnată, va fi calificată drept eroare judiciară, întrucât, în principiu, este susceptibilă să producă o vătămare, iar statul va fi pasibil a răspunde civil. Constituţia prevede că statul răspunde pentru erori judiciare, noţiune care presupune o abatere de o anumită gravitate de la interpretarea şi aplicarea normelor legale, indiferent că sunt de

procedură sau substanţiale, dar care produc consecinţe grave asupra drepturilor şi libertăţilor fundamentale. Dacă în privinţa drepturilor absolute orice abatere produce consecinţe grave, în privinţa altor categorii de drepturi fundamentale, legiuitorul trebuie să circumscrie condiţiile care, întrunite fiind, denotă o încălcare de o gravitate ridicată, aptă/ capabilă să producă, la rândul ei, o vătămare de o anumită intensitate. Prin urmare, legiuitorul trebuie să dea o definiţie acestei noţiuni care să reflecte caracterul său de abatere neobișnuită de la modul uzual de desfășurare a procedurilor judiciare sau de aplicare a normelor de drept substanţial, raportându-se, astfel, la greşeli manifeste, indubitabile, incontestabile, crase, grosiere, absurde sau care au provocat concluzii faptice sau juridice ilogice sau iraţionale. Se evită, astfel, de exemplu, şi situaţia calificării jurisprudenţei neunitare sau a revirimentului jurisprudenţial drept eroare judiciară. Este, de asemenea, de observat că simplele interpretări judiciare eronate sunt susceptibile a fi corectate în mod exclusiv prin intermediul căilor ordinare/ extraordinare de atac, ele neconstituindu-se în erori judiciare în sensul art.52 alin.(3) din Constituţie.” [par. 215].

Totodată, în opinia Curții, legiuitorul trebuie să aibă în vedere faptul că noţiunea de eroare judiciară, astfel cum este normativizată în art. 52 alin.(3) din Constituţie, este o noţiune autonomă, ea trebuind interpretată atât în litera, cât şi în spiritul Constituţiei. Ea aduce în discuţie caracterul defectuos al funcţionării serviciului justiţiei, astfel încât, în definirea ei, trebuie să se ţină cont, pe lângă intensitatea abaterii anterior relevate, de două elemente, respectiv: dezlegarea unei situaţii litigioase contrar realităţii faptice/ juridice, precum şi neregularitatea manifestă în privinţa desfăşurării procedurii, care nu a fost remediată în cursul acesteia, ambele legate de ideea de vătămare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale. Cu alte cuvinte, eroarea judiciară nu trebuie să fie privită numai prin prisma pronunţării unei hotărâri judecătoreşti greşite, contrare realităţii, ci şi din perspectiva modului de desfăşurare a procedurii [lipsa de celeritate, amânări nejustificate, redactarea cu întârziere a hotărârii]. Această ultimă componentă este importantă pentru modul în care decurge procedura de judecată, mod care în sine poate provoca prejudicii iremediabile; prin urmare, chiar dacă o parte îşi valorifică/ îşi apără cu succes dreptul său subiectiv dedus judecăţii, ea poate suferi prejudicii mai însemnate decât chiar câştigul obţinut în urma finalizării favorabile a procesului (spre exemplu, o întindere în timp excesivă a procedurii) [par. 217].

În continuare, Curtea mai reţine că o abatere neobişnuită/ crasă de la modul uzual de desfășurare a procedurilor judiciare sau de aplicare a normelor de drept substanţial, neremediată în căile de atac sau în procedurile prevăzute de lege, trebuie să aibă drept consecinţă o vătămare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale persoanei pentru a putea fi calificată drept eroare judiciară [par. 218].

Având în vedere aceste momente, Curtea constată că definiţia erorii judiciare cuprinsă în alin. (3) al art.96 din lege este mult prea generică. Este evident că printr-o greşită desfăşurare a unei proceduri judiciare, chiar remediată în cadrul procedurii de judecată, *per se* se produce o vătămare a

drepturilor/ intereselor legitime ale unei persoane. Or, o asemenea definiţie normativă nu se subsumează conceptului de eroare judiciară. Practic, din definiţia dată erorii judiciare statul va răspunde, pentru orice neconformitate procedurală, indiferent de natura sau intensitatea acesteia [par. 218].

În fine, Curtea reține că și definirea relei-credinţe şi a gravei neglijenţe este realizată într-un mod care aduce în discuţie, în mod corect, atât încălcarea normelor de drept material, cât şi a celor de drept procesual; în schimb, eroarea judiciară, aşa cum este definită în alin. (3) al art.96 din lege, este raportată numai la desfăşurarea greşită a unei proceduri judiciare, ceea ce înseamnă că sfera sa materială de cuprindere este mai redusă decât în privinţa relei-credinţe sau a gravei neglijenţe. În acest context normativ, Curtea reţine că eroarea judiciară poate fi comisă şi prin cele două modalităţi, drept pentru care poate fi calificată drept noţiunea gen, iar modalităţile de realizare a erorii judiciare, fiind specii ale acesteia, trebuie să i se subsumeze. În cazul de faţă, Curtea constată o deficienţă în definirea erorii judiciare, care pare a nu cuprinde încălcarea normelor de drept material [par. 228].

Având în vedere aceste momente, Curtea stabilește că legiuitorul trebuie să coreleze alin. (3) cu alin. (4) şi (5) ale art.96 din lege, în sensul dezvoltării corespunzătoare a noţiunii de *eroare judiciară* [par. 229].

Generalizând cele analizate, constatăm atât dificultatea teoretică, practică și normativă a conturării noțiunii de *eroare judiciară*, cât și semnificația deosebită a acestui moment, mai ales pentru apărarea drepturilor omului afectate prin erori judiciare. Pornind de la aceasta, susținem necesitatea absolută a continuării eforturilor teoretice (și nu numai) în vederea definirii și precizării cu exactitate maximă a conținutului erorii judiciare, întrucât de instituția dată depinde atât apărarea efectivă a drepturilor omului, cât și atragerea la răspundere civilă a judecătorilor în condiții de legalitate și de respect a independenței acestora.

Aceste momente au o semnificație deosebită pentru Republica Moldova, mai ales, ținând cont de faptul că instituția răspunderii civile pentru erori judiciare este limitată constituțional doar la procesele penale, situație ce denotă că statul nu garantează nici într-un fel despăgubirea persoanelor care eventual ar putea fi prejudiciate prin erori judiciare admise în materie extrapenală, de către judecători ce își exercită funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

În același context, cercetătorii moldoveni **[**207, p. 134**]** constată cu regret că realitatea denotă grave deficiențe în aplicarea și realizarea răspunderii patrimoniale a statului pentru erori judiciare (inclusiv, pentru prejudiciile cauzate prin acte administrative ilegale), fapt ce în esenţă practic reliefează caracterul declarativ (în mare parte) al reglementărilor juridice în materie (fiind vorba atât de reglementări constituționale, cât și legislative – e.n.) şi, corelativ acesteia, iresponsabilitatea statului pentru prejudiciile cauzate cetăţenilor prin acte administrative şi erori judiciare.

Pornind de la ultimile modificări legislative în domeniu, putem constata că în România situația este un pic mai favorabilă pentru cetățenii vătămați în drepturile lor prin erori judiciare. Pe de altă parte,

merită atenție și consolidarea garanțiilor de tragere la răspundere civilă a judecătorilor, prin demararea (planificată în anul 2019) a procesului de asigurare profesională obligatorie a judecătorilor, în baza art. 96 alin. (11) din *Legea nr. 303/2004*, care prevede expres: „[a]sigurarea va fi acoperită integral de către judecător (...), iar lipsa acesteia nu poate să întârzie, să diminueze sau să înlăture răspunderea civilă a judecătorului sau procurorului pentru eroarea judiciară cauzată de exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență". În asemenea condiții, nu ne rămâne decât să mizăm pe perfecțiunea și caracterul efectiv al mecanismului de atragere la răspundere civilă a judecătorilor pentru erorile judiciare cauzate de exercitarea funcției cu rea-credință și gravă neglijență, ca în final să recunoaștem valoarea substanțială a acestei forme de răspundere juridică în contextul responsabilizării puterii judecătorești față de stat și justițiabili.

5.2. Răspunderea civilă a judecătorului: caractere juridice și particularități

Considerații preliminare. Vorbind despre răspunderea judecătorilor în general, este important de reliefat, în primul rând, specificul puterii judecătorești, adică faptul că ea se exercită integral şi individual de către fiecare membru al corpului de judecători. Spre deosebire de puterea legislativă ori cea executivă, care se exercită de organe specifice (Parlament, Guvern), în cadrul magistraturii omul se confundă cu puterea însăşi **[**231, p. 49**]**.

Pe de altă parte, în atenție tot mai mult se impune faptul incontestabil de schimbare profundă a rolului judecătorului în societatea democratică, mai cu seamă amplificarea considerabilă a acestuia **[**284, p. 439**]**, nu numai pentru că cerinţa justiţiei a crescut considerabil, dar şi pentru că aceasta şi-a schimbat natura. Prin urmare, judecătorului nu i se mai cere doar să „spună dreptul", să facă raţionamente juridice, dar i se cere să şi interpreteze, argumenteze, compare, dacă nu chiar să completeze legea; i se cere să îmbrace roba atunci când este chemat să rezolve şi să hotărască, să-şi arate autoritatea, precum și să ştie şi să scape de ea atunci când este chemat să asculte şi să concilieze; i se cere să fie şi gestionar, administrator, anchetator sau psiholog **[**231, p. 50**]**, cu o atenție distinctă asupra statisticilor, legislației, jurisprudenței naționale și internaționale.

Influențat de această nouă cerinţă a justiţiei, judecătorul îşi revendică un loc nou în democraţie – poziţionându-se ca terţ faţă de stat **[**231, p. 50**]**, moment ce îi conferă o responsabilitate din ce în ce mai mare, inclusiv în mecanismul de asigurare și apărare a drepturilor omului **[**80, p. 451**]**.

În context, în doctrină (G. Canivet **[**279, p. 4**]** citat de J. Joly-Hurard **[**284, p. 437-475**]**), se susține că, în prezent, a alege profesia de judecător semnifică acceptarea inevitabilă a supravegherii publice a comportamentului individual şi colectiv, înseamnă a admite că forul interior nu este suficient pentru a stabili etica acţiunii judecătorului. Astfel, dacă din neştiinţă prin comportamentul sau decizia sa judecătorul produce o tulburare socială ori un prejudiciu privat, el îşi angajează răspunderea şi trebuie să fie sancţionat corespunzător faptei comise.

Prin urmare, faţă de specificul activităţii judecătorului este firesc ca societatea să-şi pună problema responsabilizării şi, în final, a tragerii la răspundere, pentru a se putea realiza astfel un echilibru între puterea care i-a fost conferită de lege şi eventualele prejudicii pe care activitatea acestuia le poate produce justiţiabililor **[**231, p. 49**]**, violând astfel grav drepturile lor fundamentale. În acest scop, problema răspunderii judecătorilor trebuie privită prin prisma rolului pe care îl are justiția în ansamblul ei, înțeleasă ca un organism unitar, dar și ținând seama de rolul individual al judecătorului într-o societate democratică **[**161, p. 93**]**.

Răspunderea civilă a judecătorului: noțiune și cadru normativ. Într-un stat democratic, este practic axiomatic faptul că nimeni nu poate fi exonerat de răspundere în exercițiul unei funcții publice. Această regulă trebuie să-și găsească aplicarea și în ipoteza producerii unor pagube materiale, iar judecătorul nu poate face excepție de la acest principiu fundamental al statului de drept. În acest sens, este important de precizat că democrația și răspunderea funcționarilor statului reprezintă elemente inseparabile, altfel „lupta pentru drept a democrației devine o iluzie” **[**191, p. 17**]**. În acord cu acest principiu, majoritatea statelor democratice consacră dispoziții speciale referitoare la repararea pagubelor produse ca urmare a unor *erori judiciare*.

În paralel, problema *răspunderii civile* **[**231, p. 49-56**]** (numită și *patrimonială* **[**189, p. 72-98**]**) a magistraților este una dintre cele mai delicate, ea formând adeseori un domeniu de mari controverse, dar și de constantă preocupare a legiuitorului. În contextul amplorii fără precedent a fenomenelor endemice de corupție, care nu au ocolit sistemul judiciar românesc (și nici cel moldovenesc – e.n.), în media și în cadrul societății civile din România (și nu numai) se discută cu o anumită perseverență despre imperativul unei reglementări mai riguroase a răspunderii civile a magistraților. Iată de ce, în ultimul timp, doctrina românească și nu numai a adus în actualitate această complexă și complicată problemă a magistraturii **[**245, p. 82-106; 31, p. 23-41; 189, p. 73-74**]**.

În condițiile expuse, potrivit cercetătorilor, întrebarea care se pune este aceea de a stabili dacă actualul cadru normativ este apt să conducă la consolidarea prestigiului justiției și să reprime orice conduită contrară principiilor statului de drept sau dacă, dimpotrivă, o intervenție legislativă semnificativă este indispensabilă. Ceea ce trebuie precizat este faptul că orice abordare normativă trebuie să realizeze un echilibru armonios între principiul constituțional al independenței magistratului și responsabilitatea acestuia. Din perspectiva dată, renumitul profesor român I. Leș, precizează că întrebarea fundamentală este aceea de a determina dacă răspunderea patrimonială a magistratului trebuie să fie una specială sau, dimpotrivă, una conformă dreptului comun în materie **[**189, p. 74**]**.

În vederea găsirii răspunsului la acestei întrebări (pentru care prezentul demers științific este cu siguranță insuficient) este important de a reaminti însăși esența *răspunderii civile,* care în literatura de specialitate a fost definită ca: „un raport de obligații în temeiul căreia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care

este răspunzătoare" **[**195, p. 25**]**; „o instituție juridică alcătuită din totalitatea normelor de drept prin care se reglementează obligația oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa extracontractuală sau contractuală pentru care este chemat de lege să răspundă" **[**234, p. 158**]**; „acel raport juridic de obligații în care o persoană, numită răspunzătoare, este îndatorată să repare prejudiciul injust suferit de către o altă persoană, numită victimă sau persoană prejudiciată" **[**235, p. 301**]**.

În pofida acestei diversități de opinii, *Codul civil al României* **[**35**]** (în continuare CCR) nu conține un text care să definească răspunderea civilă în general, reglementând în schimb, detaliat răspunderea delictuală și răspunderea contractuală. În opinia cercetătorilor, chiar dacă art. 1.349 din CCR [11] reglementează răspunderea delictuală, aceste dispoziții nu sunt aplicabile în cazul răspunderii civile a magistraților **[**125, p. 26**]**. În acest context, se susține că răspunderea civilă a magistraților trebuie să intervină doar în cazurile anume determinate de lege, întrucât judecătorul nu poate fi lăsat la discreția justițiabililor **[**194, p. 133**]**.

Potrivit cercetătorilor **[**236, p. 352-353**]**, pentru prima dată răspunderea civilă a judecătorilor a fost reglementată în art. 305 din *Codul de procedură civilă* românesc din 1865. Prima menționare expresă a răspunderii civile a magistraților cuprinsă într-o lege de organizare judecătorească a fost în art. 27 din *Legea de organizare judecătorească* din anul 1890, prevedere legală preluată apoi în toate legile de organizare judiciară.

Actualmente, în România, această formă de răspundere este reglementată de **[**125, p. 26**]**: *Constituție* (art. 52 alin. (3)) **[**49**]**, *Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor* (art. 94) **[**183**]**, *Ordonanța de Urgență nr. 94/1999 privind participarea României la procedurile în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și a Comitetului de Miniștri ale Consiliului Europei și exercitarea dreptului de regres al statului în urma hotărârilor și convențiilor de rezolvare pe cale amiabilă* (art. 12 alin. (3) **[**229**]** și *Codul de procedură penală* **[**41**]**.

Sub aspect comparativ, vom menționa că în Republica Moldova, răspunderea civilă a magistraților nu este reglementată expres în legislația în domeniu (fiind vorba în acest sens de: *Codul civil* **[**34**]**, *Legea nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor* **[**169**]**, *Legea nr. 544/1995 cu privire la statutul judecătorului* **[**170**]**; *Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească* **[**176**]**, *Legea nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanţelor judecătoreşti* **[**174**]**, *Legea nr. 87/2011 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil*

[11] Articolul 1.349 din CCR *Răspunderea delictuală*: (1) Orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune şi să nu aducă atingere, prin acţiunile ori inacţiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. (2) Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral. (3) În cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori animalele aflate sub paza sa, precum şi de ruina edificiului. (4) Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defecte se stabileşte prin lege specială.

a hotărîrii judecătoreşti **[**175**]**). În pofida acestui fapt, este evident că răspunderea civilă a judecătorului nu poate fi exclusă, căci nimeni nu poate fi exonerat de răspundere pentru faptele comise în exerciţiul funcţiei publice **[**1, p. 215**]**. Prin urmare, cu siguranță legiuitorul moldovean urmează să se preocupe de asigurarea reglementării legale a acestei forme de răspundere a magistraților.

Standardul principal, de la care ar trebui să se pornească în acest sens, privește imunitatea absolută a judecătorului în cazul răspunderii civile pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare, cu excepția cazurilor de rea-credință și gravă neglijență (standard recunoscut în majoritatea actelor europene **[**23, par. 10; 109, par. 32**]**).

Un reper important în acest sens poate servi și *Carta europeană privind statutul judecătorilor* **[**22**]** (în continuare Carta), care instituie principii de recomandare în domeniu pentru statele membre ale Consiliului Europei. Important este că Carta stabilește principiul *primordialității răspunderii statului* pentru prejudiciile cauzate prin activitatea judecătorilor. În acest sens, pct. 5.2. din Cartă prevede: „Repararea prejudiciului cauzat în mod nelegitim ca urmare a deciziei sau a comportamentului unui judecător în exercițiul funcțiunii sale este asigurată de către stat". Deci, statul reprezintă față de victimă garantul constant al reparării prejudiciilor cauzate de către judecători.

În continare, potrivit concepției acestui act european, *răspunderea civilă* a statului este antrenată nu numai în cazul unei hotărâri judecătorești eronate, ci și în situația prejudiciilor cauzate printr-un comportament inadecvat al judecătorului. Această ipoteză este confirmată de același text normativ, care consacră posibilitatea exercitării unei acțiuni în regres împotriva judecătorului care a acționat cu „încălcarea gravă și inescuzabilă a regulilor în cadrul cărora se desfășoară activitatea acestuia". Deci, în cazul în care, prejudiciul pe care statul trebuia să-l garanteze este rezultatul ignorării grave și de nescuzat de către judecător a regulilor în cadrul cărora își desfășoară activitatea sa, statul are posibilitatea să-i ceară acestuia, în limitele determinate de lege, rambursarea reparării prejudiciului pe calea unei acțiuni jurisdicționale în regres. Necesitatea existenței unei greșeli grave, de nescuzat, ca și caracterul jurisdicțional al acțiunii în regres trebuie să constituie garanții semnificative pentru evitarea unei eventuale deturnări a procedurii **[**161, p. 94**]**. O garanție suplimentară este, de asemenea, și acordul prealabil pe care trebuie să-l dea *Consiliul Superior al Magistraturii* [12] în favoarea sesizării jurisdicției competente.

În încercarea de a evalua măsura în care prevederile actului european invocat au fost transpuse în legislația națională, constatăm unele rezerve manifestate de legiuitorul din Republica Moldova, care a consacrat la nivel constituțional doar răspunderea civilă a statului, în timp ce răspunderea civilă a judecătorilor expres nu este consacrată în nici un act legislativ.

[12] Potrivit pct. 1.3. din Cartă: „Pentru orice decizie referitoare la selecția, la recrutarea, la desemnarea, la evoluarea carierei sau la încetarea funcțiilor unui judecător, statutul prevede intervenția unei instanțe independente față de puterea executivă și de cea legislativă, constituită cel puțin pe jumatate din judecători aleși de Adunarea Generală conform unor modalități care garantează cea mai largă reprezentare a acestora". Atât în România, cât și în Republica Moldova, o asemenea instanță este Consiliul Superior al Magistraturii.

Caracterele juridice ale răspunderii civile a judecătorilor. Dincolo de cele expuse, totuși atragem atenția că din analiza cadrului legal care reglementează răspunderea civilă a judecătorilor (în România și la nivel european), potrivit cercetătorilor, pot fi conturate următoarele caractere juridice ale acestei instituții **[**125, p. 26-27**]**:

- *Caracterul subsidiar al răspunderii* – ceea ce presupune că orice persoană care a suferit un prejudiciu cauzat printr-o eroare judiciară se poate îndrepta cu acțiune numai împotriva statului, și nicidecum în mod direct împotriva judecătorului (moment reglementat expres în art. 96 alin. (5) din *Legea nr. 303/2004*: „Pentru repararea prejudiciului, persoana vătămată se poate îndrepta cu acțiune numai împotriva statului, reprezentat prin Ministerul Finanțelor Publice. Competența soluționării acțiunii civile revine tribunalului în a cărui circumscripție domiciliază reclamantul".

În esență, este vorba despre o *acțiune în răspundere civilă delictuală*, în cadrul căreia se stabilește **[**105, par. 220**]**: „**eroarea judiciară** [adică a faptei ilicite, cu excepţia ipotezelor art.538 şi art.539 din *Codul de procedură penală*, unde eroarea a fost deja stabilită], **paguba propriu-zisă** [vătămarea produsă urmează a fi reparată prin indemnizarea corespunzătoare a persoanei vătămate], şi **relaţia de cauzalitate** între fapta ilicită şi prejudiciu".

- *Caracterul indirect al răspunderii* – ceea ce presupune că doar statul poate intenta o acțiune împotriva judecătorului. În acest sens, art. 96 din *Legea nr. 303/2004,* până la modificarea operată în anul 2018, stipula: „(7) După ce prejudiciul a fost acoperit de stat în temeiul hotărârii irevocabile date cu respectarea prevederilor alin. (6), **statul se poate îndrepta cu o acțiune în despăgubiri împotriva judecătorului** care, cu rea-credință sau gravă neglijență, a săvârșit **eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii**". Merită atenție în context sintagma „statul se poate îndrepta", care sugerează ideea că o asemenea acțiune nu era obligatorie, dar rămânea a fi întotdeauna posibilă.

Prin Legea nr. 242 din 12 octombrie 2018 **[**182**]**, dispozițiile date au fost modificate, procedura acțiunii în regres exercitată de către stat față de judecători fiind reglementată detaliat după cum urmează: „(7) În termen de două luni de la comunicarea hotărârii definitive pronunțate în acțiunea prevăzută la alin. (6), Ministerul Finanțelor Publice va sesiza Inspecția Judiciară pentru a verifica dacă eroarea judiciară a fost cauzată de judecător (…) ca urmare a exercitării funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, potrivit procedurii prevăzute la art. 74^1 din Legea nr. 317/2004, republicată, cu modificările ulterioare. (8) Statul, prin Ministerul Finanțelor Publice, va exercita acțiunea în regres împotriva judecătorului (….) dacă, în urma raportului consultativ al Inspecției Judiciare prevăzut la alin. (7) și al propriei evaluări, apreciază că eroarea judiciară a fost cauzată ca urmare a exercitării de judecător (…) a funcției cu rea-credință sau gravă neglijență. Termenul de exercitare a acțiunii în regres este de 6 luni de la data comunicării raportului Inspecției Judiciare."

După cum se poate observa, în rezultatul modificărilor operate, acțiunea în regres a statului față de judecător a devenit din una *posibilă* în una *obligatorie*, ceea ce nu poate fi decât salutabil, cu unele nuanțări **[**125, p. 27**]**.

În context, atragem atenția la alegațiile Curții Constituționale a României, conform cărora obligația statului de a exercita dreptul de regres nu trebuie să aibă un caracter imperativ, întrucât aceasta ar însemna că statul va promova în mod automat acţiunea în regres ori de câte ori acoperă un prejudiciu cauzat printr-o eroare judiciară, fără a mai avea un drept de apreciere asupra faptului dacă magistratul şi-a exercitat funcţia cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, solicitând, astfel, în mod mecanic intervenţia instanţei judecătoreşti (Decizia nr. 80 din 16 februarie 2016, par. 174). Caracterul obligatoriu al acțiunii în regres trebuie să se refere nemijlocit la ipotezele în care există rea-credinţă sau gravă neglijenţă. Or, statul trebuie să realizeze o primă evaluare şi nu să introducă mecanic o asemenea acţiune. Astfel, statul, prin reprezentanţii săi, va trebui să formuleze acţiuni în regres numai dacă în urma evaluării realizate la nivelul acestuia se apreciază că există gravă neglijenţă sau rea-credinţă.

Dacă statul, prin reprezentanţii săi, exercită acţiunea în regres, prin neluarea în considerare a prevederilor alin. (2) al art. 96, astfel cum rezultă din modul de redactare a textului de lege criticat, s-ar ajunge la translatarea acţiunii în răspundere civilă obiectivă promovată împotriva statului la acţiunea în regres promovată împotriva magistratului. Ar rezulta că magistratul ar fi chemat în judecată ori de câte ori statul „pierde” un proces în condiţiile art.96 alin.(7), în temeiul răspunderii civile obiective. Or, deşi acţiunea de regres are în vedere răspunderea civilă subiectivă, caracterul obligatoriu al acţiunii statului, astfel cum aceasta este reglementată, nu lasă nicio marjă de apreciere în privinţa acestuia pentru a discerne dacă sunt îndeplinite criteriile prevăzute pentru angajarea răspunderii civile subiective a judecătorilor.

Chiar dacă eroarea judiciară este definită corect şi va viza erorile crase în interpretarea şi aplicarea normelor de drept procesual şi material, odată ce statul a răspuns pentru prejudiciul creat, nu este răsturnată prezumţia de exercitare de către magistrat a funcţiei cu bună-credinţă şi în acord cu exigenţele profesionale. Numai în măsura în care rezultă serioase dubii cu privire la acestea, statul poate exercita acţiunea în regres. Prin urmare, revine statului obligaţia de a realiza o procedură de filtraj în vederea formulării acţiunii în regres şi de a-şi prezenta dovezile/ probele în legătură cu poziţia personală şi subiectivă avută de către magistratul respectiv în judecarea cauzei. Aşadar, sarcina probei revine statului, iar prezumţiile anterioare, simple, prin natura lor, pot fi răsturnate numai ca urmare a intervenirii unei hotărâri judecătoreşti de soluţionare a acţiunii în regres [par. 225-225**]**.

- *Caracterul general al răspunderii.* Această trăsătură rezultă din interpretarea sistemică a art. 52 alin. (3) din *Constituția României* și art. 96 alin. (1) și (2) din *Legea 303/2004*, potrivit cărora statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-

credință sau gravă neglijență. Așadar, statul răspunde pentru toate erorile judiciare prin care s-a produs un prejudiciu unei persoane, însă magistratul răspunde doar în condițiile în care a exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

Cu alte cuvinte, caracterul general al răspunderii civile a judecătorului presupune că acesta va fi obligat la despăgubiri ori de câte ori prin exercitarea funcției cu rea-credință și gravă neglijență a condiționat erori judiciare producătoare de prejudicii.

- *Caracterul integral al răspunderii.* Legiuitorul a stabilit obligația statului de a repara prejudiciile cauzate prin erori judiciare săvârșite atât în procese penale, cât și în alte procese decât cele penale. Prin urmare, răspunderea statului pentru repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare este integrală. Răspunderea civilă a judecătorilor intervine în toate situațiile, indiferent de natura cauzelor: civile, penale, contravenționale, administrative etc. Singura condiție impusă de legiuitor în această privință este aceea a existenței unei erori judiciare **[**125, p. 27**]**.

În context, Curtea Constituțională a României a remarcat că „(...) eroarea judiciară nu se circumscrie numai la materia penală, ci poate privi şi alte materii [civilă/ administrativă], persoanele afectate de aceasta având aceeaşi îndreptăţire la repararea prejudiciul suferit. Din perspectiva apărării drepturilor şi libertăţilor fundamentele garantate prin Constituţie, nu se poate face nicio distincţie după cum eroarea judiciară a fost comisă în materie penală sau extrapenală, din contră, subzistă aceeaşi obligaţie a statului la repararea consecinţelor acesteia” **[**105, par. 213**]**.

- *Caracterul subiectiv al răspunderii civile a judecătorului* – caracter ce poate fi desprins din cele enunțate mai sus, precum și din noile reglementări în domeniu. Pornind de la faptul că răspunderea civilă a statului pentru erori judiciare este întotdeauna o răspundere obiectivă (acesta răspunde pentru erori indiferent de atragerea la răspundere a magistraților), răspunderea civilă a judecătorilor va fi întotdeauna una subiectivă, întrucât este obligatorie constatarea relei-credințe și a gravei neglijențe în conduita acestuia care a generat eroarea judiciară cauzatoare de prejudicii.

În context, considerăm importantă alegația Curții Constituționale a României **[**105, par. 227**]**, care reține că este necesar a stabili, în mod riguros, că răspunderea civilă a judecătorilor este angajată numai în condiţiile în care şi-au exercitat prerogativele funcţiei lor cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, ceea ce evidenţiază că nu există o suprapunere între cele două răspunderi – a statului, respectiv a magistratului – şi că răspunderea statului nu angajează, în mod implicit, răspunderea magistratului. O asemenea delimitare între cele două tipuri de răspundere se impune tocmai pentru a evita crearea unui sentiment de temere a magistratului în a-şi exercita atribuţiile sale constituţionale şi legale”.

Un ultim aspect la care vom atrage atenția în legătură cu problema răspunderii civile a judecătorilor, ține de faptul că în literatura de specialitate **[**273, p. 413**]** s-a remarcat distincția dintre răspunderea *civilă* și cea *patrimonială* sau *materială*, ultimele două fiind condiționate de existența unui contract de muncă și crearea unui prejudiciu angajatorului pentru care vinovatul răspunde cu propriul patrimoniu.

Distincția este pertinentă **[**8, p. 30**]** în condițiile în care „magistrații constituie o categorie care se află într-o situație diferită față de ceilalți cetățeni” **[**108**]**, întrucât nu încheie un contract de muncă în vederea desfășurării activității, nu sunt încadrați de un angajator și, ca urmare a acestui fapt, nu au calitatea de prepuși în raport cu un anumit comitent, prin urmare, răspunderea în acest caz „nu poate fi decât una delictuală și de excepție” **[**236, p. 351**]**.

Așadar, răspunderea civilă a judecătorului va fi întotdeauna delictuală **[**1, p. 224**]**. În același timp, ea trebuie să fie una de excepţie, întrucât, de principiu, judecătorul nu este un simplu funcţionar public. Mai mult, el acţionează independent şi protejat de imunitate.

5.3. Concluzii la capitolul V

Generalizând cele analizate, constatăm atât dificultatea teoretică, practică și normativă a conturării noțiunii de *eroare judiciară*, cât și semnificația deosebită a acestui moment, mai ales pentru apărarea drepturilor omului afectate prin erori judiciare. Pornind de la aceasta, susținem necesitatea absolută a conti-nuării eforturilor teoretice (și nu numai) în vederea definirii și precizării cu exactitate maximă a conținu-tului erorii judiciare, întrucât de instituția dată depinde atât apărarea efectivă a drepturilor omului, cât și atragerea la răspundere civilă a judecătorilor în condiții de legalitate și de respect a independenței acestora.

Aceste momente au o semnificație deosebită pentru Republica Moldova, mai ales, ținând cont de faptul că instituția răspunderii civile pentru erori judiciare este limitată constituțional doar la procesele penale, situație ce denotă că statul nu garantează nici într-un fel despăgubirea persoanelor care eventual ar putea fi prejudiciate prin erori judiciare admise în materie extrapenală, de către judecători ce își exercită funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

Răspunderea civilă a magistraţilor semnifică, la modul concret, în sarcina acestora, obligaţia de reparare a prejudiciului cauzat justițiabililor prin exerciţiul funcţiei lor, în anumite condiţii (cauzarea prejudiciului prin erori judiciare admise din rea-credință și gravă neglijență). Specificul acestei forme de răspundere rezidă în aceea că, pe de o parte, nu suntem în prezenţa unei răspunderi directe, magistratul neputând fi chemat în judecată în mod direct de persoana prejudiciată care nu se poate adresa decât împotriva statului. Pe de altă parte, magistratul va răspunde mediat, în baza acţiunii în regres a statului, în condițiile în care se va demonstra exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență.

În general, instituția răspunderii civile a magistraților poate fi privită ca o garanție fundamentală a apărării drepturilor omului în caz de violare a acestora de către puterea judecătorească. Din acest considerent mecanismul realizării acestei răspunderi trebuie să fie unul efectiv, eficient și echilibrat într-o societate democratică contemporană **[**80, p. 459**]**.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea profundă sub aspect comparativ a problemei răspunderii magistraților ca garanție a legalității și eficienței puterii judecătorești ne-a permis să ajungem la o serie de concluzii și recomandări importante.

Generalizând asupra problemei ***conduitei judecătorului între legalitate și răspundere,*** formulăm următoarele **concluzii:**

1. *Legalitatea* reprezintă în esența sa fundamentul și misiunea puterii judecătorești. În lipsa respectării și asigurării acestui principiu, practic este de neconceput o astfel de putere într-un stat de drept. La fel și *eficiența* reprezintă un principiu fundamental pentru activitatea puterii judecătorești, marcând impactul pozitiv efectiv al acesteia asupra apărării și respectării drepturilor și intereselor omului. Pentru asigurarea și promovarea ambelor principii sunt absolut indispensabile două condiții importante: un nivel înalt de cultură juridică profesională a judecătorilor și o instituție consolidată a răspunderii juridice a acestor subiecți de drept. Ambele condiții au menirea de a contura anumite exigențe, standarde, limite în activitatea judecătorului de care depind în mod substanțial legalitatea și eficiența acesteia.

2. Atât timp cât justiția reprezintă un *serviciu public,* organizat, asigurat și realizat de către stat, magistrații sunt și trebuie considerați *funcționari publici* (în sensul de agenți publici/reprezentanți ai statului învestiți cu anumite atribuții în vederea exercitării unei funcții distincte a acestuia) **[**92, p. 43; 83, p. 36**]**. Mai mult, *judecătorii* sunt *funcționari publici,* care dispun de un *statut juridic special* (statutul de demnitar public) determinat de faptul că dețin o funcție de demnitate publică și fac parte dintr-un serviciu public distinct, misiunea căruia ține de înfăptuirea justiției în societate în condiții de legalitate și eficiență. Specificul statutului lor juridic special și al serviciului public prestat pentru societate, determină particularitățile conduitei pe care trebuie să o aibă judecătorii și ale răspunderii juridice de care sunt pasibili în caz de încălcare a legii **[**92, p. 45**]**.

3. Îndeplinirea funcţiei cu *bună-credinţă* constituie o obligaţie constituţională şi pentru judecători ca reprezentanţi ai puterii judecătoreşti. În condițiile în care această obligaţie nu se regăseşte dezvoltată în legislaţia ce reglementează activitatea magistraţilor **[**72, p. 102**]**, este extrem de important ca legiuitorul să o consacre cu titlu de principiu, în vederea asigurării responsabilizării puterii judecătoreşti ca factor important al consolidării statului de drept **[**73, p. 48-49**]**.

4. *Reaua-credinţă* manifestată de către judecător în contextul înfăptuirii justiţiei, presupune distorsionarea conştientă a dreptului şi aplicarea în mod greşit a legii. Caracterul conştient denotă o intenţie directă a acestuia orientată spre atingerea unui anumit scop, care adeseori este unul prejudiciabil. Mai mult, reaua-credință presupune intenția de a produce un prejudiciu, dublată de un element imoral, judecătorul fiind conștient că acționează împotriva propriei sale convingeri și că

manipulează legea. Privită astfel, *reaua-credinţă* a judecătorului poate fi sancţionată, în funcţie de anumite circumstanţe, atât disciplinar, cât şi penal.

5. *Grava neglijenţă*, la rândul său, presupune încălcarea gravă a diligenţei de care trebuia să dea dovadă judecătorul în aplicarea unor raţionamente clare şi evidente pentru oricine. Aceasta în final, duce, de asemenea, la aplicarea greşită a normelor juridice, constituind temei pentru atragerea la răspundere disciplinară a judecătorului şi, doar în anumite cazuri, la răspunderea penală.

6. *Reaua-credinţă* şi *grava neglijenţă* sunt forme de vinovăţie care implică şi răspunderea civilă a judecătorului, în cazul acţiunii în regres exercitată de către stat, subiect direct responsabil de prejudiciile cauzate persoanelor prin erori judiciare.

7. În toate cazurile, este necesar ca formele de vinovăţie cu care a acţionat un judecător să fie demonstrate, probate, pentru a da o apreciere justă faptelor comise şi a stabili măsurile concrete şi corecte de sancţionare. În acelaşi timp, este absolut necesară garantarea inevitabilităţii răspunderii judecătorilor pentru orice manifestare de rea-credinţă și gravă neglijență, întrucât doar prin sancţionarea relei-credinţe și a gravei neglijențe se va putea asigura înfăptuirea cu bună-credinţă a justiţiei într-un stat de drept în condiții de maximă diligență.

8. Întrucât *imunitatea* constitue o garanţie a independenţei judecătorilor, ea este necesară în statele în care independenţa justiţiei necesită consolidare, deci în tinerele democraţii. În condiţiile în care, nivelul democraţiei garantează suficient independenţa reală şi efectivă a justiţiei, *imunitatea judecătorului* devine inutilă, deoarece predominant devine deja principiul egalităţii tuturor în faţa legii şi a justiţiei. Cu siguranţă, acesta este idealul spre care trebuie să tindem.

9. Eficienţa puterii judecătoreşti depinde în mod substanţial de asigurarea echilibrului între imunitatea judecătorilor şi răspunderea juridică a acestora, întrucât pe cât de multă putere (autoritate) li se acordă în vederea asigurării legalităţii și dreptății în cadrul statului, pe atât de eficient trebuie să fie mecanismul de atragere la răspundere pentru încălcarea acesteia. Din perspectiva dată, problema răspunderii judecătorilor la etapa contemporană este una deosebit de importantă și actuală, care merită o atenție pe măsură atât din partea legiuitorului și a practicianului dreptului, cât și din partea mediului academic. Acestuia din urmă îi revine rolul crucial de a fundamenta științific cadrul juridic care reglementează răspunderea juridică a judecătorului în vederea asigurării justului echilibru între specificul statutului juridic al acestuia și contracararea oricărei abateri de la prevederile legii în vederea asigurării legalității și eficienții puterii judecătorești în statul de drept.

La capitolul ***răspunderii disciplinare a judecătorului*** generalizăm următoarele concluzii importante:

1. Pornind de la izvoarele disciplinei judiciare (legea și jurământul depus de judecător la investirea în funcție) și specificul unor abateri și sancțiuni disciplinare, în cadrul instituției răspunderii

disciplinare a magistraților, reglementată în legislația României și a Republicii Moldova, identificăm două forme de răspundere juridică: *disciplinară* și *constituțională*.

2. În acest sens, este relevant faptul că mai multe abateri disciplinare, prevăzute de legea celor două state, sunt legate de „încălcarea jurământului" sau „nerespectarea regimului incompatibilităţilor, restricțiilor și interdicțiilor", moment ce sugerează clar şi precis esenţa încălcării, ce nu poate fi redusă exclusiv la disciplina judiciară. Asemenea abateri admise/comise de judecători trebuie calificate ca *delicte constituţionale*, iar sancţiunea aplicată (care poate fi doar eliberarea din funcție) – ca una *constituţională.* Astfel, chiar dacă *de iure* răspunderea constituţională a judecătorilor nu este consacrată, *de facto* aceasta poate fi atestată şi dedusă din normele juridice în materie, fiind categoric distinctă față de răspunderea disciplinară a acestora. În esență, *răspunderea disciplinară* trebuie înțeleasă ca având un rol de disciplinare a judecătorului, în timp ce *răspunderea constituțională* – ca o măsură de încetare a „mandatului de judecător".

Recomandări:

1. În vederea consolidării răspunderii disciplinare și constituționale a judecătorilor, considerăm absolut necesară delimitarea lor expresă în legislația celor două state, cu indicarea concretă a abaterilor disciplinare și a delictelor constituționale, precum și a sancțiunilor aplicabile.

2. În plus, pentru consolidarea răspunderii disciplinare a judecătorilor, considerăm necesare și binevenite următoarele măsuri:

În primul rând, expunerea limitativă în conţinutul legii a abaterilor disciplinare care, în acelaşi timp, trebuie să fie bine corelate cu obligaţiile judecătorului prevăzute de lege (nu doar de legea-cadru, dar şi de legislaţia procesuală) **[**82, p. 20; 81, p. 180**]**. Evident, avantajul unei liste detaliate exhaustive a abaterilor disciplinare rezidă atât în previzibilitatea aplicării prevederilor legii, cât și în prevenirea unor abuzuri de interpretare de către organele de resort. Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că dezavantajul unei astfel de abordări rezidă în posibilitatea existenței unor fapte ce nu pot fi încadrate în una din abaterile prevăzute de lege. În opinia noastră, un astfel de dezavantaj ar putea fi exclus în cazul în care legiuitorul ar formula componențele abaterilor disciplinare în colaborare strânsă cu reprezentanții puterii judiciare (în special, CSM) și în baza jurisprudenței constante a Colegiului disciplinar al magistraților **[**83, p. 140**]**. Pe de altă parte, în condițiile în care statutul judecătorului va fi suficient de clar în materia obligațiilor, interdicțiilor și restricțiilor, identificarea și formularea abaterilor disciplinare nu va prezenta nici o dificultate pentru legiuitor **[**83, p. 141**]**.

În al doilea rând, ar fi binevenită o clasificare legală expresă a abaterilor disciplinare în funcție de gravitatea lor, cu indicarea sancțiunii disciplinare aplicabile fiecărei categorii. Acest moment ar permite evitarea abuzurilor în calificarea abaterilor comise și identificarea sancțiunii disciplinare ce urmează a fi dispuse.

În al treilea rând, este necesar ca în lege să fie accentuată condiția conform căreia atragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor este posibilă doar dacă abaterile imputate sunt comise/admise cu intenție sau neglijență gravă (cerință conformă standardelor europene în materie). În legătură cu aceasta, legiuitorul din Republica Moldova urmează să definească expres în lege, noțiunea de *neglijență gravă*.

În al patrulea rând, în Republica Moldova, pornind de la numărul mare de abateri disciplinare reglementate expres de lege, precum şi a variatelor forme de comitere a acestora, considerăm binevenit a completa spectrul sancţiunilor disciplinare aplicabile judecătorilor (la moment acestea fiind în număr de patru), ceea ce ar permite o dozare proporțională a acestora în raport cu faptele comise (respectarea principiului proporționalității) **[**83, p. 180**]**. O sancțiune binevenită în acest sens ar fi *retrogradarea în grad profesional* (sancțiune recent introdusă în legislația României).

În al cincilea rând, în România, reglementarea dublă a abaterilor disciplinare și a sancțiunilor aplicabile, în *Legea nr. 161/2003* și în *Legea nr. 303/2004*, este de natură să creeze doar colizii juridice și confuzii în procesul de calificare a faptelor comise de către judecători și de identificare a sancțiunii disciplinare ce urmează a fi aplicată. Soluția optimă în acest caz, ar fi concentrarea materiei disciplinare exclusiv în Legea-cadru (*Legea nr. 303/2004*), iar în *Legea nr. 161/2003* să fie formulate doar norme de blanchetă (care să facă trimitere la Legea-cadru în domeniu) **[**83, p. 194-195**]**.

În fine, implementarea propunerilor expuse este justificată și de faptul că atât în România, cât și în Republica Moldova, la moment, responsabilitatea individualizării sancțiunilor disciplinare aplicate judecătorilor pentru abaterile disciplinare comise revine în totalitate subiecților competenți (în lipsa unor reglementări legale exprese), ceea ce reprezintă un moment vulnerabil pentru judecători în calitatea lor de subiecți ai răspunderii disciplinare.

La capitolul ***răspunderii penale a judecătorului*** generalizăm următoarele concluzii importante:

1. *Răspunderea penală a judecătorului* este posibilă în trei ipostaze **[**86, p. 90; 85, p. 4-5; 83, p. 214**]**: răspunderea penală în calitate de persoană fizică (subiect general) – pentru comiterea oricărei fapte incriminate de legea penală; răspunderea penală în calitate de funcționar public (subiect calificat) – pentru faptele interzise de legea penală săvârșite în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea; răspunderea penală în calitate de judecător (subiect calificat special) – pentru faptele penale comise în exercitarea funcției de magistrat.

2. *Răspunderea penală a magistratului în calitate de funcționar public* este circumscrisă pentru comiterea de infracțiuni de serviciu și de corupție. O atenție distinctă în context, merită infracțiunea de *abuz în serviciu* și cea de *neglijență în serviciu.*

Ca rezultat al analizei comparative am constatat că, în Republica Moldova, judecătorul este pasibil de răspundere penală pentru comiterea unor astfel de infracțiuni de serviciu precum *abuzul de*

putere și *excesul de putere,* în varianta lor agravată, în timp ce în România, judecătorul este pasibil de răspundere penală doar pentru *abuz în serviciu*.

Judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru *abuz în serviciu,* doar în cazul în care acesta cu intenție /elementul subiectiv/, în exercitarea atribuțiilor funcționale (în cauza pe care o instrumentează sau o judecă) nu îndeplinește un act sau îndeplinește un act /elementul obiectiv/ cu încălcarea legii (a normelor materiale sau procedurale aplicabile), urmărind prin aceasta cauzarea de pagube sau vătămarea drepturilor sau intereselor persoanelor fizice și juridice /legătura cauzală/. În cazul României, Curtea Constituțională a reținut că termenul *act,* din conținutul infracțiunii de *abuz în serviciu,* acoperă și *pronunțarea unei hotărâri judecătorești*. În asemenea condiții, *abuzul în serviciu* (comis de judecători) se transformă teoretic dintr-o infracțiune de serviciu, într-o infracțiune contra justiției (după modelul legii penale din Republica Moldova).

În Republica Moldova, *pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale* este o infracțiune separată (art. 307 din CP al RM), fiind cuprinsă în categoria infracțiunilor contra justiției. Acest moment este important sub aspectul incidenței imunității judecătorești care, după cum se știe, poate fi invocată doar în cazul în care judecătorul este acuzat de comiterea unei infracțiuni legate de exercitarea funcției judiciare.

În România, judecătorul poate fi atras la răspundere penală pentru *pronunțarea unei hotărâri judecătorești* (faptă circumscrisă infracțunii de abuz în serviciu) nu numai dacă a acționat cu intenție sau rea-credință, ci dacă a acționat astfel urmărind cauzarea unui prejudiciu sau a unei vătămări. În Republica Moldova, judecătorul poate fi atras la răspundere penală doar pentru *pronunțarea cu bună știință a unei hotărâri judecătorești (sentințe, decizii, încheieri) ilegale*.

Recomandare: Referitor la vehicularea tot mai insistentă în ultima perioadă, în spațiul moldovenesc, a necesității de a dezincrimina infracțiunea dată, din considerentul că ar atenta la statutul judecătorului, considerăm că o eventuală realizare a acestei propuneri ar avea ca rezultat implicit, circumscrierea faptei în infracțiunea de *abuz de putere* (ca în cazul României), moment ce în esență nu va soluționa problema, ci va crea noi confuzii. Prin urmare, mai potrivit ar fi dacă componența infracțiunii ar fi reconceptualizată, mai ales, prin transformarea acesteia din una formală în una materială, cu prevederea expresă a scopului, consecințelor urmărite de făptuitor (cauzarea unui prejudiciu sau a unei vătămări). Acest moment, ar putea constitui o garanție sigură pentru evitarea arbitrariului și abuzului în procesul de atragere la răspundere penală a judecătorilor. Totodată, componența de infracțiune ar trebui modificată și sub aspectul excluderii distincției dintre pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale în materie penală și pronunțarea în celelalte materii. În opinia noastră, aprecierea gravității unor astfel de fapte nu trebuie să depindă de sfera în care se produc, întrucât periculoasă și prejudiciabilă este însăși pronunțarea de hotărâri judecătorești ilegale, pericolul fiind același indiferent de materia

dreptului în care judecătorul se expune. Prin urmare, legiuitorul trebuie să stabilească o singură pedeapsă penală pentru asemenea fapte (în care nu trebuie să se regăsească amenda).

În ce privește *neglijența în serviciu*, considerăm a fi complicată imputarea acesteia unui judecător, întrucât în cea mai mare parte, standardele europene, admit atragerea la răspundere penală a acestui subiect de drept doar în cazul în care manifestă rea-credință sau gravă neglijență în exercițiul funcțiunii.

Pornind de la distincția care există între *culpa cu prevedere* și *culpa fără prevedere* ca forme ale *vinovăției penale* și *neglijența gravă* ca formă a *vinovăției disciplinare*, precum și de la standardele europene în domeniu (care impun ca vina individuală a judecătorilor /în toate cazurile de răspundere nu doar penală/ să fie constatată la nivel de intenție deliberată sau neglijență gravă), conchidem că judecătorii nu pot fi trași la răspundere penală pentru *neglijență în serviciu*, întrucât legea penală condiționează comiterea infracțiunii din culpă (care cuprinde o neglijență ordinară) și nu din neglijență gravă.

3. *Răspunderea penală a magistratului în calitate de judecător* este circumscrisă în general pentru comiterea de infracțiuni contra justiției. În Republica Moldova, judecătorii sunt pasibili de răspundere penală pentru: *pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*; *arestarea ilegală cu bună-ştiinţă*; *constrângerea de a face declaraţii,* ca infracțiuni contra justiției. Totodată, spre deosebire de România, judecătorul nu este pasibil de răspundere penală pentru: „divulgarea informațiilor confidențiale, dezvăluirea mijloacelor de probă sau a înscrisurilor oficiale până la soluționarea definitivă a cauzei (fapte circumscrise infracțiunii de *compromitere a intereselor justiției*) și nici de „producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale" (fapte circumscrise infracțiunii de *cercetare abuzivă*). În condițiile în care este posibil ca un judecător să comită asemenea fapte, considerăm că este necesară incriminarea și pedepsirea lor.

Pe de altă parte, judecătorii din România sunt pasibili de răspundere penală doar pentru constrângerea *unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală* (pentru a o determina să dea ori să nu dea declaraţii, să dea declaraţii mincinoase ori să îşi retragă declaraţiile), în timp ce în Republica Moldova, judecătorii sunt pedepsiți penal și pentru constrângerea persoanei de a face declarații (care poate fi parte în orice proces judiciar), a expertului (de a face concluzia), a traducătorului și a interpretului (de a face o traducere sau interpretare incorectă).

Recomandare: În condițiile în care realizarea actului justiției depinde în mare parte de asemenea participanți, este evident că pentru asigurarea unei justiții corecte și echitabile este necesar de a preveni și sancționa nu doar constrângerea din partea altor subiecți procesuali, dar și din partea însăși a celor învestiți cu puterea de a realiza justiția – adică *judecătorii*. Sub acest aspect, propunem completarea corespunzătoare a legii penale din România.

4. Referitor la *procedura atragerii la răspundere penală a judecătorului* subliniem că aceasta depinde considerabil de *imunitatea judecătorească* recunoscută de lege magistraților. Dat fiind faptul că răspunderea penală a judecătorului, de obicei, este considerată strâns legată de *imunitatea judecătorească*, aceasa în mod nejustificat a determinat perceperea instituției date ca fiind una absolută, altfel spus, de natură să absolvească judecătorul de răspunderea penală.

Pornind de la esența și menirea *imunității judecătorești* (de a preveni și evita riscul abuzurilor, acțiunilor arbitrare, acuzațiilor false împotriva judecătorului de către persoane interesate) și a caracterului exclusiv funcțional al acestei instituții, considerăm că ea trebuie să intervină și să protejeze independența judecătorului doar în cazurile în care acesta este suspectat de comiterea unei infracțiuni în exercitarea funcției de magistrat (adică infracțiuni contra justiției). În toate celelalte cazuri, judecătorul nu poate fi la adăpostul imunității.

Din considerentele date, suntem de părerea că atât legiuitorul din Republica Moldova (care prevede expres infracțiunile în cazul cărora nu poate fi invocată imunitatea – spălarea banilor /art. 243 CP/, coruperea pasivă /art. 324 CP/, traficul de influență /art. 326 CP/ și îmbogățirea ilicită /art. 330^2 CP/), cât și cel din România (care nu prevede expres nimic în acest sens) nu au dreptate, deoarece ar fi cu mult mai corect și eficient să fie expres reglementate infracțiunile în cazul cărora judecătorul este protejat de imunitate. Doar într-o asemenea variantă ar putea fi excluse interpretările eronate ale legii în materia cazurilor de ridicare a imunității judecătorești și percepția generală a caracterului absolut al acestei instituții.

Recomandare: Pornind de la cele expuse, considerăm că legea trebuie să prevadă expres cazurile în care este necesar acordul/încuviințarea CSM cu privire la ridicarea imunității, fapt prin care s-ar preciza sfera de aplicare a imunității.

Sub aspect procedural, prezintă importanță problema momentului în care este necesară și binevenită ridicarea imunității judecătorești: la etapa inițierii urmăririi penale (ca în cazul Republicii Moldova), doar în cazul aplicării măsurilor procesual penale – reținerea, percheziția, arestarea și arestul la domiciliu (ca în cazul României), fie la etapa trimiterii cauzei în judecată (ca în cazul deputaților moldoveni).

Pornind de la faptul că judecătorul nu își exercită funcția în bază de mandat (temporar), neridicarea imunității la etapa trimiterii cauzei în judecată ar echivala cu absolvirea judecătorului de răspundere penală (moment evitat de legea penală în ambele state).

Ridicarea imunității judecătorești doar pentru aplicarea măsurilor procesual penale este grevată, în esență, de două carențe: în primul rând, o astfel de variantă teoretic implică necesitatea ridicării imunității ori de câte ori se solicită aplicarea măsurilor procesuale (în același proces); iar în al doilea rând, competența ridicării imunității judecătorești de către CSM pentru aplicarea măsurilor procesual penale (care potrivit legii pot fi dispuse de organul judiciar – judecătorul de drepturi și libertăți,

judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată) reprezintă o ingerință în activitatea justiției (or, însăși dispunerea acestor măsuri de organul judiciar ar trebui din oficiu să garanteze independența judecătorului în calitatea sa de bănuit).

Referitor la condiționarea începerii urmăririi penale față de judecători cu acordul CSM (situație proprie doar Republicii Moldova), aceasta presupune faptul că odată acceptată ridicarea imunității la intentarea procesului, ulterior ea nu se mai solicită pentru aplicarea măsurilor procesuale. În esență, acest moment este logic, întrucât în cadrul unuia și aceluiași proces imunitatea poate și trebuie să fie ridicată doar o singură dată. Sub acest aspect, este lipsită de logică reglementarea legiuitorului din Republica Moldova, care prevede posibilitatea ridicării imunității judecătorului atât pentru intentarea urmăririi penale, cât și pentru aplicarea măsurilor procesuale **[**93, p. 44**]**.

În opinia noastră, cel mai potrivit moment pentru ridicarea imunității judecătorești este cel al pornirii urmăririi penale, întrucât doar la această etapă judecătorul este cel mai vulnerabil fapt ce și justifică intervenția CSM ca garant al independenței acestuia, prin încuviințarea ridicării imunității judecătorești. Mai mult, intervenția CSM la aceasta etapă exclude practic o eventuală ingerință a sa în actul justiției **[**93, p. 44**]**.

CSM are nu numai dreptul, ci și datoria de a ridica imunitatea unui judecător în toate cazurile în care, după părerea sa, păstrarea imunității ar împiedica realizarea justiției și în care imunitatea poate fi ridicată fără a prejudicia scopul pentru care a fost acordată. Din perspectiva dată, rolul CSM poate fi privit sub un dublu aspect: nu doar ca un garant al independenței judecătorului, dar și ca un garant al imaginii și reputației sistemului judecătoresc în cadrul societății.

Deciziile CSM cu privire la acordul sau refuzul ridicării imunității judecătorești trebuie să fie motivate (moment reglementat doar în Republica Moldova, dar nerealizat în practică) și făcute publice cu depersonalizarea datelor (ca în cazul Republicii Moldova).

Rolul CSM (de instanță de judecată în România și de garant al independenței judecătorului în Republica Moldova) trebuie să se reducă la asigurarea respectării exigențelor legii procesual penale sau, altfel spus, a legalității procesului de tragere la răspundere penală a judecătorului, fără posibilitatea substituirii formelor de răspundere juridică a acestuia (după cum a reținut Curtea Constituțională a RM).

La capitolul ***răspunderii civile a judecătorului*** subliniem următoarele:

1. Generalizând asupra subiectului, am constatat atât dificultatea teoretică, practică și normativă a conturării noțiunii de *eroare judiciară*, cât și semnificația deosebită a acestui moment, mai ales pentru apărarea drepturilor omului afectate prin erori judiciare.

Recomandare: pornind de la aceasta, susținem necesitatea absolută a continuării eforturilor teoretice (și nu numai) în vederea definirii și precizării cu exactitate maximă a conținutului erorii

judiciare, întrucât de instituția dată depinde atât apărarea efectivă a drepturilor omului, cât și atragerea la răspundere civilă a judecătorilor în condiții de legalitate și de respect a independenței acestora.

2. Aceste momente au o semnificație deosebită pentru Republica Moldova, mai ales, ținând cont de faptul că instituția răspunderii civile pentru erori judiciare este limitată constituțional doar la procesele penale, situație ce denotă că statul nu garantează nici într-un fel despăgubirea persoanelor care eventual ar putea fi prejudiciate prin erori judiciare admise în materie extrapenală, de către judecători ce își exercită funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.

3. *Răspunderea civilă* a magistraţilor semnifică, la modul concret, în sarcina acestora, obligaţia de reparare a prejudiciului cauzat justițiabililor prin exerciţiul funcţiei lor, în anumite condiţii (cauzarea prejudiciului prin erori judiciare admise din rea-credință și gravă neglijență). Specificul acestei forme de răspundere rezidă în aceea că, pe de o parte, nu suntem în prezenţa unei răspunderi directe, magistratul neputând fi chemat în judecată în mod direct de persoana prejudiciată, care nu se poate adresa decât împotriva statului. Pe de altă parte, magistratul va răspunde mediat, în baza acţiunii în regres a statului, în condițiile în care se va demonstra exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență.

4. În general, instituția răspunderii civile a magistraților poate fi privită ca o garanție fundamentală a apărării drepturilor omului în caz de violare a acestora de către puterea judecătorească. Din acest considerent mecanismul realizării acestei răspunderi trebuie să fie unul efectiv, eficient și echilibrat într-o societate democratică contemporană **[**80, p. 459**]**.

5. Răspunderea civilă a judecătorilor o regăsim reglementată expres doar în legislația României, în timp ce legiuitorul din Repiblica Moldova s-a limitat să reglementeze doar răspunderea civilă a statului pentru prejudicii cauzate prin erori judiciare. Mai mult, în acest ultim caz, inclusiv la nivel constituțional este consacrată o astfel de răspundere doar pentru prejudiciile cauzate în procesele penale.

Recomandare: Pornind de la principiul legalității care guvernează organizarea și funcționarea puterii judecătorești în ansamblu, este de la sine clar că în Republica Moldova răspunderea civilă a judecătorilor trebuie să fie reglementată expres în detalii. Mai mult, atât la nivel constituțional, cât și la nivel legislativ, considerăm necesar a se reglementa expres răspunderea statului pentru prejudiciile cauzate în toate procesele judiciare (nu doar în cele penale), doar astfel fiind garantat și asigurat dreptul tuturor persoanelor vătămate de autoritățile statului la obținerea de despăgubiri.

BIBLIOGRAFIE

Surse în limba română:

1. ALEXE, C. *Răspunderea judecătorilor, garanție a independenței justiției.* În: Pandectele Române, 2004, nr. 1, pp. 217-230.
2. *Amicus curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind răspunderea penală a judecătorilor, CDL-AD (2017)002* adoptat de Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a Sesiune Plenară (Veneția, 10-11 martie 2017). [URL]: http://www.constcourt.md/public/files/file/comisia_venetia/Amicus_Curiae_raspunderea_judectorilor_2017_CDL-AD2017002-e_rom_002.pdf.
3. *Amicus curiae pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova privind imunitatea judecătorilor*, adoptat de Comisia de la Veneţia la cea de-a 94 Sesiune Plenară (Veneţia, 8-9 Martie 2013). [URL]. http://www.constcourt.md/public/files/file/Documente%20pressa/amicus_l153_l544.pdf.
4. ANTONIU, G. *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea Cod Penal.* În: Revista de Drept Penal, 2008, nr.1, pp. 9-34.
5. APOSTOL TOFAN, D. *Drept administrativ.* Vol. I. București: All Beck, 2003. 321 p. ISBN 973-6553-30-2
6. ARSENI, Al. *Autoritatea judecătorească – veritabilă instituţie de realizare a ramurii puterii de stat în condiţiile edificării statului de drept.* În: Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 11, pp. 16-24. ISSN 1811-0770
7. ARSENI, Al. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat.* Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014. 467 p. ISBN 978-9975-71-543-0
8. ASĂNICĂ, A. *Răspunderea civilă a judecătorilor. Drept intern și drept comparat.* În: Revista Forumul judecătorilor, 2009, nr. 3, pp. 29-43. [URL]: http://www.forumuljudecatorilor.ro/wp-content/uploads/Art-2-Formul-judecatorilor-nr-3-2010.pdf.
9. *Avizul nr. 1 din 23 noiembrie 2001 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenţia Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei referitor la standardele privind independenţa puterii judecătoreşti şi inamovibilitatea judecătorilor.* Strasbourg. [URL]: https://crjm.org/wp-content/uploads/2001/.../ Opinia-nr.-1-CCJE.doc.
10. *Avizul nr. 3 din 19 noiembrie 2002 al Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității*. Strasbourg. [URL]: https://rm.coe.int/1680747bac.
11. BALTAG, D., GHERNAJA, G.-C. *Răspunderea şi responsabilitatea juridică a judecătorilor în exercitarea justiţiei: Monografie.* Chişinău: ULIM, 2012. 304 p. ISBN 978-9975-101-85-1
12. BEJAN, O. *Corupția: noțiune, prevenire și combatere.* Chișinău: S.n., 2007. 136 p. ISBN 978-9975-78-506-8
13. BOGDAN, S., ȘERBAN, D.A. *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și contra înfăptuirii justiției.* București: Universul Juridic, 2017. 396 p. ISBN 978-606-39-0005-1
14. BOGDAN, S., ȘERBAN, D.A., ZLATI, G. *Noul Cod penal. Partea specială*. București: Universul Juridic, 2014. 880 p. ISBN 978-606-673-321-2
15. BOILĂ, L.R. *Răspunderea civilă delictuală obiectivă.* București: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-973-115-443-5
16. BOILĂ, L.R. *Răspunderea civilă delictuală obiectivă.* Ediția 2. București: C.H. Beck, 2014. 680 p. ISBN 978-607-18-0395-7
17. BOIȘTEANU, E., ROMANDAȘ, N. *Dreptul muncii. Manual.* Chișinău: S.n., 2015. 736 p. ISBN 978-9975-53-444-4
18. BOROI, Al. *Drept penal. Partea Specială*. București: C.H. Beck, 2014. 684 p. ISBN 978-973-115-802-5

19. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol. II. Chișinău: S.n., 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-468-0
20. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea generală.* București: ALL, 1997. 647 p. ISBN 973-9229-74-3
21. CAPCELEA, V. *Deontologia profesională a juristului.* Curs universitar. București: Universul Juridic, 2018. 308 p. ISBN 9786063902208
22. *Carta Europeană cu privire la statutul judecatorilor*. Strasbourg, 8-10 iulie 1998. [URL]: http://www.csm1909.ro/csm/index.php?cmd=0701.
23. *Carta europeană privind statutul judecătorilor în Europa* (Asociația Europeană a Judecătorilor), modificată la 20 aprilie 1996. [URL]: http://old.csm1909.rocsm/linkuri/14_09_2005__53_ro.doc.
24. *Carta Universală a Judecătorului,* aprobată la reuniunea Consiliului Central al Asociaţiei Internaţionale a Judecătorilor (1999). [URL]: http://www.csm1909.ro/csm/index.php?cmd=0701.
25. CÂRNAŢ, T. *Puterea judecătorească în Republica Moldova*. În: Reintegrarea Moldovei. Soluţii şi modele / I. Creangă, V. Popa. Chişinău: TISH, 2005, pp. 160-169. ISBN 9975-947-52-2
26. CHIRILĂ, A. *Conflictul de interese. Implicaţii juridice administrative şi penale*. În: Revista Transilvană de Ştiinţe Administrative, 2010, nr. 3 (27), pp. 17-29. ISSN 1454-1378
27. CHIUZBAIAN, G.I. *Sistemul puterii judecătoreşti.* Bucureşti: Continent XXI, 2002. 429 p. ISBN 973-9330-26-6
28. CICERO, M.T. *De officiis. Despre îndatoriri.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1957. 221 p.
29. CIOBANU, V.M. *Responsabilitatea serviciului public al justiției și al judecătorului.* În: Revista Română de Drept Privat, 2007, nr. 1, pp. 82-89. ISSN 1843-2646
30. CIOCLEI, V. *Prefață* la monografia *Răspunderea penală a magistratului* de F. Dragomir. București: C.H. Beck, 2011, p. ix-x. ISBN 978-973-115-973-7
31. CIUCĂ, A. *Repere ale independenței judecătorului din perspectiva independenței sistemului judiciar*. În: Dreptul, 2015, nr. 9, pp. 23-41. ISSN 1018-0435
32. COCHINESCU, N. *Organizarea puterii judecătoreşti în România.* București: Lumina Lex, 1997. 440 p. ISBN 973-588-021-0
33. *Codul administrativ al Republicii Moldova*, nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 309-320 din 17.08.2018.
34. *Codul Civil al Republicii Moldova* nr. 1107 din 06.06.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.66-75 din 01.03.2019.
35. *Codul Civil al României* (Legea 287/2009 privind Noul Cod Civil). Republicat în Monitorul Oficial al României nr. 505/2011, aplicabil din 1 octombrie 2011 (cu modificări și completări ulterioare până la 17 noiembrie 2018).
36. *Codul contravențional al Republicii Moldova* nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6 din 16.01.2009 (actualizat la 16.12.2016).
37. *Codul de etică al judecătorului,* aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 366/15 din 29 noiembrie 2007, în vigoare de la 1 ianuarie 2008. [URL]: http://cj.md/uploads/ Codul-de-etic-al-judectorului.pdf.
38. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova*, nr. 225 din 30.05.2003 (Monitorul Oficial din 12.06.2003, nr. 111-115). Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.08.2018, nr. 285-294.
39. *Codul de procedură civilă al României* (Legea 134/2010). Republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 247 din 10 aprilie 2015. (cu modificări şi completări ulterioare până la 3 ianuarie 2019).
40. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova* nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05.11.2013. Versiune în vigoare din 14.01.19. [URL]: http://www.legis.md/cautare/rezultate/110260.

41. *Codul de procedură penală al României* din 1 iulie 2010 (Legea nr. 135/2010). Publicat în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010 (varianta consolidată până la 20.12.2019). [URL]: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/220253.
42. *Codul deontologic al magistraţilor. Ghid de aplicare.* Asociaţia Magistraţilor din România. Bucureşti: Hamangiu, 2007. 240 p. ISBN 978-973-1836-31-7
43. *Codul muncii al României* din 24 ianuarie 2003 (Legea nr. 53/2003). Republicat în temeiul art. V din Legea nr. 40/2011 pentru modificarea și completarea Legii nr. 53/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 225 din 31 martie 2011, dându-se textelor o nouă numerotare.
44. *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 (cu modificări și completări până la 24.05.2018).
45. COJOCARU, V. *Corelaţia dintre răspunderea disciplinară şi morală a magistratului*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2016, nr. 1 (36), pp. 29-32. ISSN 1857-2405
46. *Comentariu asupra principiilor de la Bangalore privind conduita judiciară.* Traducere C. DANILEȚ. București: C.H. Beck, 2010. 144 p. ISBN 978-973-115-716-0
47. *Constituţia Republicii Moldova* din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78 din 29.03.2016 (cu modificări şi completări ulterioare aduse prin Legea nr. 256 din 25.11.2016 și Legea nr. 70 din 13.04.2017).
48. *Constituţia Republicii Moldova: comentariu*. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN: 978-9975-61-700-0
49. *Constituţia României* din 21 noiembrie 1991 (revizuită în 2003), publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991. Republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
50. *Constituţia României revizuită (comentarii şi explicaţii).* CONSTANTINESCU, M., IORGOVAN, A., MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. Bucureşti: Editura All Beck, 2004. 363 p. ISBN 9789736554360
51. *Convenţia Naţiunilor Unite împotriva corupţiei,* adoptată la New York la 31 octombrie 2003. [URL]: https://constitutii.files.wordpress.com/2018/05/convenc5a3ia-nac5a3iunilor-unite-c3aempotriva-corupc5a3iei-2.pdf.
52. *Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția,* Strasbourg, 27 ianuarie 1999. [URL]: https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_penala_privind_coruptia_pdf.
53. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, amendată prin protocoalele nr. 3 din 6 mai 1963, nr. 5 din 20 ianuarie 1966 și nr. 8 din 19 martie 1985 și completată cu Protocolul nr.2 din 6 mai 1963. [URL]: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RON.pdf.
54. COPEȚCHI, S., HADÎRCA, I. *Calificarea infracțiunilor.* Chișinău: S.n., 2015. 350 p. ISBN 978-9975-53-547-2
55. COSTACHI, Gh. *Aplicarea uniformă a legii – factor de realizare a principiului securității juridice.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2019, nr. 3, pp. 4-9. ISSN 2345-1130
56. COSTACHI, Gh. *Cetățeanul și puterea în statul de drept.* Monografie. Chișinău: S.n., 2019 (Tipografia Print-Caro). 864 p. ISBN 978-9975-56-700-8
57. COSTACHI, Gh. *Cultura şi educaţia juridică – condiţii necesare pentru edificarea unui stat de drept*. Chişinău: S.n., 2014. 672 p. ISBN 978-9975-53-380-5
58. COSTACHI, Gh. *Direcţii prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova.* Chişinău: S.n., (Tipografia Centrală), 2009. 327 p. ISBN 978-9975-4078-1-6
59. COSTACHI, Gh. *Esenţa legalităţii ca pilon fundamental al statului de drept*. În: Legea şi Viaţa, nr. 11, 2009, pp. 8-12. ISSN 1810-309X
60. COSTACHI, Gh. *Prin ştiinţă spre un stat de drept. Volum omagial.* Chişinău, 2011. 864 p. ISBN 978-9975-78-981-3

61. COSTACHI, Gh., HLIPCĂ, P. *Organizarea şi funcţionarea puterii în statul de drept.* Ediţia a II-a, revăzută şi completată. Chişinău: S.n., 2011. 664 p. ISBN 978-9975-78-941-7
62. COSTACHI, Gh., IACUB, I. *Cultura juridică a funcţionarului public – garanţie a securităţii persoanei în statul de drept.* În: Jurnalul Juridic Naţional: teorie şi practică, 2015, nr. 5, pp. 17-23. ISSN 2345-1130
63. COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Delictul constituţional ca temei al răspunderii constituţionale.* În: Jurnalul Juridic Naţional: teorie și practică, 2014, nr. 3, pp. 56-64. ISSN 2345-1130
64. COSTACHI G., MURUIANU I. *Raportul răspunderii constituţionale cu alte forme de răspundere.* În: „Teoria şi practica administrării publice", materialele conferinţei internaţionale ştiinţifico-practice cu participare internaţională, din 23 mai 2014. Chişinău: AAP, 2014, pp. 170-175. ISBN 978-9975-4241-9-6.
65. COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Răspunderea constituţională a deputaţilor, miniştrilor şi a altor subiecţi de drept constituţional.* În: Legea şi Viaţa, 2013, nr. 12, pp. 4-7. ISSN 1810-309X
66. COSTACHI, Gh., MURUIANU, I. *Sancţiunea ca element al răspunderii constituţionale.* În: Jurnalul Juridic Naţional: teorie și practică, 2013, nr. 4, pp. 4-7. ISSN 2345-1130
67. COSTACHI, Gh., RAILEAN, P. *Trăsăturile legalităţii ca garanţie a securităţii juridice a persoanei.* În: Jurisprudența – componenta de bază a proceselor de integrare și a comportamentului legal modern, materiale ale conferinței științifice internaționale din 2-3 noiembrie 2018. Chișinău: S.n., 2018, pp. 62-66. ISBN 978-9975-3222-0-1
68. COSTACHI, Gh., RAILEAN, P. *Aplicarea uniformă a legislaţiei de către instanţe – cerinţă indispensabilă asigurării legalităţii în cadrul statului.* În: Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 10, pp. 32-39. ISSN 1811-0770
69. COSTACHI, Gh., RAILEAN, P. *Legalitatea constituţională – nucleu al legalităţii în statul de drept.* În: Revista Naţională de Drept, 2013, nr. 12, pp. 19-21. ISSN 1811-0770
70. COSTACHI, Gh., RAILEAN, P. *Reflecţii asupra imunităţii judiciare şi a răspunderii judecătorilor.* În: Teoria şi practica administrării publice, Materialele conferinţei ştiinţifico-practice cu participare internaţională din 23 mai 2014. Chişinău: AAP, 2014, pp. 146-152. ISBN 978-9975-4241-9-6
71. COSTIN, M.N., LEȘ, I., MINEA, M.Șt., COSTIN, C.M., SPINEI, S. *Dicționar de procedură civilă.* Ed. a 2-a. București: Hamangiu, 2007. 928 p. ISBN: 978-973-1836-10-2
72. **COZMA, D.** *Buna-credinţă în activitatea judecătorului.* În: Международный научный журнал «Верховенство права» (Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului"), Ucraina, 2016, nr. 3, pp. 101-105. ISSN 2345-1971
73. **COZMA, D.** *Conduita judecătorului: între bună-credinţă şi rea-credinţă.* În: Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova şi Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare, materialele conferinței științifice internaționale din 4–5 noiembrie 2016 (mun. Chișinău). Chișinău: IULIAN, 2016, pp. 48-54 ISBN 978-9975-3078-1-9
74. **COZMA, D.** *Conflictul de interese ca temei de răspundere a judecătorilor.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, Materialele conferinței internaționale științifico-practice, Chișinău, 23–24 martie 2018. Chișinău: Editura IULIAN, 2018, pp. 256-261 ISBN 978-9975-3078-3-3
75. **COZMA, D.** *Culegere de studii științifice la tema tezei de doctor în drept.* Chișinău: S.n., 2017 (Tipografia PRINT-CARO SRL). 157 p. ISBN 978-9975-56-440-3
76. **COZMA, D.** *Eroarea judiciară ca temei de răspundere.* În: Teoria și practica administrării publice, Materialele conferinței științifice din 17 mai 2018. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, pp. 264-269 ISBN 978-9975-71-978-0
77. **COZMA, D.** *Imunitatea judecătorului – garanţie a independenţei acestuia.* În: Закон и Жизнь (Zakon i Jizni), 2015, nr. 8, pp. 49-52. ISSN 1810-3081

78. **COZMA, D.** *Legalitatea ca principiu fundamental de organizare şi funcţionare a puterii judecătoreşti*. În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 15 iunie 2017. Ed. A VI-a. Vol. II. Chişinău: UAŞM, 2017, pp. 134-138 ISBN 978-9975-108-15-7
79. **COZMA, D.** *Legalitatea şi eficienţa puterii judecătoreşti – exigenţe indispensabile respectării şi protecţiei drepturilor omului în statul de drept.* În: Обучение в области прав человека (Educația în domeniul drepturilor omului). Сборник статей (Culegere de studii). Comrat: Institutul pentru Democrație, 2017, pp. 186-195 ISBN 978-9976-4474-9-2
80. **COZMA, D.** *Răspunderea civilă a judecătorilor: element important al mecanismului de apărare a drepturilor omului.* În: Защита прав человека (Apărarea drepturilor omului), conferință științifico-practică, or. Comrat, 26 octombrie 2017. Comrat: S.n., 2018, pp. 451-459 ISBN 978-9975-3000-2-5
81. **COZMA, D.** *Răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova.* În: Rolul instituţiilor democratice în protecţia drepturilor omului, Materialele mesei rotunde din 11 decembrie 2015. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2016, pp. 175-186 ISBN 978-9975-115-99-5
82. **COZMA, D.** *Răspunderea disciplinară a magistratului în România şi Republica Moldova: temeiuri şi sancţiuni*. În: Jurnal Juridic Naţional: teorie şi practică, 2015, nr. 4, pp. 18-24. ISSN 2345-1130
83. **COZMA, D.** *Răspunderea judecătorului în România și Republica Moldova. Monografie.* Sub red. șt. a prof. Gh. Costachi. Chișinău: S.n., 2019 (Tipografia „Print-Caro”). 488 p. ISBN 978-9975-56-640-7
84. **COZMA, D.** *Răspunderea magistraţilor – garanţie a eficienţei justiţiei.* În: Teoria şi practica administrării publice, Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale din 23 mai 2016. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2016, pp. 320-323. ISBN 978-9975-3019-6-1
85. **COZMA, D.** *Răspunderea penală a judecătorilor din România pentru infracțiuni contra justiției.* În: Legea și Viața, 2018, nr. 10, pp. 4-10. ISSN 1810-309X
86. **COZMA, D**. *Răspunderea penală a judecătorilor pentru infracțiuni contra justiției.* În: Международный научный журнал «Верховенство права» (Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului”), Ucraina, 2018, nr. 3, pp. 89-102. ISSN 2345-1971
87. **COZMA, D.** *Răspunderea penală a judecătorilor pentru infracțiuni de serviciu.* În: Legea și Viața, 2019, nr.1, pp. 31-35. ISSN 1810-309X
88. **COZMA, D.** *Reaua-credinţă şi grava neglijenţă în activitatea judecătorului.* În: Jurnalul Juridic Național: teorie și practică, 2016, nr. 5, pp. 11-14. ISSN 2345-1130
89. **COZMA, D.** *Reflecţii asupra imunităţii judecătorului ca element al statutului său juridic.* În: Международный научный журнал «Верховенство права» (Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului”), Ucraina, 2016, nr. 1, pp. 104-111. ISSN 2345-1971
90. **COZMA, D.** *Reflecţii asupra răspunderii constituţionale a judecătorilor.* În: Международный научный журнал «Верховенство права» (Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului”), 2017, nr. 2, pp. 17-22. ISSN 2345-1971
91. **COZMA, D.** *Sancţiunile disciplinare aplicate judecătorilor.* În: Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională a doctoranzilor, din 25 mai 2016. Chişinău, 2016, pp. 141-144. ISBN 978-9975-933-84-1
92. **COZMA, D.** *Unele reflecții asupra statutului de funcționar public al magistratului*. În: Legea și Viața, 2017, nr. 6, pp. 41-45. ISSN 1810-309X
93. **COZMA, D.,** COSTACHI, Gh. *Răspunderea penală a judecătorului în România şi Republica Moldova: particularităţi procedurale.* În: Legea și Viața, 2020, nr. 2, pp. 41-45. ISSN 1810-309X
94. **COZMA, D.,** COSTACHI, Gh. *Răspunderea penală a judecătorului pentru infracțiuni de corupție. Luarea de mită.* În: Международный научный журнал «Верховенство права»

(Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului”), Ucraina, 2018, nr. 4, pp. 82-91. ISSN 2345-1971
95. **COZMA, D.,** COSTACHI, Gh. *Securitatea persoanei prin prisma culturii juridice a funcționarilor publici.* În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 7, pp. 8-13. ISSN 1811-0770
96. CRAIOVAN, I., ISTRATE, M. *Ipostazele justiţiei*. Bucureşti: Universul Juridic, 2012. 292 p. ISBN 978-973-127-806-3
97. CRIȘU-CIOCÎNTĂ, A. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției.* În: TOADER, T. ș.a. *Noul Cod Penal. Comentarii pe articole.* București: Hamangiu, 2014, pp. 431-467. ISBN 978-606-678-921-9
98. CROITOR, E. *Diligenţa judecătorului.* În: Manualul judecătorului pentru cauze penale / M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vîzdoagă [et al.] Ed. I. Chișinău: S.n., 2013, pp. 171-179. ISBN 978-9975-53-231-0
99. CUȘNIR, V. *Cuvânt înainte.* În: Bejan O. *Corupția: noțiune, prevenire și combatere.* Chișinău: S.n., 2007, pp. 5-9 ISBN 978-9975-78-506-8
100. CUȘNIR, V. *Politica anticorupțională în Republica Moldova: aspecte teoretico-normative.* În: Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova: aspecte teoretice și practice, materiale ale conferinței internaționale din 19-20 noiembrie 2004. Chișinău: Transparency-International Moldova, 2004, pp. 45-51. ISBN 9975-9851-7-3
101. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 58 din 16.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 76g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 329 alineatul (2) din Codul penal (sancționarea faptei de neglijență în serviciu).* În: Monitorul Oficial nr. 218-222 din 05.07.2019. [URL]: http://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii /d_58_2019_76g_2019_rou.pdf.
102. *Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 263 din 23 aprilie 2015 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor* art. 96 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor. În: Monitorul Oficial nr. 415 din 11 iunie 2015.
103. *Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 336 din 30 aprilie 2015 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 235 alin. (1) din Codul de procedură penală*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 342 din 19 mai 2015. [URL]: http://legislatie.just.ro/ Public/DetaliiDocumentAfis/168078.
104. *Decizia Curţii Constituţionale a României nr. 405 din 15 iunie 2016 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 246 din Codul penal din 1969, ale art. 297 alin. (1) din Codul penal şi ale art. 13^2 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie.* În: Monitorul Oficial al României nr. 517 din 8 iulie 2016. [URL]: http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/179919.
105. *Decizia Curții Constituționale a României nr. 45 din 30 ianuarie 2018 cu privire la criticile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea pentru modificarea și completarea Legii nr.303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, precum și legea în ansamblul său.* [URL]: https://www.ccr.ro/files/products/45_-_27_febr_2018.pdf.
106. *Decizia Curții Constituționale a României nr. 518 din 6 iulie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 249 alin. 1 din Codul penal din 1969 și ale art. 298 din Codul penal*. În: Monitorul Oficial al României nr. 765 din 26 septembrie 2017. [online]: http://legislatie.just.ro/ Public/DetaliiDocumentAfis/193381.
107. *Decizia Curții Constituționale a României nr. 54 din 7 februarie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 246 din Codul penal din 1969, ale art. 297 alin. (1) din Codul penal și ale art. 13^2 din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție.* În: Monitorul Oficial nr. 683 din 6 august 2018.
108. *Decizia Curții Constituționale a României*, nr. 275/2002. În: Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr. 135/03.03.2003.
109. *Declarația de la Beijing asupra principiilor de independență judecătorească* din regiunea LAWASIA, adoptată în cadrul celei de-a Șasea Conferinţă a Preşedinţilor instanţelor supreme, care a avut loc la Beijing în aprilie 1997.

110. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă.* Vol. I. București: All Beck, 2005. 691 p. ISBN 973-655-778-2
111. DIACONESCU, G., DUVAC, C. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Bucureşti: C.H. Beck, 2009. 1158 p. ISBN 978-973-115-541-8
112. DIACONESCU, H. *Infracțiunile de corupție și cele asimilate sau în legătură cu acestea.* București: All Beck, 2004. 579 p. ISBN 973-655-568-2
113. DIACONESCU, H., RĂDUCANU, R. *Infracțiuni de corupție și de serviciu.* București: C.H. Beck, 2017. 254 p. ISBN 978-606-18-0736-9
114. *Dicționarul explicativ al limbii române.* Ed. a II-a. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1998. 1195 p.
115. *Dicționarul explicativ al limbii române.* DEX-online: Neglijenţă. [URL]: https://dexonline.ro /definitie/neglijenta.
116. DOBRINOIU, V. *Corupția în dreptul penal român.* București: Atlas Lex, 1995. 335 p. ISBN 973-96852-6-9
117. DOBRINOIU, V., NEAGU, N. *Drept penal. Partea specială.* Bucureşti: Wolters Kluwer, 2008. 998 p.
118. DONGOROZ, V. și alții *Noul cod penal și codul penal anterior, prezentare comparativă.* București: Editura Politică, 1968. 269 p.
119. DRAGOMIR, F. *Răspunderea penală a magistratului.* Bucureşti: C.H. Beck, 2011. 372 p. ISBN 978-973-115-973-7
120. DUCULESCU, V., CĂLINOIU, C., DUCULESCU, G. *Constituţia României, comentată şi adnotată*. București: Lumina Lex, 1997. 480 p. ISBN 973-588-014-8
121. DUVAC, C. *Infracțiunile contra înfăptuirii justiției din perspectiva noului cod penal și a codului penal în vigoare.* În: Revista de Drept Penal, 2013, nr. 3, pp. 39-72. ISSN 1223-0790
122. EREMIA, M.-C., DRAGNEA, D. M. *Introducere în dreptul constituţional. Note de curs.* Ediţia a 2-a. Bucureşti: Hamangiu, 2007. 352 p. ISBN: 978-973-1720-54-
123. *Expunerea de motive a Proiectului noului Cod Penal.* [URL]: http://just.ro.
124. *Factorii de presiune și conflictele de interese în justiție – ghid pentru judecători* / H. DUMBRAVĂ, C. DANILEȚ, D. CIGAN. Iași: Timpul, 2007. 46 p.[URL]: https://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/factori-de-presiune-si-conflicte-de-interese-in-justitie-ghid.pdf.
125. GÂRBULEȚ, I. *Abaterile disciplinare ale magistraților*. Bucureşti: Universul Juridic, 2016. 548 p. ISBN 978-606-673-922-1
126. GÂRBULEȚ, I. *Infracțiuni de corupție.* București: Universul Juridic, 2010. 579 p. ISBN: 973-127-307-5
127. GHEORGHIU, R. Iu. *Drept administrativ*. București: Editura Economică, 2005.
128. GHERASIM, D. *Buna credinţă în raporturile juridice civile.* Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1981. 255 p.
129. GHERNAJA, G.-C. *Responsabilitatea şi răspunderea judecătorului în exercitarea justiţiei.* Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chişinău, 2011. 35 p.
130. *Ghid de integritate în administrarea sistemului judiciar*. București, 2008. Transparency International Romania. 118 p. [URL]: http://www.transparency.org.ro/publicatii/publicatiiti/2008/Ghid ManagementInstanteTI.pdf.
131. *Ghidul OECD pentru rezolvarea conflictului de interese în administraţia publică.* 2003. 14 p. [URL]: http://www.oecd.org/governance/ethics/2957377.pdf.
132. GHIMPU, S., ȘTEFĂNESCU, I.T., BELIGRĂDEANU, Ș., MOHANU, Gh. *Dreptul muncii. Tratat.* Vol. II. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979. 412 p.
133. GORIUC, S. *Puterea judecătorească în sistemul separației puterii în stat.* În: Mecanisme naţionale și internaţionale de protecţie a drepturilor omului, Materialele mesei rotunde cu participare internaţională din 11 decembrie 2013. Chișinău: AAP, 2014, pp. 35-45. ISBN 978-9975-4241-8-9

134. GRECU, P., HRIPTIEVSCHI, N. *Analiza legislației și practicii privind răspunderea disciplinară a judecătorilor 2015-2016*. Chișinău, 2016. 70 p. [URL]: http://crjm.org/wp-content/uploads/2016/11/CRJM_2016.11-DPP-Raspundere-disciplinara_fin.pdf.
135. GRIGORAŞ, I. *Probleme de etică*. Curs universitar. Iaşi, 1999. 155 p.
136. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituţional*. Vol. II. Chişinău: S.n., 2004 (F. E.-P. Tipografia Centrală). 496 p. ISBN 9975-70-399-2.
137. GUCEAC, I. *Liberul acces la justiţie în legislaţia naţională şi prevederile Convenţiei Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale*. În: Akademos, nr. 2(21), iunie 2011, pp. 42-46. ISSN 1857-0461
138. GURIN, C. *Standarde europene pentru domeniul justiției.* În: Reforma sistemului de justiţie în Republica Moldova. Standarde europene şi realităţi naţionale, Masa Rotundă Internaţională (15 iunie 2009; Chişinău). Chişinău: Popitipcom, 2009, pp. 16-21. ISBN 978-9975-9581-6-5
139. GUȚULEAC, V. *Drept administrativ*. Chișinău: S.n., 2013. 598 p. ISBN 978-9975-53-152-8
140. HANGA, Vl. Mic *Dicţionar Juridic*. Bucureşti: Lumina Lex, 1999. 208 p. ISBN 973-588-185-3
141. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor)* (Sesizarea nr. 155g/2016). [URL]: http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h1228032017roa60da.pdf.
142. *Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 2 din 20.01.2015 pentru interpretarea art. 1 alin. (3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituția Republicii Moldova imunitatea și încetarea mandatului deputatului)* (Sesizarea nr. 6b/2014). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 33-38 din 13.02.2015.
143. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 27.06.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 328 alin. (1) din Codul penal (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu)* (sesizările nr. 113g/2016 și nr. 8g/2017). [URL]: http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h2227062017ro7bc1c.pdf.
144. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 01.10.2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave)* (Sesizarea nr. 94g/2018). [URL]: http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h22201894g2018ro27698.pdf.
145. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 23 din 27 iunie 2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 23 alin. (2) din Legea nr.947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii (ridicarea imunității judecătorului)* (sesizările nr.31g/2017 și nr.55g/2017). [URL]: http://lex.justice.md/md/371630/.
146. *Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 27 din 20.12.2011 privind controlul constituţionalităţii unor legi de modificare a condiţiilor de asigurare cu pensii şi alte plăţi sociale pentru unele categorii de salariaţi* (Sesizările 34a/2010, 36a/2010, 19a/2011, 23a/2011). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1-6 din 06.01.2012.
147. *Hotărârea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova nr. 28 din 14.12.2010 pentru controlul constituţionalităţii prevederilor art.22 alin.(1) lit.b) din Legea nr.544-XIII din 20 iulie 1995 „Cu privire la statutul judecătorului" în redacţia Legii nr. 247-XVI din 21 iulie 2006 „Pentru modificarea şi completarea unor acte legislative"*. În: Monitorul Oficial nr. 254-256 din 24.12.2010.
148. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin. (1) și 361 alin. (2) lit. d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu)* (sesizările nr. 80g/2017 și nr. 129g/2017). [URL]: http://www.constcourt.md/ public/ccdoc/hotariri/ro-h3307122017robb2f9.pdf.

149. *Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei de consolidare a sistemului judecătoresc şi a Planului de acţiuni pentru implementarea Strategiei de consolidare a sistemului judecătoresc*, nr. 174 din 19.07.2007. În: Monitorul Oficial Nr. 136-140 din 31.08.2007.
150. *Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 7 din 15. 05. 2017 Cu privire la aplicarea legislaţiei, referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu, precum şi neglijenţa în serviciu.* [URL]: http://jurisprudenta.csj.md/ search_hot_expl.php?id=216.
151. HRIPTIEVSCHI, N. *Studiu cu privire la spectrul de abateri disciplinare şi procedura disciplinară cu privire la judecători în Republica Moldova*. Septembrie 2012. 36 p. [URL]: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/Studiu_Proced_Discipl_2012_09_11.pdf.
152. IACUB, I. *Cultura juridică a exponenților puterii – factor determinant al respectării demnităţii umane.* În: Международный научный журнал «Верховенство права» (Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia dreptului"), Ucraina, 2017, nr. 4, pp. 22-28. ISSN 2345-1971
153. IACUB, I., CARP, S. *Eroarea ca temei al răspunderii patrimoniale a statului.* În: Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene, materiale ale conferinței științifice internaț. din 22-23 martie 2019. Chișinău: Iulian, 2019, pp. 21-27. ISBN 978-9975-3222-0-1
154. IANCU, Gh. *Drept constituţional şi instituţii politice*. Ediţia a III-a. Bucureşti: Lumina Lex, 2005. 638 p. ISBN 973-588-968-4
155. IONESCU, C. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Ediţia a 2-a. Bucureşti: All Beck, 2004. 508 p. ISBN 973-655-561-5
156. IONESCU, C. *Unele comentarii pe marginea art. 52 din Constituţia revizuită.* În: Pandectele Române, 2016, nr. 5, pp. 17-29.
157. IONESCU, S. *Principiile procedurii judiciare în reglementarea actuală și în Noile Coduri de procedură.* București: Universul Juridic, 2010. 220 p. ISBN 973-127-477-5
158. IONESCU, S. *Justiţie şi jurisprudenţă în statul de drept.* Bucureşti: Universul Juridic, 2008. 368 p.
159. IONESCU-MUSCEL, P. *Istoria dreptului penal român. Spre o nouă justiție penală. Studiu comparativ: istorie, filosofie, drept*. București, 1931. 205 p.
160. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2001. 648 p. ISBN 973-655-145-8
161. IOSOF, R. *Considerații asupra răspunderii civile a magistraților pentru erori judiciare.* În: Dreptul, 2011, nr. 6, pp. 93-129. ISSN 1018-0435
162. IVANOVICI, I., DANILEȚ, C. *Răspunderea judecătorilor și procurorilor.* În: Curierul Judiciar, 2006, nr. 1, pp. 70-81.
163. JURJ-TUDORAN, R. *Infracţiunea de conflict de interese – teorie şi practică judiciară.* În: Pro Lege, 2016, nr. 3. [URL]: http://revistaprolege.ro/infractiunea-de-conflict-de-interese-teorie-si-practica-judiciara/.
164. LAZĂR, A. *Conflictul de interese: teorie și jurisprudență. Studii de drept comparat.* București: Universul Juridic, 2016. 180 p. ISBN 978-606-603-925-2
165. *Legea contenciosului administrativ* nr. 554/2004. În: Monitorul Oficial al României nr. 1154 din 7 decembrie 2004 (actualizată la 02.08.2018).
166. *Legea Republicii Moldova cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii*, nr. 947 din 19.07.1996. Republicată în temeiul art. VIII alin. (9) al Legii nr. 153 din 5 iulie 2012 în Monitorul Oficial al RM, 2012, nr. 185. *Versiune în vigoare din 30.11.18.*
167. *Legea Republicii Moldova cu privire la Curtea Constituţională*, nr. 317 din 13.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.02.1995, nr. 8. *Versiune în vigoare din 12.12.18.*

168. *Legea Republicii Moldova cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public* nr. 158 din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232 din 23.12.2008 (cu modificări și completări ulterioare până la 29.11.2018).
169. *Legea Republicii Moldova cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor*, nr. 178 din 25.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 238-246 din 15.08.2014 (cu modificări şi completări ulterioare până la 27.09.2018).
170. *Legea Republicii Moldova cu privire la statutul judecătorului,* nr. 544 din 20.07.1995. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 15-17 din 22.01.2013 (cu modificări şi completări ulterioare până la 23.11.2018).
171. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea Legii nr. 178/2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor,* nr. 136 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 347-357 din 14.09.2018.
172. *Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative*: nr. 66 din 24.05.2018. În: Monitorul Oficial Nr. 181 din 01.06.2018.
173. *Legea Republicii Moldova privind declararea averii şi a intereselor personale* nr. 133 din 17.06.2016. În: Monitorul Oficial Nr. 245-246 din 30.07.2016.
174. *Legea Republicii Moldova privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acţiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii şi ale instanţelor judecătoreşti*, Nr. 1545 din 25.02.1998. În: Monitorul Oficial Nr. 50-51 din 04.06.1998. Versiune în vigoare din 05.01.18. [URL]: http://www.legis.md/cautare/rezultate/108548.
175. *Legea Republicii Moldova privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărîrii judecătoreşti,* nr. 87 din 21.04.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 107-109 din 01.07.2011. Versiune în vigoare din 05.01.18 în baza modificărilor prin Legea nr. 212 din 01.12.17. [URL]: http://www.legis.md/cautare/rezultate/106544.
176. *Legea Republicii Moldova privind organizarea judecătorească*, nr. 514 din 06.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 58 din 19.10.1995 (cu modificări şi completări ulterioare până la 05.07.2012).
177. *Legea Republicii Moldova privind statutul persoanelor cu funcţii de demnitate publică,* nr. 199 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 194-196 din 05.10.2010 (cu modificări și completări ulterioare până la 23.11.2018).
178. *Legea României nr. 153 din 18 iunie 2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice.* Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.492 din 28 iunie 2017 (cu modificări și completări ulterioare până la 29.12.2018).
179. *Legea României nr. 154 din 15 iulie 1998 privind sistemul de stabilire a salariilor de bază în sectorul bugetar și a indemnizațiilor pentru persoanele care ocupă funcții de demnitate publică*. În: Monitorul Oficial al României nr. 266/16 iulie 1998 (actualizată până la data de 5 decembrie 2008).
180. *Legea României nr. 161 din 19 aprilie 2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției*. Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 279 din 21 aprilie 2003 (cu modificări şi completări ulterioare până la 31.05.2017).
181. *Legea României nr. 188 din 8 decembrie 1999 privind statutul funcționarilor publici.* Republicată în: Monitorul Oficial al României nr. 365 din 29 mai 2007 (cu modificări și completări ulterioare până la 17 ianuarie 2019).
182. *Legea României nr. 242 din 12 octombrie 2018*. Publicată în Monitorul Oficial al României nr. 868 din 15 octombrie 2018.
183. *Legea României nr. 303 din 28 iunie 2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor*. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 653 din 22 iulie 2005 (cu modificări și completări ulterioare operate prin Legea nr. 242 din 12 octombrie 2018).

184. *Legea României nr. 304 din 28 iunie 2004 privind organizarea judiciară.* Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 653 din 22 iulie 2005 (actualizată până la data de 16 octombrie 2018).
185. *Legea României nr. 317 din 1 iulie 2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii.* Republicată în temeiul art. 80 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 365 din 30 mai 2012 (cu modificări şi completări ulterioare până la 04.10.2018).
186. *Legea României nr. 47 din 18 mai 1992 privind organizarea şi funcţionarea Curţii Constituţionale.* Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 807 din 3 decembrie 2010 (cu modificări și completări ulterioare până la 15 iulie 2018).
187. *Legea României nr. 78 din 8 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea şi sancţionarea faptelor de corupţie.* În Monitorul Oficial al României nr. 219 din 18 mai 2000 (actualizată la 13.11.2017).
188. *Legea României nr. 96 din 21 aprilie 2006 privind Statutul deputaţilor şi al senatorilor.* Republicată (în temeiul art. V din Legea nr. 357/2015) în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 49 din 22 ianuarie 2016.
189. LEȘ, I. *Examen comparativ asupra răspunderii patrimoniale a statului și a magistraților pentru erorile judiciare.* În: Dreptul, 2016, nr. 4, pp. 72-98. ISSN 1018-0435
190. LEȘ, I. *Principii şi instituţii de drept procesual civil*. Vol. I. Bucureşti: Lumina Lex, 1998. 591 p. ISBN 973-588-073-3
191. LEȘ, I. *Principii și instituții de drept procesual civil*. Vol. II. București: Lumina Lex, 1999. 543 p. ISBN 973-588-158-6
192. LEȘ, I. *Sisteme judiciare comparate*. Buc.: All Beck, 2002. 568 p. ISBN 973-655-164-4
193. LEȘ, I. *Statul de drept și răspunderea civilă a magistraților.* În: Dreptul, 1997, nr. 5, pp. 15-28 ISSN 1018-0435
194. LEȘ, I. *Tratat de drept procesual civil.* Vol. I - Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe. București: Universul Juridic, 2014. 978 p. ISBN 978-606-673-318-2
195. LUPAN, E. *Răspunderea civilă.* Cluj-Napoca: Accent, 2003. 416 p.
196. MANEA, T. *Răspunderea disciplinară a magistraţilor. Elemente de drept comparat*. În: Revista Institutului Naţional al Justiţiei, 2014, nr. 3, pp. 35-40. ISSN 1857-2405
197. MANEA, T. *Reaua-credinţă şi grava neglijenţă – forme ale vinovăţiei care atrag răspunderea disciplinară a judecătorilor şi procurorilor.* În: Justiţia în actualitate, 2007, nr. 1, p. 67.
198. MANEA, V. *Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor.* Chișinău: CEP USM, 2010. 291 p. ISBN 978-9975-70-956-9
199. MARIAN, D. *Aspecte din jurisprudenţa Secţiei pentru judecători în materie disciplinară în anul 2017*. În: Justiția în actualitate, Anul IX, 2017, nr. 1-2.
200. MARTÎNCIC, E. *Controlul judiciar la examinarea în prealabil: principiile etice la efectuarea lui*. În: Legea şi viaţa, 1997, nr. 8, pp. 16-19. ISSN 1810-309X
201. MĂDULĂRESCU, E. *Traficul de influență. Studiu de doctrină și jurisprudență.* București: Hamangiu, 2006. 159 p. ISBN 9789738957381
202. MĂGUREANU F., MĂGUREANU POPTEAN, G. *Organizarea sistemului judiciar*. Ediţia a VI-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2009. 522 p. ISBN 978-973-127-126-2
203. MĂGUREANU, I. *Conflictul de interese*. În: Revista de Drept Penal, 2007, nr. 2, pp. 126-127.
204. *Mic dicționar enciclopedic*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986. 1908 p.
205. MICU, V. *Răspunderea constituţională a Parlamentului.* În: Revista ştiinţifică internaţională „Supremaţia Dreptului”, 2016, nr. 3, pp. 85-89. ISSN 2345-1971
206. MICU, V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*. Culegere de studii științifice. Chișinău: S.n., 2017. 184 p. CZU: 342.53(478)
207. MICU, V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*: Monografie. Chișinău: S. n., 2017. 302 p. ISBN 978-9975-53-778-0

208. MICU, V. *Responsabilitatea puterii publice – garanţie a respectării drepturilor omului.* În: Interferenţa dreptului intern şi internaţional în realizarea protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, Materialele mesei rotunde cu participare internaţională din 08.12.2016. Chişinău: Academia de Administrare Publică, 2017, pp. 72-78. ISBN 978-9975-108-14-6
209. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. *Drept penal român. Partea generală.* Ed. a 8-a. București: Universul Juridic, 2010. 482 p. ISBN 978-973-127-409-6
210. MOCANU-SUCIU, A. *Răspunderea funcționarilor publici.* București: C.H. Beck, 2015. 283 p. ISBN: 606-18-0509-9
211. MONTESQUIEU, Ch.-L. *Despre spiritul legilor*. Vol I. Bucureşti: Ed. Ştiinţifică, 1964. 532 p.
212. MREJERU, T., FLORESCU, D.P.A., SAFTA, D., SAFTA, M. *Infracțiunile de corupție. Aspecte teoretice și practice.* București: All Beck, 2000. 304 p.
213. MURARU, I., TĂNĂSESCU, E.S. *Drept constituţional şi instituţii politice.* Ediţia 13, Vol. II. Bucureşti: C.H. Beck, 2009. 290 p. ISBN 973-655-811-8
214. MUREA, M. *Luarea de mită și primirea de foloase necuvenite – infracțiuni de corupție.* București: Wolters Kluwer, 2009. 191 p. ISBN 978-973-19-1155-7
215. MURUIANU, I. *Subiecţii răspunderii constituţionale: consideraţii generale*. În: Legea şi Viaţa, 2013, nr. 5, pp. 23-27. ISSN 1810-309X
216. MUŞETESCU TELESA, E. *Dicţionar latin-român.* Iaşi: Polirom, 2004. 560 p. ISBN 973-681-590-0
217. NEAGU, N. *Compromiterea intereselor justiției.* În: DOBRINOIU, V., HOTCA, M.A., GORUNESCU, M.C. și alții *Noul Cod Penal Comentat.* Vol. II. *Partea specială.* București: Universul Juridic, 2012, pp. 428-432. ISBN 978-606-673-311-3
218. NECULAESCU, S., MATEI, D. *Dispoziţii de drept procesual în Constituţia României (I)*. În: Studii de Drept Românesc, 1994, nr. 2, pp. 126-127.
219. NEGRU, A. *Consolidarea justiției în statul contemporan democratic*. Monografie. Chișinău: S.n., 2012. 240 p. ISBN 978-9975-57-039-8
220. NEGRU, A. *Consolidarea justiţiei în statul contemporan democratic*: *aspecte teoretico-practice*. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2013. 283 p.
221. NEGRU, A., NOVAC, T. *Formele răspunderii juridice a magistratului.* În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 9, pp. 18-25. ISSN 1811-0770
222. NEGULESCU, P. *Tratat de drept administrativ*. Ediţia a IV-a. Bucureşti, 1934. 631 p.
223. *Nota informativă la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative*. [URL]: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr16_122.pdf.
224. *Noul Cod Penal al României* (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009. În vigoare de la 1 februarie 2014 (actualizat la 27.01.2019). [URL]: http://legislatie.just.ro/Public/Detalii Document/210140.
225. NOVAC, T. *Statutul magistratului în arealul justiției*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 184 p.
226. *Opinie asupra Proiectului de lege a Republicii Moldova privind răspunderea disciplinară a judecătorilor* nr. JUD-MOL/217/2012 [LH]. Oficiul OSCE pentru Instituţii Democratice şi Drepturile Omului. Varșovia, 14 decembrie 2012. [URL]: www.legislationline.org.
227. *Opinie comună referitoare la proiectul de lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor din Republica Moldova* (nr. 755/2014 – CDL-AD(2014)006), adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 98-a Sesiune Plenară (Veneția, 21-22 martie 2014).
228. OPREA, M. *Infracțiuni contra înfăptuirii justiției.* București: Universul Juridic, 2015. 650 p. ISBN 9786066735131
229. *Ordonanţa de urgenţă nr. 94 din 30 august 1999 privind participarea României la procedurile în faţa Curţii Europene a Drepturilor Omului şi a Comitetului Ministrilor Consiliului Europei şi exercitarea dreptului de regres al statului în urma hotărârilor şi convenţiilor de rezolvare pe cale amiabilă.* În: Monitorul Oficial al României nr. 424 din 31 august 1999 (actualizată până la data de 4 aprilie 2013).

230. PASCU, I. *Conflictul de interese (Comentariu).* În: Noul Cod penal comentat. Partea specială. Ed. a II-a, de V. DOBRINOIU (coord.) ș.a. București: Universul Juridic, 2014, pp. 557-561. ISBN 978-606-673-311-3
231. PETCU, R.I. *Răspunderea civilă a magistraţilor.* În: Revista Română de Executare silită, 2013, nr. 2, pp. 49-56.
232. PETRE, I. *Consideraţii în legătură cu răspunderea patrimonială a statului şi a judecătorilor şi procurorilor pentru erori judiciare, în lumina dispoziţiilor constituţionale şi legale.* În: Dreptul, 2005, nr. 9, pp. 97-106. ISSN 1018-0435
233. PETRESCU, R.N. *Drept administrativ.* Cluj-Napoca: Cordial Lex, 2001. 514 p. ISBN 973-9480-05-5
234. POP, L. *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor.* Tratat. Ed. a 2-a. Iași: Ed. Fundației „Chemarea", 1998. 499 p. ISBN 973-9237-04-5
235. POP, L., POPA, I.F., VIDU, S.I. *Curs de drept civil. Obligaţiile.* București: Universul Juridic, 2015. 688 p. ISBN 978-606-673-560-5
236. POPA, I. *Tratat privind profesia de magistrat în România*. Bucureşti: Universul Juridic, 2007. 704 p. ISBN 978-973-8929-77-7
237. POPOVICI, T. *Principii etice generale ale conduitei judiciare.* În: Manualul judecătorului pentru cauze penale / M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vîzdoagă [et al.] Ed. I. Chișinău: S. n., 2013, pp. 158-163. ISBN 978-9975-53-231-0.
238. POROF, Al. *Răspunderea juridică a magistratului în context național și european – Rezumat*. Coordonator: prof. univ., dr. Al. BOROI. București, 2016. 63 p. [URL]: http://www.utm.ro/wp-content/uploads/2016/09/Rezumat_teza_doctorat_Porof_Alexandru.pdf.
239. PREDA, M., STECOZA, G. *Unele consideraţii critice asupra statutului funcţionarilor publici.* În: București: Dreptul, 2000, nr. 8, pp. 62-66. ISSN 1018-0435
240. PREDESCU, O., HĂRĂSTĂȘANU, A. *Drept penal. Partea specială. Examinare comparativă Codul penal – Noul Cod penal.* București: Universul Juridic, 2012. 552 p. ISBN 9789731278032
241. *Principiile fundamentale asupra independenţei sistemului judiciar*, adoptate la Congresul al VII-lea al Naţiunilor Unite privind prevenirea infracţiunilor şi tratamentul infractorilor, susţinut la Milano în perioada 26 august – 6 septembrie 1985 şi aprobate prin Rezoluţia 40/32 a Adunării Generale din 29 noiembrie 1985 şi Rezoluţia 40/146 din 13 decembrie 1985. [URL]: http://old.csm1909.ro/csm/linkuri/03_05_2006__4184_ro.doc.
242. PRISĂCARU, V.I. *Funcţionarii publici*. Bucureşti: All Beck, 2004. 477 p. ISBN 973-655-628-X
243. PRISĂCARU, V.I. *Tratat de drept administrativ român. Partea generală.* Ediția a 3-a. București, 2002. 916 p. ISBN 973-588-470-4
244. *Protocol adiţional nr. 6 la Acordul general privind privilegiile şi imunităţile Consiliului Europei*. Strasbourg, 5 martie 1996. [URL]: https://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/ opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid =55c9b4524.
245. PUIE, O. *Răspunderea statului și a magistraților pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare.* În: Dreptul, 2015, nr. 10, pp. 82-106. ISSN 1018-0435
246. PUŞCAŞ, V. *Autoritatea judecătorească în exercitarea puterii de stat*: Teză de doctor în drept. Chişinău, 2007. 163 p.
247. RAILEAN, O. *Mecanismul jurisdicţional de asigurare a legalităţii în statul de drept. Monografie*. Chișinău: S.n., 2015. 608 p. ISBN 978-9975-53-509-0
248. RAILEAN, P. *Esenţa şi importanţa activităţii jurisdicţionale în asigurarea legalităţii în statul de drept.* Teză de doctor în drept. Chişinău, 2014. 201 p.
249. *Raport cu privire la activitatea Colegiului disciplinar din subordinea Consiliului Superior al Magistraturii pentru anul 2017.* Republica Moldova. [URL]: https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2017/ RaportCD2017.pdf.

250. *Raport cu privire la activitatea Colegiului disciplinar din subordinea Consiliului Superior al Magistraturii pentru anul 2016*. Republica Moldova. [URL]: https://www.csm.md/files/RAPOARTE/2016/ RaportCD2016.pdf.
251. *Raport privind activitatea Consiliului Superior al Magistraturii în anul 2018.* România. [URL]: https://www.csm1909.ro/267/3571/Rapoarte-privind-activitatea-Consiliului-Superior-al-Magistraturii.
252. *Raport privind activitatea Consiliului Superior al Magistraturii în anul* 2013. România. [URL]: https://www.csm1909.ro/267/3571/Rapoarte-privind-activitatea-Consiliului-Superior-al-Magistraturii.
253. *Raport privind activitatea Consiliului Superior al Magistraturii în anul* 2015. România. [URL]: https://www.csm1909.ro/267/3571/Rapoarte-privind-activitatea-Consiliului-Superior-al-Magistraturii.
254. *Raport privind activitatea Consiliului Superior al Magistraturii în anul* 2014. România. [URL]: https://www.csm1909.ro/267/3571/Rapoarte-privind-activitatea-Consiliului-Superior-al-Magistraturii.
255. *Raport privind independenţa sistemului judiciar – Partea I: Independenţa judecătorilor* (CDL-AD(2010)004), Adoptat de Comisia de la Veneţia în cadrul celei de-a 82-a sesiuni plenare (Veneţia, 12–13 martie 2010). [URL] http://cristidanilet.files.wordpress.com/2011/06/cven-raport_indep_jud.pdf.
256. RARINCESCU, C.G. *Statutul funcţionarilor publici*. În: Revista de drept public, 1926, nr. 6.
257. RĂDULESCU, A. *Independenţa şi imparţialitatea judecătorului ca standarde profesionale în procesul civil*. [URL]: http://www.alexandrinaradulescu-csm.ro/docs/lucrare-independenta-impartialitate.pdf.
258. *Recomandarea CM/Rec(2010)12 a Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la judecători: independenţa, eficienţa şi responsabilităţile* (adoptată de Comitetului de Miniştri la 17 noiembrie 2010, la cea de-a 1098-a întâlnire a delegaţiilor miniştrilor). [URL] https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id =17103 65&Site=CM.
259. *Recomandarea nr. (94) 12 a Comitetului Miniştrilor către statele membre privind independenţa, eficienţa şi rolul judecătorilor*, adoptată de Comitetul de Miniştri în 13 octombrie 1994, la a 518-a reuniune a delegaţilor miniştrilor. [URL]: https://www.inj.md/sites/default/files/12.pdf.
260. *Responsabilizarea judecătorilor prin implicarea mai activă a avocaţilor.* Ghid pentru avocați. Institutul de Politici publice. Chișinău, 2015. 80 p. [URL]: https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/01/Ghid-Responsabiliz-jud-prin-implic-avoc.pdf.
261. REŞETNICOV, A. *Obiectul material al infracţiunii şi obiectul imaterial al infracţiunii: necesitatea delimitării*. În: Revista Naţională de Drept, 2007, nr. 9, pp. 25-30. ISSN 1811-0770
262. ROMOŞAN, I.-D. *Vinovăţia în dreptul civil român.* Bucureşti: All Beck, 1999. 351 p. ISBN 973-9435-15-7
263. SANTAI, I. *Drept administrativ și știința administrației.* Sibiu: Alma Mater, 2014. 449 p.
264. SERBINOV, I. *Latura subiectivă a infracțiunilor de neglijență în serviciu* (art.329 din Codul Penal). În: Revista Națională de Drept, 2017, nr. 11, pp. 11-19. ISSN 1811-0770
265. *Standardele de la Bangalore privind conduita judiciară*. Traducere şi adaptare: C. DANILEŢ – judecător. Bucureşti: 2009. 129 p. [URL]: https://www.unodc.org/ documents/corruption/ Publications/2017/Bangalore_principles_commentary_Romanian.pdf.
266. *Studiu privind imunitatea de tragere la răspundere penală şi contravenţională a judecătorilor.* Chişinău, 2007. [URL]: http://www.zdg.md/wp-content/uploads/2013/01/studiu_imunitate.pdf.
267. ȘTEFĂNESCU, I.T. *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii.* Ed. a 3-a. București: Universul Juridic, 2014. 992 p. ISBN 978-606-673-405-9
268. TEODORESCU, A. *Tratat de drept administrativ*. Ediţia a III-a. Bucureşti, 1929. 484 p.

269. TEODORESCU, M.G. *Combaterea infracțiunilor de corupție la nivel național și european.* București: Pro Universitarea, 2016.
270. TOADER, T. *Infracțiunile prevăzute în legile speciale. Reglementare – Doctrină – Decizii ale Curții Constituționale – Jurisprudență.* Ed. a 4-a. București: Hamangiu, 2011. 498 p. ISBN 978-606-27-1043-9
271. TRĂILESCU, A. *Drept administrativ. Tratat elementar*. București: All Beck, 2002. 375 p. ISBN 973-655-190-3
272. ȚICLEA, Al. *Răspunderea disciplinară. Teorie și jurisprudență.* București: Universul Juridic, 2014. 574 p. ISBN 606-673-305-2
273. ŢICLEA, Al. *Tratat de dreptul muncii*. Ediţia a III-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2009. 1029 p. ISBN 978-973-127-130-9
274. ULIANOVSCHI, Gh. *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției.* Chișinău: 1999. 174 p.
275. UNGUREANU, C.G. *Statutul juridic al organizațiilor nonguvernamentale în statele democratice.* Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015. 205 p.
276. VĂDUVA, V. *Infracțiuni de abuz și neglijență în serviciu. Practică Judiciară*. București: Hamangiu, 2012. 273 p. ISBN 606-522-788-0
277. VONICĂ, R.P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000. 599 p. ISBN 973-588-218-3

Surse în limba franceză și engleză:

278. BODNAR, A., BOJARSKI, L. *Judicial Independence in Poland* (Independența Justiției în Polonia). In: Judicial Independence in Transition (Independența Justiției în Tranziție). Strengthening the Rule of Law in the OSCE Region. Max-Plank-Institut, Anja Seibert-Fohr (ed.). Springer, 2012. ISBN 978-3-642-28298-0
279. CANIVET, G. *Déontologie ... déontologies? La persévérance est une forme de courage*. In: Lettre de l'ENM, oct. 2005.
280. COURTEIX, J. *Fonctionnement de la jusice et responsabilités.* Thèse pour le Doctorat en Droit. Université Paris I – Panthéon – Sorbonne, Tome II, 2005.
281. FREYBURGER, G. *Fides, Étude sémantique et religieuse depuis les origines jusqu'à l'époque augustinienne.* Paris: Societe D'Editions „Les Belles Lettres", 1986. 361 p. ISBN 2-251-32-861-0
282. GWENOLA, K. *La responsabilite personnelle des magistrats de l'ordre judiciaire.* Universite Montpellier, Faculte de Droit, These du doctorat, 2003.
283. *Immunities of public officials as possible obstacles in the fight against corruption*. In: Group of States against Corruption (GRECO) Lessons learnt from the three Evaluation Rounds (2000-2010). Thematic Articles. [URL] http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/ Compendium_Thematic_Articles_EN.pdf.
284. JOLY-HURARD, J. *La responsabilité civile, pénale et disciplinaire des magistrats*. In: Revue internationale de droit comparé. Vol. 58 N°2, 2006, pp. 439-475.
285. *La différence entre la négligence et la négligence grave.* [URL]: https://fr.sawakinome.com/articles/miscellaneous/unassigned-946.html.
286. LEFEBVRE, B. *La bonne foi: notion protéiforme.* In: Revue de Droit de l'Université de Sherbrooke (Québec), Vol. 26, nr.2/1996, pp. 323-354.
287. *Memorandum Reform of the Judicial System In Bulgaria: Conclusions* CDL-AD (2003)12, adopted by the Venice Commission at its 55th plenary session (Venice, 13-14 June 2003). [URL]: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2003)012-e.
288. *Ordonnance n 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature.* Version consolidée au 03 janvier 2019. [URL]: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000339259&fastPos=1&fastReqId=1142959491&categorieLien=cid&oldAction=rechTexte.

289. *Recueil des décisions et avis disciplinaires de Conseil Superieur de la Magistrature*. [URL]: http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/node/607?m=arborescence_des_decisions_disciplinaires_du_CSM.
290. *Report on the Independence of the Judicial System Part I: The Independence of Judges* CDL-AD(2010)004-e adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session (Venice, 12-13 March 2010). [URL]: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010) 004-e.
291. VALICOURT, E. *L'erreur judiciaire.* Paris: L'Harmattan, Logiques Juridiques, 2005. 489 p. ISBN 978-2-7475-9722-7
292. VOLANSKY, A.Al. *Essai d'une définition expressive du droit basée sur l'idée de la bonne foi*. Paris: Ed. Librairie de jurisprudence ancienne & moderne, Édouard Duchemin, 1930.

Surse în limba rusă:

293. АДУШКИН, Ю. (ADUȘKIN Iu.), ЖИДКОВ, В. (Jidkov V.) *Дисциплинарная ответственность судей: за и против (Răspunderea disciplinară a judecătorilor: pro și contra).* În: Российская юстиция (Justiția Rusească), 2001, №11, pp. 24-26. ISSN: 0131-6761
294. БАЙСАЛУЕВА, Э.Ф. (Baisalueva Ă.F.) *Преступления против правосудия, совершаемые лицами, осуществляющими предварительное расследование: квалификация, ответственность (Infracțiunile contra justiției comise de persoanele ce realizează urmărirea penală: calificare, răspundere):* Автореферат диссертации кандидата юридических наук (Autoreferatul tezei de candidat în științe juridice). Тюмень (Tyumen), 2006. 20 p. [URL]: https://www.dissercat.com/content/prestupleniya-protiv-pravosudiya-sovershaemye-litsami-osushchestvlyayushchimi-predvaritelnoe.
295. ВИНОГРАДОВ, В.А. (VINOGRADOV, V.A.) *Ответственность в механизме охраны конституционного строя (Răspunderea în cadrul mecanismului de protecție a orânduirii constituționale).* Москва (Moscova): Институт права и публичной политики (Institutul de Drept și Politică Publică), 2005. 420 p.
296. ВИТРУК, Н.В. (VITRUK N.V.) *Конституционное правосудие в России (Justiția constituțională în Rusia)*. Москва (Moscova), 2001. 508 p.
297. ДЖАФАРОВА, А.А. (DJAFAROVA A.A.) *Соотношение социального и правового статусов личности. (Coraportul dintre statutul social și juridic al persoanei)* În: Вестник КрасГАУ, 2011, №11, pp. 219-223. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/sootnoshenie-sotsialnogo-i-pravovogo-statusov-lichnosti.
298. ЗИНЧЕНКО, А.И. (ZINCENKO A.I.), ЗИНЧЕНКО, Е.А. (ZINCENKO E.A.) *Правовая культура судей в гражданском процессе*. (*Cultura juridică a judecătorilor în procesul civil*). În: Правовая культура (Cultura juridică), 2011, №2 (11), pp. 114-117. [URL]: https://www.elibrary.ru/item.asp?id=17676038.
299. КЛЕАНДРОВ, М.И. (KLEANDROV M.I.) *О правовой природе ответственности судей в Российской Федерации (Despre natura juridică a răspunderii judecătorilor în Federația Rusă).* În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России (Buletinul Universității MAI a Rusiei din Sankt-Petersburg), 2008, №3 (39), pp. 58-66. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/o-pravovoy-prirode-otvetstvennosti-sudey-v-rossiyskoy-federatsii/viewer.
300. КЛЕАНДРОВ, М.И. (KLEANDROV M.I.) *О стратегии совершенствования механизма судейской ответственности* (*Despre strategia de perfecționare a mecanismului de răspundere judecătorească*). În: Вестник Тюменского государственного университета (Buletinul Universității de stat din Tyumen), 2011, №3, pp. 8-16. [URL]: https://www.elibrary. ru/item.asp?id=17693250
301. КЛЕАНДРОВ, М.И. (KLEANDROV M.I.) *Ответственность судьи: монография* (*Răspunderea judecătorului: monografie*). Москва (Moscova): Норма: Инфра-М (Norma: Infra-M), 2011. 576 p. ISBN 978-5-91768-216-7

302. КОЛЕСНИКОВ, Е.В. (KOLESNIKOV E.V.), СЕЛЕЗНЕВА, Н.М. (SELEZNEVA N.M.) *О повышении ответственности судей в Российской Федерации (Despre sporirea răspunderii judecătorilor în Federația Rusă)*. În: Журнал Российского Права (Jurnalul Dreptului Rusesc), 2006, №3, pp. 22-33. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/o-povyshenii-otvetstvennosti-sudey-v-rossiyskoy-federatsii/viewer.
303. КОНДРАШЕВ, А.А. (KONDRAȘEV, A.A.) *Конституционно-правовая ответственность в Российской Федерации: теория и практика (Răspunderea juridico-constituțională în Federația Rusă: teorie și practică)*. Москва (Moscova): Юристъ (Iuristi), 2006. 345 p. ISBN 5-7975-0843-5
304. КОНОВАЛОВ, П.В. (KONOVALOV P.V.) *К вопросу о конституционно-правовой ответственности органов судебной власти в Российской Федерации (Problema răspunderii juridico-constituționale a organelor puterii judecătorești în Federația Rusă)*. În: Бизнес в законе (Busines și Legea), 2008, nr. 1. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-konstitutsionno-pravovoy-otvetstvennosti-organov-sudebnoy-vlasti-v-rossiyskoy-federatsii/viewer.
305. *Конституция Российской Федерации. Проблемный комментарий* (*Constituția Federației Ruse*: *comentariu*). Ответственный редактор В.А. ЧЕТВЕРНИН (responsabil de redacție V.A. CETVERNIN). Москва (Moscova), 1997. 702 p.
306. КРАВЕЦ, И.А. (KRAVEȚ I.A.) *Конституционализм и российская государственность в начале XX века (Constituționalismul și statalitatea rusească la începutul secolului al XX-lea)*. Новосибирск (Novosibirsk), 2000. 910 p. ISBN 5-94201-425-6
307. КУЗНЕЦОВА, И.С. (KEZNEȚOVA I.S.) *Спорные вопросы неприкосновенности и ответственности судей (Probleme controversate ale imunității și răspunderii judecătorilor)*. В: Актуальные проблемы российского права (Probleme actuale ale dreptului rusesc), 2009, №1, pp. 474-480. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/spornye-voprosy-neprikosno-vennosti-i-otvetstvennosti-sudey/viewer.
308. КУТАФИН, О.Е. (KUTAFIN, O.E.) *Неприкосновенность в конституционном праве Российской Федерации (Imunitatea în dreptul constituțional al Federației Ruse)*. Москва (Moscova), 2004. 390 p. ISBN 978-5-392-02131-4
309. МАКАРОВА, З.В. (MAKAROVA Z.V.), КОНЕВА, Н.С. (KONEVA N.S.) *Категория «иммунитет» в конституционном праве России (Categoria „imunitate” în dreptul constituțional al Rusiei)*. În: Вестник ЮУрГУ, 2012, №20, pp. 94-99. [URL]: https://vestniklaw.susu.ru/30/Makarova.pdf.
310. МАЛЬКО, А.В. (MALIKO A.V.) *Правовые иммунитеты (Imunitățile juridice)*. În: Правоведение (Pravovedenie), 2000, №6 (233), pp. 11-22.
311. МАНКЕВИЧ, И. (MANKEVICI I.) *Конституционная ответственность судей в Российской Федерации: ее субъекты, основания и санкции* (*Răspunderea constituțională a judecătorilor în Federația Rusă: subiecți, temeiuri și sancțiuni*). În: Молодой учёный (Tânărul Savant), №3 (72), 2014, pp. 186-187. [URL]: https://moluch.ru/archive/72/12222/.
312. ОКСАМЫТНЫЙ, В.В. (OXAMÂTNÂI V.V.) *Теория государства и права* (*Teoria statului și dreptului*). Москва (Moscova): Импэ-Паблиш, 2004. 563 p. ISBN 5-9594000-1-4
313. РАЙЛЯН, П. (RAILEAN P.) *Правовой иммунитет и ответственность судьи* (*Imunitatea juridică și răspunderea judecătorului*). În: Право и Политология (Drept și Politologie), 2013, №22, pp. 10-13.
314. САПУНОВА, М. (SAPUNOVA M.) *Юридическая ответственность судей в Российской Федерации: теоретико-правовой анализ (Răspunderea juridică a judecătorilor în Federația Rusă: analiză teoretico-juridică)*. Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата юридических наук (Autoreferat al tezei de

candidat în științe juridice). Москва (Moscova), 2007. 26 p. [URL]: https://www.disser-cat.com/content/yuridicheskaya-otvetstvennost-sudei-v-rossiiskoi-federatsii-teoretiko-pravovoi-analiz.
315. СЕРГЕЕВ, А.Л. (Sergheev A.L.) *Конституционная ответственность в Российской Федерации (часть вторая). (Răspunderea constituțională în Federația Rusă. Partea a doua)* În: Конституционное и муниципальное право (Dreptul constituțional și municipal), 2003, nr.1, pp. 23-28. ISSN 1812-3767
316. СОПЕЛЬЦЕВА, Н.С. (SOPELIȚEVA N.S.) *Иммунитеты в конституционном праве Российской Федерации (Imunitățile în dreptul constituțional al Federației Ruse)*: Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата юридических наук (Autoreferat al disertației de candidat în științe juridice). Челябинск (Chelyabinsk), 2003. 32 p.
317. СОПЕЛЬЦЕВА, Н.С. (SOPELIȚEVA N.S.) *Понятие правового иммунитета в Российском законодательстве (Noțiunea de imunitate juridică în legislația rusească)*. În: Вестник Челябинского университета (Buletinul Uninversității din Chelyabinsk), Серия (Seria) 9, Право (Drept), 2003, №2, pp. 22-28. [URL]: https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-pravovogo-immuniteta-v-rossiyskom-zakonodatelstve/viewer.
318. СУМЕНКОВ, С.Ю. (SUMENKOV, S.Iu.) *Привилегии и иммунитеты как общеправовые категории (Privilegiile și imunitățile ca categorii generale de drept)*: Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата юридических наук (Autoreferatul disertației de candidat în științe juridice). Саратов (Saratov), 2002. 36 p.
319. *Теория государства и права* (*Teoria statului și dreptului*)/ Под редакцией (sub redacția științifică) Н.И. МАТУЗОВА (N.I. MATUZOV), А.В. МАЛЬКО (A.V. MALIKO). Москва (Moscova): Юристъ, 2004. 245 p. [URL]: https://pravo-olymp.ru/wp-content/uploads/ 2013/04/TGP_Matuzov_Malko.pdf.
320. ТЕРЕХИН, В.А. (TEREHIN V.A.) *Судейский иммунитет: проблемы теории, законодательства и практики (Imunitatea judecătorească: probleme ale teoriei, legislației și practicii).* În: Российская юстиция (Justiția Rusească), 2011, №5. [URL]: http:// justicemaker.ru/view-article.php?id=10&art=2579.
321. ТЕРЕХИН, В.А. (TEREHIN V.A.), СУМЕНКОВ, С.Ю. (SUMENKOV S.Iu.) *Правовой иммунитет как необходимый элемент статуса судей (Imunitatea juridică ca element indispensabil statutului judecătorului).* În: Вопросы теории государства и права (Probleme ale teoriei statului și dreptului): Межвузовыкий сборник научных трудов (Culegere interuniversitară de studii științifice) / Под редакцией М.И. БАЙТИНА (sub redacția M.I. BAITINA). Выпуск (Ediția) 5 (14). Саратов (Saratov), 2006, pp. 37-46.
322. ТУГАНОВ, Ю.Н. (TUGANOV Iu.N.) *Специальная дисциплинарная ответственность судей военных судов, прокуроров и следователей военной прокуратуры по российскому законодательству (Răspunderea disciplinară specială a judecătorilor din instanțele militare, a procurorilor și a anchetatorilor din procuratura militară potrivit legislației ruseşti).* În: Право в вооруженных силах (Dreptul forțelor armate), 2005, №7. [URL]: http://base.garant.ru/5189684/.

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, *Cozma Daniela*, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat se referă la propriile activităţi şi realizări, în caz contrar urmând să suport consecinţele, în conformitate cu legislaţia în vigoare.

Cozma Daniela

ANEXA 1

ABATERILE DISCIPLINARE ALE JUDECĂTORILOR
REGLEMENTATE DE LEGISLAȚIA ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

***Legea României privind statutul judecătorilor şi procurorilor nr. 303/2004* (art. 99)**	***Legea Republicii Moldova cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178/2014* (art. 4)**
a) manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiției, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu;	*p) alte fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încît se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor [13]*
b) încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii;	*l) încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile, interdicțiile şi restricțiile de serviciu care îi privesc pe judecători;*
c) atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii;	*k) atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane;*
d) desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu;	Abatere exclusă din legislaţia Republicii Moldova [14].
e) refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces;	
f) refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu;	*j) neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane* [15];
h) nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile;	*g) încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane* [16];
i) nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de cereri repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea judecăţii;	*a) nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abține atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de*

[13] Până la modificarea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: „*(...) manifestări care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora*".

[14] Abatere exclusă din legislația Republicii Moldova, fiind acoperită de abaterea care se referă la *„încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile, interdicțiile și restricțiile de serviciu care îi privesc pe judecători".*

[15] Până la modificarea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: „*j) neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere, imputabilă judecătorului, a unei obligații de serviciu".*

[16] Până la modificarea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„g) încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces".*

	abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei [17];
j) nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii de aceeaşi natură de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, cu excepţia celor de interes public, în condiţiile legii, dacă fapta nu constituie infracţiune [18];	*f) nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii;*
k) absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei;	*h) absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei;*
l) imixtiunea în activitatea altui judecător;	*d) imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător;*
m) nerespectarea în mod nejustificat a dispoziţiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanţei ori a altor obligaţii cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente;	
n) folosirea funcţiei deţinute pentru a obţine un tratament favorabil din partea autorităţilor sau intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, dacă fapta nu întruneşte elementele constitutive ale unei infracţiuni [19];	*e) intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite;*
o) nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor [20];	Exlusă din legislaţia Republicii Moldova.
p) obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace;	*n) obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători;*
q) participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor;	
r) neredactarea sau nesemnarea hotărîrilor judecătoreşti, din motive imputabile, în termenele prevăzute de lege [21];	
s) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat;	Exlusă din legislaţia Republicii Moldova prin Legea nr. 139 din 19.07.2018 [22]

[17] Până la modificarea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„a) nerespectarea îndatoririi de a se abține atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei”.*

[18] În redacția Legii de modificare nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018.

[19] În redacția Legii de modificare nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018.

[20] Până la modificarea realizată prin Legea de modificare nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„o) nerespectarea în mod grav sau repetat a dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor”.*

[21] Până la modificarea realizată prin Legea de modificare nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„r) lipsa totală a motivării hotărârilor judecătoreşti, în condiţiile legii”.*

[22] Până la excluderea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„o) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărîrilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător”.*

ş) nerespectarea deciziilor Curţii Constituţionale ori a deciziilor pronunţate de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în soluţionarea recursurilor în interesul legii;	
t) exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni. Sancțiunea disciplinară nu înlătură răspunderea penală [23].	
	b) adoptarea unei hotărîri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte [24];
	c) acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente (reproduce fidel recomandarea conţinută în p. 63 din Avizul nr. 10 (2007) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni [25]);
	i) încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției;
	m[1]) nerespectarea prevederilor art. 7 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale.

[23] Până la modificarea realizată prin Legea de modificare nr. 242 din 12 octombrie 2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 15 octombrie 2018, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„t) exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență”.*

[24] Până la modificarea realizată prin *Legea nr. 136 din 19.07.18*, abaterea a fost reglementată în următoarea redacție: *„b) aplicarea în mod intenționat, cu rea-voință sau aplicarea repetată din neglijență gravă a legislației contrar practicii judiciare uniforme”* (redactată conform Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 14.12.2010).

[25] *Nota informativă la proiectul Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.* [URL]: www.justice.gov.md.

ANEXA 2

CLASIFICAREA CONVENȚIONALĂ A ABATERILOR DISCIPLINARE ALE JUDECĂTORILOR ÎN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA

ROMÂNIA	REPUBLICA MOLDOVA
I.ÎN FUNCȚIE DE MODUL DE COMITERE	
a) Abateri comise doar în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu	
- atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei (…) în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii (lit. c); *- manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d), teza II);* *- refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces (lit. e);* *- nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile (lit. h);* *- nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de cereri repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea judecăţii (lit. i);* *- nerespectarea secretului deliberării (lit. j), teza I);* *- nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor (lit. o);* *- neredactarea sau nesemnarea hotărîrilor judecătoreşti, din motive imputabile, în termenele prevăzute de lege (lit. r);* *- utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat (lit. s);* *- nerespectarea deciziilor Curţii Constituţionale ori a deciziilor pronunţate de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în soluţionarea recursurilor în interesul legii (lit. ș);* *- exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă.*	*- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane (lit. k);* *- nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abține atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei (lit. a);* *- nerespectarea secretului deliberării (lit. f);* *- încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanților la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane (lit. g);* *- adoptarea unei hotărîri judecătoreşti prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte (lit. b);* *- acțiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente (lit. c);* *- încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei (lit. i).*
b) ***Abateri comise doar în afara exercitării atribuțiilor de serviciu***	
- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic (lit. d), teza I); *- absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei (lit. k);* *- obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace (lit. p);* *- participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme*	*- absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei (lit. h);* *- obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători (lit. n).*

de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor (lit. q).	
c) *Abateri comise atît în timpul cît și în afara exercitării atribuțiilor de serviciu*	
- manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu (lit. a); *- încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii (lit. b);* *- refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu (lit. f);* *- nerespectarea confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii de aceeaşi natură de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, cu excepţia celor de interes public, în condiţiile legii (lit. j), teza II);* *- imixtiunea în activitatea altui judecăto (lit. l);* *- nerespectarea în mod nejustificat a dispoziţiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanţei ori a altor obligaţii cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente (lit. m);* *- folosirea funcţiei deţinute pentru a obţine un tratament favorabil din partea autorităţilor sau intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni (lit. n).*	*- alte fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încît se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor (lit. p);* *- încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile, interdicțiile și restricțiile de serviciu care îi privesc pe judecători (lit. l);* *- neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane (lit. j);* *- nerespectarea confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii (lit. f), teza a II);* *- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător (lit. d);* *- intervenţiile ilegale sau exploatarea poziției de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluționarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite (lit. e).*
II. ÎN FUNCȚIE DE NATURA FAPTELOR SĂVÎRȘITE	
a) Fapte care încalcă îndatoririle de serviciu	
Potrivit art. 90 din Legea nr. 303/2004, judecătorii sunt datori să se abțină de la orice acte sau fapte de natură să compromită demnitatea lor în profesie și societate. Relațiile judecătorilor la locul de muncă și în societate se bazează pe respect și bună-credință.	*Potrivit art. 15 alin. (1) din Legea nr. 544/1995, judecătorii sunt obligaţi: a) să fie imparţiali; b) să asigure apărarea drepturilor şi libertăţilor persoanelor, onoarei şi demnităţii acestora; d) să se abţină de la fapte care dăunează intereselor serviciului şi prestigiului justiţiei, care compromit cinstea şi demnitatea de judecător, provoacă îndoieli faţă de obiectivitatea lor.*
- manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu (lit. a); *- refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu (lit. f);* *- obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace (lit. p);* *- exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni (lit. t);* *- folosirea funcţiei deţinute pentru a obţine un tratament favorabil din partea autorităţilor sau intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri,*	*- fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încît se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor (lit. p);* *- neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane (lit. j);* *- obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători (lit. n);*

pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii (lit. n); *- absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei (lit. k);* *- imixtiunea în activitatea altui judecător (lit. l).*	*- intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite (lit. e);* *- absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei (lit. h);* *- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător (lit. d);* *- adoptarea unei hotărîri judecătoreşti prin care, intenţionat sau din neglijenţă gravă, au fost încălcate drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituţia Republicii Moldova şi de tratatele internaţionale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte (lit. b).*
b) Fapte care încalcă atribuţiile de serviciu	
Potrivit art. 90 din Legea nr. 303/2004, judecătorii sunt obligaţi să rezolve lucrările în termenele stabilite şi să soluţioneze cauzele în termen rezonabil, în funcţie de complexitatea acestora, şi să respecte secretul profesional. Judecătorul este obligat să păstreze secretul deliberărilor şi al voturilor la care a participat, inclusiv după încetarea exercitării funcţiei.	*Potrivit art. 15 alin. (1) din Legea nr. nr. 544/1995, judecătorii sunt obligaţi: c) să respecte întocmai cerinţele legii la înfăptuirea justiţiei şi să asigure interpretarea şi aplicarea uniformă a legislaţiei; f) să nu divulge secretul deliberării, informaţiile obţinute în şedinţă închisă, precum şi datele urmăririi penale.*
- nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile (lit. h); *- nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii de aceeaşi natură de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, cu excepţia celor de interes public, în condiţiile legii, dacă fapta nu constituie infracţiune (lit. j);* *- refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces (lit. e);* *- nerespectarea în mod nejustificat a dispoziţiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanţei ori a altor obligaţii cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente (lit. m);* *- nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor (lit. o);* *- atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii (lit. c);* *- utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să*	*- încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane (lit. g);* *- nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii (lit. f);* *- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane (lit. k);* *- încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei (lit. i);* *- acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente (lit. c).*

afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat (lit. s).	
c) Fapte care încalcă dispozițiile legale referitoare la incompatibilități și interdicții	
Potrivit art. 5 alin. (1) și (2) din Legea nr. 303/2004, funcția de judecător este incompatibilă cu orice alte funcții publice sau private, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior; Judecătorii sunt obligați să se abțină de la orice activitate legată de actul de justiție în cazuri care presupun existența unui conflict între interesele lor și interesul public de înfăptuire a justiției sau de apărare a intereselor generale ale societății.	*Potrivit art. 8 alin. (1) din Legea nr. 544/1995, judecătorul nu poate: a) să ocupe orice altă funcţie publică sau privată, cu excepţia activităţii didactice şi ştiinţifice; f) să efectueze orice activitate legată de îndeplinirea atribuţiilor de serviciu în cazuri care presupun existenţa unui conflict între interesele lui şi interesul public de înfăptuire a justiţiei, cu excepţia cazurilor cînd conflictul de interese a fost adus, în scris, la cunoştinţa preşedintelui instanţei sau, după caz, a fost comunicat Consiliului Superior al Magistraturii.*
- încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii (lit. b); *- nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa (lit. i);* *- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d);* *- participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor (lit. q).*	*- încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilităţile, interdicţiile şi restricţiile de serviciu care îi privesc pe judecători (lit. l);* *- nerespectarea intenţionată sau din neglijenţă gravă a îndatoririi de a se abţine atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei (lit. a);* *- nerespectarea prevederilor art. 7 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrităţii instituţionale (lit. m[1]).*
III. ÎN FUNCȚIE DE PRINCIPIILE CU CARE INTERFEREAZĂ	
a) Abateri care interferează cu principiul independenței	
- imixtiunea în activitatea altui judecător (lit. l); *- obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace (lit. p);* *- exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, dacă fapta nu întruneşte elementele constitutive ale unei infracţiuni (lit. t).*	*- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător (lit. d);* *- obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători (lit. n);* *- încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei (lit. i).*
b) Abateri care interferează cu principiul imparțialității	
- încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii (lit. b); *- nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa (lit. i);* *- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d).*	*- încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilităţile, interdicţiile şi restricţiile de serviciu care îi privesc pe judecători (lit. l);* *- nerespectarea intenţionată sau din neglijenţă gravă a îndatoririi de a se abţine atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei (lit. a).*
c) Abateri care interferează cu libertatea de exprimare a judecătorului	
- manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu (lit. a); *- atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi,*	*- fapte care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei în aşa măsură încît se afectează încrederea în justiţie, comise în exercitarea atribuţiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică şi conduită profesională a judecătorilor (lit. p);*

experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii (lit. c); *- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d);* *- utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat (lit. s).*	*- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane (lit. k).*
IV. ÎN FUNCȚIE DE MODUL DE MANIFESTARE EXTERIOARĂ A ABATERII DISCIPLINARE	
a) Abateri care pot fi comise doar printr-o acțiune	
- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d); *- refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces (lit. e);* *- imixtiunea în activitatea altui judecător (lit. l);* *- folosirea funcţiei deţinute pentru a obţine un tratament favorabil din partea autorităţilor sau intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii, dacă fapta nu întruneşte elementele constitutive ale unei infracţiuni (lit. n);* *- participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor (lit. q);* *- utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat (lit. s).*	*- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător (lit. d);* *- intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite (lit. e);* *- întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei (lit. h), teza II);* *- neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligaţii de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane (lit. j);* *- adoptarea unei hotărîri judecătoreşti prin care, intenţionat sau din neglijenţă gravă, au fost încălcate drepturile şi libertăţile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituţia Republicii Moldova şi de tratatele internaţionale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte (lit. b).*
b) Abateri care pot fi comise doar printr-o inacțiune	
- absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei (lit. k); *- neredactarea sau nesemnarea hotărîrilor judecătoreşti, din motive imputabile, în termenele prevăzute de lege (lit. r);* *- nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa (lit. i).*	*- absenţele nemotivate de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei (lit. h), teza I);* *- nerespectarea intenţionată sau din neglijenţă gravă a îndatoririi de a se abţine atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa (lit. a).*
c) Abateri care pot fi comise atît printr-o acțiune, cît și printr-o inacțiune	
- manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu (lit. a); *- încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii (lit. b);*	*- fapte care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei în aşa măsură încît se afectează încrederea în justiţie, comise în exercitarea atribuţiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică şi conduită profesională a judecătorilor (lit. p);*

- atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii (lit. c); *- refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu (lit. f);* *- nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile (lit. h);* *- formularea de cereri repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea judecăţii (lit. i) teza II);* *- nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii de aceeaşi natură de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, cu excepţia celor de interes public, în condiţiile legii (lit. j);* *- nerespectarea în mod nejustificat a dispoziţiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanţei ori a altor obligaţii cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente (lit. m);* *- nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor (lit. o);* *- obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace (lit. p);* *- nerespectarea deciziilor Curţii Constituţionale ori a deciziilor pronunţate de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în soluţionarea recursurilor în interesul legii (lit. ş);* *- exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, dacă fapta nu întruneşte elementele constitutive ale unei infracţiuni (lit. t).*	*- încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilităţile, interdicţiile şi restricţiile de serviciu care îi privesc pe judecători (lit. l);* *- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane (lit. k);* *- neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligaţii de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane (lit. j);* *- încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane (lit. g);* *- formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei (lit. a) teza II);* *- nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii (lit. f);* *- obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători (lit. n);* *- acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente (lit. c);* *- încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei (lit. i).*
V. ÎN FUNCȚIE DE ELEMENTUL SUBIECTIV AL ABATERII DISCIPLINARE	
a) Abateri care pot fi comise doar cu intenție	
- atitudinile nedemne în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, celălalt personal al instanţei în care funcţionează, inspectori judiciari, avocaţi, experţi, martori, justiţiabili ori reprezentanţii altor instituţii (lit. c); *- desfăşurarea de activităţi publice cu caracter politic sau manifestarea convingerilor politice în exercitarea atribuţiilor de serviciu (lit. d);* *- refuzul nejustificat de a primi la dosar cererile, concluziile, memoriile sau actele depuse de părţile din proces (lit. e);* *- refuzul nejustificat de a îndeplini o îndatorire de serviciu (lit. f);* *- nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci când judecătorul ştie că există una din cauzele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de cereri repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea judecăţii (lit. i);*	*- atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane (lit. k);* *- neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare a unei obligaţii de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanţilor la proces sau ale altor persoane (lit. j);* *- nerespectarea secretului deliberării (lit. f), teza I);* *- absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei (lit. h);* *- imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei de către un alt judecător (lit. d);* *- intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluţionarea unor cereri,*

- nerespectarea secretului deliberării (lit. j), Teza I); *- absenţe nemotivate de la serviciu, în mod repetat sau care afectează în mod direct activitatea instanţei (lit. k);* *- imixtiunea în activitatea altui judecător (lit. l);* *- nerespectarea în mod nejustificat a dispoziţiilor ori deciziilor cu caracter administrativ dispuse în conformitate cu legea de conducătorul instanţei ori a altor obligaţii cu caracter administrativ prevăzute de lege sau regulamente (lit. m);* *- folosirea funcţiei deţinute pentru a obţine un tratament favorabil din partea autorităţilor sau intervenţiile pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea ori acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale membrilor familiei ori ale altor persoane, altfel decât în limita cadrului legal reglementat pentru toţi cetăţenii (lit. n);* *- nerespectarea dispoziţiilor privind distribuirea aleatorie a cauzelor (lit. o);* *- obstrucţionarea activităţii de inspecţie a inspectorilor judiciari, prin orice mijloace (lit. p);* *- participarea directă sau prin persoane interpuse la jocurile de tip piramidal, jocuri de noroc sau sisteme de investiţii pentru care nu este asigurată transparenţa fondurilor (lit. q);* *- neredactarea sau nesemnarea hotărîrilor judecătoreşti, din motive imputabile, în termenele prevăzute de lege (lit. r);* *- utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărârilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de magistrat (lit. s).*	*pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite (lit. e);* *- obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători (lit. n).*
b) Abateri care pot fi comise atât cu intenție, cât și din culpă	
- exercitarea funcţiei cu rea-credinţă sau gravă neglijenţă, dacă fapta nu întruneşte elementele constitutive ale unei infracţiuni (lit. t); *- manifestările care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, săvârşite în exercitarea sau în afara exercitării atribuţiilor de serviciu (lit. a);* *- încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii (lit. b);* *- nerespectarea în mod repetat şi din motive imputabile a dispoziţiilor legale privitoare la soluţionarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile (lit. h);* *- nerespectarea confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii de aceeaşi natură de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, cu excepţia celor de interes public, în condiţiile legii (lit. j), teza II);* *- nerespectarea deciziilor Curţii Constituţionale ori a deciziilor pronunţate de Înalta Curte de Casaţie şi*	*- nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abține atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei (lit. a);* *- adoptarea unei hotărîri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte (lit. b);* *- fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încît se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi*

Justiţie în soluţionarea recursurilor în interesul legii (lit. ș).	*calificate doar ca încălcări ale Codului de etică şi conduită profesională a judecătorilor (lit. p);* *- încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilităţile, interdicţiile şi restricţiile de serviciu care îi privesc pe judecători (lit. l);* *- încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane (lit. g);* *- nerespectarea confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii (lit. f), teza II);* *- acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente (lit. c);* *- încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei (lit. i).*

Sursă orientativă:
Gârbuleț I. *Abaterile disciplinare ale magistraților.* București: Universul Juridic, 2016, p. 70-76.

ANEXA 3

SANCȚIUNI DISCIPLINARE APLICABILE MAGISTRAȚILOR PENTRU COMITEREA DE ABATERI DISCIPLINARE /plan comparat [[26]]/

ȚARA	SANCȚIUNI DISCIPLINARE
România	*a) avertismentul;* *b) diminuarea indemnizației de încadrare lunare brute cu până la 25% pe o perioadă de până la un an;* c) *mutarea disciplinară pentru o perioadă efectivă de la un an la 3 ani la o altă instanță, chiar de grad imediat inferior;* *d) suspendarea din funcție pe o perioadă de până la 6 luni;* e) *retrogradarea în grad profesional;* *f) excluderea din magistratură.*
Republica Moldova	*a) avertismentul;* *b) mustrarea;* *c) reducerea salariului;* *d) eliberarea din funcția de judecător.*
Spania	*a) avertismentul;* *b) amenda de pînă la 6 000 euro;* *c) transfer obligatoriu la altă judecătorie sau tribunal, la cel puțin 100 km de cel în care a fost în funcție;* *d) suspendarea din funcție de pînă la 3 ani;* *e) demiterea.*
Franța	*a) blamul cu înscrierea în dosar;* *b) mutare din oficiu;* *c) retragerea anumitor funcții;* *d) interdicția de a fi numit sau desemnat în funcții de judecător unic pe o durată de maximum 5 ani;* *e) coborârea unei trepte;* *f) excluderea temporară din funcții pe o durată de maximum un an, cu privarea totală sau parțială de salariu;* *g) retrogradarea;* *h) trecerea la pensie din oficiu sau admiterea încetării funcțiilor sale atunci cînd un magistrate nu are dreptul la o pensie de limită de vîrstă;* *i) revocarea.*
Italia	*a) mustrarea;* *b) cenzura;* *c) pierderea vechimii, care nu poate fi mai mică de două luni și nu poate depăși 2 ani;* *d) pierderea temporară a posibilității de a-și exercita funcțiile executive sau semiexecutive, care nu poate fi mai mică de 6 luni și mai mare de 2 ani;* *e) suspendarea din funcții de la 3 luni la 2 ani;* *f) eliberarea din funcție.*
Germania	*a) avertisment;* *b) mustrare;* *c) amendă;* *d) reducerea salariului;* *e) transferul la un grad judiciar cu un salariu mai mic;* *f) eliberarea din funcție.*
Polonia	*a) avertisment;* *b) mustrare;* *c) eliberarea dintr-o funcție, spre exemplu, din funcția de președinte de instanță;* *d) transferul într-o altă localitate / alt loc de muncă;* *e) expulzarea din serviciul judecătoresc.*
Lituania	*a) avertisment/observație;* *b) mustrare;* *c) mustrare aspră;* *d) eliberarea din funcție.*

[26] **SURSE:** *Legea României nr. 303/2004; Legea Republicii Moldova nr. 178/2014;* Gârbuleț I. *Abaterile disciplinare ale magistraților.* București: Universul Juridic, 2016, p. 514-539; Hriptievschi N. *Studiu cu privire la spectrul de abateri disciplinare și procedura disciplinară cu privire la judecători în Republica Moldova*. Septembrie 2012. [URL]: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii/studii_srsj/ Studiu_Proced _Discipl_2012_09_11.pdf.

ANEXA 4

INTENTAREA PROCEDURII PENALE FAȚĂ DE JUDECĂTORI ÎN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA

România (în baza *Legii nr. 303/2004* și a *Legii nr. 317/2004*)	**Republica Moldova** (în baza *Legii nr. 544/1995* și a *Legii nr. 947/1996*)
- pornirea urmăririi penale față de judecători ține de competența organului de urmărire penală;	- pornirea urmăririi penale față de judecători ține de competența Procurorului General sau prim-adjunctul, iar în lipsa acestuia de către un adjunct în temeiul ordinului emis de Procurorul General;
- punerea în mișcare a acțiunii penale față de judecător se aduce la cunoștința CSM, în termen rezonabil;	- punerea în mișcare a acțiunii penale față de judecătorii se dispune cu acordul CSM; *Excepție*: acordul CSM nu este necesar doar în cazul săvârșirii de către judecător a infracțiunilor prevăzute la art. 243, 324, 326 și 330^2 ale *Codului penal al RM*, precum și în cazul infracțiunilor flagrante;
	- toate acțiunile procesuale în privința judecătorului, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, pot fi efectuate numai după emiterea ordonanței de pornire a urmăririi penale;
- aplicarea măsurilor preventive (percheziția, reținerea, arestarea preventivă sau arestul la domiciliu) față de judecători se face cu încuviințarea Secției pentru judecători a CSM;	- aplicarea măsurilor preventive față de judecători (percheziția, reținerea, arestarea și aducerea silită), se face cu acordul CSM;
- percheziția și reținerea poate fi aplicată fără încuviițarea Secției doar în caz de infracțiune flagrantă;	- acordul CSM pentru acțiunile procesuale în privința judecătorului (percheziția, reținerea, arestarea și aducerea silită) nu este necesar în caz de infracțiune flagrantă;
- ședința Secției pentru judecători a CSM în cadrul căreia se soluționează cererea privind încuviințarea aplicării măsurilor preventive față de judecători nu este publică;	
- Secția se pronunță imediat după primirea sesizării;	- propunerea de pornire a urmăririi penale, de reținere, de aducere silită, de arestare sau de percheziție a judecătorului se examinează de către CSM imediat, dar nu mai târziu de 5 zile lucrătoare;
	- hotărârile prin care CSM își expune acordul sau dezacordul pentru pornirea urmăririi penale trebuie să fie motivate și se publică pe pagina web oficială a CSM, cu anonimizarea datelor cu privire la identitatea judecătorului;
- în cazul soluționării cererilor privind încuviințarea aplicării măsurilor preventive față de judecători, Secția îndeplinește rolul de instanță de judecată.	- CSM examinează propunerea Procurorului General doar sub aspectul respectării condițiilor sau a circumstanțelor prevăzute de Codul de procedură penală pentru dispunerea pornirii urmăririi penale, reținerii, aducerii silite, arestării sau percheziției judecătorului, fără a-și aroga atribuțiile unei instanțe judecătorești.

ANEXA 5

INFRACȚIUNILE DE SERVICIU PREVĂZUTE DE LEGEA PENALĂ A ROMÂNIEI ȘI LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA [27]

România [28]	Republica Moldova [29]
Articolul 297 ***Abuz în serviciu*** **(1)** Fapta funcţionarului public care, în exercitarea atribuţiilor de serviciu, nu îndeplineşte un act sau îl îndeplineşte în mod defectuos şi prin aceasta cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice *se pedepseşte cu închisoarea de la 2 la 7 ani şi interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcţie publică*. **(2)** *Cu aceeaşi pedeapsă se sancţionează* şi fapta funcţionarului public care, în exercitarea atribuţiilor de serviciu, îngrădeşte exercitarea unui drept al unei persoane ori creează pentru aceasta o situaţie de inferioritate pe temei de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, apartenenţă politică, avere, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecţie HIV/SIDA.	**Articolul 327** ***Abuzul de putere sau abuzul de serviciu*** **(1)** Folosirea intenţionată de către o persoană publică a situaţiei de serviciu, dacă aceasta a cauzat daune în proporţii considerabile drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 650 la 1150 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.* **(2)** Aceeaşi acţiune: **b)** săvîrşită de o persoană cu funcţie de demnitate publică; **b[1])** săvîrșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terţe persoane; **c)** soldată cu urmări grave *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 1350 la 2350 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani*. **(3)** Abuzul de putere sau abuzul de serviciu, săvîrşit în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale, *se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 ani şi 15 ani.*
Articolul 300 ***Uzurparea funcției*** Fapta funcționarului public care, în timpul serviciului, îndeplinește un act ce nu intră în atribuțiile sale, dacă prin aceasta s-a produs una dintre urmările prevăzute în art. 297, *se pedepseşte cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.*	**Articolul 328** ***Excesul de putere sau depăşirea atribuţiilor de serviciu*** **(1)** Săvîrşirea de către o persoană publică a unor acţiuni care depăşesc în mod vădit limitele drepturilor şi atribuţiilor acordate prin lege, dacă aceasta a cauzat daune în proporţii considerabile drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 650 la 1150 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani*. (1[1]) Refuzul neîntemeiat de eliberare a actului permisiv care a condus la restrîngerea dreptului de desfăşurare a activităţii de întreprinzător, inclusiv desfășurarea neîntemeiată a unor controale, dacă aceasta a cauzat daune drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, în valoare de cel puţin 10 salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărîrea de Guvern în vigoare la momentul săvîrşirii faptei, *se pedepseşte cu amendă de la 1200 la 4000 de unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 6 luni, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 pînă la 5 ani.*

[27] Tabelul cuprinde doar componențele de infracțiuni de serviciu analizate în lucrare.

[28] *Noul Cod Penal* al României (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009. În vigoare de la 1 februarie 2014 (actualizat la 27.01.2019). [URL]: http://legislatie.just.ro /Public/DetaliiDocument/210140

[29] *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 (cu modificări și completări pînă la 24.05.2018).

	(2) Aceleaşi acţiuni însoţite: **b)** de aplicarea armei; *se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.* **(3)** Acţiunile prevăzute la alin.(1) sau (2): **b)** săvîrşite de o persoană cu funcţie de demnitate publică; **c)** săvîrşite în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale; *se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.*
Articolul 298 ***Neglijența în serviciu*** Încălcarea din culpă de către un funcţionar public a unei îndatoriri de serviciu, prin neîndeplinirea acesteia sau prin îndeplinirea ei defectuoasă, dacă prin aceasta se cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice, *se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă*.	**Articolul 329** ***Neglijența în serviciu*** **(1)** Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligaţiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconştiincioase faţă de ele, dacă aceasta a cauzat daune în proporţii mari intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, *se pedepseşte cu amendă în mărime de pînă la 850 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 2 ani, în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.* **(2)** Aceleaşi acţiuni care au provocat: **a)** decesul unei persoane; **b)** alte urmări grave *se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.*
Articolul 301 ***Folosirea funcției pentru favorizarea unor persoane*** **(1)** Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, a îndeplinit un act prin care s-a obținut un folos patrimonial pentru sine, pentru soțul său, pentru o rudă ori un afin până la gradul II inclusiv *se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică pe o perioadă de 3 ani.* **(2)** Dispozițiile alin. (1) nu se aplică în cazurile în care actul sau decizia se referă la următoarele situații: **a)** emiterea, aprobarea sau adoptarea actelor normative; **b)** exercitarea unui drept recunoscut de lege sau în îndeplinirea unei obligații impuse de lege, cu respectarea condițiilor și limitelor prevăzute de aceasta.	**Articolul 326[1]** ***Exercitarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese*** **(1)** Fapta persoanei publice care, în exercitarea atribuţiilor de serviciu, a soluţionat cereri, demersuri sau plîngeri, a adoptat un act administrativ, a încheiat, direct sau prin intermediul unei persoane terţe, un act juridic, a luat o decizie sau a participat la luarea unei decizii în vederea obţinerii, directe sau indirecte, a unui avantaj patrimonial a cărui valoare depăşeşte 10000 de unităţi convenţionale, pentru sine sau pentru o persoană apropiată în sensul Legii nr.133/2016 privind declararea averii şi a intereselor personale, dacă conflictul de interese nu a fost declarat şi soluţionat în conformitate cu legislaţia privind declararea şi controlul averii şi a intereselor personale, *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 10000 la 15000 de unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa funcţii publice pe un termen de la 5 la 7 ani.* **(2)** Fapta prevăzută la alin.(1): a) săvîrşită de către o persoană cu funcţie de demnitate publică; b) săvîrşită în legătură cu negocierea, gestionarea sau executarea mijloacelor financiare din fonduri publice sau din fonduri externe, *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 15000 la 20000 de unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa funcţii publice pe un termen de la 5 la 10 ani*. **(3)** Dispoziţiile prezentului articol nu se aplică în cazul emiterii, aprobării sau adoptării unor acte normative.

ANEXA 6

INFRACȚIUNILE DE CORUPȚIE PREVĂZUTE DE LEGEA PENALĂ A ROMÂNIEI ȘI LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

România [30]	**Republica Moldova [31]**
Articolul 289 Luarea de mită **(1)** Fapta funcționarului public care, direct ori indirect, pentru sine sau pentru altul, pretinde ori primește bani sau alte foloase care nu i se cuvin ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase, în legătură cu îndeplinirea, neîndeplinirea, urgentarea ori întârzierea îndeplinirii unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau în legătură cu îndeplinirea unui act contrar acestor îndatoriri, *se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică ori de a exercita profesia sau activitatea în executarea căreia a săvârșit fapta*. **(2)** Fapta prevăzută în alin. (1), săvârșită de una dintre persoanele prevăzute în art. 175 alin. (2), constituie infracțiune numai când este comisă în legătură cu neîndeplinirea, întârzierea îndeplinirii unui act privitor la îndatoririle sale legale sau în legătură cu efectuarea unui act contrar acestor îndatoriri. **(3)** Banii, valorile sau orice alte bunuri primite sunt supuse confiscării, iar când acestea nu se mai găsesc, se dispune confiscarea prin echivalent.	**Articolul 324.** Corupere pasivă **(1)** Pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de către o persoană publică sau de către o persoană publică străină de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru sine sau pentru o altă persoană, sau acceptarea ofertei ori promisiunii acestora pentru a îndeplini sau nu ori pentru a întîrzia sau a grăbi îndeplinirea unei acţiuni în exercitarea funcţiei sale sau contrar acesteia *se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.* **(2)** Aceleaşi acţiuni săvîrşite: a[1]) de un funcţionar internaţional; b) de două sau mai multe persoane; c) cu extorcare de bunuri sau servicii enumerate la alin.(1); d) în proporţii mari. *se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 10 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 7 la 10 ani.* **(3)** Acţiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), săvîrşite: a) de o persoană cu funcţie de demnitate publică; b) în proporţii deosebit de mari; c) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale, *se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă în mărime de la 8000 la 10000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.* **(4)** Acţiunile prevăzute la alin. (1), săvîrşite în proporţii care nu depăşesc 100 unităţi convenţionale, *se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 unităţi convenţionale şi cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii publice sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.*
Articolul 290 Darea de mită **(1)** Promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase, în condițiile arătate în art. 289, *se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani*. **(2)** Fapta prevăzută în alin. (1) nu constituie infracțiune atunci când mituitorul a fost	**Articolul 325.** Coruperea activă **(1)** Promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, unei persoane publice sau unei persoane publice străine de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, pentru aceasta sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu ori pentru a întîrzia sau a grăbi îndeplinirea unei acţiuni în exercitarea funcţiei sale sau contrar acesteia *se pedepseşte cu închisoare de pînă la 6 ani cu amendă în mărime de la 2000 la 4000 unităţi convenţionale, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 6000 la*

[30] *Noul Cod Penal* al României (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009. În vigoare de la 1 februarie 2014 (actualizat la 27.01.2019). [URL]: http://legislatie.just.ro /Public/DetaliiDocument/210140

[31] *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 (cu modificări și completări până la 24.05.2018). [URL]: http://www.legis.md/cautare/rezultate/109495#.

constrâns prin orice mijloace de către cel care a luat mita. **(3)** Mituitorul nu se pedepsește dacă denunță fapta mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat cu privire la aceasta. **(4)** Banii, valorile sau orice alte bunuri date se restituie persoanei care le-a dat, dacă acestea au fost date în cazul prevăzut în alin. (2) sau date după denunțul prevăzut în alin. (3). **(5)** Banii, valorile sau orice alte bunuri oferite sau date sunt supuse confiscării, iar când acestea nu se mai găsesc, se dispune confiscarea prin echivalent	*10000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.* **(2)** Aceleaşi acţiuni săvîrşite: b) de două sau mai multe persoane; c) în proporţii mari *se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unităţi convenţionale, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 10000 la 14000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate*. **(3)** Acţiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), săvîrşite: a) în proporţii deosebit de mari; a[1]) în privinţa unei persoane cu funcţie de demnitate publică sau a unui funcţionar internaţional; b) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale, *se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 unităţi convenţionale, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 14000 la 18000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice*. **(4)** Persoana care a promis, a oferit sau a dat bunuri ori servicii enumerate la art.324 este liberată de răspundere penală dacă ele i-au fost extorcate sau dacă persoana s-a autodenunţat neştiind că organele de urmărire penală sînt la curent cu infracţiunea pe care a săvîrşit-o.
Articolul 291 Traficul de influență **(1)** Pretinderea, primirea ori acceptarea promisiunii de bani sau alte foloase, direct sau indirect, pentru sine sau pentru altul, săvârșită de către o persoană care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public și care promite că îl va determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri, *se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani.* **(2)** Banii, valorile sau orice alte bunuri primite sunt supuse confiscării, iar când acestea nu se mai găsesc, se dispune confiscarea prin echivalent. **Articolul 292** Cumpărarea de influență **(1)** Promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase, pentru sine sau pentru altul, direct ori indirect, unei persoane care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar public, pentru a-l determina pe acesta să îndeplinească, să nu îndeplinească, să urgenteze ori să întârzie îndeplinirea unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu	**Articolul 326.** Traficul de influenţă **(1)** Pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, de bani, titluri de valoare, servicii, privilegii, alte bunuri sau avantaje, pentru sine sau pentru o altă persoană, de către o persoană care are influenţă sau care susţine că are influenţă asupra unei persoane publice, persoane cu funcţie de demnitate publică, persoane publice străine, funcţionar internaţional, pentru a-l face să îndeplinească sau nu ori să întîrzie sau să grăbească îndeplinirea unei acţiuni în exercitarea funcţiei sale, indiferent dacă asemenea acţiuni au fost sau nu săvîrşite, *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 5 ani, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.* **(1[1])** Promisiunea, oferirea sau darea unei persoane, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje enumerate la alin. (1), pentru aceasta sau pentru o altă persoană, cînd respectiva persoană are sau susţine că are o influenţă asupra unei persoane publice, persoane cu funcţie de demnitate publică, persoane publice străine, funcţionar internaţional, în scopul indicat la alin. (1), *se pedepseşte cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 3 ani, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 3000 la 5000*

sau să îndeplinească un act contrar acestor îndatoriri, *se pedepseşte cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi*. **(2)** Făptuitorul nu se pedepsește dacă denunță fapta mai înainte ca organul de urmărire penală să fi fost sesizat cu privire la aceasta. **(3)** Banii, valorile sau orice alte bunuri se restituie persoanei care le-a dat, dacă au fost date după denunțul prevăzut în alin. (2). **(4)** Banii, valorile sau orice alte bunuri date sau oferite sunt supuse confiscării, iar dacă acestea nu se mai găsesc, se dispune confiscarea prin echivalent.	*unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.* **(2)** Acţiunile prevăzute la alin. (1) sau (1^1): b) săvîrşite de două sau mai multe persoane; c) săvîrşite cu primirea de bunuri sau avantaje în proporţii mari; d) urmate de influenţa promisă sau de obţinerea rezultatului urmărit *se pedepsesc cu amendă în mărime de la 3000 la 4000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 6 ani, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 5000 la 10000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.* **(3)** Acţiunile prevăzute la alin.(1), (1^1) sau (2), săvîrşite: a) cu primirea de bunuri sau avantaje în proporţii deosebit de mari; b) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizaţii criminale, *se pedepsesc cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 3 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 7000 la 12000 unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.* **(4)** Persoana care a promis, a oferit sau a dat bunuri ori servicii enumerate la alin. (1) este liberată de răspundere penală dacă ele i-au fost extorcate sau dacă persoana s-a autodenunţat neştiind că organele de urmărire penală sînt la curent cu infracţiunea pe care a săvîrşit-o.

ANEXA 7

INFRACȚIUNILE CONTRA JUSTIȚIEI
PREVĂZUTE DE LEGEA PENALĂ A ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

România [32]	**Republica Moldova [33]**
Articolul 277 ***Compromiterea intereselor justiției*** **(1)** Divulgarea, fără drept, de informații confidențiale privind data, timpul, locul, modul sau mijloacele prin care urmează să se administreze o probă, de către un **magistrat** sau un alt funcționar public care a luat cunoștință de acestea în virtutea funcției, dacă prin aceasta poate fi îngreunată sau împiedicată urmărirea penală, *se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.* **(2)** Dezvăluirea, fără drept, de mijloace de probă sau de înscrisuri oficiale dintr-o cauză penală, înainte de a se dispune o soluție de netrimitere în judecată ori de soluționare definitivă a cauzei, de către un funcționar public care a luat cunoștință de acestea în virtutea funcției, *se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.* **(3)** Dezvăluirea, fără drept, de informații dintr-o cauză penală, de către un martor, expert sau interpret, atunci când această interdicție este impusă de legea de procedură penală, *se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă.* **(4)** Nu constituie infracțiune fapta prin care sunt divulgate ori dezvăluite acte sau activități vădit ilegale comise de autorități într-o cauză penală.	**Articolul 307** ***Pronunţarea unei sentinţe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii*** **(1)** Pronunţarea cu bună-ştiinţă de către **judecător** a unei hotărîri, sentinţe, decizii sau încheieri contrare legii *se pedepseşte cu amendă în sumă de la 650 la 1150 unităţi convenţionale sau cu închisoare de pînă la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.* **(2)** Aceeaşi acţiune: **a)** legată de învinuirea de săvîrşire a unei infracţiuni grave, deosebit de grave sau excepţional de grave; **c)** soldată cu urmări grave *se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.*
Articolul 280 ***Cercetarea abuzivă*** **(1)** Întrebuințarea de promisiuni, amenințări sau violențe împotriva unei persoane urmărite sau judecate într-o cauză penală, de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un **judecător**, pentru a o determina să dea ori să nu dea declarații, să dea declarații mincinoase ori să își retragă declarațiile, *se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică*. **(2)** Cu aceeași pedeapsă se sancționează producerea, falsificarea ori ticluirea de probe nereale de către un organ de cercetare penală, un procuror sau un **judecător**.	**Articolul 308** ***Reţinerea sau arestarea ilegală*** **(1)** Reţinerea ilegală cu bună-ştiinţă de către persoana care efectuează urmărirea penală *se pedepseşte cu închisoare de pînă la 2 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani*. **(2)** Arestarea ilegală cu bună-ştiinţă de către **judecător** *se pedepseşte cu închisoare de pînă la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.* **(4)** Acţiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), care au provocat urmări grave, *se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani.*

[32] *Noul Cod Penal* al României (Legea nr. 286/2009). În: Monitorul Oficial al României nr. 510 din 24 iulie 2009. În vigoare de la 1 februarie 2014 (actualizat la 27.01.2019). [URL]: http://legislatie.just.ro /Public/DetaliiDocument/210140

[33] *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74 (cu modificări și completări până la 24.05.2018). [URL]: http://www.legis.md/cautare/rezultate/109495#.

Articolul 283 ***Represiunea nedreaptă*** **(1)** Fapta de a pune în mișcare acțiunea penală, de a lua o măsură preventivă neprivativă de libertate ori de a trimite în judecată o persoană, știind că este nevinovată, *se pedepsește cu închisoarea de la 3 luni la 3 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică*. **(2)** Reținerea sau arestarea ori condamnarea unei persoane, știind că este nevinovată, *se pedepsește cu închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică.*	**Articolul 309** ***Constrângerea de a face declaraţii*** Constrîngerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declaraţii, de a încheia acord de recunoaştere a vinovăţiei, constrîngerea, în același mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către persoana care constată infracţiunea, ofițerul de urmărire penală, procuror sau de către **judecător**, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant, *se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unităţi convenţionale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani.*

CURRICULM VITAE

Nume, Prenume: *Cozma Daniela*

Data și locul nașterii: 13 martie 1967, Iași, România

Cetățenie: România

Formare inițială:

1973 - 1981 *Școala generală nr. 10* din Iași,

1981 - 1983 *Liceul de matematică-fizică nr. 1* din Iași,

1983 - 1986 *Liceul Industrial „Al. I. Cuza”* din Iași.

Formare profesională:

2000 - 2005 *studiile de licență* în cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași, Facultatea Drept.

2013 - 2015 master în cadrul Universității „Petre Andrei” din Iași, Facultatea de Economie.

2015 - prezent înmatriculată la *studii de doctorat* în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM la specialitatea 552.01 – Drept constituțional.

Activitate profesională:

2005 – 2012: consilier juridic la SC CET Iași și SC MECON SRL

2013 – prezent: personal de specialitate juridică asimilat judecătorilor și procurorilor la Inspecția Judiciară în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, București – România

Domenii de interes științific: dreptul constitutional, dreptul judiciar.

Participări la manifestări ştiinţifice (naţionale şi internaţionale):

1. *Teoria şi practica administrării publice*: conferinţă ştiinţifică internaţională din 23 mai 2016, Chișinău: Academia de Administrare Publică. Comunicare: *Răspunderea magistraţilor – garanţie a eficienţei justiţiei*.
2. *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova şi Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare:* conferinţă ştiinţifică internaţională din 4–5 noiembrie 2016, Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM. Comunicare: *Conduita judecătorului: între bună-credinţă și rea-credinţă.*
3. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene*: conferinţă ştiinţifică internaţională din 23–24 martie 2018, Chișinău: Institutul de

Cercetări Juridice și Politice al AȘM. Comunicare: *Conflictul de interese ca temei de răspundere a judecătorilor.*

4. *Teoria şi practica administrării publice:* conferinţă ştiinţifică internaţională din17 mai 2018, Chișinău, Academia de Administrare Publică. Comunicare: *Eroarea judiciară ca temei de răspundere.*
5. *Rolul instituţiilor democratice în protecţia drepturilor omului:* masa rotunda cu participare internațională din 11 decembrie 2015, Chişinău: Academia de Administrare Publică. Comunicare: *Răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova.*
6. *Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători:* conferință ştiinţifică cu participare internaţională a doctoranzilor din 25 mai 2016. Chişinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei. Comunicare: *Sancţiunile disciplinare aplicate judecătorilor.*
7. *Tendinţe contemporane ale dezvoltării ştiinţei: viziuni ale tinerilor cercetători:* conferință ştiinţifică cu participare internaţională a doctoranzilor din 15 iunie 2017. Chişinău: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei. Comunicare: *Legalitatea ca principiu fundamental de organizare și funcționare a puterii judecătorești***.**
8. *Apărarea drepturilor omului (Защита прав человека):* conferință ştiinţifico-practică din 26 octombrie 2017, Comrat: Universitatea de Stat din Comrat. Comunicare: *Răspunderea civilă a judecătorilor: element important al mecanismului de apărare a drepturilor omului*.

Lucrări ştiinţifice publicate:

- 1 monografie sub red. științifică a prof. Gh. Costachi, Chișinău – *Răspunderea judecătorului în România și Republica Moldova*;
- 1 Culegere de studii științifice la tema tezei de doctor în drept;
- 8 comunicări științifice la conferințe științifice naționale și internaționale;
- 15 articole științifice în reviste de profil (Jurnal Juridic Național: teorie și practică, Legea și Viața, Revista Națională de Drept, Revista științifică internațională „Supremația dreptului”).

Cunoaşterea limbilor: Limba engleză - Bine

Date de contact:

Adresă: Iași, Șoseaua Tudor Neculai nr. 48 F

Telefon: 0728105543

E-mail: dannyelle27@yahoo.com